

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА МОН УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА МОН УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЧИЖИКОВА ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 657.6:[658.149.3:338.5]:336.22]](043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ
ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

Спеціальність 071 “Облік і оподаткування”

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.В. Чижикова

Науковий керівник: Бондар Микола Іванович, доктор економічних наук, професор

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Чижикова О.В. Обліково-аналітичне забезпечення контролю трансфертного ціноутворення. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування». – Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, 2023.

Дисертаційну роботу присвячено дослідженню теоретичних та організаційних аспектів процесу аналізу ризиків трансфертного ціноутворення як основного аналітичного інструменту контролю трансфертного ціноутворення і практичних засад облікового забезпечення аналізу ризиків трансфертного ціноутворення.

Глобалізація та диджиталізація економіки приводить до появи складних моделей транскордонної взаємодії між різними суб'єктами економічної діяльності, які в свою чергу організовуються у транснаціональні корпорації (ТНК) і оптимізують використання ресурсів та витрати шляхом ефективного перерозподілу прибутку між такими суб'єктами – учасниками ТНК. Одним із найпоширеніших практичних механізмів перерозподілу прибутків є трансфертне ціноутворення, яке дає змогу переміщувати частину прибутку всередині ТНК через управління внутрішньогруповими цінами. Зловживання таким механізмом спричинює розмиття податкової бази учасників ТНК, які зареєстровані в країнах з більш високим рівнем оподаткування, до викривлення конкуренції та зниження інвестиційної привабливості. Міжнародні організації та контролюючі органи різних країн постійно удосконалюють теоретичні аспекти контролю за трансфертним ціноутворенням і розширюють нормативно-правову базу для впровадження методичних засад контролю. Однак, практичне керівництво застосування нормативно-правової бази і побудова системних моделей моніторингу ризиків у більшості країн перебувають лише на етапі формування, а в деяких країнах, що розвиваються, – взагалі відсутні. Прикладна функція полягає в оперативному аналізі ризиків трансфертного ціноутворення на етапі здійснення транскордонних операцій, в оцінці таких ризиків і вживання моніторингових та контрольних-перевірочних заходів, для чого потрібно

розробити теоретичне забезпечення і практичні засади створення та функціонування класифікаційних і оціночних моделей аналізу ризиків.

У дисертації проведено ретроспективний аналіз сутності поняття «трансфертне ціноутворення». У результаті систематизації наукових поглядів стосовно визначення виділено два основні підходи, які переважають у сучасних дослідженнях, – трансфертне ціноутворення як процес і трансфертне ціноутворення як система.

Було визначено основні функції суб'єктів процесів трансфертного ціноутворення – це моніторинг та аналіз ризиків трансфертного ціноутворення, які можуть виконуватися паралельно: як на рівні держави (контролюючими органами), так і на корпоративному рівні (платниками податків).

Досліджуючи міжнародний досвід взаємодії суб'єктів трансфертного ціноутворення встановлені процедури, які відображають взаємодію суб'єктів трансфертного ціноутворення у глобальному контексті. З'ясовано, що процедури управління ризиками активно застосовуються суб'єктами трансфертного ціноутворення. Крім того, основним принципом роботи суб'єктів є ризик-орієнтований підхід, який передбачає аналіз та оцінку ризиків трансфертного ціноутворення на різних рівнях.

За результатами аналізу впливу трансфертного ціноутворення на формування ринків і структурування підприємницької діяльності встановлено типологію ризиків трансфертного ціноутворення та характеристики відповідних типів, які включають фінансові, операційні, підприємницькі, політичні, стратегічні, інтелектуальні та репутаційні. Відповідно до встановленої типології з'ясовано основні ознаки і джерела походження ризиків трансфертного ціноутворення, які характеризуються певними економічними подіями, основними категоріями яких є різновиди і форми організації процесу транскордонного переміщення прибутків, або типи бізнес-операцій, такі як фінансові угоди, злиття та поглинання, операції з нематеріальними активами.

Узагальнюючи міжнародну регуляторну політику і практику на рівні державних контролюючих органів, виокремлено основні групи факторів і пов'язані з ними індикатори ризиків трансфертного ціноутворення. При цьому встановлено, що індикатори ризику, як правило, мають характеристику якісного і кількісного виміру.

Для зручності і послідовності застосування основні типові індикатори ризиків трансфертного ціноутворення було систематизовано у матрицю, в якій у відповідності до кожного індикатора наведено показники бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які можуть застосовуватися для визначення окремого індикатора.

У роботі обґрунтовано основні джерела інформаційного забезпечення контролю за ризиками трансфертного ціноутворення й особливості застосування кожного з джерел. Систему джерел інформації структуровано у межах індикаторів ризиків, а власне джерела класифіковано за природою походження, типом доступу, системою виміру оцінки ризику, характером інформації та використання. Пропонована класифікація допомагає встановити джерела інформації для розрахунку індикаторів ризику, які найбільше відповідають типу операції та аналізованій ситуації.

Розроблено універсальну схему процесів оцінки ризику як для платників податку, так і контролюючих органів, яку можна адаптувати та імплементувати на будь-якому підприємстві чи у підрозділах із трансфертного ціноутворення в податкових органах залежно від заданих вхідних і вихідних параметрів. Схема процесу універсальна і призначена для оцінки ризику операцій будь-яких типів: товарних, фінансових, із нематеріальними активами.

Запропоновано деталізовані етапи процесу оцінки ризиків трансфертного ціноутворення окремо для контролюючого органу і платника податків. У межах процесу встановлено основні цілі та завдання, з'ясовано об'єкти і суб'єкти, вхідні і вихідні параметри, точки контролю і визначено принципи взаємодії.

На основі аналізу практичного досвіду різних країн і рекомендацій міжнародних організацій формалізовано основні етапи процесу аналізу ризиків, який являє собою практичний інструмент функції контролю за трансфертним ціноутворення та полягає у визначенні основних факторів ризику, аналізу відповідних джерел інформації та розрахунку індикаторів ризиків. До таких етапів, зокрема, належать ідентифікація контрольованої операції, з'ясування її типу, визначення можливих індикаторів ризику та їх інтерпретація, кількісний вимір

ризиків, зіставлення показників. Результатом цього є оцінка ризику трансфертного ціноутворення певної операції чи компанії.

У рамках розроблених методичних підходів було встановлено основні універсальні індикатори ризику трансфертного ціноутворення, розроблено методологію їх розрахунку й обґрунтовано інструменти обліково-інформаційного забезпечення запропонованої методології. Це дає можливість використовувати готовий набір стандартних індикаторів для різних видів операцій, зокрема й залежно від наявності / відсутності інформації для розрахунку значень таких індикаторів. Також під час імплементації запропонованого підходу до оцінки ризиків обґрунтовано застосування формул розрахунку індикаторів, які базуються на даних бухгалтерського обліку, фінансової, податкової та митної звітності. Наведена шкала оцінки обґрунтовано консолідує значення множини інтерпретацій індикаторів ризиків для різних типів операцій як в єдиний показник ризику, так і з розкладенням ризику на складові. Це сприятиме високій точності результатів оцінки, мінімізації витрат часу на організацію процесу – від старту обробки вхідних параметрів до фінальної оцінки, простоті адаптації для різних суб'єктів.

У роботі розроблено модель оцінки ризиків трансфертного ціноутворення, яка полягає у трансформації сукупності значень індикаторів ризику в інтегральний показник оцінки ризику, який далі класифікується як низький, середній, високий або відсутній. Модель оцінки дає змогу отримати характеристику ризику як для окремих операцій, так і компанії в цілому та визначити, які операції або чинники матимуть найбільш вплив на загальний показник ризику трансфертного ціноутворення платника податку.

Запропоновані алгоритми, схеми і класифікації систематизують процес оцінки ризиків на макро- і мікрорівнях – від визначення загальної схеми процесу, учасників та їх взаємодії до вибору індикатора, джерел інформації для його розрахунку і підходів до визначення інтегрального показника ризику та його інтерпретації.

Практичне значення роботи полягає в тому, що розроблені та обґрунтовані модель оцінки та схема організації процесу оцінки ризиків трансфертного ціноутворення можуть застосовуватися як платниками податків, так і

контролюючими органами, що дасть можливість збільшення податкових надходжень до бюджету; зменшить витрати ресурсів на адміністрування процесів моніторингу, аналізу та перевірки, а також знизить кількість судових спорів. Крім того, пропонована модель є універсальною і може бути застосована до будь-яких видів економічної діяльності та типів операцій компаній.

Теоретико-практична цінність одержаних у дисертаційній роботі результатів полягає у тому, що наукові розробки, висновки і практичні рекомендації були використані на рівні органів Державної податкової служби, консалтингових та аудиторських компаній. Результати дисертаційної роботи знайшли відображення у науково-дослідній роботі Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» Міністерства фінансів України за темою «Наукове обґрунтування уніфікованих методичних підходів до складання документації з трансфертного ціноутворення компаній України» (державний реєстраційний номер РК 0121U109969).

Дисертаційна робота виконана згідно з планами наукових досліджень кафедри бухгалтерського обліку і консалтингу Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана за темою «Методологія та організація обліку, аудиту та оподаткування в умовах сталого розвитку економіки» (номер державної реєстрації 0118U004020).

Ключові слова: трансфертне ціноутворення, контрольовані операції, прибуток, Base Erosion and Profit Shifting (BEPS), принцип «вितягнутої руки», фінансова звітність, функціональний аналіз, податковий контроль, податкові ризики, оцінка ризиків трансфертного ціноутворення, нематеріальні активи, звіт у розрізі країн міжнародної групи компаній, транснаціональні компанії.

ANNOTATION

Chyzhykova O.V. **Accounting and analytical support of transfer pricing control.**

- Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 071 “Accounting and Taxation”. – Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, 2023.

The dissertation is devoted to the study of theoretical and organizational aspects of the transfer pricing risk analysis process as the main analytical tool of transfer pricing control and practical principles of accounting support for transfer pricing risk analysis.

Globalization and digitization of the economy leads to the appearance of complex models of cross-border interaction between various subjects of economic activity, which in turn are organized into transnational corporations (MNCs) and optimize the use of resources and costs through the effective redistribution of profits between such subjects - participants of MNCs. One of the most common applied mechanisms for the redistribution of income management is transfer pricing, which allows the transfer of a profit share within the MNE through intra-group pricing. Misuse of such a mechanism leads to a tax base blurring of MNC participants that are registered in countries with a higher level of taxation, to distortion of competition and a decrease in investment attractiveness.

International organizations and regulatory bodies of different countries are constantly improving the theoretical aspects of control over transfer pricing and the legal framework for the implementation of methodological principles of control. However, practical guidance on the application of the legal framework and the construction of systematic risk monitoring models in most countries are at the formation stage, and in developing countries, mostly, are completely absent. The practical function consists in the operational analysis of transfer pricing risks at the stage of cross-border transactions, the assessment of such risks and the use of monitoring and control measures, for which it is necessary to develop theoretical support and applicative principles for the creation and functioning of classification and assessment models of risk analysis.

The retrospective analysis of the concept essence of "transfer pricing" was conducted in dissertation. As a result of the scientific views systematization on the definition, two main

approaches that prevail in modern research are highlighted - transfer pricing as a process and a system.

The author identified the main functions for the subjects of transfer pricing processes - monitoring and analysis of the risks of TP, which can be performed simultaneously both at the state level (by regulatory bodies) and at the corporate level (by taxpayers).

The international experience of the transfer pricing subjects interaction has been studied and a conceptual model is proposed which reflects the transfer pricing subjects interaction in a global context. It has been established that risk management procedures are actively used by transfer pricing subjects. In addition, the main principle of the subjects' work is a risk-oriented approach, which involves the analysis and assessment of transfer pricing risks at different levels.

Based on the analysis results of the transfer pricing impact on the formation of markets and the structuring of business activity, a transfer pricing risks typology and the inherent characteristics of the corresponding types, which include financial, operational, entrepreneurial, political, strategic, intellectual, and reputational risks, have been established. In accordance with the established typology, it was determined the main features and sources of the risk's origin of transfer pricing, which are characterized by certain economic events, the main categories of which are varieties and forms of process organization of cross-border profits transfer or, otherwise, types of business transactions, such as financial, merger and acquisition agreements, transactions with intangible assets.

Summarizing the international regulatory policy and practice at the state control bodies level, the author identified the main groups of factors and the associated transfer pricing risk indicators. It was established that risk indicators, as a rule, have the characteristic of qualitative and quantitative factors measurement. For application convenience and consistency, the main typical indicators of transfer pricing risks were systematized into a matrix, where accounting and financial reporting indicators that can be used to determine each indicator are given in accordance with each indicator.

The main sources of information support for transfer pricing risk control and calculation of risk indicators and features of the application of each of the sources were established in dissertation. The system of information sources is structured within the

framework of risk indicators. The sources are classified by the nature of origin, type of access, risk assessment measurement system, nature of using information. Such a classification helps to determine the sources of information for the calculation of risk indicators that most closely correspond to the operation type and the analyzed situation in general.

The universal scheme of risk assessment processes for both taxpayers and regulatory authorities has been developed, it can be adapted and implemented with any enterprise or in tax authorities' transfer pricing divisions, depending on the given input and output parameters. The process scheme is universal and intended for risk assessment of transactions of any type: commodity, financial, with intangible assets. The author also proposed detailed stages of the transfer pricing risk assessment process separately for the regulatory body and the taxpayer. The main goals and tasks, objects and subjects, input and output parameters, control points and principles of interaction within the process are defined within the process.

Based on the analysis of the practical experience of different countries and the recommendations of international organizations, such as the OECD, the main stages of the risk analysis process were formalized, as a practical tool for the control function of transfer pricing and consists of determining the main risk factors, analyzing relevant sources of information and calculating indicators risks, the result of which is an assessment of the transfer pricing risk of a certain operation or company. Such stages include identification of the controlled transactions, determination of its type, determination of possible risk indicators, and their interpretation, quantitative risk measurement, feedback analysis, etc.

Within the developed methodical approaches, the main universal risk indicators of transfer pricing were established, the methodology for their calculation, and the substantiated accounting and information support tools of the proposed methodology were developed. It enables using a ready-made set of standard indicators for different types of operations, including depending on the presence or absence of information, for calculating the values of such indicators. Also, implementing the approach to assessment proposed by the author, the obtained results will allow applying reasonable formulas for calculating indicators based on data from accounting, financial, tax and customs reporting. The given assessment scale allows to consolidate the values of multiple interpretations of risk

indicators for different types of interpretation into a single risk indicator and to decompose the risk into components. It contributes to the high accuracy of the assessment results, the minimization of time spent on organizing the process work from the start of the processing of input parameters to the final assessment, and the ease of process adaptation for different objects and subjects.

The model of transfer pricing risk assessment was elaborated in work, which consists in the transformation of a values set of risk indicators into an integral indicator of risk assessment, which is further classified as low, medium, high, or absent. The assessment model makes it possible to obtain a risk profile both for individual operations and for the company in general, and to determine which operations or factors are most influential on the overall risk indicator of the taxpayer's transfer pricing. Algorithms, schemes, and classifications proposed by the author systematize the risk assessment process at the macro- and micro-levels from the determination of the general scheme of the process, participants and their interaction to the selection of the indicator, sources of information for its calculation and approaches to the determination of the integral risk indicator and its interpretation.

The practical significance of the obtained results of the work represents that the developed and substantiated assessment model and scheme of the organization of the risk assessment process of transfer pricing can be used by both taxpayers and controlling authorities, which will lead to an increase in tax revenues to the budget, a decrease in the cost of resources for the monitoring administration, analysis, and inspections, and will also reduce the number of lawsuits. In addition, the obtained model is universal and can be applied to any type of economic activity and types of company operations.

The results of the dissertation were reflected in the research work of the State educational and scientific institution "Academy of Financial Management" of the Ministry of Finance of Ukraine on the topic "Scientific substantiation of unified methodological approaches to the preparation of transfer pricing documentation of Ukrainian companies" (state registration number RK 0121U109969).

The dissertation was performed in accordance with the research plans of the Department of Accounting and Consulting Kyiv National Economic University named after

Vadym Hetman in the process of developing the following complex topic "Methodology and organization of accounting, auditing and taxation in sustainable economic development" (state registration number - 0118U004020).

Key words: transfer pricing, controlled transactions, profit, Base Erosion and Profit Shifting (BEPS), arm's length principle, financial reporting, functional analysis, tax control, tax risks, transfer pricing risk assessment, intangible assets, Country-by-Country Reporting, multinational companies.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Олійник Я.В., Чижикова О.В. Інституціональне забезпечення трансфертного ціноутворення: глобальний контекст і перспективи для України. *Фінанси України*. 2019. № 2. С. 99-110. (0,7 д.а., особисто авторці належать 0,5 д.а. – описано загальну модель функціонування системи трансфертного ціноутворення і обґрунтовано об'єктивну потребу у взаємодії міжнародних організацій і державних інституцій у рамках системи трансфертного ціноутворення.)
2. Чижикова О.В. Глобальні тренди впровадження технологій у сфері оподаткування в контексті цифрової трансформації економіки. *Наукові праці НДФІ*. 2019. Вип. 3. С. 126-134. (0,5 д.а.).
3. Чижикова О.В. Використання статистичних методів для вибору методики розрахунку ринкового інтервалу рентабельності в процесі підготовки документів з трансфертного ціноутворення. *Економіка та підприємництво*. 2019. № 42. С. 53-64. (0,5 д.а.).
4. Чижикова О.В. Документація з трансфертного ціноутворення: проблемні аспекти та краща практика складання. *Наукові праці НДФІ*. 2021. № 3. С. 133-149. (0,5 д.а.)

У науково-дослідних роботах:

5. Чижикова О.В. «Наукове обґрунтування уніфікованих методичних підходів до складання документації з трансфертного ціноутворення компаній України» науково-дослідна робота Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» номер державної реєстрації – РК 0121U109969. Київ, 2021р. 355 с. (Особисто автора 2,75 д.а.).

В інших виданнях:

6. Сопко В.В., Чижикова О.В. Оцінювання ризиків трансфертного ціноутворення з метою протидії мінімізації податків в Україні. *Актуальні проблеми розвитку обліку, аналізу, контролю і оподаткування у контексті європейської інтеграції та сучасних*

викликів глобалізації: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції., м. Львів, 17-18 травня 2018 року: Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2018, С. 317-319. (0,2 д. а., особисто автора – 0,1 д. а.).

7. Чижикова О.В., Степаненко О. П. Застосування інформаційних технологій у системі управління податковими ризиками. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 27 листопада 2018 р. Чернігів : ЧНТУ, 2018. С. 147-148. (0,2 д. а., особисто автора – 0,1 д. а.).

8. Чижикова О.В. Економічний аналіз як основа процесів оцінювання ризиків трансфертного ціноутворення. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах глобалізації економіки*: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, 7 грудня 2019 р. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2019. С.364-366. (0,2 д. а.).

9. Чижикова О.В. Напрямки застосування блокчейн технології в сфері оподаткування. *Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 24-26 жовтня 2019 р. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. С. 217–218. (0,1 д. а.).

10. Chyzhykova New profit allocation model under BEPS 2.0 “Litteris et Artibus”, Lviv. 2019. URL: <https://openreviewhub.org/lea/paper-2019/new-profit-allocation-model-under-beps-20>. (0,3 д.а.)

11. Чижикова О.В. Вплив процесів діджиталізації економіки на правила оподаткування ТНК. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах сталого розвитку*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-й річниці створення кафедри аудиту, 10 грудня 2020 р. Київ: КНЕУ, 2020. С. 523-525. (0,2 д. а.).

12 Чижикова О.В. Аналіз ризиків трансфертного ціноутворення на основі даних трирівневої документації. *AL FARABI JOURNAL*: матеріали 9-тої міжнародної Конференції з Гуманітарних наук, 2-4 травня 2021р. Нахічеванський Університет, Азербайджан, 2021. С. 250. (0,1 д. а.).

13. Чижикова О.В. Податковий контроль на основі аналізу даних майстер файлу *Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права: теорія і практика: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, 28 липня 2021р. Полтава: ЦФЕНД, 2021. С. 6-7. (0,1 д. а.).

14. Чижикова О.В. Документація з трансфертного ціноутворення: українська практика та напрями її удосконалення. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 115-річчю «Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»*, 09-10 грудня 2021 р. Київ: КНЕУ, 2021. С. 214-216. (0,2 д. а.).

ЗМІСТ

ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОНТРОЛЮ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ	26
1.1. Критичний аналіз понятійно-категоріального апарату трансфертного ціноутворення	26
1.2. Особливості функціонування та нормативно-правове регулювання трансфертного ціноутворення.....	40
1.3. Визначення ризиків трансфертного ціноутворення як ключовий інструмент його контролю	53
Висновки до розділу 1	69
РОЗДІЛ 2. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ	72
2.1. Аналіз факторів і детермінація індикаторів у контексті оцінки ризиків трансфертного ціноутворення.....	72
2.2. Джерела інформаційного забезпечення контролю трансфертного ціноутворення	96
2.3. Побудова процесів аналізу ризиків трансфертного ціноутворення.....	117
Висновки до розділу 2	136
РОЗДІЛ 3. ОЦІНКА ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА РИЗИКУ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ	138
3.1. Організаційні аспекти контролю трансфертного ціноутворення на підприємствах	138
3.2. Удосконалення організаційно-методичних засад оцінки ризиків трансфертного ціноутворення на підприємствах	153
3.3. Побудова моделі оцінки інтегрального показника ризику трансфертного ціноутворення на підприємствах	198
Висновки до розділу 3	213
ВИСНОВКИ	215
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	219
ДОДАТКИ	238

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДПСУ – Державна податкова служба України;

ЄС – Європейський союз;

ЗКО – Звіт про контрольовані операції

ЗРК - Звіт у розрізі країн міжнародної групи компаній;

КІК - Контрольована іноземна компанія;

КО –контрольована операція відповідно до ПКУ;

МВФ - Міжнародний валютний фонд;

МГК - Міжнародна група компаній;

МСФЗ – Міжнародні стандарти фінансової звітності;

ООН – Організація Об’єднаних Націй;

ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку;

ПКУ – Податковий кодекс України;

НП(С)БО – Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку;

НМА – Нематеріальні активи;

НКО – Неконтрольована операція;

НПЮ - Низькоподаткова юрисдикція;

ПНП – Податок на прибуток;

ТНК – Транснаціональна корпорація;

ТЦ – Трансфертне ціноутворення;

ФАР – Функції активи ризику;

ФЗ – Фінансова звітність;

АРА - Advance pricing agreement (Попередня угода про ціноутворення);

ALP – Arm’s length principle (Принцип витягнутої руки);

BEPS – Base erosion and profit shifting (проект ОЕСР з протидії розмиванню бази оподаткування та ухилення від оподаткування прибутків);

MAP - Mutual agreement procedure.

CbCR – Country-by-country report (Звіту у розрізі країн);

CRS – Common Reporting Standard (Спільний стандарт звітності);

FATCA - Foreign Account Tax Compliance Act (Закон США Про податкові вимоги до зарубіжних рахунків).

ВСТУП

Актуальність теми. Внаслідок глобалізації економічних відносин розширюється діяльність транснаціональних корпорації (далі – ТНК), які стають найбільш впливовими і вагомими суб'єктами на світових і національних ринках. Механізми перерозподілу фінансових ресурсів у ТНК дуже часто супроводжуються мінімізацією податкових зобов'язань через застосування трансфертного ціноутворення (далі – ТЦ). Отже, виникає ситуація, за якої учасники ТНК мають можливість виводити капітал із національної економіки до країни з пільговою податковою системою і суттєво знижувати базу оподаткування податком на прибуток підприємств. Звідси постає слушне питання контролю з боку держави за цими операціями.

Контроль за трансфертним ціноутворенням запроваджений урядами багатьох розвинених країн з метою запобігти ухиленню від оподаткування. Нині у світовій практиці напрацьовано ґрунтовну методологічну і практичну бази у сфері контролю за ТЦ. Впровадження та адаптування світового досвіду допоможе Україні удосконалити державну систему податкового моніторингу за трансфертним ціноутворенням.

У 2017 р. Україна приєдналася до Програми розширеного співробітництва у рамках Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) і взяла на себе зобов'язання імplementувати мінімальний пакет плану дій BEPS (Base erosion and profit shifting / План заходів з протидії розмиванню податкової бази й виведенню прибутку з-під оподаткування).

У межах зазначених ініціатив ОЕСР було розроблено проєкт настанов щодо аналізу та оцінки ризиків ТЦ. Міжнародний досвід із питань трансфертного ціноутворення свідчить, що опрацювання ризиків ТЦ (їх встановлення, дослідження, аналіз та оцінювання впливу на базу оподаткування платника податків) посідає суттєве місце у процесах податкового контролю за ТЦ.

Крім того, постає завдання теоретичного визначення сутності ризиків трансфертного ціноутворення і формування концептуальних основ подальшого їх дослідження. Одним із найефективніших джерел аналізу для контролю ТЦ є

фінансова звітність підприємства. Якісні процедури управління трансфертним ціноутворенням сприятимуть раціональному використанню наявних ресурсів і можливостей контролюючих органів. Не менш значущою ця тема вбачається і для розробки стратегії та підходів до роботи з ризиками ТЦ для платників податків як учасників контрольованих операцій. Саме тому проблематика побудови ефективної системи контролю трансфертного ціноутворення в Україні є досить актуальною і потребує ґрунтовного дослідження.

Питання ефективного регулювання ТЦ на рівні держави вивчається українськими та зарубіжними науковцями, практиками, експертами міжнародних організацій. Значну увагу питанням трансфертного ціноутворення приділяють експерти ОЕСР. Проблематику трансфертного ціноутворення досліджували такі світові вчені, як К. Друрі, А. Вагенгофер, Д. Пфаф, П. Хорвач, J. Wittendorff, S. K. Vilanuey; теоретичні та прикладні аспекти ТЦ висвітлюються у працях таких вітчизняних науковців: С.С. Брехова, Ю.І. Гриненко, П.В. Дзюби, Л.В. Жердецької, І.В. Жиглей, О.В. Жукової, І.В. Карпенко, І.І. Криштопи, В.В. Кругляка, М.В. Кучерявої, М.І. Макаренка, Ю.С. Мордвицької, М. О. Мішина, С.О. Левицької, С.Ф. Легенчука, Я.В. Олійник, О.А. Петрик, К.П. Проскури, Т. Г. Савченка, О.Є. Федорченко, О.І. Черевко, О.О. Чумакової, А.М. Штангрета.

Проте на законодавчому рівні регулювання трансфертного ціноутворення закріплено лише з 2013 р., тому наукові розвідки досліджуваної тематики ще не набули критичної маси. Недостатній рівень вивчення окреслених проблем і потреба у проведенні наукового аналізу організаційних і методичних питань здійснення контролю трансфертного ціноутворення на засадах ризик-орієнтованого підходу обумовили вибір теми дисертації та свідчать про її актуальність. Отже, дослідження аспектів обліково-аналітичного забезпечення контролю трансфертного ціноутворення потребують подальшого вивчення для забезпечення ефективності податкового регулювання в Україні та пошуку балансу інтересів платників податків і держави. Саме це зумовило актуальність теми дисертаційного дослідження, визначило її мету, завдання, структуру і зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з планами наукових досліджень кафедри бухгалтерського обліку і консалтингу Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана за темою «Методологія та організація обліку, аудиту та оподаткування в умовах сталого розвитку економіки» (номер державної реєстрації 0118U004020). У межах зазначеної теми удосконалено теоретичні та організаційно-методичні засади контролю трансфертного ціноутворення.

Дисертація є складовою науково-дослідної роботи Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» за темою «Наукове обґрунтування уніфікованих методичних підходів до складання документації з трансфертного ціноутворення компаній України» (номер державної реєстрації РК 0121U109969). За результатами проведеного дослідження уточнено поняття і розкрито природу трансфертного ціноутворення, виокремлено основні етапи ретроспективного розвитку досліджуваної категорії, обґрунтовано рекомендації стосовно вивчення й аналізу міжнародного досвіду нормативно-правового регулювання та адміністрування документації з трансфертного ціноутворення з метою виявлення переваг і недоліків для можливості внесення пропозиції з удосконалення української практики.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є наукове обґрунтування теоретичних положень і розробка методичних засад обліково-аналітичного забезпечення контролю трансфертного ціноутворення.

Для досягнення визначеної мети роботи поставлено такі завдання:

- провести критичний аналіз сучасних трактувань поняття «трансфертне ціноутворення» з метою його удосконалення;
- уточнити процедури взаємодії суб'єктів трансфертного ціноутворення на основі ризик-орієнтованого підходу;
- дослідити міжнародний досвід нормативно-правового регулювання трансфертного ціноутворення для удосконалення вітчизняної практики;
- визначити індикатори оцінювання ризиків трансфертного ціноутворення для підсилення аналітичності потрібної для контролю інформації;

- систематизувати джерела, які слугують інформаційною базою проведення аналізу та оцінки ризиків трансфертного ціноутворення;
- удосконалити організаційні та методичні підходи до побудови процесів аналізу ризиків трансфертного ціноутворення;
- окреслити організаційні особливості контролю трансфертного ціноутворення на підприємствах в частині поліпшення аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень;
- покращити підходи до оцінювання ризиків трансфертного ціноутворення, що ґрунтуються на використанні фінансових показників підприємства;
- розробити модель оцінки інтегрального показника ризику трансфертного ціноутворення на підприємствах.

Об'єктом дослідження є процеси обліково-аналітичного забезпечення контролю трансфертного ціноутворення.

Предметом дослідження є сукупність інституціональних, методологічних, методичних і практичних засад обліково-аналітичного забезпечення контролю трансфертного ціноутворення.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовувалися *загальнонаукові методи дослідження*: логічного узагальнення, синтезу, індукції, дедукції; групування, порівняння, а також *спеціальні методи*: факторного, функціонального аналізу, експертної оцінки і шкального виміру інтегрального показника. Зокрема послуговувалися методами логічного узагальнення (для впорядкування та ідентифікації категоріального апарату); порівняльного аналізу (з метою вивчення світового досвіду оцінки ризиків); факторного аналізу (у визначенні факторів, що вказують на ризик трансфертного ціноутворення); експертної оцінки (для аналізу факторів та індикаторів оцінки ризиків трансфертного ціноутворення), шкального виміру інтегрального показника (у побудові моделі оцінювання ризику); метод функціонального аналізу використовувався для апробації результатів дисертаційного дослідження. Табличні та графічні прийоми застосовувалися для наочної ілюстрації результатів дослідження. Загальні висновки сформульовано на основі методів системного аналізу та наукової абстракції.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною основою написання дисертації слугували законодавчі і нормативно-правові акти з питань оподаткування та ціноутворення Державної податкової служби України, Міністерства фінансів України, міжнародних організацій, базові нормативно-правові акти Європейського Союзу, Організації економічного співробітництва та розвитку, монографії та наукові публікації в іноземних й українських виданнях, а також офіційна публічна звітність підприємств і корпорацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробці організаційно-методичних рекомендацій використання даних фінансової звітності та облікової інформації в процесі контролю трансфертного ціноутворення. Це суттєво підвищить ефективність податкового планування на підприємствах і сприятиме раціональному використанню наявних ресурсів та потенціалу державних органів, які формують політику в сфері трансфертного ціноутворення.

Найважливіші результати проведеного дослідження, які визначають науковий внесок, полягають у такому:

вперше:

– розроблено модель оцінки ризиків трансфертного ціноутворення у вигляді результуючого інтегрального показника ризику трансфертного ціноутворення, який консолідується на основі показників ризику окремих операцій з урахуванням їх значимості та впливу на загальний ризик платника податків, модель побудована на прикладі діяльності підприємства в цілому, його окремих операцій як суб'єкта декларування контрольованих операцій, і є універсальною для використання як платниками податків, так і податковими органами та сприяє здійсненню ефективного превентивного контролю трансфертного ціноутворення;

удосконалено:

– матрицю основних груп факторів і пов'язані з ними індикатори ризиків трансфертного ціноутворення, де відповідно до кожного індикатора наведено показники бухгалтерського обліку та фінансової звітності, при цьому встановлено, що індикатори ризику мають характеристику якісного та кількісного вимірів, це дає

можливість проводити порівняння індикатори з граничними показниками, обробити великий масив різнопланової інформації та виокремити потрібні дані;

– підходи до структурування джерел ризиків трансфертного ціноутворення з конкретизацією відповідних індикаторів їх наявності, види джерел згруповані за природою походження, типом доступу, системою виміру оцінки ризику, характером інформації та способом використання. Така класифікація допомагає встановити джерела інформації для розрахунку індикаторів ризику, які найбільш відповідають типу операції та загалом аналізованій ситуації, уможлиблює ідентифікацію ризиків трансфертного ціноутворення на основі аналізу різних форм звітності, сприяє отриманню якісної та достовірної інформації про наявні та можливі загрози;

– організаційно-методичні положення побудови алгоритму процесу аналізу ризиків трансфертного ціноутворення окремо для підприємств і для контролюючих органів, зокрема, визначено основні цілі та завдання, об'єкти та суб'єкти, вхідні та вихідні параметри, точки контролю та принципи взаємодії в межах процесу, робоча документація. Запропоновані алгоритми, схеми та класифікації систематизують процес оцінки ризиків на макро- і мікрорівнях – від визначення загальної схеми процесу, учасників, та їх взаємодії, до вибору індикатора, джерел інформації для його розрахунку і підходів до визначення інтегрального показника ризику та його інтерпретації;

– порядок формування обліково-аналітичної інформації для застосування моделі оцінки ризиків трансфертного ціноутворення, запропонований порядок збору, консолідації та аналізу даних обґрунтовує структуру і набір вхідних параметрів для оцінки ризиків, що дає можливість встановити центри виникнення потенційних ризиків ТЦ і визначити первинний набір їх індикаторів;

набули подальшого розвитку:

– понятійний апарат у частині уточнення дефініції: конкретизовано економічну сутність поняття «трансфертне ціноутворення», запропоноване визначення інтегрує наявні підходи до змістовного осмислення поняття, розширює можливості його інтерпретації в рамках податкового законодавства і створює передумови для

посилення контролю трансфертного ціноутворення у контексті моніторингу та аналізу ризиків;

– процедури взаємодії суб'єктів трансфертного ціноутворення в глобальному контексті, що функціонують на засадах ризик-орієнтованого підходу, встановлено залежність суб'єктів оцінки (контролюючий орган або платник), корпоративної та організаційної структури платника, типу контрольованих операцій, виміру і критеріїв суттєвості ризику, що ґрунтується на застосуванні ризик-орієнтованого підходу. Аргументовано доцільність удосконалювати оцінювання ризиків способом детальної та поглибленої систематизації алгоритмів взаємодії між учасниками процесу, це закладає базис подальшого обґрунтування методики оцінювання ризиків трансфертного ціноутворення;

– сутнісні характеристики ризику трансфертного ціноутворення як економічної категорії, а саме: виділено основні класифікаційні ознаки і з'ясовано джерела походження ризиків ТЦ, які характеризуються певними економічними подіями, основними категоріями яких є різновиди і форми організації процесу транскордонного переміщення прибутків. Розкрито сутність ризику трансфертного ціноутворення через податковий ризик, такий підхід дає можливість розширити сферу застосування ризик-орієнтованого підходу під час контролю трансфертного ціноутворення;

– організаційно-методичні підходи використання облікових-аналітичних даних як інструменту оцінки ризиків трансфертного ціноутворення, обґрунтовано застосування різних інтерпретацій індикаторів ризику та запропоновано підхід до оцінки індикаторів у трьох часових вимірах (ретроспективний, оперативний, перспективний) залежно від цілей аналізу та суб'єкта його реалізації. Застосування цього підходу до діагностування ризиків трансфертного ціноутворення надає змогу виокремити конкретні фінансові коефіцієнти, значення чи поведінка яких сигналізують про потенційні ризики трансфертного ціноутворення у розрізі визначених індикаторів.

Практичне значення одержаних результатів. Запропоновані алгоритми обліково-аналітичного забезпечення контролю трансфертного ціноутворення і

модель оцінки інтегрального показника ризику можуть бути застосовані платниками та податковими органами для підвищення ефективності податкового контролю у сфері трансфертного ціноутворення.

Наукові розробки, висновки і практичні рекомендації авторки впроваджені на рівні консалтингових, аудиторських фірм, ДПС України та навчальних установ.

Пропозиції та розробки визнано такими, що можуть бути рекомендовані під час провадження контролю трансфертного ціноутворення ДПС України. Серед цих пропозицій: модель та схема організації процесу оцінки ризиків трансфертного ціноутворення при відповідному опрацюванні та адаптації, з врахуванням особливостей видів економічної діяльності та операційних типів компаній (довідка № 991/ч/99-00-23-02-02-09 від 02.03.2023).

Результати наукових досліджень використані під час виконання науково-дослідної роботи ДННУ «Академія фінансового управління» за темою «Наукове обґрунтування уніфікованих методичних підходів до складання документації з трансфертного ціноутворення компаній України» (довідка № 86001-07/424 від 13.10.2021).

У практичній діяльності консалтингової фірми ТОВ «А1 Консалтинг»: використовуються алгоритми обліково-аналітичного забезпечення контролю та модель оцінки інтегрального показника ризику трансфертного ціноутворення (довідка № 14/04-22 від 14.04.2022).

Наукові розробки, висновки і практичні рекомендації були використані в практиці аудиторської компанії «Аккаунтінг Хаб» (довідка № 206 від 14.11.2022).

Деякі результати дослідження враховані в навчальному процесі Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана у методичному забезпеченні викладання дисциплін «Бухгалтерський облік (загальна теорія)», «Оподаткування та облік міжнародних операцій», «Трансфертне ціноутворення» (довідка від 20.12.2022).

Особистий внесок здобувачки. Усі одержані наукові результати, які викладені в дисертаційному дослідженні та виносяться на захист, одержані авторкою самостійно і знайшли відображення в наукових публікаціях. З наукових праць, які опубліковані

у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, ідеї та висновки, які отримані авторкою самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження доповідалися та дістали схвалення на 9-ти науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми розвитку обліку, аналізу, контролю і оподаткування у контексті європейської інтеграції та сучасних викликів глобалізації» (м. Львів, 17–18 травня 2018 р.); «Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку» (м. Чернігів, 27 листопада 2018 р.); «Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах глобалізації економіки» (м. Луцьк, 7 грудня 2019 р.); «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (м. Львів, 24–26 жовтня 2019 р.); «Litteris et Artibus» (м. Львів, 21–23 листопада 2019 р.); «Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах сталого розвитку» (м. Київ, 10 грудня 2020 р.); «9-та Міжнародна конференція з гуманітарних наук» (Азербайджан, 2–4 травня 2021 р.); «Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права: теорія і практика» (м. Полтава, 28 липня 2021 р.); «Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства» (м. Київ, 09–10 грудня 2021 р.).

Публікації. Основні положення й висновки за результатами авторського дослідження були опубліковані у 14 наукових працях загальним обсягом 6,55 друк. арк. (особисто авторці належать 6,15 друк. арк.), з них 4 – у наукових фахових виданнях України категорії «Б», які зареєстровані у міжнародних наукометричних базах, 1 науково-дослідну роботу в ДННУ «Академія фінансового управління Міністерства фінансів України» і 9 - публікацій за матеріалами конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту дисертації становить 206 сторінок. Робота містить 66 таблиць на 34 сторінках, 16 рисунків на 10 сторінках, 6 додатків на 34 сторінках. Список використаних джерел налічує 205 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОНТРОЛЮ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

1.1. Критичний аналіз понятійно-категоріального апарату трансфертного ціноутворення

Глобалізація нівелює кордони держав та охоплює практично усі сфери діяльності світового суспільства. Процеси глобалізації пов'язані з формуванням економічного простору, в якому галузева структура, обмін інформацією і технологіями, географія розміщення продуктивних сил визначаються з урахуванням світової кон'юнктури. Власники великих компаній добре усвідомлюють, що можуть суттєво розширювати географію діяльності своїх підприємств, економлячи при цьому частину коштів, які вони витратили б на утримування факторів виробництва (таких як праця, сировина, капітал) на одній території. Цей стан справ сприяє зростанню кількості та розширенню діяльності транснаціональних корпорацій. ТНК мають у складі перелік різноманітних за функцією афілійованих осіб, а саме – переробників давальницької сировини, контрактних виробників, дистриб'юторів, центри корпоративних послуг, центри прибутку, головні офіси тощо.

За останні двадцять років, за даними World Investment Report [1], середній розмір корпорацій виріс більш ніж удвічі за рахунок збільшення кількості дочірніх компаній у різних країнах світу. ТНК чинять неоднозначний ефект на економіки країн світу, що пов'язано як з їх природою, так і з визначенням головних особливостей та характеристик процесів транснаціоналізації світової економіки. З позиції показників глобальної конкурентоспроможності провідні країни світу являють собою ті країни, в яких ТНК працюють досить активно.

У табл. 1.1 наведено зібрану за даними річних звітів компаній інформацію про кількість ТНК, їхні доходи за угодами з пов'язаними і непов'язаними особами, прибутки і сплачені податки та відомості про кількість працівників у 20-ти провідних країнах світу.

Таблиця 1.1

Порівняння основних показників діяльності ТНК у провідних країнах світу

	Країна	Кількість ТНК, які подали звіт	Кількість компаній, які входять до складу ТНК	Дохід в операціях з непов'язаними особами, млрд дол.	Дохід в операціях з пов'язаними особами, млрд дол.	Прибуток до оподаткування, млрд дол.	Сплачений корпоративний податок, млрд дол.	Капітал, млрд дол.	Кількість працівників
1	Австралія	110	18 923	697,8	174,8	103,2	16,6	1191	1 837 989
2	Австрія	73	12 114	595,5	177,9	47,9	5,1	251	1 642 504
3	Бельгія	54	9807	491,5	424,7	162,1	18,0	1845	1 318 700
4	Канада	160	37 540	1199,5	417,3	211,0	16,5	3855	3 281 300
5	Чилі	32	2574	107,5	25,7	9,1	1,6	235	710 144
6	Данія	39	9172	243,5	97,8	28,7	3,7	143	1 903 275
7	Фінляндія	54	4238	212,2	74,7	25,8	3,2	273	574 440
8	Франція	180	79 169	3 650,2	1378,7	314,8	75,9	2985	10 880 236
9	Ірландія	45	8115	243,7	168,7	42,4	2,7	1979	675 541
10	Італія	130	16 680	989,8	304,1	94,1	21,0	1072	2 404 894
11	Японія	715	101 897	8 667	3458,1	805,8	178,7	2639	27 863 887
12	Корея	185	7394	1516,4	671,0	105,0	26,9	334	2 813 456
13	Люксембург	120	20 114	891,6	394,5	-20,2	6,0	662	2 896 314
14	Мексика	74	6800	545,6	347,0	6,2	13,2	481	2 614 072
15	Нідерланди	155	29 161	1387,4	823,6	83,5	19,3	2187	3 672 779
16	Норвегія	60	10 631	342,8	118,6	37,3	10,4	706	672 690
17	Польща	29	2190	109,7	42,5	5,9	1,0	62	491 092
18	Словенія	7	440	14,0	5,2	0,5	0,1	6	52 690
19	Швеція	88	21 842	1034,2	514,6	99,6	11,7	579	3 213 614
20	США	1017	немає даних	14 679,4	7332,2	1973,2	349,1	32 944	38 730 364

Джерело: складено автором на основі даних [2].

Торговельні відносини, які проводяться всередині групи компаній, що входять до складу ТНК, здійснюються за внутрішньофірмовими цінами, які в свою чергу виступають важливим аспектом механізму діяльності ТНК. Визначення цін під час планування операцій всередині ТНК є основним завданням для компанії у контексті формування ціноутворення.

Отже, внутрішня цінова політика потребує дотримання правил ціноутворення та базується на застосуванні визначених цін на об'єкти трансферу (передачі) між структурними підрозділами компанії, а отже, йдеться про особливий вид ціноутворення – трансфертний. При цьому ціни, сформовані всередині групи компаній, можуть відрізнятися від рівня цін, сформованих на ринку в господарських операціях між непов'язаними особами. Тому транзакції між структурними елементами ТНК підпадають під контроль податкових органів на предмет можливого заниження об'єкта обкладення податком на прибуток і належать до розряду контрольованих операцій (далі – КО). Для ширшого розуміння засад і закономірностей обліково-аналітичного забезпечення контролю трансфертного ціноутворення, спочатку слід визначитися з сутністю базових понять.

Одним із ключових понять у межах дослідження будемо розглядати поняття «трансфертне ціноутворення». Визначене поняття – основоположне у межах цього наукового дослідження. Слід наголосити, що у науковій літературі і законодавстві відсутній єдиний підхід до трактування трансфертного ціноутворення. Це достатньо широке поняття, і тому серед науковців існують різні погляди.

Етимологія поняття «трансфертне ціноутворення» складається з двох слів «трансферт» (від лат. *transfere* – переносу, переміщаю) і «ціна». Ціна – це грошове вираження вартості товару або форма вираження цінності благ, які проявляються в процесі обміну [3].

Теоретичні основи трансфертного ціноутворення закладені в дослідженнях вітчизняних науковців: А.А. Алексєєвої [4], Ю.І. Гриненко [5] П. В. Дзюби [6], Р. В. Джоху [7], Л.В. Жердецької [8], О.В. Жукової [9], Т. М. Карнаух [10], І. В. Карпенко [11], М. В. Колдовського [12], М. І. Макаренка [13], М. О. Мішина [14], Р. В. Мельниченка [15], Ю. С. Мордвицької [16], Т. Г. Савченка [17], О. І. Черевко

[18], О. С. Чукліної [19]. У Додатку А наведено підходи до визначення поняття «трансфертне ціноутворення», що формувались у науковому полі за період 1992–2022 рр.

Результати аналізу дефініції «трансфертне ціноутворення», наведені у науковій літературі, свідчать про наявність активної дискусії стосовно його тлумачення. Автори здебільшого формулюють трактування трансфертного ціноутворення, оперуючи поняттями «процес» і «система». Про це також зазначає у праці Т. Г. Савченко [17], який акцентує увагу на тому, що науковий підхід до вивчення терміна ТЦ можна поділити на два напрями: по-перше, як процес; по-друге, як економічна система. Разом із тим у наукових джерелах пропонується ряд визначень, які розкривають практичні аспекти трансфертного ціноутворення. В основу цих визначень покладено першочергові завдання, які вирішують ТНК за допомогою трансфертних цін. Отже, трансферне ціноутворення окреслюється як механізм управління та розподілення ресурсів [10], або як метод перерозподілу ресурсів та оптимізації оподаткування [18], або як інструмент оптимізації податкового навантаження [15].

Втім, вважаємо, що метою трансфертного ціноутворення є не лише мінімізація сплати податків, управління цінами і ресурсами, а перш за все встановлення внутрішньофірмових (трансфертних) цін, і звідси визначення досліджуваного поняття як процесу вбачаємо закономірним.

Ураховуючи проведений аналіз наукових джерел, доходимо висновку, що низка науковців (О.В. Жукова [9], Ю.С. Мордвицька [16], А. Мельник [20], Л.В. Жердецька [8], Ф.П. Ткачик [21], А.М. Штангрет, С.Г. Мартинюк, Л.Є. Сухомлин [22], Т.В. Бутенко, Л.М. Круковська [23], І.В. Карпенко [11]) акцентують увагу на тому, що трансфертне ціноутворення – це процес.

Проте автори, дослідження яких мають прикладне спрямування (банківська сфера, управління підприємством), визначаючи трансфертне ціноутворення, наголошують, що вказані процеси ціноутворення відбуваються за участю суб'єктів трансфертного ціноутворення, які перебувають у системному зв'язку. Ця думка цілком слушна, адже процес встановлення оптимальної трансфертної ціни всередині

транснаціональної компанії або банку відбувається між пов'язаними особами, центрами відповідальності чи підрозділами організації, що являє собою систему.

Науковці П. В. Дзюба [6], І. В. Карпенко [11], Т. Г. Савченко [17], М. Освальд [24] і А. О. Мельник [20] формулюють визначення ТЦ як із позицій процесу, так і системи. Так, П. В. Дзюба розширює тлумачення трансфертного ціноутворення та називає його процесом, а також сукупністю економічних відносин – системою.

Що стосується зарубіжного досвіду, то роботи вчених здебільшого не містять академічних дефініцій, а носять переважно прикладний характер, автори розглядають ТЦ з позицій практичних цілей і стратегічного планування діяльності компанії. З цього погляду найбільш науково обґрунтованим є поєднання двох зазначених підходів до визначення, у повній мірі розкриваючи суть трансфертного ціноутворення, що відповідає сучасним світовим тенденціям його застосування.

Питання трансферного ціноутворення вважається базовим, і тому ключові поняття впорядковані на рівні міжнародних і національних нормативних актів. У Настановах ООН із ТЦ для країн, що розвиваються (2017), поняття «трансфертне ціноутворення» визначається як загальний термін, що використовується для позначення ціноутворення між пов'язаними сторонами. Отже, трансфертне ціноутворення означає встановлення цін в операціях між асоційованими підприємствами, пов'язаних із передачею майна або послуг [25].

В Україні до 2015 р. трактування трансфертного ціноутворення містилося й у Податковому кодексі України (ПКУ) (п. 14.1.251-1 ст. 14). Однак на підставі Закону України № 72-VIII від 28.12.2014 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення податкового контролю за трансфертним ціноутворенням» це поняття виключено [26]. Проте визначення поняття трансфертне ціноутворення широко використовується в юридичній та економічній літературі, а також у діловому спілкуванні.

Резюмуючи наведені вище напрацювання науковців і трактування на рівні міжнародних інституцій, пропонуємо таке визначення: трансфертне ціноутворення – це процес перерозподілу активів і прибутків у МГК з метою оптимізації витрат на

організацію й обслуговування ланцюгів створення вартості, управління фінансовими потоками та зменшення податкового навантаження у межах компаній групи.

Варто зазначити, що з урахуванням того, що питання ТЦ вирішуються як на міжнародному, так і внутрішньодержавному рівнях, вважаємо за потрібне удосконалити положення ПКУ щодо трансфертного ціноутворення через внесення доповнень до національного законодавства – статті 39. У табл. 1.2 наведено визначення з Настанов ООН з трансфертного ціноутворення для країн, що розвиваються, попередньої редакції ПКУ і власне визначення, запропоноване авторкою.

Таблиця 1.2

Підходи до визначення поняття «трансфертне ціноутворення»

Джерело	Визначення ТЦ	
Міжнародні документи	<i>Настанови ООН з ТЦ для країн, що розвиваються [25]</i>	Встановлення цін в операціях між асоційованими підприємствами, пов'язаними з передачею майна або послуг
Національні нормативні акти	<i>Попередня редакція ПКУ [26]</i>	Система визначення звичайної ціни товарів та/або результатів робіт (послуг) в операціях, які визнані контрольованими
	<i>Велика українська юридична енциклопедія [177]</i>	Інститут податкового права, сукупність відповідних правил, які застосовуються до контрольованих господарських операцій між асоційованими підприємствами та які спрямовані на встановлення обсягу оподатковуваного прибутку відповідно до принципу «витагнутої руки»
Пропозиція авторки	Процес перерозподілу активів і прибутків у межах групи компаній з метою оптимізації витрат на організацію та обслуговування ланцюгів створення вартості, управління фінансовими потоками та зменшення податкового навантаження всередині групи компаній	

Джерело: складено авторкою за матеріалами [25, 26, 177].

Доповнення ПКУ уточненим визначенням поняття «трансфертне ціноутворення» уможливить розширення сутності процесу, конкретизує мету трансфертного ціноутворення та сприятиме однозначному тлумаченню з боку платників і податкових органів.

Дослідження процесу трансфертного ціноутворення, ураховуючи його специфіку, доцільно реалізувати через аналіз інституціональних засад ТЦ.

Осмилення ТЦ з позиції інституціонального підходу слід розглядати формування його інституціональної інфраструктури.

У межах інституціонального підходу ТЦ розглядається як сукупність основних концепцій, норм, правил і стандартів, обмежене певними рамками, що має інституціональне оформлення та дає можливість сформулювати цілісний погляд і комплексний підхід до дослідження різних аспектів ТЦ. Зміст і сутність ТЦ зумовлюють його структуру. І тому цілком логічно і закономірно, що від трактування ТЦ як процесу залежить розуміння питань, пов'язаних з його інфраструктурою.

З позиції інституціональної економічної теорії інфраструктура це – сукупність правил, норм та обмежень, що визначають характер економічних відносин у процесі взаємодії суб'єктів господарювання. Зміст цих правил обумовлений сутністю економічної системи (формами власності, наявністю і розвитком конкуренції, характером ціноутворення). Парадигма інституціональної інфраструктури розглядає економіку як економічний простір, заповнений сукупністю фізичних і юридичних осіб (агентами) і різноманітними інститутами – організаціями, правилами, традиціями, основним мотивом поведінки в яких є дотримання інституціональних норм і правил. Одним із таких інститутів є інститут ТЦ.

Визначення ТЦ як процесу дозволяє охарактеризувати інфраструктуру як самоорганізовані компанії (ТНК), міждержавні організації та державні установи. У світі вже сформувалося інституціональне середовище, в якому ТЦ значною мірою регулюють нормативні документи, що інтегровані в національні законодавчі акти. Інституціональне середовище ТЦ – це організаційно-економічні відносини різних суб'єктів у ході їх діяльності. Отже, інституціональне середовище ТЦ включає взаємодію різних суб'єктів. Науковці, вивчаючи інституціональне середовище, звертаються до визначення конкретних суб'єктів процесу трансферного ціноутворення.

Поширеним є підхід, коли як суб'єктів процесу трансфертного ціноутворення виділяють міжнародні та національні компанії, а також державні органи управління (П. В. Дзюба [6], А. Алексєєва [4], М. Освальд [24]). Проте у наукових джерелах не сформульовано єдиного чіткого підходу до визначення суб'єктів ТЦ у глобальному

контексті їх взаємодії. Звідси актуальним завданням ми вбачаємо з'ясування складу суб'єктів, які формують і реалізують міжнародну політику у сфері трансфертного ціноутворення. У Додатку Б систематизовано погляди вчених щодо суб'єктів трансфертного ціноутворення. Проведений аналіз дає підстави зробити висновок, що виокремлення суб'єктів ТЦ різняться залежно від предметної сфери дослідження конкретного науковця.

На основі критично-порівняльного аналізу існуючих підходів, сформованих вченими, складемо власний перелік суб'єктів трансфертного ціноутворення, що взаємодіють у міжнародному економіко-правовому просторі.

До суб'єктів трансфертного ціноутворення залежно від їх функціональної належності та ролі у процесі трансфертного ціноутворення належать:

- суб'єкти ТЦ на національному рівні:
 - ТНК, державні податкові та митні органи;
- суб'єкти на міжнародному рівні:
 - ТНК, міжнародні організації (Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Європейський Союз (далі – ЄС), Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН).

Механізм функціонування суб'єктів трансфертного ціноутворення у межах міжнародної взаємодії доречно визначити через дослідження зв'язків, що об'єднують усіх суб'єктів ТЦ. Іншими словами, з позицій організації інституціональної інфраструктури ТЦ являє собою сукупність суб'єктів (інститутів), які формують систему управління на національному та міжнародному рівнях.

На рис. 1.1 подано модель співпраці визначених суб'єктів ТЦ. Ця модель дає можливість встановити особливості діяльності кожного суб'єкта ТЦ. Взаємозв'язок у площині ТЦ виникає між усіма суб'єктами процесу: ТНК, державними органами та міжнародними організаціями. Оскільки всі суб'єкти в процесі ТЦ взаємодіють безпосередньо як на вертикальному, так і горизонтальному рівнях, варто розглядати інституціональну інфраструктуру трансфертного ціноутворення як поєднання взаємопов'язаних суб'єктів системи одного цілого.

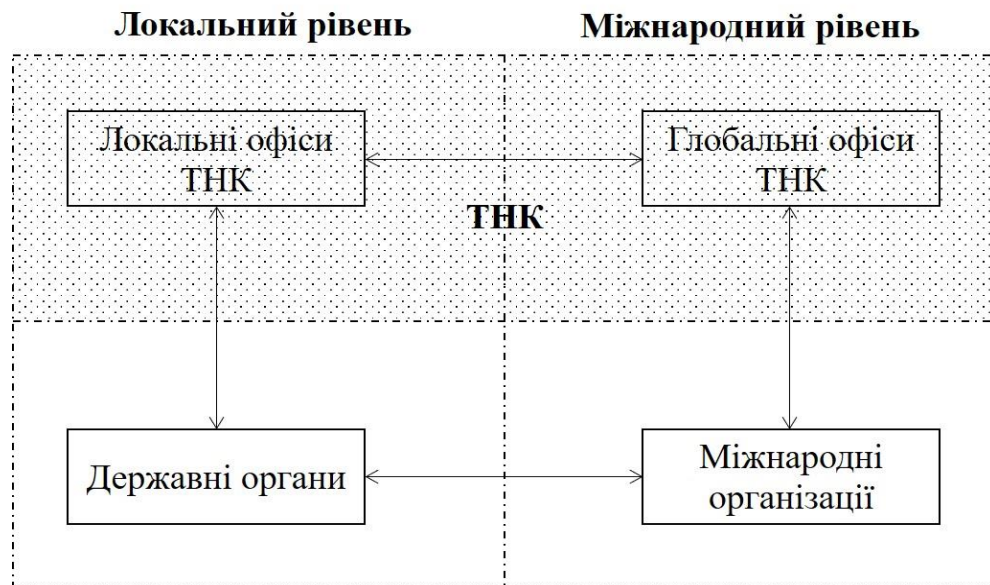

Рис. 1.1. Модель взаємодії суб'єктів ТЦ

Джерело: розроблено авторкою.

У такому випадку доцільним буде застосувати системний підхід, який дозволить підвищити ефективність дослідження і встановити зв'язність елементів, систематизувати об'єкти і вибудувати архітектуру компонентів процесу ціноутворення. Цей підхід спонукає потребу проаналізувати і систематизувати сучасні наукові теорії та погляди, у межах яких трансфертне ціноутворення розглядається як система, та узагальнити системні властивості.

У спеціалізованій літературі поняття «процес» вужче порівняно з дефініцією «система» (яке має у своєму складі і компоненти, і процес взаємодії таких елементів). І тому науковці з різних галузей економічної науки неодноразово у дослідженнях проблематики трансфертного ціноутворення звертаються до системного підходу. У Додатку Б упорядковано погляди вчених на поняття «суб'єкти трансфертного ціноутворення» в контексті системного підходу і залежно від сфери дослідження.

Погоджуючись із поглядами прихильників системного підходу та враховуючи взаємодію учасників процесу, логічним буде говорити про сукупність елементів і взаємодію між ними, тобто про систему.

Також формулювання визначення, що звучить як «система трансфертного ціноутворення», можна відшукати у наукових доробках таких науковців, як

О. С. Чукліна [19], А. Алексєєва [4], Т. М. Карнаух [10], Н. О. Лоханова [27], Л. А. Парфентій [28].

Спільними сутнісними характеристиками у поглядах вчених щодо тлумачення поняття з позицій системного підходу можна виділити такі:

- сукупність елементів (суб'єктів, об'єктів);
- наявність зв'язку між ними;
- сукупність економічних відносин.

Узагальнимо наведене вище твердження: трансфертне ціноутворення функціонує в системі економічних відносин, оскільки передбачає участь різних суб'єктів, передачу товарів чи інших об'єктів для задоволення потреб усіх учасників процесу. Крім того, для системи трансфертного ціноутворення характерні ознаки, що властиві системі як такій, яка складається з множини взаємопов'язаних елементів, які утворюють єдине ціле та взаємодіють із середовищем та між собою;

- ефект синергії – односпрямованість або цілеспрямованість дій компонентів посилює ефективність функціонування системи: спільні зусилля податкових органів і міжнародних установ у протидії розмиванню податкової бази сприяють ефективності у досягненні позитивного результату;
- ієрархічність – кожен компонент системи може розглядатися як система (підсистема) ширшої глобальної системи: так глобальну систему ТЦ можна розділити на підсистеми: ТЦ у державі, ТЦ у галузі, ТЦ на підприємстві та ін.;
- емерджентність – функції компонентів системи не завжди збігаються з цілями (функціями) системи в цілому: методи зниження податкового навантаження для ТНК не завжди корелюють із державними інтересами збільшення податкових надходжень.

Беручи до уваги існуючі погляди та підходи науковців та власні напрацювання у межах предметної сфери, можемо зробити висновок, що взаємодія суб'єктів процесу ТЦ трансформується в систему економічних відносин між ними. Іншими словами, механізм функціонування трансфертного ціноутворення в широку розумінні являє собою економічну систему. У цьому випадку економічна система – це

сукупність видів економічної взаємодії, спрямованих на виробництво, розподіл, обмін і споживання товарів та послуг, а також на регулювання такої діяльності відповідно до завдань, цілей і функцій учасників.

Стає очевидним, що ТЦ слід розглядати у глобальному (широкому) розумінні інституціональної інфраструктури як сукупність нормативно-правової бази, ТНК, системи державних органів та недержавних установ і організацій, і механізму їх взаємодії з іншими учасниками системи в єдиному економічному просторі, а у вузькому – як процес перерозподілу активів та прибутків у межах групи компаній з метою оптимізації витрат на організацію та обслуговування ланцюгів створення вартості, управління фінансовими потоками та зменшення податкового навантаження всередині групи компаній.

Зупинимось на аналізі функцій згаданих суб'єктів (ТНК, державні органи, міжнародні організації) у системі ТЦ детальніше. Спочатку окреслимо функції ТНК, які характеризують діяльність ТНК у контексті ТЦ.

Українськими вченими напрацьовано ґрунтовні дослідження діяльності і функціонування ТНК у світі, а також на території України. На рис. 1.2 наведено перелік функцій ТНК з погляду різних вчених: О. В. Немировської [29], А. Р. Дунської [30], М. Е. Прохорова [31], Г. І. Башнянина, П. О. Куцика та О. І. Ковтун [32].

Рис. 1.2. Функції ТНК у досліджених наукових джерелах

Джерело: Систематизовано авторкою на основі [29–32].

На основі узагальнень науковців щодо функцій ТНК у сфері ТЦ слід виокремити такі: встановлення трансфертних цін, управління і контроль за трансфертним ціноутворенням. Варто взяти до уваги тези О. В. Чернової та О. В. Пазиніч [33], в яких вчені наголошують, що ТНК – це найвпливовіші суб'єкти міжнародних економічних відносин, наголошуючи при цьому на незбалансованості інтересів всередині ТНК, що супроводжується різними видами ризиків.

Державні податкові та митні органи України виконують перелік функцій, закріплених у законодавстві. Так, державний орган виконавчої влади – Державна податкова служба України (ДПС), у межах повноважень, що стосуються питання трансфертного ціноутворення, виконує низку функцій [34], які унаочнені на рис. 1.3.

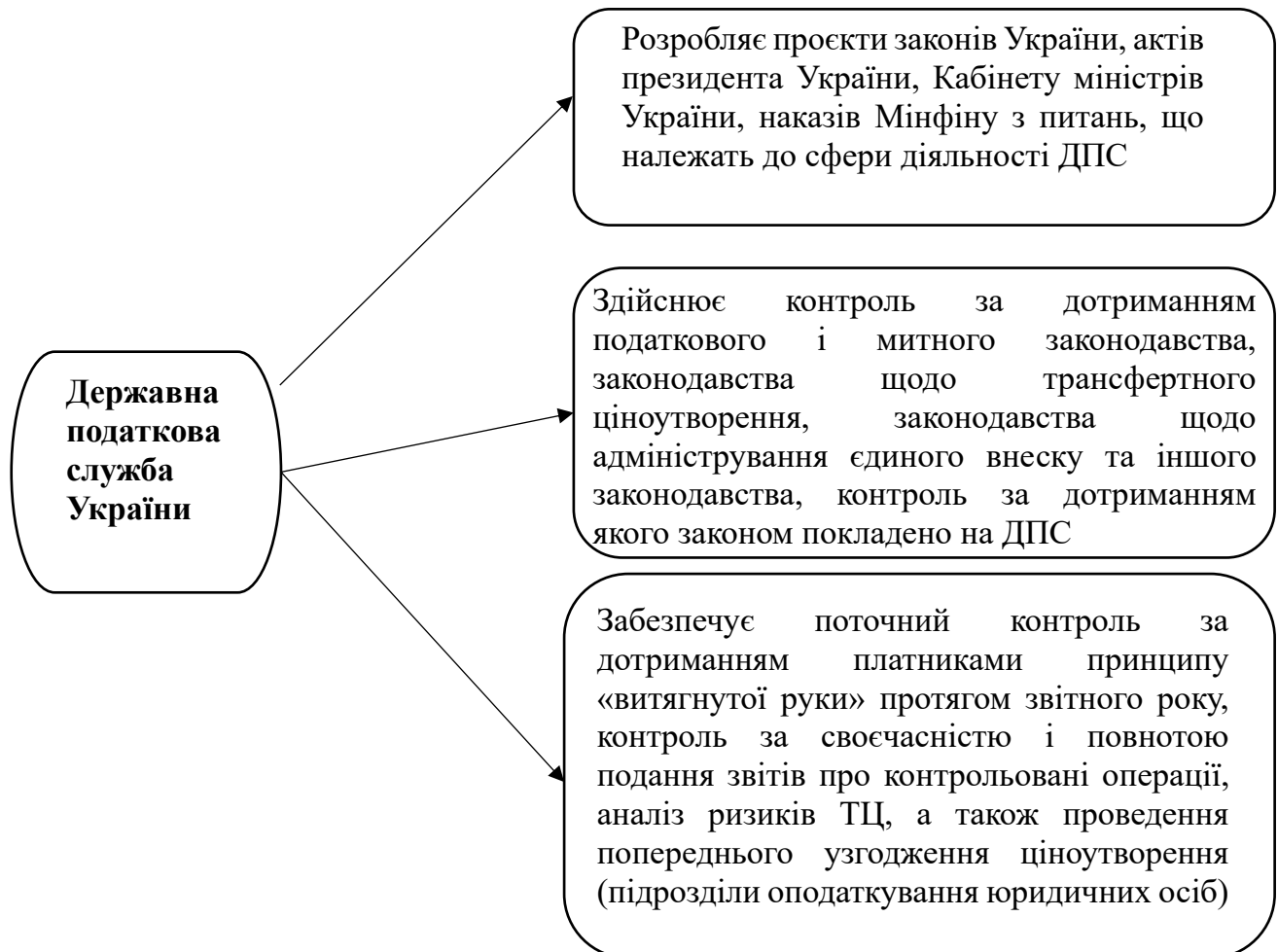

Рис. 1.3. Функції ДПС України стосовно трансфертного ціноутворення

Джерело: систематизовано авторкою на основі [34].

Також Міністерством фінансів України чітко окреслено основні цілі моніторингу цін у КО:

- 1) встановлення відповідності умов контрольованих операцій принципу «витягнутої руки»;
- 2) виявлення потенційних ризиків трансфертного ціноутворення;
- 3) проведення аналізу ризиків заниження платником податків податкових зобов'язань;
- 4) забезпечення контролю за своєчасністю та повнотою подання звітів про контрольовані операції та документації з трансфертного ціноутворення [35].

Слід наголосити, що окреслені національним суб'єктом нормотворення цілі моніторингу КО відповідають Настановам ОЕСР стосовно трансфертного ціноутворення для транснаціональних корпорацій і податкових служб, тобто є документом, розробленим на міжнародному рівні.

Саме процеси глобалізації являє собою основоположний фактор розвитку міжнародних організацій, які й формуються в результаті утворення відповідних мережових структур. Розглядаючи міжнародні організації як суб'єкт взаємодії в системі ТЦ, можемо охарактеризувати їх як досить впливових гравців глобальної економіки. Визначальну роль в управлінні економічними процесами, зокрема в частині трансфертного ціноутворення, відіграють передусім ООН [42], Світовий банк [36], МВФ [37] та ОЕСР [40].

С. О. Кравченко [38] доводить, що міжнародні організації як суб'єкти глобального регулювання провадять міждержавну управлінську політику. У свою чергу Л. С. Ринейська [39] зазначає, що, на відміну від державних органів, міжнародні організації виконують регулюючі функції на наднаціональному рівні.

Доречним буде узагальнити те, що міжнародні організації виконують кілька основних функцій у процесах глобального управління, серед яких науковці виділяють:

- регулюючі;
- координуючі;
- контрольні;

– оперативні.

Міжнародні організації, як регулятори, мають вагомий вплив на розвиток і спрямованість світової економіки, оскільки залучають до упорядкованого процесу значущу кількість держав. Крім того, міжнародні організації, будучи стратегічними суб'єктами світової економіки, беруть участь у формуванні стратегій економічного розвитку як окремих країн, так і глобальної економіки.

Як результат, міжнародні організації можуть чинити принципово важливий вплив як на національні економіки, так і на глобальну економіку, завдяки чому вони і є ключовими суб'єктами світової економіки, водночас здійснюючи помітний вплив на локальному рівні держави. Експерти (фінансові консультанти, правознавці) досліджуваної галузі на різних рівнях співпрацюють з усіма учасниками (суб'єктами) процесу. У табл. 1.3 наведено систематизацію функцій суб'єктів у системі ТЦ.

Таблиця 1.3

Систематизація функцій суб'єктів трансфертного ціноутворення

Суб'єкт ТЦ	Функції суб'єкта
ТНК	– Встановлення внутрішньофірмових цін; – моніторинг та аналіз цін; – управління та контроль за ціноутворенням; – моніторинг та аналіз ризиків ТЦ
Держава (державні податкові та митні органи)	• Розробка законодавчої бази; • перевірка дотримання законодавства з ТЦ; • регулювання та контроль; • моніторинг та аналіз ризиків ТЦ
Міжнародні організації (ОЕСР, ЄС, ООН та ін.)	– Виявлення фактів порушення конкуренції та економічної справедливості; – формування законодавчої ініціативи; – аналіз та пропозиції до законопроектів; – навчання представників державних органів і бізнесу; – моніторинг та аналіз ризиків ТЦ

Джерело: складено авторкою.

Отже, спільними функціями для кожного суб'єкта в системі ТЦ, а саме контролю трансфертного ціноутворення, є моніторинг, аналіз, управління ризиками трансфертного ціноутворення у межах власних інтересів і компетенцій. У цьому аспекті слушною вбачається теза Р.В. Мельниченко [15], що неврегульоване

трансфертне ціноутворення несе серйозні ризики як для окремо взятої держави, так і світової економіки загалом.

Моніторинг, аналіз і як результат – управління ризиками трансфертного ціноутворення передбачає впровадження низки дій, які нівелюють або обмежують (мінімізують) такі ризики для кожного з суб'єктів. Таким чином, контрольно-регулююча форма взаємодії суб'єктів у системі ТЦ відбувається в контексті виявлення, аналізу та зменшення ризиків ТЦ.

Отже, визнання трансфертного ціноутворення як особливого системного явища та створення відповідного нормативного й інфраструктурного забезпечення для дієвої координації між учасниками процесу, удосконалення процесу моніторингу та напрацювання методики оцінки ризиків ТЦ є пріоритетним завданням.

В той же час не варто залишати поза увагою процес управління системою ТЦ, а звідси й дослідження правил її функціонування на різних рівнях організації, і тому ця проблематика також потребує подальшого ґрунтовного дослідження. Отже, розуміння системи трансфертного ціноутворення не лише як категорії локального рівня, а й у глобальному контексті дістає дедалі більшого поширення.

1.2. Особливості функціонування та нормативно-правове регулювання трансфертного ціноутворення

Практика застосування компаніями трансфертного ціноутворення налічує майже сто років. Виходячи з того, що розвиток розгалужених бізнес-структур у XX ст. був достатньо стрімкий, отже, маємо зростання кількості операцій і всередині корпорації. Таким чином, процес встановлення трансфертних цін став для ТНК досить природним явищем.

Вперше у світовій практиці інститут контролю трансфертного ціноутворення був запроваджений за децентралізації управління в промислових фірмах США та Західної Європи в 20–30-ті роки XX ст. Поступово правила податкового контролю трансфертного ціноутворення розвивалися та були інкорпоровані в податкові системи

різних країн світу. Шлях удосконалення механізмів контролю за трансфертним ціноутворенням має вже понад півстолітню історію і триває дотепер.

Досвід управління політикою в сфері ТЦ являє собою свідому і цілеспрямовану сукупність дій, що ведуть до певної динаміки управлінських результатів у трансфертному ціноутворенні і податковому плануванні. Саме держава забезпечує законодавче регулювання трансферного ціноутворення в контексті імплементації міжнародних ініціатив щодо уникнення подвійного оподаткування між країнами в умовах міжнародної інтеграції загалом національної економіки та адаптації законодавства до нормативно-правової бази ЄС.

На сьогодні у світовій практиці вже напрацьована вагома методологічна та практична бази в сфері контролю за ТЦ. Впровадження світового досвіду, за умови його подальшого ефективного використання, може допомогти Україні вдосконалити державну систему податкового регулювання ТЦ.

У світі функціонує ряд міжнародних організацій, які працюють у напрямі розробки уніфікованих вимог до розкриття групами підприємств необхідної інформації про розподіл прибутку, економічну діяльність і податки, що сплачуються в різних країнах. Основними ініціаторами створення міжнародних правил у цій сфері виступають Організація економічного співробітництва та розвитку [40], Європейський Союз [41], Організація Об'єднаних Націй [42]. У роботі з напрацювань міжнародних ініціатив із питань протидії розмивання бази оподаткування та виведення прибутку з-під оподаткування згадані організації співпрацюють між собою. Це відбувається, крім того, завдяки тому, що більшість держав, які входять до складу ЄС, також є членами ОЕСР, а всі держави – члени ЄС і держави – члени ОЕСР – це члени ООН.

Найбільший досвід і вплив з питань регулювання ТЦ належить ОЕСР. Робота над розробкою ініціатив на міжнародному рівні проводиться організацією з кінця 70-х років XX ст. Нині ОЕСР залишається провідним розробником таких документів. Настанови ОЕСР розкривають загальну методологію контролю за ТЦ, зокрема, в частині застосування методів, встановлення відповідності умов контрольованим операціям принципу «втягнутої руки», проведення функціонального аналізу та

аналізу зіставності, підготовки документації, процедур попереднього узгодження ціноутворення тощо. У Настановах ОЕСР надано вказівки з метою допомоги платникам податків у створенні документації, яку найдоцільніше подавати контролюючим органам, щоб довести те, що здійснені ними операції відповідають принципу «вितягнутої руки» [43].

Правове тлумачення принципу «вितягнутої руки» описано у ст. 9 Модельної конвенції ОЕСР. Сутність принципу полягає у тому, що якщо між двома асоційованими (взаємозалежними) підприємствами в їхніх комерційних або фінансових взаємовідносинах створюються або встановлюються умови, відмінні від тих, які мали б місце між двома незалежними підприємствами, то будь-який прибуток, який за відсутності таких умов міг би бути нарахований одному з них, але з причин наявності цих умов не був йому нарахований, може бути включений до прибутку цього підприємства і відповідно оподатковуваний [44]. З метою оцінки інституціонального середовища ТЦ на глобальному й національному рівнях систематизовано міжнародні організації та ініціативи з відповідних питань. Склад міжнародних органів та документів з питань ТЦ подано на рис. 1.4.

Міжнародні керівні правила та рекомендації містять широкий інструментарій з одночасним представленням макетів основних нормативних актів, впровадження яких у практику податкового адміністрування дозволить ефективно взаємодіяти зацікавленим сторонам як з боку держави, так і з боку бізнесу. Слід зауважити, що розроблені міжнародними організаціями документи можна віднести до категорії м'якого права: вони не юридично обов'язкові, а лише допоміжні джерела регулювання.

Проте низка міжнародних документів із ТЦ (настанови ОЕСР, ЄС, ООН, методичні рекомендації) імплементовані в локальні законодавства європейських країн. Переважна частина розвинених країн і тих країн, що розвиваються, впроваджують принципи ОЕСР у національні системи контролю й регулювання ТЦ. Станом на 2022 р. норми контролю ТЦ було запроваджено у 131 державі світу [53].

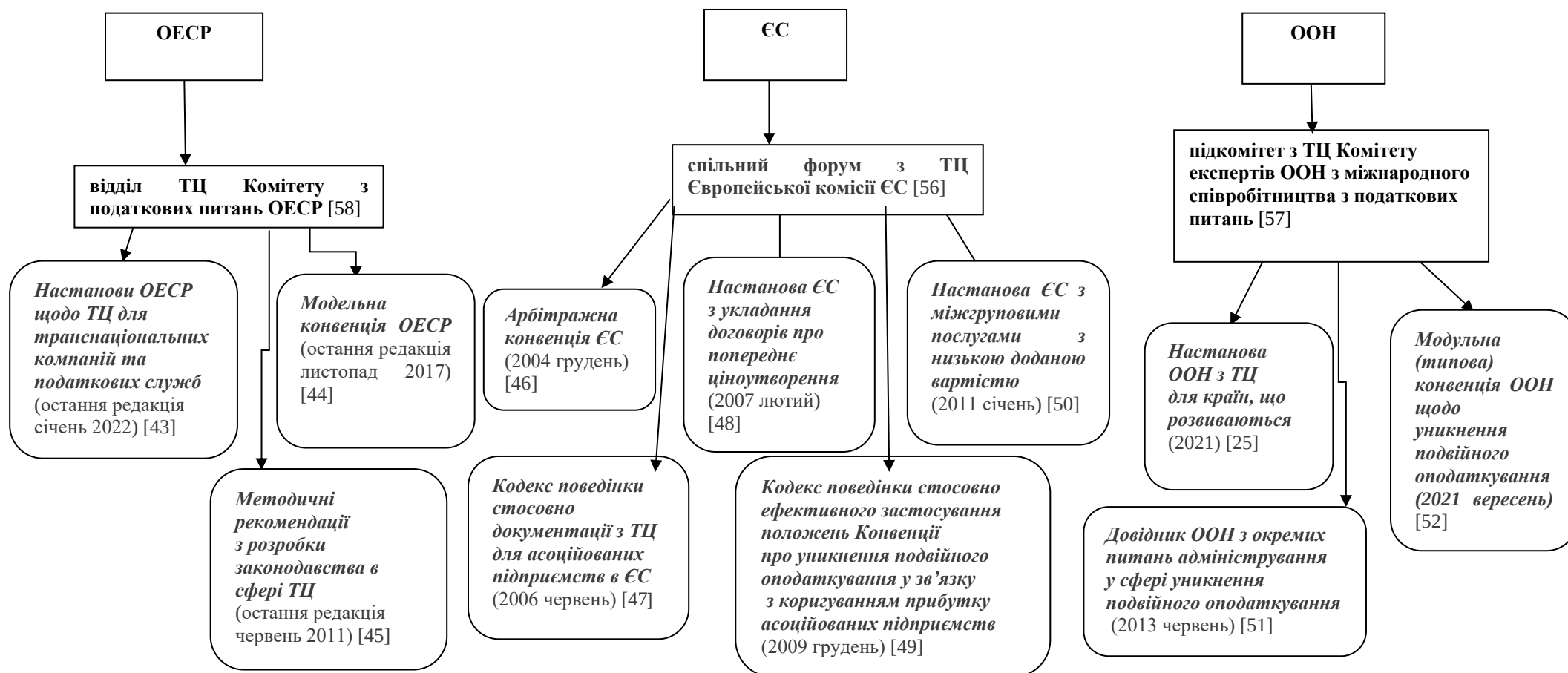

Рис. 1.4. Глобальна структура методологічних органів і документів з питань ТЦ

Джерело: складено авторкою на основі [25, 43–52, 56–58].

Зважаючи на те, що питання формування трансфертних цін поширюються на більшість сфер економічного життя, налагодженням гармонійної взаємодії між учасниками процесу та проблемами регулювання ТЦ також опікуються Світовий банк (World bank) [36], Світова організація торгівлі (WTO) [54], Всесвітня митна організація (WCO) [55], які створюють спеціальні органи, що працюють над удосконаленням методичної частини. Активну участь в публічних обговореннях документів у складі робочих груп беруть міжнародні консалтингові компанії, які також пропонують власні ініціативи та пропозиції. Співпраця міжнародних організацій, державних органів та міжнародних консалтингових компаній є досить продуктивною, адже враховує інтереси і держав, і корпорацій.

У 2002 р. Комісія Європейського Союзу сформувала комітет, що складається з представників країн – учасників Європейського Союзу та бізнес-експертів, який дістав назву Спільний форум з питань трансфертного ціноутворення (The EU Joint Transfer Pricing Forum) [56]. Силами форуму були успішно розроблені пропозиції щодо документації з трансфертного ціноутворення та поліпшенню процедур вирішення спорів з трансфертного ціноутворення (процедури взаємних податкових угод, арбітраж, угоди про ціноутворення).

Спільною ініціативою МВФ, ОЕСР, ООН і Групи Світового банку став запуск у квітні 2016 р. Платформи співробітництва з податкових питань (The Platform for Collaboration on Tax) [59]. Платформа покликана проводити регулярні дискусії серед чотирьох міжнародних організацій – ініціаторів її створення для зміцнення їх податкової підтримки у формуванні потенціалу для країн з перехідною економікою. Платформа сприяє систематичному обміну інформацією про відповідну діяльність, підготовці спільних висновків з наборами належного інструментарію, а також поліпшенню взаємодії й кореляції між вимогами стандартів та потенціальним розвитком. Платформа співробітництва з податкових питань підвищує обізнаність щодо важливості забезпечення прозорості інформації, ефективного і всебічного обміну нею для протидії ухилення від сплати податків і боротьби з незаконними фінансовими потоками. Співпраця в рамках Платформи має на меті створити настанови для країн, що розвиваються. Крім того, Платформа забезпечує простір для

узгодження та обміну інформацією з найбільш пріоритетних податкових питань, таких як статистика доходів, діагностика податкового адміністрування та оподаткування природних ресурсів.

Одним із першочергових завдань Платформи співробітництва з податкових питань є формування набору інструментів, за допомогою яких країни з перехідною економікою зможуть поступово розв'язувати поставлені на міжнародному рівні завдання. Прикладом результатів міжнародного співробітництва, де об'єднали свої сили ОЕСР і країни G20 [60] став план дій BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) – це план протидії розмивання бази оподаткування та виведення прибутку з-під оподаткування.

У 2013 р. учасники затвердили План дій для вирішення проблеми розмивання бази оподаткування і переміщення прибутку (BEPS) і Програму розширеного співробітництва для встановлення правил гри, за якими країни мають формувати стратегії податкового планування. План дій BEPS охоплює 15 кроків, які спрямовані на протидію штучному розмиванню податкової бази, уникненню оподаткування та переміщенню прибутків у межах ТНК. Питанням ТЦ присвячені напрями 8–10 і 13 Плану дій BEPS [61]:

- Напрямок 8. Трансфертне ціноутворення: нематеріальні активи.
- Напрямок 9. Трансфертне ціноутворення: ризики і капітал.
- Напрямок 10. Трансфертне ціноутворення: інші операції з високою долею ризику.
- Напрямок 13. Перегляд документації з трансфертного ціноутворення.

Основною метою прийняття Плану дій BEPS є розробка комплексної, збалансованої та ефективної стратегії боротьби для країн з проблемами розмивання бази оподаткування та виведення прибутку з-під оподаткування. Найважливіші напрацювання вже імплементуються в законодавства країн-учасниць, міжнародні угоди та конвенції, а відкриті питання – лишаються предметом дискусій і подальшого вивчення. Передбачається, що завдяки рекомендаціям, затвердженим у межах Плану дій BEPS (стосується вдосконалення як правил, так і формату звітування за контрольованими операціями), правила ТЦ стануть об'єктивнішими, а діяльність

ТНК – прозорішою. До того ж, наявність такого масиву даних дасть можливість податковим органам удосконалювати методики виявлення недобросовісних платників податків, а також визначати передумови перевірок, а це сприятиме підвищенню ефективності податкового контролю в цій сфері.

У 2019 р. ОЕСР презентувала Програму роботи з проблемними питаннями оподаткування, пов'язаними з диджиталізацією глобальної економіки. Ціль Програми – розробка нових принципів оподаткування цифрового світу, за якою вже закріпилася назва План дій BEPS 2.0 [62]. Основні принципи, закладені в Програму та, зокрема, в методологічну частину, – уникнення подвійного оподаткування та оподаткування прибутку там, де створюється вартість. Документ пропонує три різні методи розподілу прибутку – від цифрових продажів з метою її оподаткування в юрисдикціях, без фізичної присутності продавця. Нові правила розподілу прибутку передбачають виділення і перерозподіл частки прибутку і, відповідно, податків продавця на «ринкові юрисдикції» або юрисдикції, в яких перебувають клієнти, але на які не аллокується прибуток у зв'язку з відсутністю фізичної присутності продавця.

Можна стверджувати, що затверджені рекомендації у межах Плану дій BEPS (що стосується удосконалення як правил, так і формату звітування за КО) у майбутньому дозволять зробити правила трансфертного ціноутворення більш об'єктивними, а отже, сприятимуть підвищенню транспарентності у діяльності ТНК. До того ж, наявність такого масиву даних з трансфертного ціноутворення дозволить податковим органам удосконалювати методики виявлення недобросовісних платників податків, а також визначати передумови до перевірок, що сприятиме підвищенню ефективності податкового контролю в даній сфері.

Кожен із учасників процесу формування практики ТЦ є незалежною організацією, але у глобальному контексті всі учасники взаємодіють у рамках процесів нормотворення, імплементації та формування нових ініціатив щодо ТЦ. Однак попри нагальність проблем оптимізації міжнародного оподаткування та деофшоризації, наразі немає єдиного підходу до визначення загальної процедури функціонування системи ТЦ у глобальному контексті, елементом інституціональної

інфраструктури котрої є система нормативно-правових документів щодо регулювання питань ТЦ і податкового планування.

На рис. 1.5 представлено процедури інституціонального забезпечення функціонування трансфертного ціноутворення в глобальному контексті. Зазначені процедури розкривають взаємозв'язок транснаціональних корпорацій, міжнародних організацій, держав, контролюючих органів та інших учасників процесу.

Оскільки діяльність ТНК часто призводить до розмивання податкової бази (держава недоотримує належних податкових надходжень), постає питання виявлення вузьких місць в чинному законодавстві та внесенні необхідних змін. І тому держава залучає експертів та взаємодіє на базі спільно створених платформ, які призначені для активізації співпраці між державами та міжнародними організаціями з податкових питань – розробки та впровадження стандартів, створенні рекомендацій, а також для обміну інформацією про діяльність ТНК у світовому масштабі. Напрацювання міжнародних організацій імплементуються державами в локальні законодавства та знаходять відображення в міжнародних договорах, тобто особливістю такої системи є наявність зворотного зв'язку між учасниками процесу.

Визначені процедури віддзеркалюють співдію податкових систем на глобальному і локальному рівнях. В основі глобальної та локальних податкових систем лежить ризик-орієнтований підхід – коли і податкова, і платники працюють виходячи з оцінки, планування, моделювання, аналізу і податкових ризиків.

Варто звернути увагу на те, що міжнародні організації вибудовують співпрацю і розробляють рекомендації також виходячи із ризик-орієнтованого підходу, адже попередження негативних наслідків є більш виправданим, аніж їх вирішення.

Наприклад, у методичних рекомендаціях «Risk-Based Tax Audits» [63] Світового банку вказано, що податкові органи розробляють стратегії податкового аудиту, які базуються на оцінці податкових ризиків платників. Така практика показує, що ефективна стратегія відбору платників для перевірки може ідентифікувати платників, які найбільш вірогідно є ризикованими, тобто платників, для яких імовірність донарахувань податкових зобов'язань і штрафів буде максимальна.

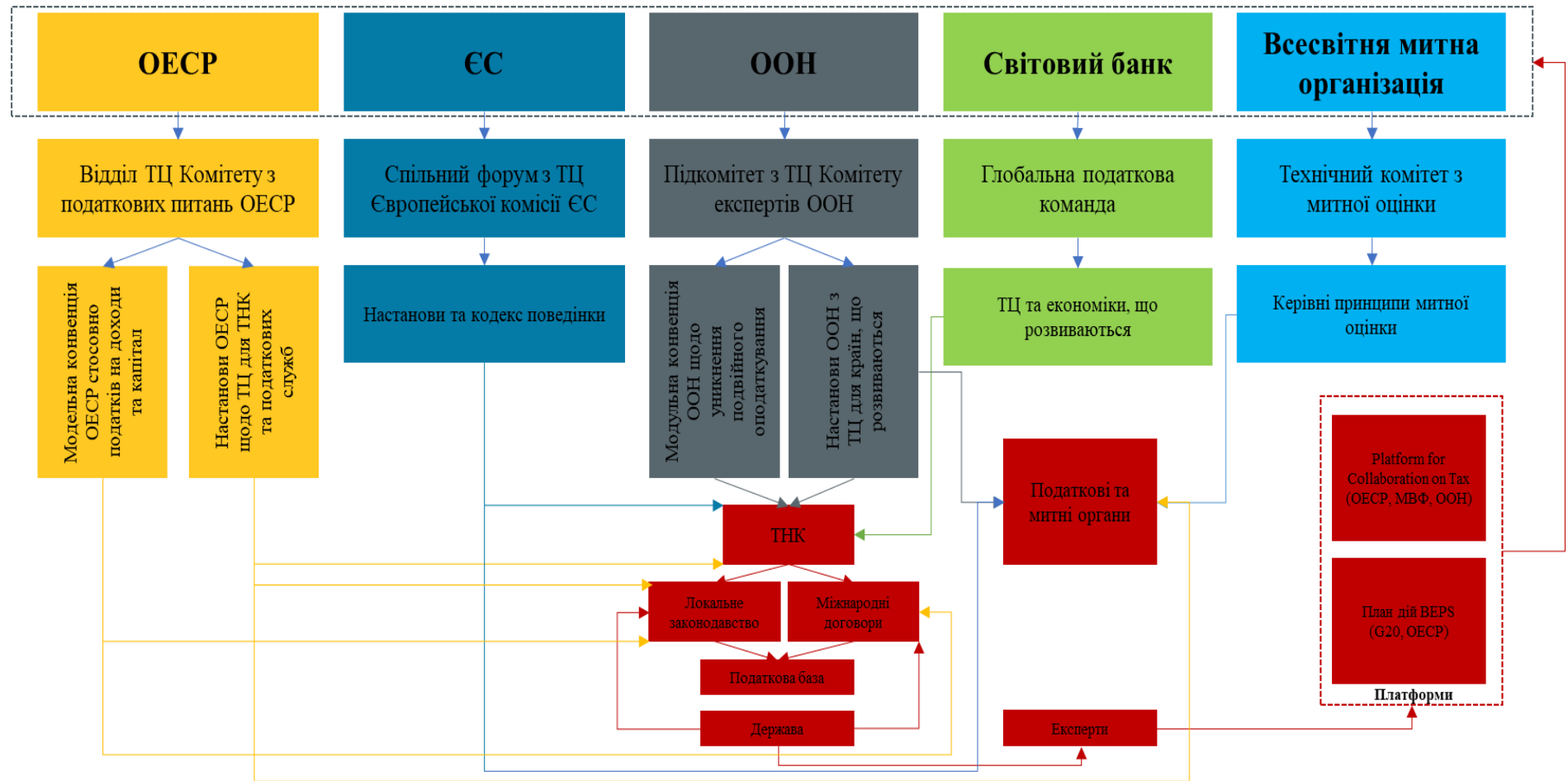

Рис. 1.5. Процедури інституціонального забезпечення функціонування трансфертного ціноутворення в глобальному контексті
Джерело: розроблено авторкою.

Саме для цього ряд податкових адміністрацій розробили власну стратегію відбору ризикованих платників, базуючись на ризик-орієнтованих моделях, подібних до тих, які використовують банки та страхові компанії.

У настановах «Risk management guide for tax administration» [64] Європейської комісії з оподаткування та митного союзу в діяльності податкових органів головно зазначається про введення системи ризик-менеджменту, яка за змістом є процесом, побудованим на чітких кроках, у ході яких відбувається систематична ідентифікація, аналіз, пріоритезація і трактування ризиків для підвищення ефективності прийняття рішень.

У керівництві ОЕСР «Compliance risk management: Audit case selection systems» [65] також розглядається ризик-орієнтована модель оцінки платників для цілей ризик-менеджменту як циклічний процес, що покращує якість доказової бази для цілей ідентифікації податкових ризиків і процедур комплаєнсу. Такий підхід вимагає розподілу ресурсів та структурування діяльності податкових адміністрацій залежно від факторів, які є драйверами ризиків, на відміну від факторів, які є результатом настання ризику. Вказані аналітичні інструменти та інноваційні підходи до трансфертного ціноутворення можуть бути корисними особливо стосовно виявлення ризиків трансфертного ціноутворення.

Україна не є членом Організації економічного співробітництва та розвитку, а звідси Настанови ОЕСР не можуть розглядатись як норми прямої дії в нашій державі. У вітчизняних реаліях розвиток нормативної бази з ТЦ вимірюється лише десятиліттям: на законодавчому рівні регулювання трансфертного ціноутворення в Україні закріплено лише з 2013 р. Наразі продовжується і процес становлення українського законодавства у сфері трансферного ціноутворення, про що свідчить практика внесення частих змін до законодавчих норм, що, як правило, спрямована на запозичення міжнародних напрацювань.

Висвітлені питання активно досліджуються українськими науковцями та практиками у пошуках дієвого механізму моніторингу та контролю трансфертного ціноутворення: серед яких варто виокремити праці Р. В. Мельниченко [66-68], О. М. Вакульчик [69], Ю. І. Гриненко [70], О. В. Фоміної, М. І. Музичук [71],

О. Є. Власової [72], З. Д. Калініченко [73], В. І. Коротун [74], Є. А. Васюк [75], С. Ф. Легенчука, І. В. Жиглей [76], І. С. Луценко [77], М. О. Кужелева, І. М. Сиволап [78, 79], С. С. Брехова [80, 81], Я. В. Греца [82], О. А. Андрусь [83], І. С. Корінь [84].

Отже, український механізм контролю ТЦ перебуває в стадії формування. З огляду на це, вивчення світового досвіду регулювання питань ТЦ та імплементації міжнародних ініціатив у національне законодавство лишається надзвичайно актуальним. Інституційний вплив на національне законодавство з ТЦ виражається, зокрема, і через нормативно-правову базу, за допомогою якої визначаються умови та правила функціонування, що включає закони та підзаконні акти, які регулюють контроль ТЦ в Україні.

В українському законодавстві питання трансфертного ціноутворення регулюються такими документами, як ст. 39, пп. 14.1.159, п. 120.3 Податкового кодексу України [85]. Хронологія змін законодавства щодо ТЦ в Україні подана у Додатку В. Наряду зі змінами до Податкового кодексу також були прийняті підзаконні акти, які визначають окремі процедури та інструменти реалізації контролю за трансфертним ціноутворенням.

З огляду на турбулентний стан сучасної економіки, зміни та доповнення у вітчизняне законодавство щодо ТЦ вносяться щороку. Проте деякі з положень Закону можуть мати неоднозначне трактування і створюють можливість їх розширеного тлумачення податківцями та недостатнього розуміння платниками. Отже, проблематика побудови ефективних механізмів протидії мінімізації податкових зобов'язань із використанням трансфертного ціноутворення потребує формування та реалізації комплексних заходів на основі положень Настанов ОЕСР.

У 1997 р. Україна розпочала співпрацю з ОЕСР, а в 2003 р. урядом України створено міжвідомчу Координаційну раду у зв'язках із ОЕСР. На сьогодні співробітництво між Україною та ОЕСР відбувається відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо поглиблення співробітництва [86].

У лютому 2013 р. Кабінет міністрів України затвердив План дій щодо поглиблення співробітництва між Україною та Організацією економічного співробітництва та розвитку на 2013–2016 рр. [87].

У 2016 р. Україна розпочала процес підготовки до запровадження Плану дій BEPS. Робочою групою на чолі з Міністерством фінансів та за участю Національного банку, а також за підтримки міжнародних експертів з питань оподаткування був розроблений законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України з метою імплементації Плану протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування», який покликаний підтримати фінансову стабільність в країні в умовах переходу до вільного руху капіталу, підвищити ефективність податкового регулювання та запровадити єдині вимоги до прозорості ведення бізнесу в Україні за міжнародними стандартами.

Урядом України 16.01.2020 прийнято Закон № 466-IX [88] про внесення змін до Податкового кодексу щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві.

Імплементація Плану протидії BEPS в Україні визначається в Законі такими тезами:

- розширення визначення постійних представництв;
- правила КІК;
- розширення визначення бенефіціарного власника у Податковому кодексі України;
- включення положення про тест основної мети в Податковий кодекс України;
- непрямий продаж акцій (корпоративних прав);
- виплати, прирівняні до дивідендів для цілей оподаткування;
- повернення до практики з підтвердження витрат відповідно до правила ділової мети.

Крім того, з ухваленням Закону № 466-IX суттєво посилюється контроль трансфертного ціноутворення та звітності компаній, які проводять контрольовані операції. Законом передбачено запровадження трирівневої структури звітності для

міжнародних груп компаній, яка передбачає подання міжнародними групами компаній спеціального звіту, який розкриває інформацію про діяльність групи компаній у різних країнах (country-by-country reporting). Додаткового до вимог щодо подання зазначеного вище звіту запроваджена норма про складання і подання локальної документації з ТЦ (локального файлу) та глобальної документації (майстер файлу групи).

Також передбачено розширення можливостей контролюючих органів в отриманні відомостей про функціональне призначення кожного учасника міжнародної групи компаній, що дозволить податківцям зробити висновки про доцільність і наявність ділової мети в кожній з контрольованих операцій. Ухвалення цього Закону розширює можливості для ведення українським бізнесом повноцінної діяльності на зовнішніх ринках, уникаючи упередженого ставлення з боку іноземних контрагентів, банків та інвесторів.

Отже, на сучасному історичному етапі триває активна робота з ОЕСР з удосконалення рекомендацій стосовно правил податкового контролю трансфертного ціноутворення для підвищення прозорості відносин у групі компаній та ефективного податкового адміністрування як на національному, так і міжнародному рівнях.

Розширення значення концепції «сутності над формою» під час встановлення фактичних обставин здійснення контрольованої операції для цілей трансфертного ціноутворення покликане забезпечити відповідність їх змін у діловому середовищі, що зумовлені глобалізацією підприємницької діяльності: можливістю ведення бізнесу через Інтернет та зростанням значення нематеріальних активів як чинника вартості товарів, робіт і послуг.

Неодмінною передумовою ефективного контролю ТЦ в Україні є системна реалізація заходів на основі Настанов ОЕСР, а саме: виконання взятих зобов'язань із запровадження Плану дій BEPS; урахування світового досвіду та координація дій щодо ТЦ із міжнародними інституціями (ОЕСР, ООН, ЄС). Визначення ТЦ як особливого системного явища в рамках податкової політики і створення відповідного нормативного й інфраструктурного забезпечення для дієвої координації між

учасниками процесу; вдосконалення моніторингу та розроблення методики оцінки ризиків ТЦ.

Саме поєднання специфічних процедурних правил податкового контролю трансфертного ціноутворення, викликаних особливим економічним змістом відносин між взаємозалежними особами і підвищеним ризиком виведення прибутку, отриманого в результаті таких відносин, з-під оподаткування утворює інститут контролю в податковій системі України.

1.3. Визначення ризиків трансфертного ціноутворення як ключовий інструмент його контролю

Ризики дохідної бази держави, зокрема її найважливішої складової – податкової, виникають під впливом глобалізації економіки, а саме електронної комерції та електронних грошей, і також трансфертного ціноутворення, офшорних зон, які використовують для зниження податкової бази, що веде до частішого ухилення від сплати податків.

Проблема організації податкового навантаження – вкрай актуальна для більшості країн світу. Міжнародні компанії, зокрема ТНК, широко застосовують у діяльності податкове планування (tax planning), під яким розуміють систему заходів суб'єктів господарювання, спрямовану на максимальне використання можливостей чинного законодавства з метою оптимізації їх податкових платежів. При цьому одним із основних інструментів податкової оптимізації є саме трансфертне ціноутворення.

За оцінками МВФ, практика застосування лише українськими компаніями механізмів трансфертного ціноутворення призводить до втрати податкових надходжень до бюджету у розмірі майже 1 млрд дол. США щороку [89]. Звідси актуальним завданням вбачається запровадження на законодавчому рівні і всередині компаній ефективних механізмів ідентифікації та вимірювання ризиків ТЦ, що допоможе розширити прогнозованість бюджетних надходжень для держави і

контролювати ризики порушення принципу «витягнутої руки» та пов'язані з ними витрати для платників.

Отже, у результаті зростаючого інтересу фіскальних органів та зацікавленості з боку платників стосовно попередження негативних наслідків використання трансфертного ціноутворення постає питання про важливість виявлення ризиків трансфертного ціноутворення завчасно. Для вітчизняних компаній основні труднощі в галузі управління ризиками ТЦ відчуються через відсутність системи ідентифікації цих ризиків, їх оцінюванням, а також у зв'язку з визначенням заходів зі зниження їхнього рівня. Ще однією проблемою є недостатнє розуміння керівниками підприємств необхідності та доцільності оцінки та контролю ризиків трансфертного ціноутворення.

За дослідженнями компанії Ernst & Young, 75 % компаній вважають управління ризиками трансфертного ціноутворення найважливішим питанням у політиці трансфертного ціноутворення [90].

На глобальному рівні проблематика оцінювання ризиків ТЦ і контролю за ТЦ досягла особливого значення, що підтверджує створення та впровадження низки документів:

- Настанови ООН з трансфертного ціноутворення для країн, що розвиваються (2021) [25];
- Доповідь Загального форуму Європейської Комісії з трансфертного ціноутворення щодо ризик-менеджменту (управління ризиками) у трансфертному ціноутворенні (2013) [91];
- Проєкт для громадського обговорення Рекомендацій ОЕСР зі здійснення оцінки ризиків трансфертного ціноутворення (2013) [92];
- Посібник ОЕСР «Ефективне вирішення проблем трансфертного ціноутворення (2012) [93];
- Кодекс поведінки стосовно документації з трансфертного ціноутворення для асоційованих підприємств в Європейському Союзі (2006) [47];
- Звіт у розрізі країн: посібник з ефективної оцінки податкових ризиків (2017) [204];

– «Білі папери» ОЕСР з документації з трансфертного ціноутворення (2013) [205].

Вище наведені міжнародні документи дають чіткий набір ідентифікаторів наявності ризиків ТЦ, які могли б використовуватись для контролю ТЦ податковими органами та платниками в Україні. Імплементация та адаптація в національне законодавство системи оцінки ризиків, визначеної ОЕСР, дасть чіткі інструменти як для податкових органів, так і платників, що дозволить скоротити витрати ресурсів у процесі ідентифікації та аналізу ризиків ТЦ, а також підвищити ефективність перевірок з питань трансфертного ціноутворення.

Що стосується ознак потенційних ризиків у сфері трансферного ціноутворення для підприємств можна виділити такі фактори:

- істотні боргові зобов'язання та/або значні відсотки за ними;
- внутрішньогрупові позики;
- операції з нематеріальними активами;
- зміни в корпоративних структурах;
- операції зі злиття і поглинання (M&A);
- перенесення господарської діяльності до інших юрисдикцій;
- внутрішньогрупові послуги й операції з нерезидентами;
- відсутність внутрішньої системи контролю (регламенту, політики, фахівців) за ТЦ та ін.

Індикатори, які використовують для аналізу наявності можливих факторів ризику:

- рентабельність порівняно з середньогалузевими або внутрішньогруповими показниками;
- регулярні збитки, низькі прибутки або дохідність на інвестований капітал;
- волатильність фінансових показників стосовно ринку;
- значні операції з контрагентами із низько податкових юрисдикцій;
- значущі операції з надання / придбання внутрішньогрупових послуг;

- великі обсяги роялті, процентів, управлінських виплат на користь пов'язаних осіб;
- штучна централізації певних функцій платника на окремих компаніях в інших юрисдикціях;
- значні внутрішньо групові кредити;
- переміщення нематеріальних активів у рамках групи компаній;
- договори про розподіл витрат в рамках групи компаній;
- значні операції в рамках процесів бізнес-реструктуризації групи компаній.

Світова практика з питань ТЦ свідчить, що дослідження ризиків ТЦ (їх виявлення, опрацювання та аналіз) відіграє важливу роль у процесах податкового контролю за ТЦ та має на меті таке ключове завдання: встановлення ризикованих контрольованих операцій для здійснення перевірок із трансфертного ціноутворення.

Аналіз світового досвіду вказує на ефективність застосування такого підходу, адже за допомогою проведення аналізу ризиків трансфертного ціноутворення здійснюється відбір контрольованих операцій для перевірок, а також з'ясовуються питання, які мають бути досліджені у ході податкової перевірки.

Забезпечення ефективності оцінки ризиків трансфертного ціноутворення є одним із найбільш важливих питань у розробці документації з трансфертного ціноутворення. До того ж, міжнародна практика вказує на необхідність і важливість впровадження процесів аналізу ризиків на постійній та системній основі, що можливо через розробку узгоджених правил і процедур прийняття рішень, введення систем управління ризиками трансфертного ціноутворення. У доповіді Загального форуму Європейської Комісії з ТЦ щодо ризик-менеджменту у ТЦ здебільшого розкрито загальний підхід до ризиків ТЦ. Згаданий вище документ містить і загальні методи з опрацювання ризиків трансфертного ціноутворення. Розглянемо світовий досвід провідних країн, що застосовують оцінку ризиків на державному рівні. У табл. 1.4 наведено існуючу практика країн світу щодо оцінки ризиків, а саме: підходи, які використовують країни світу в оцінці ризиків ТЦ і нормативні документи локального рівня.

Таблиця 1.4

Підходи до оцінки ризиків трансфертного ціноутворення у провідних країнах світу

Країна	Підходи для оцінки ризиків	Нормативні документи
Австралія	Використовується рейтингова система, яка передбачає присвоєння певного ризик-індикатора (рейтингу) залежно від фінансових і нефінансових критеріїв платника (прибутковість у КО, частка операцій з офшорами, податкове навантаження тощо). Застосовується чотири рейтинги – білий (відсутній ризик), зелений (низький ризик), жовтий (середній) і червоний (високий ризик). У разі присвоєння середнього або високого ризик-рейтингу податкові органи можуть прийняти рішення про вихід на перевірку	Practical Compliance Guideline 2019/1 – Transfer pricing issues related to inbound distribution arrangements (PCG) [94]
США	У рамках початкового (попереднього) аналізу ризиків ТЦ податкові органи проводять факторний аналіз, аналізуючи фінансові та нефінансові показники. Серед фінансових – фактична ефективна ставка податку (податкове навантаження) і фінансові коефіцієнти порівняно з середньоринковими для аналогічної галузі. Серед нефінансових – участь у корпоративних спорах, реструктуризації бізнесу, взаємодія з офшорами, відносини із податковими органами і регуляторами (наявність спорів, податкових роз’яснень, АРА, MAP тощо), проведені коригування та іншу інформацію. У разі наявності суттєвих факторів, які вказують на потенційні податкові ризики, а також за істотної матеріальності таких ризиків і потенціалу формування сильної доказової бази – податкові органи за результатами попереднього аналізу можуть вийти на податкову перевірку.	Compliance Assurance Program; Transfer pricing examination process [95]
Канада	База аналізу ризиків – це методологічна система Tax Control Framework (TCF) через процедуру Tax risk Management (TRM). Використовуються факторний аналіз для оцінки ризиків. Усі платники розподіляються за групами ризики: високі, середні, низькі. Основними ризики-факторами є: – історія перевірок попередніх років; – ефективна ставка податку; – галузь роботи; – агресивність податкових підходів; – складність операцій; – рівень добровільної кооперації з податковими органами; – рівень системи корпоративного управління; – рівень налаштування внутрішніх контролів. Аналіз інформації розподіляється на фази: автоматичний аналіз (із використання Роботизації (RPA) та аналітики даних); аналіз звітності та інформації з відкритих джерел, наявних інспектору; аналіз інформації, наданої платником на запит	Information Circular IC 00-1R6 [99]

Закінчення таблиці 1.4

Країна	Підходи для оцінки ризиків	Нормативні документи
Велико-британія	Оцінка ризиків ТЦ проходить у форматі попереднього внутрішнього аудиту, який проводять спеціалісти податкової служби. Оцінка базується на аналізі ризик-факторів, частина з яких має кількісні, а інша – якісні характеристики. Внутрішні рекомендації для оцінки ризиків мають таку структуру: • оцінка необхідних ресурсів для проведення аудиту ризиків; • аналіз суми потенційного ризику (tax at risk); • перелік рекомендованих ризик-факторів для аналізу (кількісних і якісних); • процедура аналізу; Далі Рекомендації дають більш детальний опис процедур у рамках кожного з основних ризик-факторів: – ефективна ставка податку; – правила ТЦ в країні контрагентів платника; – фінансовий результат платника в контексті загального результату групи; – системні збитки; – істотні внутрішньогрупові платежі (послуги); – суттєві роялті; – структура володіння нематеріальними активами; – участь у процесах реорганізації бізнесу; Крім того, такі рекомендації дають вказівки на можливі джерела інформації та алгоритми дії у разі ситуацій невизначеності.	HMRC's guidance. Transfer pricing, Internal manual INTM482000 [96]
Нідерланди	Застосовується підхід горизонтального моніторингу (для всіх видів податків, зокрема й ТЦ), який полягає в тому, що податкові органи не аналізують попередньо ризики, а покладаються на платника, який добросовісно складає всі форми податкової звітності та ініціює обговорення всіх нетипових бізнес-ситуацій із податковими органами одразу в момент їх виникнення або на стадії планування операцій. За кожним великим або середнім платником закріплений податковий інспектор, який значну частину часу проводить на підприємстві та має доступ до всіх його бухгалтерських і фінансових даних. Горизонтальний моніторинг містить сім основних кроків: • циклічний аналіз ризик-профілю платника; • зустріч із платником у разі зміни профілю; • сканування загального комплаєнсу (чи були вжиті платником усі мінімально необхідні та передбачені законодавством заходи та виконані зобов'язання); • обговорення та вирішення ситуацій із потенційним податковим ризиком; • добровільне узгодження або за змістом узгодження суми податкового зобов'язання для ризикової операції; • обговорення та внесення змін до процесу платника для запобігання подібних ситуацій у майбутньому; • зміна в процедурі аналізу ризик-профілю за результатами моніторингу.	Horizontal monitoring guide [97] Tax control framework [98]

Джерело: складено авторкою на основі [94–99].

Податкові органи держави мають у розпорядженні опції для отримання від компаній відомостей, потрібних для ефективної оцінки ризиків ТЦ, включаючи

форми та анкети з ТЦ, опитування відповідальних осіб і керівників, документацію з ТЦ. Більше того, на базі реалізації кроків, що входять до програми протидії BEPS, застосовуються різні методи для ефективного аналізу можливих ризиків ТЦ, що передбачені відповідними інструментами плану дій BEPS.

У табл. 1.5 проаналізовано інструменти плану протидії BEPS та інструменти обміну інформацією, які доцільно використовувати в аналізі ризиків ТЦ. Кожен з інструментів надає чіткі та детальні кроки, які контролюючі органи можуть здійснити для оцінки ризику трансфертного ціноутворення, що несуть в собі окремі контрольовані операції платників податків.

Таблиця 1.5

Інструменти плану протидії BEPS / обміну інформацією для аналізу ризиків ТЦ

Інструмент ТЦ	Характеристика	Використання для аналізу ризиків
Звіт у розрізі країн МГК (ЗРК) [100]	Містить зведену інформацію про діяльність групи щодо глобального розподілу доходів, сплачуваних податків, а також певних показників економічної діяльності у розрізі всіх юрисдикцій, в яких група провадить діяльність	Інформація в звіті дозволяє аналізувати податкове навантаження (сплачені податки стосовно фінансових показників: доходів, прибутку, активів або інвестицій) та інші фінансові показники в рамках ТНК у розрізі компаній – членів ТНК та юрисдикцій їх присутності та порівнювати такі показники з аналогічними показниками інших ТНК чи ринковим (цільовим) рівнем. ТНК із заниженими показниками податкового навантаження можуть класифікуватися як більш ризиковані та аналізуватися детальніше.
CRS (Common Reporting Standard) [101]	Це інформаційний стандарт автоматичного обміну інформацією про банківські рахунки на глобальному рівні між податковими органами, який розробила ОЕСР у 2014 р.	Використовуючи механізми CRS податкові органи мають змогу отримувати інформацію про рух коштів по рахунках резидентів від банківських установ по всьому світі. Така інформація дозволить виявити потенційні суттєві переміщення капіталу в низько податкові юрисдикції та/або виявити точки фактичного накопичення прибутків і порівняти їх із фактичним розподілом функцій, активів та ризиків ТНК
MAP (Mutual agreement procedure) [102]	Процедура, за допомогою якої податкові служби різних країн проводять консультації для вирішення суперечок щодо застосування конвенцій про уникнення подвійного оподаткування, зокрема в питаннях трансфертного ціноутворення	У рамках MAP податкові органи однієї країни мають змогу здобути інформацію про платників податків та пов'язаних з ними осіб від податкових органів іншої країни. У ході MAP податкові інспектори мають можливість проаналізувати фактичний розподіл прибутків у КО між платником і нерезидентами – учасниками КО та виявити потенційні ризики. Натомість у межах звичайних податкових перевірок податкова служба, як правило, має змогу аналізувати тільки інформацію про платника
APA (Advance pricing agreement) [103]	Договір про попереднє ціноутворення – це попередня угода між платником податків і податковим органом про відповідну методологію трансфертного ціноутворення для визначених контрольованих операцій, яка діє протягом встановленого договором періоду часу	У ході процедури APA податкові органи мають змогу детально проаналізувати контрольовані операції платника, провести інтерв'ю з працівниками платника, розібратися з бізнес-моделлю його діяльності з метою визначення наявності потенційних ризиків трансфертного ціноутворення. При цьому всю інформацію надає платник, і вихід на податкову перевірку з ТЦ не відбувається

Закінчення таблиці 1.5

Інструмент ТЦ	Характеристика	Використання для аналізу ризиків
CFC reporting Controlled foreign companies [104]	Правила КІК (контрольовані іноземні компанії) полягають у декларуванні та в певних випадках оподаткуванні нерозподіленого прибутку іноземних компаній (структур) на рівні їх контролюючих осіб – акціонерів або бенефіціарів	Отримуючи інформацію про прибутки КІК, податкові служби мають в розпорядженні інформацію про розподіл усіх прибутків групи серед компаній ТНК, яку контролює платник податків. Така інформація, за відсутності ЗРК, дає змогу порівняти податкове навантаження всередині ТНК (а також з іншими ТНК) і побачити, які суми прибутку переміщуються в інші юрисдикції

Джерело: складено авторкою.

Ефективна ідентифікація та оцінка ризиків є критичною, тому що податкові органи повинні обирати належні кейси трансфертного ціноутворення для перевірки. Оцінка ризиків перед початком перевірки дозволяє вирішити, які операції повинні бути досліджені в першу чергу, а коли відповідний ризик ідентифіковано та встановлено, що дозволяє проводити перевірку більш ефективно та в коротші терміни. Однак, як наголошують світові експерти, процес опрацювання ризиків непростий і не може обмежуватись поверхневим баченням та потребує ґрунтового аналізу його змісту.

На сьогодні в Україні із нормативних документів щодо оцінки ризиків ТЦ діє лише Наказ Мінфіну № 706 [35], який, проте, не встановлює чітких рекомендацій щодо процедур аналізу наявності ризиків ТЦ та алгоритмів визначення їх розміру. Також слід зазначити, що, незважаючи на численні теоретичні та емпіричні дослідження у сфері трансфертного ціноутворення, у науковому полі України досі відсутнє системне бачення проблем управління, оцінювання і класифікації ризиків трансфертного ціноутворення.

Деякі питання управління ризиками трансфертного ціноутворення висвітлені в працях вітчизняних науковців Н. О. Лоханової [27], Ф. П. Ткачик [21], О. М. Десятнюк, О. І. Черевко [105], А. О. Мельник [106], Є. А. Курілова [107, 108], В. В. Кругляка [109], С. С. Брехова [110]. Вчена А. О. Мельник, досліджуючи питання управління ризиками ТЦ, виділяє перелік таких основних ризиків ТЦ: податковий, валютний, ринковий, кредитний, ризик неoderжаного прибутку, політичний, юридичний, репутаційний, операційний і поведінковий. Цей перелік видів ризиків ТЦ

досить вичерпний, втім пропонуємо розглядати ще додатково стратегічний та інтелектуальний ризики ТЦ.

Спираючись на проведений аналіз економічної літератури, досвід компаній у галузі трансфертного ціноутворення, для детального дослідження сутності ризиків трансфертного ціноутворення пропонуємо до розгляду власну класифікацію ризиків ТЦ: фінансовий (який включає податковий, валютний, кредитний), підприємницький (який включає ринковий, інвестиційний, конкурентний, економічний), політичний, операційний, стратегічний, інтелектуальний, репутаційний. Оскільки система ТЦ охоплює процеси як на рівні держави, так і на рівні підприємства, ризикам ТЦ притаманні різний характер та вимір. У табл. 1.6 подано типи ризиків ТЦ та їх характеристика залежно від суб'єкта ТЦ.

Таблиця 1.6

Типи ризиків ТЦ та їх характеристика

Типи ризику ТЦ	Характеристика	
	У контексті держави	У контексті бізнесу
Фінансові (податковий, валютний; кредитний)	Втрата бюджетних надходжень (податків)	Втрата прибутків. Подвійне оподаткування
Операційні	Складність процесів бюджетного планування та прогнозування, витрати на організацію процесів контролю	Втрати і переривання бізнес-процесів через неефективне структурування операцій і перерозподіл ресурсів
Підприємницькі (ринковий, інвестиційний, конкурентний, економічний)	Нестабільна економічна ситуація, волатильність макроекономічних показників, низький рівень купівельної спроможності	Нестабільний інвестиційний клімат. Складні умови вкладення та виведення капіталу. Недобросовісна конкуренція
Політичні	Нестабільна політична ситуація. Нестабільне законодавче поле.	Наявність істотного регулювання та обмежень.
Стратегічні	Погіршення міжнародних відносин (обмін інформації, міжнародні угоди, економічні відносини).	Втрата конкурентоспроможності, нездатність до оперативного реагування на ринкові та регуляторні ризики.
Інтелектуальні	Відтік інтелектуальних активів і капіталу із держави у рамках процесів бізнес-структурування	Ризики через відмінність у юридичному й економічному володінні нематеріальними активами
Репутаційні	Втрата інвестиційної привабливості.	Втрата споживачів і вартості бренду через звинувачення в ухиленні від оподаткування.

Джерело: розроблено авторкою.

Кожен із наведених вище ризиків може різнитися джерелом походження та потенційними наслідками, і звідси потребує різнобічного дослідження та різних способів управління, контролю. А. О. Мельник також запропонувала класифікувати

ризика ТЦ за критеріями періодичності, сферами виникнення та рівнем прогнозованості. За критеріями періодичності вчена виділяє постійні та змінні, за сферами виникнення – зовнішні та внутрішні, за рівнем прогнозованості – прогнозовані та не прогнозовані. Вважаємо доцільне диференціювати ризики ТЦ за природою їх походження в межах функціонування ТНК. Така категоризація дасть можливість експертам із ризиків оцінити агресивність позицій платників податків, рівень ризику, можливу суму несплаченого податку та ймовірність отримання недоотримання податкових надходжень. Відповідна класифікація дозволить визначитись стосовно кожного конкретного випадку: чи варто його взагалі розглядати або існує необхідність в обов’язковому аудиті ризиків. У табл. 1.7 систематизовано джерела можливого походження ризиків ТЦ через категоризацію типових дій, які ТНК використовують у своїй діяльності.

Таблиця 1.7

Джерела походження ризиків трансфертного ціноутворення

Категорія подій	Характеристика
Переміщення прибутку (виведення прибутку з-під оподаткування) шляхом спеціально створених транзакцій	Створення нових транзакцій і формування нових бізнес-структур, що реалізуються ТНК для оптимізації оподаткування
Переміщення прибутку за рахунок реструктуризації бізнесу	Податкова оптимізації впроваджується через зміни існуючої структури або бізнес-моделі ТНК, тобто реструктуризацію
Переміщення прибутку за допомогою неправильної функціональної класифікації, використання неправильних методів, ключів розподілу	ТНК можуть навмисно переміщувати прибуток за допомогою неправильної функціональної класифікації власних компаній-членів всередині групи, застосовувати неправильну цінову політику чи невідповідні ключі розподілу
Застосування тонкої капіталізації	Категорія ризику включає як навмисне, так і ненавмисне переміщення прибутку між структурами однієї й тієї ж компанії з використанням внутрішньогрупових інструментів позикового та власного капіталів
Ненавмисне переміщення прибутку	Категорія є результатом випадків, коли неправильне ціноутворення з боку платників податків мало місце, проте здійснювалось ненавмисно

Джерело: розроблено авторкою.

Ця категоризація джерел ризику може бути застосована в процесі оцінювання кожного з таких факторів:

– імовірність виявлення податковими органами;

- можлива величина або сума переміщеного прибутку (а отже, потенційне значення ризику);
- кількість часу, ресурсів і рівень компетенцій, необхідних для аудиту ризиків.

Крім розуміння подій, що можуть потенційно створювати ризики ТЦ, важливим аспектом лишається виділення місця потенційної появи ризиків у межах діяльності ТНК та їх класифікація за ймовірністю такої появи. Класифікація дозволяє встановити парадигму профілів відповідальності за ризики ТЦ у межах ТНК.

У табл. 1.8 наведено класифікацію місць появи ризиків ТЦ з імовірністю їх виникнення у межах ТНК.

Таблиця 1.8

Парадигма профілів відповідальності за ризики ТЦ в межах ТНК

Місце виникнення	Характеристика	Імовірність виникнення ризиків ТЦ
Інвестиційні центри	Центри прибутку, які відповідають за інвестиції в нові продукти, послуги чи робочі процеси з метою підвищення прибутковості в майбутньому	Висока
Центри прибутку	Відповідають за досягнення максимальних рівнів прибутку за рахунок збільшення доходів та/або зменшення витрат	Висока
Центри доходу	Відповідають за максимізацію обсягів продажу, не перевищуючи при цьому рівня запланованих експлуатаційних витрат	Середня
Центри витрат	Відповідають за максимально ефективне функціонування та виготовлення планових обсягів продукції відповідно до узгоджених специфікацій, потрібної якості та умов поставки	Середня
Центри видатків	Відповідають за доставку продукції відповідно до узгоджених специфікацій, якість і терміни доставки – у межах бюджетних витрат	Низька
Центри управління	Відповідають за формування, впровадження та контроль за виконанням стратегічних рішень щодо управління діяльністю ТНК	Середня

Джерело: розроблено авторкою.

Зазначимо, що незалежно від джерел походження та місць виникнення ризиків у межах ТНК суб'єктам управління ризиками притаманні всі типи ризиків ТЦ у різній мірі. Проте основні ризики трансфертного ціноутворення лежать у податковій площині. Втім визначення поняття ризику ТЦ і його сутність доцільно вивчати через

дослідження податкового ризику. Зважаючи на тематику дослідження запропонованої роботи, яка стосується контролю за ТЦ, будемо розглядати саме податкові ризики ТЦ.

Для того щоб дати відповідне трактування ризику ТЦ розглянемо детальніше сутність податкового ризику. Щодо тлумачення сутності та природи податкового ризику існують численні погляди науковців. Така різноманітність думок вчених пов'язана з багатоаспектністю цього явища та разом з тим – недостатністю його практичного застосування.

У табл. 1.9 подано трактування суті / визначення податкового ризику вітчизняними вченими, а також трактування даного терміну в законодавстві України.

Таблиця 1.9

Підходи до визначення поняття «податковий ризик»

Автор, джерело	Трактування суті / Визначення
Виклюк М.І., Гресик В.В. [111]	Імовірність виникнення негативних наслідків для податкової системи через неефективність її побудови і функціонування, дії існуючих загроз та впливу на неї зовнішніх і внутрішніх чинників
Дзецько Я.Ю., Мельничук Г.С. [112]	Імовірність витрат, спричинених невизначеністю і конфліктністю податкової сфери та можливість виникнення негативних наслідків у процесі прийняття управлінських рішень
Риженко О.С. [113]	Виникнення незапланованого у фінансово-господарській діяльності платника податкового зобов'язання чи інших нефінансових небажаних наслідків з причини відповідних дій держави чи платника податків
Нехай В.А., Гнедіна К.В. [114]	Ймовірність втрат, спричинена невизначеністю і конфліктністю податкової сфери та можливість виникнення негативних наслідків у процесі прийняття управлінських рішень про реалізацію податкової політики підприємства
Євтушенко Н.О. [115]	Вартісний вимір результатів діяльності людського капіталу в умовах невизначеності та недосконалості інформаційного забезпечення
Воронкова О.М. [116]	Ймовірна загрозу для суб'єкта податкових відносин, яка виникає в умовах невизначеності та конфліктності процесу оподаткування і супроводжується небезпекою прямих і непрямих фінансових втрат та/або невикористаних можливостей
Соколова К.Ю. [117]	Це економічна категорія, яка являє собою об'єктивно-суб'єктивну площину подолання конфліктності й невизначеності в ситуації неминучого вибору, притаманній процесам оподаткування і адміністрування податків та відображає рівень досягнення очікуваного результату з урахуванням контрольованих і неконтрольованих факторів, що призводять до невикористаних можливостей і фінансових збитків як для держави, так і платника податків
Лагодієнко Н. В. [118]	Це економічна категорія, яка відображає певну невизначеність, що присутня в діяльності суб'єкта господарювання або держави стосовно стабільності податкової політики, а також можливість відхилень від запланованих податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів внаслідок ухилення від сплати податків чи порушення податкового законодавства
Податковий кодекс України [85]	Ймовірність недекларування (неповного декларування) платником податків податкових зобов'язань, невиконання платником податків іншого законодавства, контроль за яким покладено на контролюючі органи

Джерело: складено авторкою на основі [85, 111–119].

Попри різнобічні погляди різних авторів стосовно поняття «податковий ризик», концептуально наведені трактування мають такі спільні характеристики:

- ризик – це результат невизначеності, що зумовлена недосконалістю та/або невідповідністю прийнятих управлінських рішень, неефективністю побудови податкової системи та призводить до порушення податкового законодавства;
- настання ризику має потенційну ймовірність;
- ризик пов'язаний із можливими збитками.

Більшість учених солідарні в тому, що податкові ризики притаманні як державі, так і платникам. Тому податкові ризики доцільно розглядати у системі відносин між суб'єктами ТЦ, які можуть управляти цими ризиками (держава, підприємство).

Відповідно до видів податкових ризиків – податкові ризики ТЦ асоціюються з ризиками залежно від суб'єкта податкових відносин:

З податковими ризиками держави:

- ризик податкової політики;
- ризик планування та прогнозування податків;
- ризик уникнення оподаткування;
- ризик порушення законодавства;

З податковими ризиками платника:

- ризик збільшення податкового тягаря;
- ризик податкового контролю;
- ризик мінімізації податків;
- ризик карного переслідування.

Варто погодитись з думкою Г. Коломієць [119], яка зауважує, що податкові ризики належать до категорії спекулятивних ризиків, оскільки їх наслідки можуть виявлятися не тільки у вигляді втрат, а й у вигляді позитивних результатів. І цей процес має двосторонній характер. Наприклад, законодавче пом'якшення умов оподаткування зумовлює зменшення податкового навантаження, збільшення прибутку та грошового потоку для платника податку, зменшення порушень і як наслідок – зменшення податкових надходжень до державного бюджету.

Як влучно зазначає М. І. Виклюк [111], взаємообумовленість ризиків спричиняє виникнення фінансових втрат внаслідок неефективності їх податкової політики як для

суб'єктів господарювання, так і держави. Отже, податкові ризики ТЦ мають одночасно податкове та бізнес-вираження та з'являються у процесі перерозподілу активів.

У загальному механізм формування (виникнення) податкового ризику ТЦ можна описати так: зловживання ТЦ приводить до переміщення прибутку групи з однієї юрисдикції в іншу з метою оптимізації загального податкового навантаження (і відповідно, втрати бюджетних надходжень). Беручи до уваги, що ТЦ має податкову природу, отже, порушення правил ТЦ тягне за собою передусім суттєві податкові наслідки. Відповідно, ризики зловживання ТЦ полягають у можливих втратах бюджету від недоотриманих корпоративних податків, і тому є одним із різновидів податкових ризиків.

У 2013 р. JTPF (Joint Transfer Pricing Forum / Спільний форум із питань трансфертного ціноутворення) оприлюднив «Report on Transfer Pricing Risk Management» [56], у якому зазначено, що термін «ризик трансфертного ціноутворення» покриває ризик того, що ціни в контрольованих операціях не відповідають принципу «витягнутої руки» і додатково ресурси в межах ТНК не розподіляються справедливо, тобто так, щоб забезпечити встановлення цін за принципом «витягнутої руки».

Проте узгоджене та загальновизнане визначення поняття «ризик трансфертного ціноутворення» відсутнє у чинному законодавстві та вітчизняній науковій літературі. Для розуміння засад і закономірностей цього явища пропонуємо власне трактування досліджуваного терміна. Виходячи зі згаданих визначень поняття «трансфертне ціноутворення» і з'ясування податкового ризику, ризик ТЦ може бути сформульований, як **імовірність фінансових втрат, які виникають у межах міжнародної групи компаній у процесі структурування ланцюгів створення вартості та перерозподілу ресурсів і прибутків.**

Актуальним завданням лишається теоретичне визначення сутності ризиків трансфертного ціноутворення та формування концептуальних основ подальшого їх дослідження. Ефективність системного дослідження та управління ризиками ТЦ базується на аналізі й оцінці цих ризиків. Для виявлення, попередження та зменшення

потенційного впливу ризиків ТЦ підприємства використовують різноманітні способи моніторингу та оцінки вірогідності їх настання. Великі підприємства мають у складі окремі функціональні підрозділи управління ризиками, наприклад, відділ внутрішнього контролінгу та ін. Основне завдання таких підрозділів – виявлення та оцінка ризиків із застосуванням певних методологічних підходів і процедур.

На підприємствах, що займаються податковим ризик-менеджментом, виділяють такі етапи опрацювання ризиків:

1. Виявлення подій, настання яких може спричинити негативні фінансові наслідки та ранжування їх за рівнем впливу на роботу для підприємства.
2. Групування таких подій відповідно до природи їх походження та місця виникнення (за типами ризику).
3. Ідентифікація факторів, які вказують на наявність ризику.
4. Визначення показників кількісного виміру факторів для ідентифікованих груп ризиків та ймовірності їх настання.
5. Аналіз та налаштування інструментів виміру та точок контролю.

Виявлення негативних подій. Процес визначення потенційно негативних подій (ризиків) може бути побудований у вигляді внутрішнього інтерв'ю керівників окремих функціональних підрозділів з урахуванням ретроспективних даних підприємства про втрати минулих періодів і подій, які їх викликали. Потенційні події, які сигналізують про можливі ризики ТЦ, можуть бути визначені професійними консультантами з управління ризиками після аудиту ризиків підприємства. У будь-якому разі з'ясування потенційно негативних подій повинно ґрунтуватися на аналізі факторів, притаманних конкретному регіону та галузі, прогнозуванні критичних змін у внутрішніх і зовнішніх процесах та на експертній думці фахівців як всередині підприємства, так і зовні.

Групування. Виявлені потенційно негативні події, як правило, об'єднуються в окремі групи відповідно до природи їх виникнення. Результатом роботи з виявлення та класифікації потенційно негативних подій (ризиків) виступає типологія ризиків підприємства.

Ідентифікація факторів ризику. Кожна з потенційно негативних подій має певні передумови виникнення. Ці ознаки допомагають виявляти і контролювати відповідний ризик. Такі фактори – це внутрішні та зовнішні процеси, динаміка яких сигналізує про можливість появи різних ризиків. Ці фактори можуть мати як цифровий вимір, так і якісну характеристику. Для різних типів ризиків згаданих факторів може бути кілька.

Визначення одиниць виміру факторів ризику. Після того як основні інформаційні фактори для відповідних ризиків ТЦ були визначені, завдання підприємства полягає в їх якісній та кількісній оцінці. Одиниця виміру та методологія розрахунку визначається окремо для кожного з факторів з урахуванням особливостей процесів на підприємстві, бухгалтерської та фінансової інформації, ринкових даних та економічних показників, експертних оцінок.

Вимір факторів ризику часто здійснюється у вигляді різноманітних фінансових, технічних та операційних коефіцієнтів, які базуються на певних економічних формулах та моделях. При цьому слід враховувати, що певні відхилення від встановленого значення не завжди сигналізують про ризик, але можуть бути пов'язані з сезонними факторами або бути результатом певної реструктуризації. Тому, як правило, на підприємстві встановлюють допустимі відхилення від критичного значення, проте за будь-якого перебігу аналізують причини спрацювання конкретного фактору. Наголосимо, що ризик-фактор може мати якісну характеристику. Вимір факторів ризиків і вимір власне ризику ТЦ у разі його настання визначається за різними категоріями і, як правило, буде пов'язаний із грошовими втратами від настання певної негативної події.

Налаштування точок контролю. Після визначення методології та одиниць виміру ризик-факторів підприємство повинно налаштувати відповідний контроль цих ризиків. Для цього необхідно встановити точки контролю та інструменти виміру ризик-факторів. Точка контролю залежить від місця виникнення ризику. Для різних ризик-факторів можуть бути різні точки контролю та інструменти виміру. При цьому всі вони будуть використовуватись для визначення наявності одного конкретного ризику.

Процес внутрішнього контролю ризиків підприємства – це один із ключових процесів, що забезпечує стійку роботу і високу конкурентоспроможність підприємства на ринку. Для налагодження такого процесу підприємству потрібно обрати ефективну методологію виявлення та оцінки ризиків. Зазначений вище алгоритм може бути імплементований на підприємстві на базі існуючої ERP-системи.

Висновки до розділу 1

У першому розділі «Теоретико-правові засади контролю трансфертного ціноутворення» досліджено поняття «трансфертне ціноутворення» і «ризик трансфертного ціноутворення», його класифікацію та застосування ризик-орієнтованого підходу у процесі контролі трансфертного ціноутворення.

1. Аналіз наукової літератури щодо з'ясування змісту поняття «трансфертне ціноутворення» показав, що в економічній літературі відсутнє його універсальне трактування. Поняття є багатогранним, і тому виявляються суттєві відмінності у підходах до його тлумачення. Встановлено, що науковці у визначенні сутності терміна використовують такі поняття, як «процес» і «система» (сукупність економічних відносин). На основі узагальнення напрацювань вітчизняних і зарубіжних авторів та з урахуванням інституціонального аспекту запропоноване авторське визначення трансфертного ціноутворення – це процес перерозподілу активів та прибутків у рамках групи компаній з метою оптимізації витрат на організацію та обслуговування ланцюгів створення вартості, управління фінансовими потоками та зменшення податкового навантаження всередині групи компаній.

2. Виходячи з наукового узагальнення теоретико-методичних підходів сформовано перелік суб'єктів трансфертного ціноутворення, що взаємодіють в економіко-правовій площині, а саме – суб'єктів ТЦ на національному рівні (ТНК, державні податкові і митні органи та суб'єкти) і на міжнародному рівні (ТНК, міжнародні організації: ОЕСР, ЄС, ООН).

3. Спираючись на результати розвідок науковців, які дотримуються системного підходу стосовно проблематики ТЦ, проаналізовано функції суб'єктів в системі ТЦ. Вивчення спеціальної літератури дало змогу виокремити перелік функцій суб'єктів ТЦ: ТНК, державних органів і міжнародних організацій у глобальній системі. Визначені функції розкривають сутність діяльності суб'єктів більш детально. На підставі аналізу упорядковано функції суб'єктів у системі ТЦ і виділено їх спільні функції, одна з яких – моніторинг та аналіз ризиків ТЦ.

4. На сьогодні функціонують міжнародні організації, що працюють у напрямі створення нових та удосконалення існуючих документів щодо правового регулювання ТЦ. Поточна ситуація із застосуванням правил ТЦ склалася так, що усі країни – члени ЄС прийняли або дотримуються стандарту OECD ALP, тобто принципу «витягнутої руки» або його еквівалента. Проте недосконалим залишається контроль за трансфертним ціноутворенням. Дослідивши міжнародний досвід взаємодії суб'єктів ТЦ, запропоновано концептуальні процедури, які відображають взаємодію суб'єктів трансфертного ціноутворення у глобальному контексті.

5. За останній час процедури ризик-менеджменту активно застосовуються суб'єктами ТЦ, зокрема, ризик-орієнтований підхід передбачає провадження оцінки ризиків трансфертного ціноутворення. Звідси використання ризик-орієнтованого підходу у контролі діяльності суб'єктів ТЦ на глобальному та локальному рівнях є актуальним завданням.

6. У ході дослідження виявлено, що, попри численні теоретичні та емпіричні напрацювання у сфері трансфертного ціноутворення, у науковому полі України досі бракує системного бачення проблем управління, оцінювання та класифікації ризиків трансфертного ціноутворення. До того ж, аналіз чинних українських нормативно-правових документів дозволив виявити наявність істотних прогалин у нормативно-правовій базі з проблематики ТЦ.

7. Проведене вивчення світового досвіду доводить важливість впровадження процесів аналізу ризиків на постійній і системній основі, який можливий через розробку узгоджених правил і процедур прийняття рішень особами, відповідальними за управління ризиками трансфертного ціноутворення. Процедури охоплюють усі

етапи процесу, починаючи з етапу визначення документації, аудиту ТЦ і нарешті – фази вирішення суперечок. Ґрунтовно проаналізовано підходи до оцінки ризиків ТЦ у провідних країнах світу, а також можливі інструменти плану протидії BEPS та інструменти обміну інформації, які доцільно використовувати для аналізу ризиків.

8. Розглянута класифікація ризиків ТЦ базується на напрацюваннях науковців, проте існуючий перелік рекомендовано доповнити стратегічним та інтелектуальним видами ризиків ТЦ. Також аргументовано доцільність введення додаткових класифікаційних ознак ризиків: за природою їх походження в межах функціонування ТНК, а також класифікація місць виникнення ризиків ТЦ за імовірністю їх виникнення межах ТНК.

9. Спираючись на тематику дослідження, запропоновано розкрити сутність ризику ТЦ через податковий ризик. Авторкою детально розглянуто власне поняття «податковий ризик» і доведено його безпосередню належність до ризиків ТЦ. З огляду на відсутність у науковій літературі вичерпного трактування поняття «ризик трансфертного ціноутворення» у роботі запропоновано таке його тлумачення: імовірність фінансових втрат, які виникають у межах міжнародної групи компаній у процесі структурування ланцюгів створення вартості та перерозподілу ресурсів і прибутків.

Основні результати розділу опубліковані в наукових працях автора [120, 121, 122, 123, 124, 125].

РОЗДІЛ 2

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

2.1. Аналіз факторів і детермінація індикаторів у контексті оцінки ризиків трансфертного ціноутворення

Основним завданням у процесі аналізу ризиків трансфертного ціноутворення ризиків є виявлення та тестування факторів ризику на предмет відповідності встановленим критеріям ризику. Національне законодавство утверджує Порядок моніторингу ризику в контрольованих операціях, який визначає загальні принципи та процедури аналізу, що застосовуються податковими органами в процесі аудиту трансфертного ціноутворення. Проте такі процедури не дають детальних рекомендацій, які саме ризик-фактори слід аналізувати, і не встановлюють кількісні критерії, які свідчили б про наявність ризику. Крім того, порядок, призначений для застосування податковими органами, не може бути використаний платниками у процесі внутрішнього аудиту ризиків ТЦ.

У міжнародній практиці активно застосовуються підходи до аналізу ризиків ТЦ на основі модельних документів. Так, Звіт у розрізі країн: посібник з ефективної оцінки податкових ризиків [204] надає інструментарій для проведення ризик-аналізу відповідно до стандартів ОЕСР із використання даних звіту у розрізі країни. Також документ містить рекомендації щодо застосування різних методів оцінки податкових ризиків і координації між країнами з метою ефективного оподаткування міжнародних корпорацій.

В основу законодавств багатьох країн світу щодо оцінки ризиків ТЦ покладено документ ОЕСР – Проєкт для громадського обговорення Рекомендацій зі здійснення оцінки ризиків трансфертного ціноутворення (Draft handbook on transfer pricing risks assesment) [92], який визначає основні фактори, що свідчать про потенційну наявність ризиків ТЦ. Більшість із ризик-факторів мають цифрове значення і базуються на економічному аналізі фінансової звітності платників.

Серед основних ризиків ТЦ, що визначені ОЕСР, розглянемо такі:

- проведення регулярних внутрішньогрупових транзакцій;
- значні або складні за структурою одноразові транзакції з пов'язаними особами;
- закритість компаній, яка полягає в недостатній кооперації з контролюючими органами.

Кожен із зазначених ризиків має як цифрову (фінансову), так і кваліфікаційну оцінки. У рамках представленого дослідження детально розглянемо особливості аналізу кожного з факторів, а також виділимо індикатори ризиків ТЦ.

Ризик, пов'язаний із проведенням регулярних внутрішньогрупових транзакцій

У деяких ситуаціях ризики ТЦ виникають через те, що платники податків здійснюють регулярні внутрішньогрупові транзакції з пов'язаними особами, які можуть потенційно розмивати локальну податкову базу тієї країни, в якій розташовуються такі платники. Згадані транзакції можуть бути різного характеру, складатися з великих обсягів продажів або придбання активів, продуктів чи послуг. Наприклад, якщо локальний платник, який працює у видобувній промисловості, продає всі продукти місцевого видобування пов'язаній особі, незначна невідповідність або відхилення в ціні у кожному індивідуальному випадку продажу в результаті можуть призвести до значного відхилення по сумі, а як наслідок – до суттєвого зниження податкової бази. Звідси повторювальні регулярні операції з пов'язаними особами – це один із ризик-факторів.

Податкові адміністрації можуть не розглядати випадки, в яких обсяг податкового ризику незначний. У цій ситуації доцільно буде використовувати певні числові пороги, або ліміти, нижче або вище яких ризик ТЦ розглядається як низький, і відокремити, таким чином, випадки, для яких потрібно проводити аудит (перевірку). У загальному випадку такі ліміти з метою оцінки виникнення ризику базуються на річному обсязі КО або річному обсязі доходу компанії.

Проте регулярні, або повторювальні, транзакції самі по собі не обов'язкового є індикаторами того, що існує високий ризик ТЦ. Разом із тим повинні оцінюватись також інші фактори, що впливають на ризик ТЦ. Зокрема, основна увага має привертатися до природи транзакцій, а також до ідентифікації того, хто саме є

пов'язаними особами в цій транзакції. Наприклад, великий обсяг продажів сировинних товарів ще не свідчить про те, що є ризик ТЦ, якщо ціни на такі товари базуються на публічно доступних джерелах, таких як біржові котирування. Або якщо такі продажі відбуваються на користь пов'язаної сторони, яка перебуває не у низькоподатковій юрисдикції, а в юрисдикції з високими ставками податку.

Певні типи транзакцій можуть мати більше підстав для виникнення ризику ТЦ, ніж інші. Так, плата за використання активів, які складно оцінити, наприклад, нематеріальних активів чи складних комплексних активів, звичайно може свідчити про потенційну наявність ризику. Також значні платежі у вигляді відсотків за користування кредитами, страхові премії пов'язаним особам, великі обсяги платежів за менеджмент послуги на користь пов'язаних осіб, роялті на користь пов'язаних осіб, платежі за ноу-хау, торгові марки, бренди або інші подібні нематеріальні активи (далі – НМА), – усі ці транзакції вимагають більш детального аналізу і викликають підвищений інтерес податкових органів. Варто наголосити, що для локальних компаній, які є отримувачами платежів від пов'язаних осіб, наприклад, таких, як роялті, ризик ТЦ буде невисокий, тому що ці компанії є саме отримувачами послуг, тобто вони одержують доходи і не мають пов'язаних із цими послугами витрат. Крім характеру платежу ризик у контрольованих операціях може підвищуватися залежно від того, якій юрисдикції підпорядковується отримувач таких платежів, або які специфічні податкові режими використовують отримувачі цих платежів. Отже, відсотки за користування позиками, роялті або сервісні платежі, різноманітні внутрішньогрупові послуги можуть вважатися менш ризиковими, коли сплачуються на користь материнської компанії, яка перебуває в юрисдикції з високими ставками податку порівняно з тими самими платежами на користь материнської компанії, яка знаходиться у низькоподатковій юрисдикції. Більш того, треба брати до уваги, що деякі юрисдикції мають специфічні податкові режими, які дозволяють створювати компанії-посередники, через які лише проходять платежі для цілей оподаткування. Звідси треба розглядати не тільки розмір ставки оподаткування в країні отримувача послуг, а й зважати на використання отримувачем послуг специфічного пільгового режиму в цій країні (наприклад, режиму «компанія-кондуїт»).

Ризик, пов'язаний зі значними або складними за структурою одноразовими транзакціями з пов'язаними особами

Різні типи ризиків ТЦ можуть бути сполучатися зі складними чи великими за обсягом одноразовими транзакціями. Наприклад, коли компанія або група компаній бере участь у процесі бізнес-реструктуризації чи продає якийсь дуже важливий актив, що генерує прибуток, – це зазвичай одноразові транзакції. Ці транзакції, що здійснюються всередині групи компаній, попри те, що вони одноразові, але в результаті можуть мати відчутний багаторічний ефект. Іншими словами, транзакція є одноразовою, а ефект може бути довготривалим. Отже, пов'язаний з цими транзакціями ризик ТЦ може бути значно більший порівняно з ризиком від великої кількості регулярних транзакцій, які проходять між пов'язаними особами впродовж одного / кожного року. Саме такі одноразові транзакції завжди мають розглядатися детальніше. Крім того, більшість операцій цього типу включають операції з нематеріальними активами, і такі транзакції можуть свідчити про суттєвий ризик ТЦ не лише в році здійснення транзакцій, а й також у наступних роках, і тому податковим адміністраціям слід розглядати їх докладніше. Варто зазначити, що часто з'являється невизначеність в оцінюванні таких операцій, адже, як правило, важко оцінити потенційний ефект від транзакцій у наступні роки і складно встановити, чи приводять згадані транзакції саме для того, щоб уникнути оподаткування.

Ризик, пов'язаний із закритістю компаній, що полягає в недостатній кооперації з контролюючими органами

Цей тип ризику впливає зі стратегії поведінки платника та історії його комплаєнсу, тобто наскільки платник виконує усі податкові правила. У такий спосіб поведінка платника податків впливає в більшій мірі, аніж природа транзакцій, в яких він бере участь. Порушення правил комплаєнсу – один із індикаторів ризику ТЦ. Поведінка платників, які не звертають достатньої уваги на вимоги комплаєнсу, не повідомляють про операції, які здійснюють, або лише звітують, що тільки материнська компанія відповідальна за ТЦ, натомість місцевий суб'єкт господарювання не має даних, – усе це може свідчити про наявність ризику ТЦ і про те, що ціни або прибутки не відповідають ринковим для цих груп компаній. У разі

якщо платник податків має певну історію некомплаєнсу (зокрема історію порушення податкових правил ТЦ) або платник дуже активно використовує податкові гавані чи агресивні податкові стратегії, які направлені на мінімізацію прибутків, звідси така діяльність слугує індикатором існування ризику ТЦ. У випадках, коли очевидний недостатній рівень співпраці платника з податковими органами або низький рівень комплаєнсу, а також є підтвердження, що група компаній використовує складні інструменти податкового планування, рівень ризику може бути досить високий, незважаючи на те що бракує прямих свідчень про окремі транзакції.

Щоб зрозуміти, що саме означає некомплаєнсна поведінка або складні інструменти податкового планування, слід враховувати сектор бізнесу, у якому працює платник, а також поводження інших платників податків, які працюють у цьому секторі. Крім того, щоб оцінити, наскільки поведінка платника відрізняється від ринку чи інших платників, необхідно порівнювати корпоративну культуру. Якщо обсяг операцій між пов'язаними особами незначний у матеріальному вираженні, то низький рівень комплаєнсу необов'язково в кожному конкретному випадку буде свідчити про наявність ризику. Компанії, які мають кілька пов'язаних осіб, найімовірніше не будуть мати значних ризиків ТЦ, і тому можна припустити, що ці компанії досить комплаєнсні. Якщо зусилля компаній на дотримання комплаєнсу недостатні, а обсяги транзакцій значні, то рівень уваги податкової адміністрації повинен бути відповідно підвищений.

Додатково до якісної оцінки ризик-факторів, які були визначені вище, має проводитися кількісна оцінка розміру потенційних ризиків. Недоцільно витрачати багато ресурсів на кейси, в яких вірогідність суттєвих ризиків в абсолютному вимірі незначна. У цьому випадку «cost benefit» аналіз, або аналіз «витрати – вигоди», є одним із ключових факторів у процесі оцінки ризиків. Відповідно, процес оцінки ризиків повинен містити визначення ймовірного обсягу ухилення від оподаткування в конкретному кейсі та встановлення ресурсів, які треба витратити податковій адміністрації, для того щоб з'ясувати потенційний розмір податкового відхилення, або обсяг ризику. Обсяг податкових ризиків стосовно контрольованих операцій має бути оцінений відповідно до податкової бази або обсягу податків, які сплачує платник

до оподаткованих прибутків. Тобто ризик повинен розглядатися у контексті податкової бази чи оподаткованого прибутку платника. Оцінювати ризик потрібно саме у прив'язці до оподаткованого прибутку, а не сплаченого податку, тому що прибуток може бути високим, а сплачені податки низькими, а отже, аналіз ризиків у контексті регулярно сплачених податків може бути не зовсім релевантним через використання стратегії переміщення прибутку до інших юрисдикцій.

У свою чергу для кожного конкретного кейсу доцільно ідентифікувати, чи існують певні систематичні ризики, на які варто звернути увагу. Наприклад, систематичні ризики – це ризики, що можуть бути пов'язані з операціями, які є незначними по суті (послуги або рутинні транзакції), проте обсяг цих транзакцій виявиться дуже великим. Оцінка ймовірного обсягу податкового ризику не є абсолютно формалістичним процесом, звідси можуть мати місце суб'єктивні судження, а також аналіз не лише кількісних, а й якісних факторів. Важлива саме кількісна оцінка потенційного ризику. Для того щоб визначитися щодо перевірки конкретного кейсу для подальшого проведення аудиту ТЦ, треба чітко зрозуміти, наскільки потенційні зусилля, які треба докласти податковим органам для перевірки платника, у подальшому відповідатимуть «cost benefit» аналізу.

Під час оцінювання ризику ТЦ слід звернути увагу на індикатори, які характерні для операцій між пов'язаними особами і які можуть вказувати на високий рівень ризику ТЦ, і тому аналіз цих показників є предметом для проведення подальшого ретельного аудиту ризиків ТЦ.

Оцінка ризиків на підставі аналізу рентабельності діяльності платника здійснюється шляхом порівняння фактичних фінансових показників із історичними, галузевими (ринковими) показниками, що також називають процесом бенчмаркінгу. Порівняння з показниками попередніх періодів (історичними) передбачає зіставлення показників рентабельності в аналізованому періоді з відповідними показниками платника в минулих періодах.

Суттєве зниження показників може свідчити про зміни в ціноутворенні. Насамперед рентабельність порівнюється з аналогічними показниками

рентабельності, або прибутковості, у середньому по галузі чи з потенційно зіставними компаніями, тобто компаніями, які є предметом аудиту ризиків ТЦ.

Одним із ключових індикаторів високого ризику ТЦ для компанії будуть фінансові результати, що суттєво відрізняються від таких, які є середньоринковими по цій галузі, або від тих, які притаманні саме окремим зіставним компаніям. Такі відхилення у прибутках від галузевих норм можуть свідчити про те, що ціни в транзакціях потенційно не відповідають принципу «вितягнутої руки», а значить, наступні кейси мають стати предметом більш детального аналізу ризиків ТЦ у ході підготовчої роботи до перевірки.

Очевидно, можуть бути й інші причини, не пов'язані з ТЦ, якщо фінансові результати компанії відрізняються від середніх галузевих норм (показників). Тому низька прибутковість стосовно середніх значень галузевих стандартів може виявитися лише індикатором високого ризику, але не може слугувати підтвердженням саме наявності цього ризику.

Порівняння рентабельності з галузевими показниками здійснюється шляхом розрахунку відповідних фінансових коефіцієнтів. Наступні фінансові показники, або коефіцієнти, виявляються такими, що частіше використовуються в оцінці ризику і під час зіставлення компанії, що перевіряється, з галузевими показниками чи показниками зіставних компаній:

- валова рентабельність;
- операційна рентабельність;
- операційна рентабельність доходів;
- операційна рентабельність витрат;
- коефіцієнт Беррі, який дорівнює відношенню валового прибутку до операційних витрат;
- операційна рентабельність активів.

Знайти галузеві показники або показники потенційно зіставних компаній можна у різноманітних комерційних базах даних. Також податківцям доступні історичні дані з попередніх перевірок, які можуть бути корисними для оцінки наявності ризику та використовуватися для внутрішніх цілей. Крім того, коли платник подає до

податкового органу документацію з ТЦ, вона може включати аналіз потенційно зіставних компаній, а також фінансові показники цих компаній, і тому може стати стартовою точкою для аналізу ризиків платника і порівняння платника з галузевими показниками або показниками зіставних компаній.

Необхідно підкреслити, що порівняння показників платника з галузевими показниками чи з відповідними показниками рентабельності іншої компанії ще не означає, що така компанія є зіставною до ринкових компаній, або до компаній, з якими її порівнюють. Як правило, комерційні бази даних не мають саме сегментованої інформації в розрізі кожної конкретної компанії, а здебільшого оперують загальними фінансовими показниками компанії, тобто загальними показниками по всій діяльності компанії.

У той же час аналіз ТЦ і аналіз ризиків ТЦ перш за все вимагає, щоб зіставлення проводилося саме на рівні операцій або груп операцій, а не компанії в цілому. На етапі оцінки ризиків жодних коригувань зіставності податкові органи не повинні проводити, тому що процес попередньої оцінки ризиків – це загальна процедура, коли проводиться порівняння без детальних коригувань показників, для того щоб виявити чи є ризик і чи варто розглядати кейс детально.

На практиці для з'ясування потенційної наявності ризику ТЦ фактичні показники рентабельності платника в КО порівнюються з відповідними середніми показниками компаній галузі, у якій працює платник. У ході аналізу часто використовують статистичні підходи, у рамках яких аналізуються медіанні, або квартильні, показники вибірки зіставних компаній у відповідній галузі. Якщо фактичний показник рентабельності суттєво відхиляється від середньоринкових показників – це свідчить про можливі ризики ТЦ і сигналізує про більш детальний аналіз ситуації.

Фінансові показники компанії, яка є предметом перевірки, можна порівнювати не лише з галузевими показниками або зіставними компаніями, а й з іншими компаніями, які працюють всередині групи, до якої належить компанія, що перевіряється. Якщо існує певна невідповідність у розподілі прибутків між усіма компаніями в групі, тобто диспропорція у порівнянні до тих функцій, які виконують

компанії, та ризиків, які вони приймають, та активів, які вони використовують, – це може свідчити про те, що у компанії, на яку припадає менше прибутку порівняно з функціями, які вона виконує, наявні суттєві ризики ТЦ.

Також можна аналізувати фінансові показники, зокрема рентабельність групи стосовно не лише окремих компаній, які працюють всередині цієї групи, а й щодо загальних консолідованих результатів усієї групи. Якщо показники рентабельності компанії, яка перевіряється, низькі чи збиткові, проте при цьому загальний консолідований результат групи компаній є прибутковим, – це може свідчити про те, що група перерозподіляє збитки або недорозподіляє прибутки на цю окрему компанію. За умови, що група в цілому отримує збитки, ці збитки, так само, як і прибутки, мають справедливо розподілятися всередині групи відповідно до функцій, активів і ризиків, які несуть компанії, що входять до складу групи.

Кожну конкретну ситуацію треба розглядати залежно від фактичних обставин. Наприклад, якщо група компаній, яка отримує збитки, вирішує віддати на аутсорсинг складську діяльність, тоді для надання таких послуг залучається третя незалежна сторона. Незважаючи на те що група збиткова, такий незалежний сервіс-провайдер, у цьому випадку орендар, буде погоджувати умови транзакцій виходячи з того, що він очікує на прибуток. Тому навіть якщо група в цілому отримує збиток, це не означає, що втрати мають пропорційно розподілятися всередині групи. І звідси окремі компанії групи, залежно від тієї діяльності, яку виконують, функції, активів і ризиків, якими володіють, можуть виявитися прибутковими, адже цього вимагає їх діяльність.

Коли група компаній в цілому отримує достатньо великий прибуток, а локальна компанія, один із членів групи, заробляє при цьому мінімальний прибуток, це може бути підозрілим, адже результати компанії значно гірші за загальні результати групи. Разом з тим це може свідчити про потенційний ризик, але ще не означає, що цей ризик реальний, – це тільки перший індикатив. Також варто зазначити, що вид діяльності компанії має порівнюватись з видом діяльності групи у цілому. Якщо вид діяльності компанії збігається з видом діяльності всієї групи, і, відповідно, активи, якими володіють компанії та конкретно група, розподіляються пропорційно, тоді загальну прибутковість групи коректно порівнювати з рентабельністю компанії.

Однак, незважаючи на те, що компанії всередині групи і група в цілому можуть здійснювати одну й ту саму діяльність, продавати однаковий продукт, але якщо при цьому компанія не має суттєвих активів, а виступає лише дистриб'ютором, тоді діяльність або рентабельність групи некоректно порівнювати із рентабельністю компанії. Аналогічно, якщо компанія всередині групи є дистриб'ютором відомого бренду популярних товарів, проте фактично не володіє ним, тобто не є власником торгової марки, очевидно, що прибутковість цієї компанії буде нижчою за прибутковість групи в цілому, бо компанія не володіє суттєвими активами, а виконує лише дистрибуцію цих товарів.

Взагалі ключове питання формулюється так: чи справедливо винагороджується діяльність, яку виконує компанія, чи відповідає винагорода принципу «витягнутої руки». У деяких ситуаціях доцільно оцінювати ризик, порівнюючи прибуток, або дохід, локальної компанії, з доходом, або прибутком, який вона могла б отримувати, працюючи на ринку чи співпрацюючи не з членами групи, а з іншими локальними компаніями (непов'язаними особами). Наприклад, якщо компанія наймає пов'язану особу для того, щоб виконувати певні виробничі функції, і винагорода, яку вона сплачує за такі виробничі послуги на користь пов'язаної особи є значно вищою за витрати, які могла б понести ця компанія, якщо виконувала б цю функцію самостійно, тобто без найму третьої особи, а також наявні свідчення, що в минулі періоди ця компанія не наймала пов'язану особу, тоді такі договори мають розглядатися більш ретельно і можуть свідчити про наявність ризиків ТЦ.

Регулярні збитки, низькі прибутки або низька дохідність на інвестований капітал, що присутні в компанії протягом певного часу, можуть бути індикатором ризиків ТЦ. Наприклад, якщо наявні регулярні збитки, але при цьому не вчиняється жодних спроб змінити операційну чи фінансову бізнес-модель компанії, тоді це може свідчити про те, що фінансові результати не відображають реальну цінність бізнесу. Звідси регулярні збитки або низькі прибутки протягом довготривалого періоду можуть вказувати на наявність ризиків ТЦ.

Однак деякі види бізнес-діяльності за природою є такими, що очікують отримати прибуток після припинення діяльності або у разі виходу з бізнесу.

Наприклад, компанія, яка має комерційний контракт на діяльність із дослідження і розробки, може очікувати вихід на прибутковість тільки тоді, коли діяльність із дослідження і розробки буде завершена, а компанія почне продавати продукт чи актив, а до цього може лишатися збитковою, – і це нормально. У той же час компанія, яка надає послуги технічної підтримки, як правило, буде очікувати на прибутковість одразу, тому що основною моделлю її роботи є покриття витрат, ціна на послугу буде формуватися як витрати на технічну підтримку плюс певна норма дохідності.

Треба наголосити, що регулярні збитки, отримані протягом певного періоду, а саме – кількох років, можуть бути аргументованими з позицій ТЦ, і такі збитки можуть відповідати принципу «витягнутої руки». Наприклад, це може бути характерним для компаній, які перебувають на фазі стартапу, або коли група вирішує вийти на новий ринок чи запустити новий продукт, тоді спочатку вона буде працювати за заниженими цінами, свідомо отримуючи збитки, для того щоб захопити частку ринку.

Запуск нового продукту часто потребує вагомих маркетингових інвестицій на старті, для того щоб закріпити новий бренд на ринку. Залежно від того, які функції та ризики бере на себе дистриб'ютор, збитки на першому етапі можуть бути прийнятними протягом якогось періоду, проте незалежний дистриб'ютор буде очікувати вийти в точку беззбитковості та почати заробляти прибуток якнайшвидше.

Регулярні збитки (від'ємна рентабельність) або мінімальні прибутки можуть свідчити про систематичне зловживання платника агресивними податковими практиками. У багатьох країнах системні багаторічні збитки – це основна причина початку аудиту ризиків ТЦ. Якщо прибуток компанії показує тенденції, протилежні до ринкових трендів, це також може свідчити про наявність ризику ТЦ. Такий тренд прибутку слугує підтвердженням, що умови, на яких працює локальна компанія групи в КО, не відповідають принципу «витягнутої руки». Наприклад, якщо ринок продукту компанії швидко зростає і, відповідно, швидко зростають продажі, втім прибуток локальної компанії занижений, постає питання: чи отримує компанія належну їй частку на цьому зростаючому ринку і відповідну частку від запуску продукту на ринок.

Якщо тренди дохідності протилежні ринковим трендам, це також може бути результатом неправильного застосування методології ТЦ. Методологія ТЦ, яка прописана у фактичних контрактах між пов'язаними особами таким чином, що не відповідає ринковим змінам, також може вказувати на те, що частина прибутку, на противагу тому, що ринок зростає, перерозподіляється до низькоподаткової юрисдикції.

Однією з перших ознак ринковості фінансових індикаторів платника слугує їх позитивна кореляція з економічними (інфляція, ВВП, дохідність) і ринковими (темпи зростання, маржинальність) показниками. Проте від'ємна, або відсутня, кореляція може свідчити про штучність фінансових показників і зловживання ТЦ.

Дуже важливим вбачається розуміння того, як розподіляється прибуток групи компаній серед її членів і окремих компаній, які входять до складу групи, для того, щоб оцінити загальну податкову політику компанії, або податкову стратегію компанії та, відповідно, рівень потенційних ризиків ТЦ.

Індикатором того, що в операціях компанії наявний ризик ТЦ, є інформація про розподіл прибутку між країнами, в яких працює група компаній, а саме – значна частина прибутку розподіляється до низькоподаткових юрисдикцій, які беруть участь лише в окремих сегментах бізнесу і тільки в деяких операціях групи компаній. Проте таку інформацію не завжди можна отримати через те, що сегментована інформація в розрізі країни та окремих компаній групи часто відсутня у відкритих джерелах, отже, не може бути належним чином проаналізована при попередній оцінці ризиків ТЦ. Для зручності аналізу платник і податкові органи можуть використовувати табличну інтерпретацію результатів «ринкового бенчмаркінгу» (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Інтерпретація результатів ринкового бенчмаркінгу

Рентабельність платника		2 %
1.	Середньоринкова рентабельність	2,5 %
2.	Середня рентабельність по групі	3 %
3.	Середня рентабельність платника за 5 попередніх років	2,5 %
4.	Кількість збиткових років із останніх 5 років	2
5.	Кореляція з динамікою ринку за 5 попередніх років	–65 %
Фактор ризику		Наявний

Джерело: розроблено авторкою.

Індикатору ризику присвоюється значення «наявний» у разі відхилення фактичного показника платника більш ніж на 10 % у трьох із п'яти факторів.

Ще одним індикатором ризику є суттєві відхилення у структурі бізнес-операцій від ринкових показників. У цьому разі мається на увазі ситуації, коли більша частина доходів чи витрат, активів чи зобов'язань сформовані у результаті контрольованих операцій. Цей факт може свідчити про навмисне структурування внутрішньогрупових операцій таким чином, щоб отримати певні вигоди в оподаткуванні. Відповідні індикатори ризику подають у вигляді фінансових коефіцієнтів, економічний аналіз яких може бути спрямований на виявлення ризикованих операцій. Коли операції відбуваються з пов'язаними особами, які зареєстровані в низькоподаткових юрисдикціях (далі – НПЮ), тоді існує ризик, що ціноутворення може бути побудовано у такий спосіб, щоб перемістити надлишковий прибуток до НПЮ. Якщо пов'язана особа – контрагент чи друга сторона у КО, що розташована чи зареєстрована в НПЮ, у таких випадках завжди потрібен детальний аналіз ситуації.

Варто зазначити, що наявність операцій із контрагентами, які зареєстровані в НПЮ, самі по собі ще не можуть вважатися ознакою того, що існує ризик ТЦ. Але наявність таких операцій, як правило, підвищує вірогідність того, що зловживання ТЦ існує. Отже, ризик ТЦ є вищим, ніж в операціях із контрагентами, які зареєстровані в юрисдикціях з високими ставками податку. Якщо у грошовому вираженні ці операції істотні за обсягами, то такий ризик підвищується. Ризики ТЦ також можуть існувати тоді, коли є значні за обсягами транзакції з контрагентами, що зареєстровані в юрисдикціях, які необов'язково є низькоподатковими, але в них активно застосовується практика низькоподаткових режимів, чи такі юрисдикції мають вигідний договір про уникнення подвійного оподаткування, що дозволяє в таких юрисдикціях не платити податки за певних умов. Цей договір (double taxation) дає можливість вигідно пропускати через цю країну платежі на третю країну.

Також деякі країни у пошуку інвестицій (щоб привабити інвесторів) запроваджують вигідні режими. Наприклад, в окремих випадках знижують ставки податку для інвесторів або взагалі звільняють від податку, дають податкові канікули

для певних видів діяльності, хоча загальний податковий режим країн – високоподаткова юрисдикція (пільговий режим застосовується за певних обставин). Завжди існує ймовірність того, що ціноутворення для цілей податкового планування може бути побудовано у такий спосіб, що прибуток, який виникає в КО, стає суб'єктом податкових ініціатив, заохочень або податкових канікул, тобто компанії спеціально структурують прибуток так, щоб перемістити його у вигідні режими, і звідси отримують відповідні вигоди, але при цьому зловживають ТЦ.

Отже, важливо оцінювати специфічні факти й обставини кожної конкретної транзакції чи групи транзакцій. Важливо не лише зробити загальний висновок, що контрагент зареєстрований у країні з низькими податками, а й розглядати те, які можливі пільгові режими чи податкові заохочення він використовує. Навіть якщо існують комерційні причини (неподаткові) для операції з НПЮ, цей фактор слід враховувати у процесі аналізу ризиків для того, щоб відібрати кейс для подальшого аудиту. Отже, значні за обсягами транзакції з пов'язаними особами в НПЮ завжди мають ширші можливості тому, що в них порушується принцип «витягнутої руки» або існує ризик ТЦ.

Якщо значна частина доходів та/або витрат сформовані в операціях з контрагентами, які зареєстровані у низькоподаткових юрисдикціях, чи діють вигідні податкові режими, тоді це, ймовірно, свідчить про наявність зловживання ТЦ. Під час аналізування згаданих індикаторів встановлюються критичні значення частки таких доходів та/або витрат від загального обсягу доходів і витрат. Якщо фактичне значення коефіцієнта перевищує критичне – це пряме свідчення ризику відхилення умов здійснення операцій від ринкових. Операції щодо надання внутрішньогрупових послуг можуть слугувати одним із факторів, що найбільш часто зустрічається в рамках ТЦ, тому що їх активно використовують майже всі ТНК. Залежно від природи цих послуг і платежів за такими послугами питання може бути більш або менш критичним із позицій ТЦ. Найчастіше материнські компанії або регіональні штаб-квартири надають певні адміністративні чи інші послуги для компаній – членів групи ТНК. У деяких випадках обсяги таких операцій можуть бути дуже значними, що тягне за собою наявність потенційних ризиків ТЦ. Потрібно дуже уважно досліджувати

природу послуг і відповідні вигоди, які отримують локальні компанії від цих послуг, тобто робити «cost benefit» аналіз. «Cost benefit» аналіз проводиться на підтвердження, чи виправдані такі послуги для локальних компаній. За інших ситуацій внутрішньогрупові послуги можуть бути достатньо вагомими за обсягами і важливими для компанії з позицій потреб бізнесу. Такі нерутинні типи послуг, які можуть надаватися у рамках цих внутрішньогрупових послуг, часто можуть бути досить складними у межах аналізу ТЦ і викликати суттєві ризики.

З позицій аналізу ТЦ внутрішньогрупові операції часто не схожі на інші стандарти бізнес-операції між пов'язаними особами, і звідси оцінка ризиків буде залежати від матеріальності таких транзакцій, природи послуг і ролі компанії, яка надає послуги (материнська компанія, штаб-квартира), вартості послуг (з високою, низькою націнкою) і впливу цих транзакцій на оподаткований прибуток, наскільки розмивається податкова база.

Досвід показує, що внутрішньогрупові сервіс-транзакції (послуги з доданою вартістю) зазвичай не досить добре задокументовані, тобто відсутня документація, яка дасть змогу податківцям зрозуміти, яка природа послуг і як відбувається ціноутворення. Внутрішньогрупові послуги, такі як маркетинг, ІТ, менеджмент, HR та ін., – типові для більшості міжнародних груп компаній. У рамках таких послуг, зазвичай, материнська або управляюча компанії перевиставляють власні витрати, пов'язані з глобальним управлінням, на дочірні компанії групи в різних країнах.

Основним питанням з позицій ТЦ постає економічна доцільність придбання таких послуг з боку дочірніх компаній. Часто міжнародні компанії використовують такі послуги, як засіб виведення прибутку із локальних ринків. Індикатором ризику ТЦ може бути значний обсяг (відсоток) придбання цих послуг від загальної вартості операційних витрат компанії.

Надмірні роялті, управлінські послуги або страхові премії, що виплачуються на користь пов'язаних осіб, можуть суттєво розмивати податкову базу локальної компанії. Аналогічно відбувається, коли локальна компанія є отримувачем таких платежів: незначні обсяги роялті, управлінських послуг можуть свідчити про наявність ризику ТЦ. Основні права на використання НМА та припущення щодо

ризиків, які супроводжують такі платежі, можуть бути закріплені в контракті таким чином, що не відповідатимуть реальній економічній сутності взаємовідносин між сторонами, тобто у контракті зазначається, що у сторін не з'являються суттєві права або ризики, проте у дійсності вони існують. Відповідно є й ризик, що платежі можуть бути значно переоцінені або недооцінені для того, щоб перемістити прибуток до НПЮ. Це дуже помітно, коли компанії виконують кілька різних видів платежів, які в комбінації можуть суттєво зменшувати локальну податкову базу.

На практиці платники часто виплачують своїм пов'язаним особам у вигляді роялті винагороду за користування товарними знаками, патентами та ноу-хау. Суттєві ставки таких платежів та їх значна частка у витратах платника – це пряме свідчення податкового структурування. Крім того, наявність власних маркетингових витрат на просування і розвиток нематеріальних активів є ознакою того, що отримувач роялті не відповідає концепції DEMPE [126] (Development, Enhancement, Maintenance, Protection and Exploitation – концепція розвитку, удосконалення, обслуговування, захисту та експлуатації нематеріальних активів) і не може претендувати на істотну винагороду.

Коли маркетингова компанія розташована за межами країни, в якій розташовані клієнти групи ТНК, або закупівельна компанія перебуває за межами країни, в якій розміщена виробнича компанія, операції, в яких беруть участь такі посередники, можуть бути структурованими для того, щоб зменшити прибуток локальних інвестицій, тобто вивести частину прибутку на маркетингові чи закупівельні компанії. У таких типах транзакцій існує ризик, що платник переслідує стратегію акумулювання прибутку на компаніях-посередниках, у яких прибуток може перевищувати економічну сутність діяльності компанії. Тому наявність таких договорів може стати ризик-фактором, який потребує подальшої оцінки і детального аналізу для того, щоб впевнитись, що прибутки, які аллокуються на компаніях-посередниках, відповідають реальній сутності послуг, які були надані («cost benefit» аналіз) чи кореспондують прибутки компаній-посередників з їх функціями, активами і ризиками.

Часто групи компаній для підвищення операційної ефективності централізують певні функції, такі як закупівлі, управління, логістика тощо. Зворотною стороною таких процесів є негативний податковий ефект для локальних компаній, коли такі функції існують лише на папері, при цьому локальні компанії змушені виплачувати помітну винагороду за їх використання. Економічний аналіз діяльності дозволяє порівняти ефект від такої централізації з виплатами за користування централізованими функціями.

Про наявність ризику ТЦ можуть свідчити також кредити, що значно вищі за потенційну суму позики, яку компанія могла б залучити на ринку у непов'язаних осіб, або проценті витрати за користування кредитами, які перевищують ті, що базуються на стандартних кредитних ставках.

Надмірний рівень боргових зобов'язань може бути використаний для розмиття податкової бази, зокрема тоді, коли проценти за користування цими кредитами виплачуються на користь пов'язаних осіб, які розташовані в НПЮ, або на користь кондуїт-юрисдикцій з вигідними режимами (договори про уникнення подвійного оподаткування). Якщо для досліджень ТЦ і для аналізу, чи ринковий прибуток отримують компанії, застосовується метод чистого прибутку, тоді варто вкрай прискіпливо проаналізувати, чи прибуток суттєво не зменшується через відсоткові витрати. Це робиться, як правило, тому, що метод чистого прибутку аналізує операційний прибуток, який з позицій бухгалтерського обліку не включає процентні витрати, які йдуть нижчими за витрати фінансові.

Отже, коли компанія має такі суттєві операції запозичення з високими процентними ставками, при цьому для аналізу застосовується метод чистого прибутку, відсоткові платежі часто не враховуються і прибуток здається досить великим, надалі розмиваючись витратами.

Правовий підхід до питання надмірної заборгованості у різних країнах відрізняється. У деяких країнах обсяг допустимих боргових зобов'язань, відсоток від яких може бути повністю віднесений на витрати, регулюються законодавством саме з ТЦ (принцип «витягнутої руки»). Інші країни встановлюють правила тонкої капіталізації, які фіксовано обмежують можливість віднесення на витрати відсотків у

певному обсязі. Але питання щодо розміру процентної ставки (розміру боргових зобов'язань) регулюється практично в усіх країнах, в яких діє законодавство з ТЦ. Важливою частиною аналізу ризиків ТЦ вбачається дослідження того, чи є ринковим розмір процентної ставки, структури боргових зобов'язань, розміру боргових зобов'язань і відповідності принципу «витягнутої руки». Фактично внутрішньогрупові кредити – це один із найпоширеніших інструментів податкового структурування. Міжнародні групи компаній нерідко використовують боргові інструменти замість інвестицій в капітал для розподілення прибутків всередині групи. Аналіз балансових співвідношень боргових зобов'язань і структури фінансових витрат – це найпростіший інструмент факторного аналізу ризиків ТЦ.

Нематеріальні активи відіграють значну роль тому, що норма дохідності на НМА зазвичай вища за на іншу діяльність. Коли НМА, що генерують прибуток, передаються у рамках КО, критичним є визначення того, чи відповідає вартість НМА принципу «витягнутої руки». У деяких випадках материнські компанії можуть підтримувати власні дочірні компанії у виробничій або маркетинговій діяльності, при цьому материнські компанії передають певний пакет НМА на дочірні компанії. Такий комплекс НМА може складатися з двох і більше окремих індивідуальних НМА. У такому випадку індивідуальні НМА, які передаються, повинні бути оцінені комплексно, незважаючи на те, що кожен із них може мати окрему вартість, і важливим лишається те, якою буде вартість у комплексі. Платник, який є членом ТНК, може придбати, створити або удосконалити активи, які використовуються іншими членами групи компаній. У таким спосіб цей платник несе витрати на дослідження та розробку, і ці витрати утворюють об'єкт інтелектуальної власності чи збільшують вартість існуючих активів. У таких випадках низький прибуток компаній, відсутність роялті або інших платежів на користь компаній, які володіють цими НМА, слугуватиме індикатором наявності ризику ТЦ (переміщення прибутку). Група компаній може володіти великою кількістю НМА, які розподіляються між різними членами групи. Наступні приклади – типові фактори для компаній, які володіють НМА.

- Компанія виробляє брендові товари, наприклад, одяг, продукти харчування, напої, аксесуари та ін.
- Компанія залучає і використовує значні кошти на дослідження і розробку.
- Компанія регулярно надає висококваліфікованих працівників у користування іншим компаніям групи.
- Компанія, основний вид діяльності якої – виробництво НМА, наприклад, трейдингові платформи або системи, які генерують бази даних, клієнтські бази.
- Ім'я компанії (бренд) використовує на вебсайті інша компанія.

Коли наявні такі вагомі фактори, це може слугувати ідентифікаторами ризиків ТЦ, що і потребує подальшого детального аналізу. Практично трансфери нематеріальних активів здійснюються в процесі податкового структурування, який має на меті оптимізацію податкового навантаження групи. Аналіз коефіцієнтів фінансової звітності дає базове розуміння того, чи відбувалися суттєві транзакції з купівлі-продажу НМА.

У рамках договорів про розподіл витрат між підприємствами узгоджуються загальні принципи розподілу витрат і ризиків на розробку, виробництво чи придбання активів, послуг чи прав, а також визначається характер інтересів кожного учасника в цих активах, послугах або правах. У договорах про розподіл витрат пропорційна частка кожного учасника від загального внеску згідно з договором повинна відповідати пропорційній частці учасника до загальних очікуваних вигід, які будуть отримані за договором. Якщо платник податку, який є учасником групи, укладає з іншими членами групи договір про розподіл витрат без чіткого планування майбутніх потоків доходу, що спільномірний із його зобов'язанням по договору, у такому випадку розподіл доходів між учасниками буде суперечити принципу «витягнутої руки».

Практичне використання договорів про розподіл витрат передбачає спільну розробку нематеріальних активів. У таких договорах важливо одразу враховувати, чи відповідає ціноутворення під час розподілу нематеріальних активів та інших ресурсів принципу «витягнутої руки». Ці договори часто вимагають аудиту трансфертного ціноутворення, через те, що мають довготривалий вплив і можуть використовуватись

для переміщення нематеріальних активів між членами групи за цінами, що не відповідають принципу «витягнутої руки».

Питання ТЦ, що часто виникають у процесі бізнес-реструктуризації, можуть бути досить складними і потребувати глибокого аналізу наявності ризиків ТЦ. Структура бізнесу і транзакційні потоки, які встановлюються у зв'язку з реструктуризацією бізнесу ТНК, вимагають ретельного розгляду. Існують два ключові аспекти такого типу транзакцій.

Перший – це власне реструктуризаційні транзакції (бізнес-реструктуризація), тобто передача певних активів, включаючи НМА. З цими операціями пов'язаний ризик ТЦ, тому що їх, як правило, дуже важко оцінити. Часто такі транзакції мають на меті переміщення цінних активів у більш вигідний податковий режим. Сутність аналізу ризиків ТЦ полягає, по-перш, в ідентифікації операцій, а по-друге, в оцінці впливу від таких операцій на податкову базу.

Другий аспект операцій з реструктуризації бізнесу виникає через те, що процес бізнес-реструктуризації породжує нові типи транзакції, які потенційно можуть розмивати податкову базу. Наприклад, це операції, в результаті яких утворюється маркетингово-закупівельний центр, створюються компанії, які володіють НМА, або з'являється компанія, що надаватиме внутрішньогрупові сервіси для всіх компаній. Отже, результатом процесів реструктуризації буде поява нових операцій, а звідси – і нових ризиків.

Індикатори високого ризику, пов'язані з процесами реструктуризації:

- у бухгалтерському або фінансовому обліку дистриб'юторів чи компаній-виробників фіксується раптове зниження прибутку (обороту, маржинальність);
- придбання нового бізнесу, який у рамках реструктуризації розбивається на складові, де складовими можуть бути певні НМА; така складова бізнесу виділяється і передається до компанії, яка для цього зареєстрована в НПЮ.

Нерідко основним завданням реструктуризації бізнесу є отримання довгострокових вигід в оподаткуванні. За результатами транзакцій суттєво змінюється структура активів і зобов'язань платника. Наприклад, рішення передати усі матеріальні активи в розпорядження управляючої (утримуючої) компанії з

наступними виплатами орендних платежів за користування активами призведе до суттєвих зменшень основних засобів у структурі балансу платника. Такий аналіз дає змогу ідентифікувати можливі реструктуризаційні транзакції й проаналізувати потенційні ризики ТЦ. Підсумовуючи, можемо констатувати, що індикатори ризику доцільно класифікувати на дві групи: за результатом від операцій і за структурою операцій. Класифікацію індикаторів ризиків ТЦ ілюструє рис. 2.1.

Індикаторами наявності ризику у рамках зазначених вище ризик-факторів виступають показники економічного аналізу (фінансові коефіцієнти). Принцип опрацювання ризиків такий: якщо значення індикатору перевищує встановлене критичне значення – ризик наявний і операція потребує детального аналізу. У табл. 2.2 подано матрицю індикаторів.

Таблиця 2.2

Матриця індикаторів ризиків ТЦ

Показник	Індикатор								
	I1	I2	I3	I4	I5	I6	I7	I8	I9
Прибуток / Доходи (Витрати)	< 0								
КО / Доходи (Витрати)		>30%	–	>10%	–	–	–	–	–
КО / Операційні витрати		–	>15%	>15%	–	–	–	–	–
КО / Маркетингові витрати		–	–	>100%	–	–	–	–	–
$(\text{НМА}(n) - \text{НМА}(n-1)) / (\text{Активи}(n) + \text{Активи}(n-1)) / 2$		–	–	–	–	–	>10%	–	–
$(\text{Борг}(n) + \text{Борг}(n-1)) / (\text{Капітал}(n) + \text{Капітал}(n-1))$		–	–	–	–	>1,5		–	–
$\text{Активи}(K)(n) / \text{Активи}(K)(n-1) - 1$		–	–	–	–	–	–	>50%	–
$(\text{Дохід}(n) / \text{Дохід}(n-1)) / (\text{ОВ}(n) / \text{ОВ}(n-1)) - 1$		–	–	–	>10%	–	–	–	
Прибуток / Активи (Витрати)									<5%

Примітка: K – номер статті активу; n – номер року; ОВ – операційні витрати.

Джерело: розроблено авторкою.

Існують неподаткові фактори, які можуть порушувати ціноутворення і створювати умови для порушення ТЦ. Це регуляторні вимоги, включаючи митну оцінку, антидемпінгові мита, курси валют, державне регулювання цін, певні заходи з управління грошовими потоками всередині групи з позицій «cashflow» менеджменту. Усі ці фактори можуть призводити до порушення вимог ТЦ, але не цілеспрямовано, а для того, щоб відповідати певним регуляторним вимогам. Процес оцінки ризиків у такому випадку має враховувати усі неподаткові моменти стосовно ТЦ, зокрема, регуляторні акти або управлінські політики всередині групи.

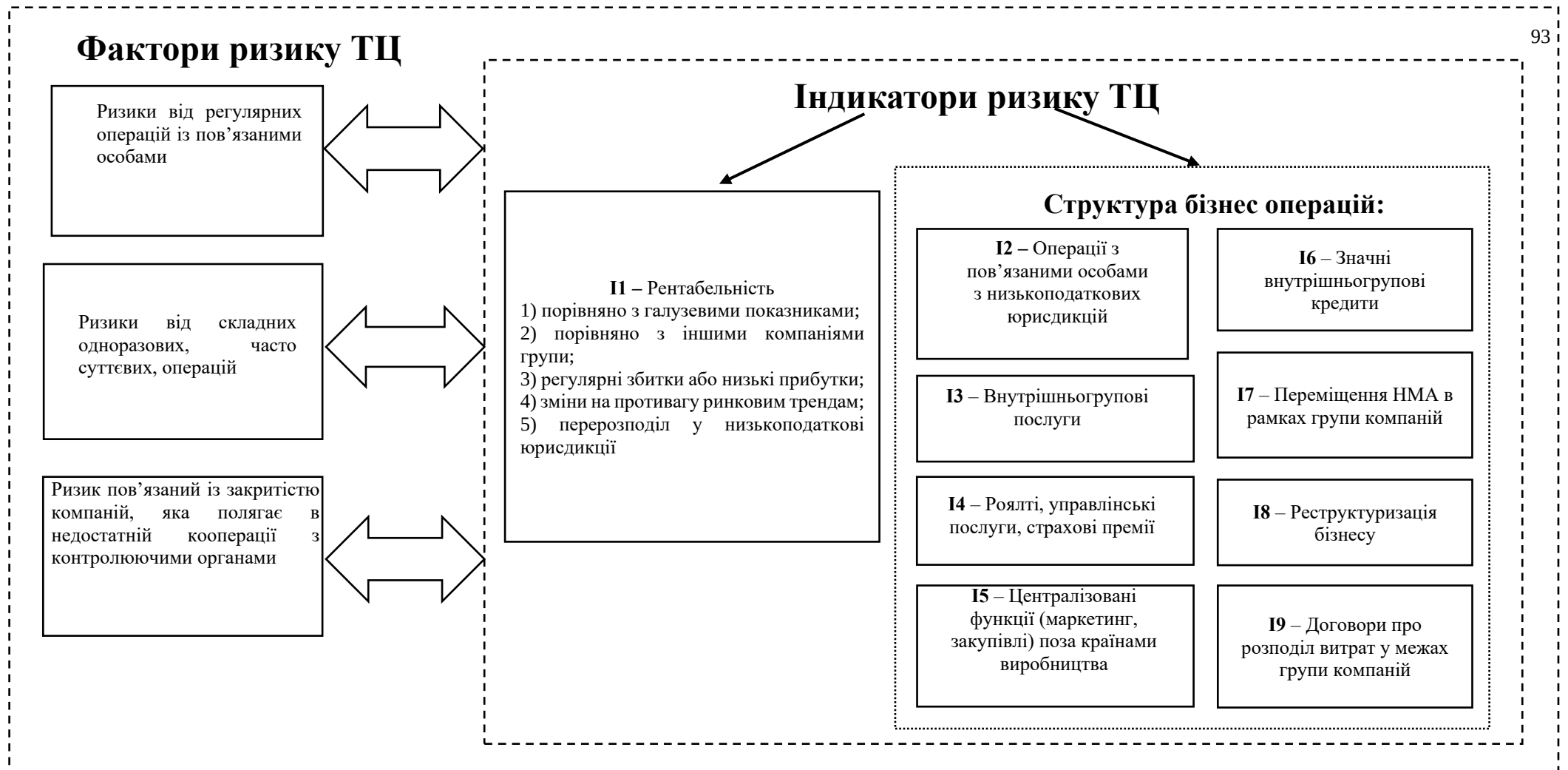

Рис. 2.1. Класифікація індикаторів ризиків ТЦ

Джерело: розроблено авторкою.

Якість документації з ТЦ також може бути індикатором ризику ТЦ. Невідповідні трансфертні ціни та хибне застосування методології ТЦ – це фактор наявності ризику ТЦ. У такому випадку ціни відхиляються від ринкових і платник використовує некоректну методологію для того, щоб аргументувати такі ціни. У табл. 2.3 згруповано практичний перелік проблемних питань, які слід розглянути у ході оцінки ризиків ТЦ. Такий реєстр може бути дуже корисним інструментом для податкових органів для ефективної організації процесу оцінки ризиків ТЦ.

Таблиця 2.3

Перелік індикаторів наявності ризиків в процесі їх оцінки

Індикатор	Характеристика
Істотні операції між пов'язаними особами у НПЮ	Коли транзакції відбуваються із пов'язаною особою, що зареєстрована в НПЮ, існує ризик того, що ціни встановлено некоректно: не відповідають принципу «втягнутої руки» і суттєва частина прибутку була переміщена в таку НПЮ
Передача НМА на користь пов'язаної особи	Складність оцінки вартості і ринковості умов таких операцій, особливо коли йдеться про унікальні НМА, до яких дуже складно знайти зіставні операції або порівнювані активи
Реструктуризація бізнесу	Реструктуризації бізнесу в аспекті ТЦ є темою окремого розділу рекомендації ОЕСР з ТЦ, в якому детально описані всі можливі наслідки ризиків бізнес-реструктуризації
Специфічні види платежів	Виплата відсотків, страхових премій, роялті на користь пов'язаних осіб часто свідчить про можливий ризик ТЦ. Права, які пов'язані з такими активами, наприклад НМА, за якими сплачується роялті, з юридичної позиції дуже мобільні і можуть легко передаватись від однієї особи до іншої, отже, завжди існує ризик того, що платежі не відображають реальну цінність, яку складають активи, або сторона, яка фактично володіє активами, не є юридичним та економічним власником і, відповідно, не може претендувати на велику винагороду
Збитковість	Якщо компанія або група, що з року в рік отримує збитки, але не здійснює жодних спроб щось змінити у бізнес-структурі, операціях або стратегії фінансування, це може бути фактором ризику. Регулярні збитки можуть бути підтвердженням, що фактичні фінансові (бухгалтерські) результати не відображають реальну вартість та цінність, яку створює
Невідповідні результати	Коли такі показники, як прибутковість або норма повернення інвестицій не відповідають секторальним нормам або функціям, які виконує локальна компанія в країні, де вона зареєстрована, це може свідчити про те, що в порівнюваних умовах незалежні компанії не працювали б з такою маржинальністю
Ефективна ставка оподаткування	Суттєве відхилення між ефективною ставкою оподаткування і номінальною ставкою може свідчити про наявність ризиків або виведення прибутку за кордон. Якщо в цілому група сплачує за ефективною ставкою більше за локальну компанію цієї групи, це може свідчити про те, що на цю компанію накладений великий тягар у вигляді витрат, який зменшує її прибуток, внаслідок чого зменшується оподаткування
Відсутність/ неякісна документація з ТЦ	Методологія з ТЦ, яка застосовується для розрахунків ціни, некоректно описана в документації і, відповідно, це ставить під сумнів, чи є ціни між пов'язаними особами ринковими
Надлишкове боргове навантаження	Якщо рівень позикових коштів, залучених через пов'язану особу, перевищує розмір боргу який могла би запозичити компанія в банку, у такому випадку надлишковий борг може також розмивати податкову базу через відсотки, які нараховуються на такий надлишковий борг. Крім того, процентна ставка також може бути фактором ризику, якщо виявиться завищеною. У такому разі компанія сплачує високі процентні платежі і зменшує власний оподаткований прибуток.

Джерело: розроблено авторкою.

Існують факти, що можуть свідчити про невисокий ризик ТЦ:

- Невелика кількість транзакцій всередині групи компанії.
- Місцева компанія має серед акціонерів непов'язану особу – міноритарного акціонера або перелік міноритарних акціонерів, кожен з яких окремо не пов'язаний з компанією. Такі міноритарні акціонери будуть завжди контролювати мажоритарного акціонера і не дозволять розмивати (виводити) прибуток. Значна кількість міноритарних акціонерів є фактором контролю і зазвичай в таких компаніях агресивне ТЦ застосовується рідше.
- Якщо контрагент зареєстрований у високоподатковій юрисдикції, треба брати до уваги, що існує висока вірогідність неправильного застосування трансфертних цін. Проте у такому разі у платника буде нижча мотивація маніпулювати трансфертними цінами через те, що це не призводить до податкової вигоди, контрагент зареєстрований у менш вигідній з позицій оподаткування юрисдикції.
- Крім пов'язаних осіб платник також працює з непов'язаними особами, а умови здійснення операцій з пов'язаними і непов'язаними особами є однаковими. У такому випадку податкові органи повинні перш за все проаналізувати, чи є умови операції з пов'язаними і непов'язаними особами зіставними, а якщо це так, то такі випадки не потребують подальшого детального аудиту з ТЦ.
- Платники податків є членами групи, яка із року в рік проводить публічну і послідовну політику з ТЦ, що побудована на принципі «вितягнутої руки», відповідає вимогам ОЕСР, застосовується всіма компаніями цієї групи, які здійснюють КО.
 - Більша частина транзакцій платника відбувається з непов'язаними особами, а ці непов'язані особи є кінцевими клієнтами (споживачами послуг або продуктів такого платника), відповідно, це свідчитиме, що ризики ТЦ відсутні. Так, для проведення операцій не залучається формальний посередник (незалежний контрагент), що працює між двома пов'язаними особами. Ефективна ідентифікація та оцінка ризиків критична, тому що податкові органи повинні

обирати правильні кейси трансфертного ціноутворення для перевірки. Оцінка ризиків перед початком перевірки дозволяє вирішити, які операції потрібно перевірити, а також коли відповідний ризик ідентифіковано й оцінено, що дозволить проводити перевірку більш ефективно та в коротші терміни.

Концептуальною основою аналізу є тестування можливих факторів ризику на предмет робочих гіпотез ризику, які мають математичне вираження у вигляді індикаторів ризику (фінансових коефіцієнтів). Вихідними джерелами інформації для виявлення індикаторів слугує фінансова, податкова, управлінська звітність платників податків, а також дані публічних реєстрів, облікові дані, інша доступна для фіскальних органів інформація.

2.2. Джерела інформаційного забезпечення контролю трансфертного ціноутворення

Одним із найважливіших питань у процесі оцінки ризику трансфертного ціноутворення є пошук правильної інформації для його визначення. Аналіз ризику трансфертного ціноутворення вимагає знання сутності платника податків, його міжнародного бізнесу та галузі. Існує достатньо джерел інформації, до яких податкові адміністрації можуть і повинні звертатись з метою отримати дані.

Відправною точкою для будь-якого процесу оцінки ризику буде перегляд податкової звітності, включаючи обов'язкову декларацію про доходи, що подаються платниками податків. Податкова звітність платника податків може доповнюватись систематичним оглядом інформації, доступної для податкової адміністрації з інших джерел, що перебувають у відкритому доступі. Податкові адміністрації все частіше використовують діапазони даних і практичний досвід для оптимізації аналізу та удосконалення оцінки ризику трансфертного ціноутворення.

Фактично основним джерелом інформації для аналізу ризиків ТЦ є фінансова звітність компаній. Фінансова звітність платника може бути використана податковими органами для визначення кількісних критеріїв наявності та розміру ризиків ТЦ. Фінансова інформація інших компаній галузі, конкурентів або компаній із зіставними функціями, активами та ризиками може бути використана як платником, так і фіскальною службою для оцінки середьоринкових та галузевих фінансових показників, відхилення від яких також може свідчити про наявність порушень правил ТЦ. У практиці ТЦ як податковими органами, так і платниками широко використовуються аналітичні бази даних, які консолідують фінансову та іншу корисну інформацію про значну кількість компаній, дозволяючи сортувати їх за місцем реєстрації, видом діяльності тощо. Розуміючи, які фінансові показники відповідають характерним індикаторам ризику, контролюючі органи або платники використовують інформацію з баз даних та можуть провести порівняльне дослідження: визначити ринковий рівень (діапазон) відповідних фінансових показників. Якщо аналогічний показник досліджуваної компанії знаходиться за межами отриманого діапазону – це може свідчити про наявність ризику та сигналізувати про необхідність подальшого, більш детального дослідження та визначати характер ризику.

Отже, за наявності належної доказової бази певні показники фінансової звітності можуть бути використані для оцінки відповідного ризику ТЦ. Стандартизована форма звітності компаній дозволяє, обмежуючись певними параметрами (регіон, галузь, розмір), проводити автоматичне зіставлення вибраних показників з аналогічними показниками досліджуваної компанії для класифікації рівня ризику у розрізі певних його індикаторів. За результатами такого аналізу компанії з найбільшим рівнем ризику можуть аналізуватися детальніше з використанням інших процедур аналізу (інтерв'ю з менеджментом, запитів для уточнення детальної інформації тощо). У свою чергу платники, застосовуючи алгоритми порівняльного аналізу, можуть виявити вузькі місця в системах власного ціноутворення та внутрішнього контролю та внести відповідні зміни у бізнес-процеси та документи компанії. Виходячи з практичного досвіду в табл.

2.4 систематизовані основні джерела інформації для виявлення ризиків ТЦ з переліком відповідних індикаторів ризиків. Розглянемо докладніше кожне з джерел інформації для аналізу ризиків ТЦ із характеристикою відповідних форм звітності.

Таблиця 2.4

Співвідношення джерел та індикаторів наявності ризиків трансфертного ціноутворення

Тип джерела	Форма	Індикатор ризику ТЦ
Фінансова звітність	Баланс	Операції з НМА. Внутрішньогрупові послуги. Реструктуризація бізнесу
	Звіт про фін результати	Рентабельність. Внутрішньогрупові послуги. Реструктуризація бізнесу
	Звіт про грошові кошти	Операції з НМА, Внутрішньогрупові послуги. Реструктуризація бізнесу
	Примітки до ФЗ	Операції з НМА
Податкова звітність	Декларація з ПНП	Рентабельність
	ЗКО	Усі згідно з класифікацією з рис. 2.1
	Документація з ТЦ	Рентабельність
	Майстер-файл [127]	Усі згідно з класифікацією з рис. 2.1
	ЗРК	Усі згідно з класифікацією з рис. 2.1
	Звіт про КІК [128]	Рентабельність. Операції з низькоподатковими юрисдикціями. Внутрішньогрупові послуги
Управлінська звітність	Звіти з продажів	Рентабельність. Внутрішньогрупові послуги
	Звіти з виробництва	Операції з НМА
Митна звітність та статистика	Митні декларації	Операції з низькоподатковими юрисдикціями
	Митна статистика	Операції з низькоподатковими юрисдикціями
Статистична звітність	Експорт / імпорт. Цінова статистика. Статистика виробництва та продажів	Операції з низькоподатковими юрисдикціями
Інші джерела інформації	Цінові агентства. Бази даних компаній. Бази даних договорів	Операції з НМА. Рентабельність. Значні внутрішньогрупові кредити
Інформація від фінансових установ	CRS	Операції з низькоподатковими юрисдикціями
	FATCA [129]	Операції з низькоподатковими юрисдикціями
	DCA6 [130]	Усі згідно з класифікацією з рис. 2.1
	Повідомлення про КІК	Операції з низькоподатковими юрисдикціями. Рентабельність. Реструктуризація бізнесу
	Фінансовий моніторинг	Операції з низькоподатковими юрисдикціями. Внутрішньогрупові послуги. Реструктуризація бізнесу. Операції з НМА

Джерело: розроблено авторкою.

Фінансова звітність. Доступ до фінансової звітності компаній є як в податкових органів (через податкову або статистичну звітність), так і в платників (через різноманітні

інформаційні бази, які консолідують фінансову звітність більшості компаній в світі в різних юрисдикціях). За результатами аналізу фінансової звітності (далі – ФЗ), за встановленими критеріями визначається наявність або відсутність ризику. Ризик ТЦ наявний або вірогідно існує, якщо встановлений коефіцієнт суттєво вище або нижче від цільового рівня. Критерії суттєвості можуть бути різні залежно від виду діяльності та розміру платника податків, а також від параметрів ризику, встановлених податковим органом або платником.

Баланс. Баланс перш за все є джерелом інформації для аналізу таких індикаторів ризику як «Значні операції з НМА» та «Надлишкові внутрішньогрупові фінансові операції» (боргові зобов'язання). Крім того, горизонтальний аналіз Балансу часто дозволяє відслідкувати потенційні операції з реструктуризації бізнесу. Комплексний аналіз балансу разом з іншими джерелами інформації дає змогу проаналізувати розподіл прибутків між різними компаніями та юрисдикціями стосовно розміру активів та інвестицій у таких компаніях та юрисдикціях. Наприклад, балансове співвідношення боргу і власного капіталу або активів дає змогу зрозуміти, чи існує в компанії надлишковий порівняно з ринковим рівень боргового навантаження та як такий показник змінювався в часі у зіставленні з фінансовими результатами компанії. Якщо показник відношення боргу і капіталу зростає та істотно перевищує цільове чи ринкове значення і при цьому фінансові результати компанії погіршуються, це може свідчити про те, що група використовує боргові інструменти для мінімізації оподаткованого прибутку, не отримуючи іншої, аніж податкова вигоди від користування таким боргом.

Звіт про фінансові результати (ЗФР). Звіт про фінансові результати використовується для аналізу індикаторів ризиків, таких як Прибутковість, Внутрішньогрупові сервісні операції (послуги) та Операції з реструктуризації бізнесу. Комплексний аналіз ЗФР платника в контексті фінансових результатів всієї групи компаній, до якої належить такий платник, дозволяє визначити розподіл центрів генерації витрат та центрів накопичення прибутку як між компаніями групи, так і між юрисдикціями, в яких ці компанії зареєстровані. Вертикальний аналіз ЗФР дозволяє

зробити попередні висновки, на якому етапі – потенційно – розмиваються прибутки: етапі формування собівартості (наприклад, через витрати на сировину), етапі операційних витрат (наприклад, через значні управлінські витрати) або етапі обслуговування фінансування (через значні процентні витрати). Горизонтальний аналіз допомагає розпізнати конкретні періоди, в яких прибуток міг бути виведений (період для подальшого детального аналізу) або побачити потенційну системність податкового планування (системні збитки або закономірність в ефективній ставці). Найбільш часто в рамках аналізу ЗФР використовуються показники рентабельності доходів, собівартості, операційних витрат і чистої рентабельності. У сукупності з Балансом можуть бути розраховані показники рентабельності активів, капіталу та інвестицій. Наприклад, показник валової рентабельності собівартості відображає загальний рівень націнки, який використовує платник під час реалізації товарів, робіт і послуг. Чиста рентабельність відображає операційну ефективність бізнесу; рентабельність активів – норму повернення на вкладені інвестиції. Якщо, наприклад, за попереднім аналізом націнка платника менша за середній рівень націнки, розрахований за відповідними даними порівнюваних компаній або компаній-конкурентів, – це може свідчити про заниження цін реалізації або завищення цін придбання товарів, робіт і послуг, якщо в операціях такого платника значну частку становлять операції з пов'язаними особами чи компаніями з низькоподаткових юрисдикцій. Також якщо націнка платника менша, ніж в інших компаній групи, до якої належить такий платник, які виконують аналогічні функції, оперують зіставними активами та приймають подібні ризики, – це потенційно свідчить про перенесення точки прибутку з юрисдикції платника на інші компанії групи.

Звіт про рух грошових коштів (ЗРГК). Звіт про рух грошових коштів використовується для аналізу таких індикаторів ризику ТЦ, як Операції з НМА та бізнес-реструктуризації. Розширений (детальний) ЗРГК слугує також джерелом інформації для аналізу індикатору Внутрішньогрупові послуги. Наприклад, якщо платник генерує значні операційні грошові потоки, які потім системно витрачаються на покриття інвестицій (капітальні витрати, або НМА), – потрібен подальший аналіз, чи реалізуються

такі інвестиції пов'язаними до платника особами та яким чином вони структуровані з позицій оподаткування. Також аналіз ЗРГК дозволяє виявити платників, які системно використовують агресивні підходи до податкового планування. Наприклад, бізнес, який стабільно генерує істотні позитивні грошові потоки, не генеруючи при цьому значних прибутків, може бути структурований, зокрема з використанням ТЦ для мінімізації податкової бази.

Примітки до фінансової звітності. Примітки до фінансової звітності (далі – Примітки) більш детально розкривають окремі статті балансу, звіту про фінансові результати та звіту про рух грошових коштів. Примітки дозволяють проаналізувати рух (відчуження та набуття) матеріальних та нематеріальних активів у розрізі класів таких активів, отримати більш детальну інформацію про найбільших дебіторів і кредиторів, докладно проаналізувати інші операційні доходи та витрати тощо. Така інформація є корисною в рамках аналізу ризиків ТЦ у сукупності з іншими формами фінансової звітності. Якщо ЗФР сигналізує, що відносний показник операційних витрат стосовно доходів компанії суттєво більший за аналогічний показник у компаній конкурентів, – це може свідчити про наявність вагомих внутрішньогосподарських витрат. Тоді Примітки дозволяють побачити ці витрати у розрізі основних статей і перевірити гіпотезу про те, чи є ці витрати типовими внутрішньогосподарськими платежами, наприклад, роялті.

Варто зазначити, якщо аналіз інших форм звітності може відбуватися в автоматизованій формі, коли визначаються окремі фінансові коефіцієнти та ризики, про які вони сигналізують, і такі коефіцієнти розраховуються для платника та для інших порівнюваних компаній, то Примітки аналізуються окремо по кожній компанії відповідним спеціалістом вже після того, як первинний аналіз коефіцієнтів показав наявність потенційних ризиків щодо певного платника податків. Причому якщо форма Приміток відповідно до вимог П(С)БО України [131] є стандартизованою, то для групи компаній, які складають консолідовану фінансову звітність з МСФЗ, такі Примітки будуть відрізнятися за структурою для кожної окремої групи компаній. При цьому примітки до звітності за МСФЗ дають значно ширший обсяг інформації для аналізу:

відокремлюють операції з пов'язаними особами всередині групи, розкривають внутрішньогрупове фінансування, наявність нарахованих податків в інших юрисдикціях, виплачені дивіденди тощо.

Податкова звітність. Під джерелами для оцінки ризиків ТЦ під податковою звітністю ми в першу чергу розуміємо Декларацію з податку на прибуток платника та його контрагентів, звітність з трансфертного ціноутворення – Звіт про контрольовані операції, документація з ТЦ, Майстер файл, Звіт у розрізі країн МГК платника або їх аналоги у контрольованих контрагентів платника, та Звіт про контрольовані іноземні компанії (КІК). Як і для фінансової звітності, аналіз податкової звітності може проводитися як в автоматичному (наприклад, для декларації, ЗКО та ЗРК), так і в ручному (документація з ТЦ) режимах. У загальному випадку аналіз може проводитися і стосовно платників податків-резидентів і контрольованих нерезидентів, які є контрагентами таких платників. Також показники податкової звітності можуть порівнюватися як щодо ринкових або цільових показників, так і щодо відповідних показників самого платника в інших податкових періодах чи подібних за функціональним профілем компаній-нерезидентів, які працюють у рамках тієї ж групи компаній. Ознака ризику ТЦ виникає, коли аналізований показник (наприклад, ефективна ставка оподаткування) істотно відрізняється від цільового або ринкового. У такому випадку залежно від аналізованого показника необхідно більш детально проаналізувати такого платника: перевірити інші показники податкової звітності, провести аналіз специфічних видів звітності (наприклад, документація з ТЦ), проаналізувати додаткові джерела інформації тощо.

Декларація з податку на прибуток. У більшості країн Декларація або її аналоги складається на базі фінансової звітності, коли до фінансового результату за ЗФР додаються або віднімаються певні коригування – податкові різниці. Залежно від юрисдикції, галузі, податкового режиму або облікової політики такі різниці можуть бути достатньо суттєвими. Досить часто позитивний фінансовий результат бухгалтерської звітності перетворюється на від'ємне значення об'єкта оподаткування після

застосування всіх податкових релевантних різниць. Оскільки фінансовий результат базується на даних ЗФР, у рамках Декларації проводиться саме аналіз податкових різниць і фінальної бази оподаткування (фінансовий результат з урахуванням податкових різниць). Фінансовий результат як відносний індикатор ризику використовується в рамках аналізу ЗФР. Одним із найпоширеніших індикаторів ризику є ефективна ставка оподаткування або податкове навантаження. Це відносний показник бази оподаткування до обсягу доходу компанії чи операційного прибутку. За змістом це є одним із вимірів показника рентабельності як індикатора ризику – чистої рентабельності після сплати податків.

Корисним вбачається й аналіз власне податкових різниць. Наприклад, суттєві різниці у нарахуванні процентів за фінансовими зобов'язаннями за правилами тонкої капіталізації можуть свідчити про наявність індикатора Надлишкові внутрішньогрупові фінансові операції (боргові зобов'язання).

Крім того, корисним є аналіз загального розміру різниць. Коли обсяг таких різниць складає істотну частку від фінансового результату – це може свідчити про наявність суттєвих внутрішньогрупових операцій і системного підходу до податкового планування, зокрема з використанням ТЦ.

Оскільки форма Декларації в кожній юрисдикції стандартизована, аналіз може проводитися в автоматичному режимі в рамках однієї вибраної юрисдикції. Крім того, у розпорядженні податкових органів наявні всі податкові декларації всіх платників, і навіть компанії – об'єкта контролю, тому аналіз ефективної ставки або частки податкових різниць може проводитися швидко й ефективно.

Якщо ситуація потребує аналізу податкової декларації нерезидента-контрагента платника, таку інформацію можна отримати індивідуально в рамках міжнародного податкового запиту, проте така опція доступна лише для компетентних органів з питань оподаткування.

Звіт про контрольовані операції (ЗКО). Українські платники податків, які здійснюють контрольовані операції, зобов'язані щорічно подавати до податкового

органу ЗКО. У багатьох країнах також функціонують аналоги ЗКО. Інформація, яка міститься у звіті, – це детальні характеристики контрольованих операцій: інформація про контрагента, комерційні умови, застосована методологія ТЦ тощо. Незважаючи на те що ЗКО має декларативний характер (відображаються фактичні відомості про контрольовані операції), звіт містить корисну інформацію і, по суті, є основним джерелом інформації для аналізу ризиків ТЦ. Оскільки звіт має стандартизовану форму, аналіз може проводитися в автоматизованому форматі. Як і для інших видів фінансової та податкової звітності аналіз ЗКО проводиться шляхом порівняння стандартизованих показників, зазначених або розрахованих на базі звіту, із ринковими чи цільовими індикаторами.

Українська форма ЗКО передбачає детальну інформацію про кожну окрему контрольовану операцію, у тому числі про тип операції та її комерційні умови. Така інформація дозволяє аналізувати ціни і показники рентабельності щодо різних типів контрольованих операцій платника та порівнювати її з аналогічною інформацією інших платників. Інформація, яка міститься в ЗКО, дозволяє аналізувати всі фактори ризиків ТЦ, зазначені в підрозділі 2.1, але така інформація доступна лише податковим органам. Платник податку може аналізувати ризики тільки на базі власного ЗКО, порівнюючи показники ризику з доступною ринковою інформацією, наприклад, митною статистикою.

Документація з ТЦ. Документація подається платником на запит податкового органу. Незважаючи на стандартизовану структуру, документація є унікальною для кожного платника, оскільки відображає економічні умови операції та бізнес-стратегію, притаманні саме цьому платнику. Отже, аналіз документації не може проводитися в автоматизованому форматі та вимагає індивідуального підходу. Крім того, аналіз документації – не перший крок у рамках аналізу ризиків ТЦ. Як податкові органи, так і платники на першому етапі аналізують інші показники фінансової та податкової звітності. Далі, якщо існують певні ознаки ризиків ТЦ (наприклад, відхилення рентабельності від середньоринкового рівня), податковий орган може зробити запит на документацію ТЦ для подальшого аналізу та прийняття рішення про вихід на податкову

перевірку. Платники можуть готувати документацію з ТЦ і не на запит, а для того, щоб зрозуміти, чи є ризики в конкретній операції чи сукупності операцій. Варто наголосити, що документація з ТЦ слугує джерелом ретроспективного аналізу, тобто аналізу ризиків в операціях, які вже відбулися. У ході дослідження може розглядатися як документація платника, так і документація його контрагента, яку податковий орган може отримати в рамках міжнародного податкового запиту до компетентного органу у відповідній країні. Більшість національних законодавств встановлюють схожі вимоги до структури документації, які базуються на Рекомендаціях ОЕСР з ТЦ, і тому аналіз документації нерезидента не вимагатиме попереднього аналізу специфічних вимог локального законодавства.

Звіт у розрізі країн міжнародної групи компаній (ЗРК). Мета створення Звіту у розрізі країн міжнародної групи компаній у рамках ініціатив BEPS – це аналіз ризиків ТЦ для ТНК. Структура звіту дозволяє проводити автоматизований аналіз структурованих даних щодо фінансових коефіцієнтів, які є інструментом виміру головних індикаторів ризику. Інформація в звіті дозволяє оцінити ефективну ставку податку та рентабельність в розрізі кожної компанії та кожної юрисдикції залежно від територіальної присутності конкретної ТНК. Форма звіту дає змогу аналізувати на первинному рівні абсолютно всі індикатори ризику ТЦ, зазначені в підрозділі 2.1. Головним недоліком ЗРК можна вважати те, що його заповнюють лише ТНК із загальним оборотом, що перевищує 750 млн євро [132]. Таке обмеження, звичайно, виводить з поля аналізу багато середніх за розміром ТНК та локальних компаній, які також можуть зловживати трансфертним ціноутворенням. Однак ЗРК, крім безпосередньо аналізу ризику ТНК, які подають такий ЗРК, можуть бути використані як певний орієнтир для аналізу індикаторів прибутковості за видами діяльності, функціями, активами та ризиками, а також юрисдикціями функціонування компаній. Ще одним недоліком ЗРК є його ретроспективний характер. ЗРК готується до кінця року, наступного за звітним, а це унеможливорює його використання у процесі оперативного аналізу ризиків ТЦ. Звіти у розрізі країн міжнародної групи компаній доступні лише

податковим органам, країни яких приєдналися до спеціального Договору про обмін ЗРК (Authority agreement on the exchange of country-by-country reports). Проте ОЕСР публікує зведений аналіз всіх ЗРК у розрізі країн реєстрації материнських компаній ЗРК, який може використовуватися як корисна аналітика в процесі дослідження ризиків ТЦ і податковими органами, і платниками.

Глобальна документація або Майстер файл (МФ). Як і документація з ТЦ, Майстер файл є унікальним інструментом глибокого, індивідуального аналізу ризиків ТЦ конкретного платника або групи компаній, які готують цей МФ. За структурою МФ містить передусім інформацію про бізнес-групи компаній: основні сегменти та ринки роботи, джерела фінансування, стратегія управління та маркетингу, політики щодо нематеріальних активів тощо. За змістом МФ слугує додатковою інформацією, яка дозволяє підтвердити або спростувати первинну гіпотезу про наявність ризику ТЦ, що може бути сформована на базі аналізу інших джерел інформації (наприклад, декларації або ЗКО). МФ може бути проаналізований як податковими органами в ході перевірки з питань ТЦ, так і управлінським персоналом платників податків після або в процесі його підготовки. У більшості країн вимоги до структури і наповнення МФ однакові, що дозволяє аналізувати МФ різних груп компаній в єдиному методологічному полі. МФ, підготовлені нерезидентами, можуть бути отримані лише податковим органом в рамках відповідного міжнародного запиту до компетентного органу країни реєстрації такого нерезидента. Одним із недоліків МФ, як і ЗРК, є його ретроспективний характер. МФ готується в наступному році за попереднім, а може бути запитаний ще через рік. Це не дозволяє як платникам, так і контролюючим органам приймати оперативні рішення та проводити моніторинг ризиків ТЦ у реальному чи максимально наближеному до нього часі.

Звіт про контрольовані іноземні компанії (КІК). Звіт про КІК дещо схожий до ЗРК по формі, але принципово відрізняється по суті. У звіті про КІК вказуються контролери, фізичні або юридичні особи-контролери компаній-нерезидентів, а також компанії, якими вони юридично або фактично володіють та їх основні фінансові показники:

доходи, прибутки, активи, сплачені податки та ін. Основна мета звіту про КІК – ідентифікація іноземних прибутків контролерів і за певних обставин – оподаткування їх в країні-реєстрації контролера. З позицій аналізу ризиків ТЦ звіт про КІК містить фундаментальну інформацію, яка дозволяє оцінити такі фактори ризику, як Прибутковість, Операції з низькоподатковими контрагентами, Внутрішньогрупові фінансові операції та ін. Проте звіт про КІК не є самостійним джерелом для оцінки ризику і повинен використовуватися разом з іншими формами податкової звітності – ЗКО, Майстер файлом, Документацією з ТЦ, а також з митною та банківською інформацією. Знову ж таки, як і для інших видів податкової звітності звіт про КІК має ретроспективний характер і подається в податкові органи зі значним запізненням від дати здійснення операції. Крім того, форма звіту, як і вимоги до визначення КІК, у різних країнах можуть відрізнятися. Втім по окремій країні, в якій всі звіти подаються в ідентичному форматі, можуть проводитися процедури стандартизованого аналізу, у межах якого і за певних заданих критеріях алгоритм може сигналізувати про потенційну наявність ризику. Звіти про КІК для великої кількості платників доступні лише для контролюючих органів. Платники, проте, можуть отримати інформацію про компанії, які включаються до їх звіту або звіту їх бенефіціара, наприклад, інформацію про ланцюг поставок, в якому платник є лише першою ланкою.

Митна звітність і статистика. Сутність визначення ТЦ передбачає наявність факту трансграничного руху товарів і послуг. Факт, напрям та інші особливості фізичного руху товарів між країнами фіксує саме митна статистика. Процеси на митниці мають свою специфіку, вони достатньо складні і зачіпають багато суміжних процесів. Стандартизація таких процесів передбачає ведення певного обліку і формування спеціальної звітності, яка дозволяє всім учасникам і зацікавленим особам брати участь у моніторингу та контролі процесів на митниці. Однією з форм такої звітності є митні декларації як одні з ключових джерел інформації для оцінки ризиків ТЦ. Зібрані, систематизовані та оброблені митні декларації формують митну статистику, яка є оперативною та дозволяє проводити якісний формалізований аналіз ризиків. Ця

статистика повністю або частково відкрита, що дозволяє використовувати таку інформацію як контролюючими органами, так і платниками. Основні характеристики податкової звітності є уніфікованими для різних країн, що дозволяє систематизувати аналіз такої інформації незалежно від категорії товару чи країни призначення. Операторами митної статистики є як державні органи, що відповідають за виконання митної політики, так і міжнародні організації, які або спеціалізуються саме на питаннях та проблемах глобальних митних процесів (наприклад, WTO), або консолідують митну статистику в межах своєї, більш комплексної діяльності (ОЕСР, Світовий банк тощо).

Отже, митна статистика охоплює лише процеси руху товарів, але не послуг або операцій з нематеріальними активами. Ураховуючи, що значна частина питання аналізу та оцінки ризиків ТЦ стосується послуг, митна статистика має обмежений потенціал застосування та не дозволяє комплексно оцінити характеристики ризиків ТЦ. Але у поєднанні з іншими джерелами інформації (податкової, фінансової тощо), митна звітність та статистика – це корисний інструмент, оскільки перш за все дозволяє проводити оперативний аналіз (місяць в місяць) і може слугувати відправною точкою для подальшого детального аналізу з застосування інших джерел.

Митні декларації (МД). Митні декларації у консолідованому електронному форматі дозволяють передусім оцінити такий фактор ризику ТЦ, як Значні операції з низькоподатковими контрагентами. Інші види звітності, як, наприклад, ЗКО, також оперують аналогічними даними, але не дозволяють побачити ці відомості оперативно, оскільки подаються значно пізніше після фактичного проведення операції. В той же час митна статистика може свідчити про спрацювання факторів ризику майже онлайн. Також важливою характеристикою МД є можливість розмежування контрагента в операції та фактичного отримувача товару. Саму по собі таку операцію не можна вважати визначальною для факторів ризику ТЦ. Проте незбіг контрагента і відправника / отримувача свідчать про наявність непрямого імпорту / експорту, що може вказувати на наявність складного структурування операції з включенням посередників, що є одним із факторів ризику ТЦ. На відміну від контролюючих органів, платники мають

обмежений доступ до митних декларацій інших компаній (крім своїх або пов'язаних із ними). Це надає певну перевагу в інструментарії контролюючим органам. Втім у більшості країн митні декларації можуть бути використані контролюючими органами лише для внутрішнього аналізу і не можуть служити доказом у суді або під час податкової перевірки.

Митна статистика. Це агреговані дані з митних декларацій різних країн, які дозволяють аналізувати ключові показники руху товарів через митниці різних країн: вид товару, країну відправлення, країну призначення, митну вартість, обсяги вантажу та період, в якому товар було переміщено. Це менший обсяг відомостей, аніж дозволяє аналізувати МД. Наприклад, МД дозволяє побачити не лише країну відправлення / призначення, а й країни, які ведуть торгівлю, курси валют, за якими відбувався експорт / імпорт, детальну характеристику товару тощо. Митна статистика є дуже корисною, оскільки систематизована, тобто однакова для всіх країн та вільна у доступі, і розміщена як на сайтах локальних митниць, так і у відкритих базах даних міжнародних організацій (ОЕСР, Євростат та ін.), звідси платники мають змогу використовувати такі дані для аналізу. Митна статистика передусім дозволяє аналізувати фактор ризику Торгівля із низькоподатковими юрисдикціями, а також відстежувати рух товару, порівнювати ціни на однакові товарні номенклатури (у рамках товарних кодів) тощо.

Інформація від фінансових установ. Фінансові установи (зазвичай банки) є важливим суб'єктом податкового контролю. Банки, як правило, напрямую не виконують контролюючі функції з питань оподаткування. Однак банківська інформація вважається однією з ключових під час аналізу ризиків ТЦ. Оскільки банки за змістом є операторами всіх зовнішньоекономічних платежів і грошових рахунків, відомості про будь-які операції лишаються відкритими для них. Зазвичай банк часто не бачить усіх деталей операції, не може відслідковувати, куди пішли кошти, якщо в ланцюгу існує декілька посередників, проте банки здатні оперативно відстежувати сумнівні операції, тобто такі, які мають ознаки ризику. Крім того, банківська інформація про рух і залишки коштів на рахунках – одна з найголовніших інструментів боротьби зі зловживання податковим

структуруванням. Банківська інформація як джерело доступна лише для контролюючих органів. У рамках валютного контролю, виконання процедур фінансового моніторингу, інформування про КІК та в інших випадках банк, як суб'єкт контролю, може повідомляти контролюючий орган про відкриття рахунків або певні операції платників податків. У деяких випадках (наприклад за рішенням суду), контролюючий орган може звернутися до фінансової установи із запитом на отримання певної інформації. В будь-якому разі банківська інформація сама по собі не є достатньою для аналізу ризиків ТЦ та не дозволяє всебічно дослідити фактори ризиків. Так, якщо за такою інформацією існує факт транзакції, у рамках якої гроші надходять на рахунок офшорної компанії – це не означає, що існує ризик ТЦ. Перш за все важливо знати, кому належать такі кошти: наприклад, якщо це фізична особа – правила ТЦ на неї не розповсюджуються. Але така інформація може стати відправною точкою для подальшого аналізу з метою відтворення більш комплексної картини. Інструментами аналізу ризиків ТЦ через фінансові установи є різноманітні специфічні звіти та процедури – FATCA, CRS, DAC6, процедури фінансового моніторингу, повідомлення про КІК.

CRS (Common reporting standards). Це єдиний стандарт обміну податковою і фінансовою інформацією, розроблений ОЕСР як інструмент Конвенції про взаємну адміністративну допомогу з податкових питань. Фінансові організації (наприклад банки) у рамках CRS повинні обмінюватися інформацією між податковими службами різних країн про рахунки осіб – резидентів відповідних країн. Основна інформація, яка підлягає обміну, – дані про стан грошових рахунків фізичних осіб на початок і кінець періоду, а також інформація про процентні і дивідендні доходи. Така інформація сама по собі не може вважатися достатньою для оцінки ризиків ТЦ, проте у поєднанні з іншими джерелами – це дієвий механізм аналізу. Наприклад, якщо баланс на рахунку бенефіціара досліджуваного платника суттєво збільшився, відповідно до отриманої в рамках CRS інформації, а в той же час платник поніс суттєві збитки чи зазнав істотного зниження прибутку за результатами звітного періоду – разом це може стати сигналом

для більш глибоко аналізу ризиків і запиту більш детальної інформації, наприклад, документації з ТЦ чи запиту до компетентного органу в іншій країні.

FATCA (Foreign Account Tax Compliance Act). За змістом FATCA являє собою – аналог CRS для фізичних осіб-громадян і податкових резидентів США. FATCA зобов'язує іноземні (стосовно США) фінансові організації звітувати перед IRS (Internal revenue service, або Служба внутрішніх доходів США) про рух коштів американських платників. У разі відмови розкрити відповідну інформацію фінансові організації можуть бути оштрафовані у вигляді 30 % штрафу від руху їх коштів на коррахунках банків США.

DAC6. Це спеціальна Директива ЄС, яка вимагає розкривати податковим органам інформацію про трансграничні схеми, які мають ознаки агресивного податкового планування. Відповідно до вимог Директиви платники або посередники, які працюють у країнах ЄС, повинні повідомляти до податкових органів відомості про трансграничні схеми, які підлягають декларуванню. Такі відомості надалі стають предметом автоматичного обміну між країнами ЄС. Посередник – це будь-яка особа, яка розробляє, організовує і реалізовує трансграничну схему, що підлягає декларуванню. Трансгранична схема – це схема, яка стосується кількох юрисдикцій, однією з яких є країна ЄС, і відповідає певним критеріям, встановленим Директивою. На практиці під схемою розуміють податкове структурування, направлене на оптимізацію оподаткування, а посередниками виступають консультанти та фінансові установи. Оскільки схеми податкової оптимізації досить часто містять елемент трансфертного ціноутворення, у ході декларування таких схем в одній юрисдикції ЄС ця інформація буде відома іншим країнам – членам ЄС (автоматичний обмін інформацією) і може бути надана на запит податкових органів інших країн – не членів ЄС. Природа й обсяг інформації про схеми, яка підлягає декларуванню, дозволяє аналізувати практично всі фактори ризику ТЦ. При цьому така інформація буде доступною лише для контролюючих органів. Інформація про трансграничні схеми може бути предметом перспективного аналізу, оскільки посередники зобов'язані декларувати такі схеми

протягом 30-ти днів після розробки чи запуску схеми. Варто зазначити, що країни – члени ЄС зобов’язані імплементувати Директиву в локальне законодавство, а вимоги, деталі декларування й інші процедурні особливості можуть відрізнятися залежно від країни.

Повідомлення про КІК. Податковий кодекс України передбачає, що у рамках виконання вимог до КІК українські фінансові установи мають повідомляти контролюючий орган про зміни у структурі володіння КІК чи іншу релевантну інформацію про контролерів КІК. Отже, банки, як розпорядники рахунків, наприклад, фізичних осіб податкових резидентів України, можуть повідомляти в податкову службу інформацію про структуру групи компаній та/або їх бенефіціарів, якщо такі компанії або групи кредитуються в банках і розкривають цю інформацію. Це може відбуватися, наприклад, у випадках розкриття для банку консолідованої фінансової звітності групи компаній. Такої інформації зазвичай немає у розпорядженні контролюючих органів, вона може стати в нагоді для аналізу цих індикаторів ризику ТЦ як Операції з низькоподатковими юрисдикціями, Рентабельність, Реструктуризація бізнесу тощо. З іншого боку, платники повинні розуміти, що розкриття будь-якої інформації фінансовим установам може викликати більш пильну увагу з боку контролюючих органів, які можуть отримати такі дані у рамках відповідних повідомлень. Однак у платників існують зобов’язання розкривати будь-які зміни у структурі КІК відповідних контролерів до податкових органів (набуття або продаж КІК, зміни часток володіння тощо) і в даному разі фінансові установи виступають певними запобіжниками того, що контролери можуть не розкрити для податкових служб усю або частину інформації.

Фінансовий моніторинг. У рамках виконання вимог законодавства щодо фінансового моніторингу суб’єкти фінансового моніторингу, фінансові установи та професійні консультанти повинні повідомляти компетентні органи про сумнівні операції платників, до яких, зокрема, можуть належати операції, які призводять до ухилення від сплати податків. Втім не існує чітких і безумовних критеріїв, виконання або невиконання яких дозволило б стверджувати, що операція сумнівна. З іншого боку,

операція сама по собі нечасто спрямована виключно на несплату податків. Податкове структурування – це схема здійснення реальної бізнес-операції, яка допомагає ухилятися, повністю або частково, від оподаткування. Звідси необхідно розуміти, що будь-яка операція, яка може зменшити податкову базу (наприклад, через заниження ціни реалізації або через низькоподаткового контрагента) може трактуватися як сумнівна. У такому разі банк може повідомляти контролюючий орган про ці операції. Ця інформація може допомогти контролюючому органу оцінити ризики ТЦ через такі індикатори, як Операції з низькоподатковими контрагентами, Внутрішньогрупові послуги, Реструктуризація бізнесу, Операції з НМА. Подібна інформація може бути доступною тільки для контролюючого органу, а платники в свою чергу повинні розуміти, що розкриття інформації фінансовим установам може надати небажаний доступ до такої інформації з боку податкової служб.

Управлінська звітність. Чіткого визначення та форм управлінської звітності не існує. Кожне підприємство налаштовує певні звіти, які містять фінансову і нефінансову інформацію, користувачами яких виступають відповідальні працівники. Це може бути, наприклад, звіт із продажів, у якому детально в розрізі номенклатурних одиниць, періодів, контрагентів, точок розміщення продукції тощо представлені продажі (доходи від продажів) компанії. Це можуть бути виробничі звіти, які деталізують обсяги виробництва в розрізі одиниць продукції, якісні показники, відповідальних осіб, які брали участь у виробництві тощо. Це можуть бути і спеціальні внутрішні звіти з ТЦ, налаштовані для контролю процесів ціноутворення. На відміну від інших джерел інформації та форм звітності, управлінська звітність доступна лише платникові. У ході податкових перевірок платники можуть надавати за власним бажанням таку звітність контролюючим органам, але робити це не зобов'язані. Залежно від типу (виробник, дистриб'ютор, сервісна компанія), галузі (видобування, фармацевтика та ін.), розміру компанії на підприємстві можуть бути налаштовані різні види управлінських звітів. Для великих груп, у рамках яких працюють багато компаній, можуть бути налаштовані складні групові звіти, які включають показники діяльності в різних країнах. Для

ефективного аналізу та контролю ризиків ТЦ ТНК часто централізовано проводять моніторинг процесів ціноутворення за допомогою різноманітних управлінських звітів. У рамках цих звітів аналізуються і порівнюються (між собою та з ринком) ціни, показники рентабельності, ефективна ставка, податкове навантаження, вартість фінансування, ефективність інвестицій тощо. Залежно від виду і специфіки діяльності ТНК можуть налаштовувати управлінські звіти з ТЦ для відображення індикаторів ризику Рентабельність, Внутрішньогрупові послуги, Операції з НМА тощо. Для великих ТНК така звітність просто необхідна, оскільки такі групи можуть працювати в десятках юрисдикцій, до яких входять сотні компаній. Різні правила ТЦ і корпоративного оподаткування, мільярди транзакцій, сотні типів операцій – усе це вимагає налаштовувати оперативні управлінські звіти, які є відображенням процесів контролю за ціноутворенням. Крім того, розуміючи вимоги і підходи контролюючих органів, платники можуть налагоджувати дзеркальні звіти, тобто подібні до тих, які використовують податкові служби для аналізу ризиків ТЦ. Такий підхід дає змогу досліджувати ризики ТЦ з позицій контролюючого органу і контролювати інший ризик, який є результатом ідентифікації ризику ТЦ, – ризик виникнення податкової перевірки.

Статистична звітність. У кожній країні на державному рівні функціонує орган, який відповідає за збір, аналіз, систематизацію та публікацію різноманітної інформації про експорт / імпорт, виробництво / споживання, макро- і мікроекономічних індикаторів, показників фінансових та товарних ринків тощо. Крім локальних існують і глобальні (міжнародні) організації, які публікують різноманітні, часто специфічні або спеціалізовані показники (наприклад, ОЕСР, Світовий банк, МФР, ВТО тощо). Така статистика є загальнодоступною та може бути використана в цілях аналізу податкових ризиків, а також безпосередньо ризиків ТЦ. Систематичний та оперативний аналіз статистичної інформації проводити достатньо складно, оскільки, по-перше, у різних країнах і різними організаціями інформація може презентуватися у різному вигляді; і по-друге, статистична інформація публікується майже завжди з певною затримкою у часі, що пов'язано з необхідністю її збору та обробки.

Вище ми розглядали на прикладі митної статистики як така інформація може бути використана в процесі аналізу ризиків ТЦ. Іншим прикладом релевантної статистичної інформації слугує цінова статистика, яка публікується різноманітними організаціями. Наприклад, FAO оприлюднює ціни на сільськогосподарську продукцію в різних регіонах світу, Світовий банк у щомісячному ціновому огляді публікує ціни на понад п'ятдесят різних типів сировинних товарів.

Ще одним прикладом корисної статистичної інформації є податкова статистика – дані про ставки податків, податкових режимів, фактично сплачених податків тощо. Така інформація дає можливість відслідковувати наявність шкідливих податкових практик і режимів, накладати таку інформацію на інші джерела для аналізу ризиків ТЦ. Так, наприклад, операції з пов'язаною особою в певній юрисдикції на перший погляд можуть не привертати уваги за умови відсутності критичних значень більшості індикаторів ризику ТЦ. Проте детальний аналіз податкової статистики цієї юрисдикції може свідчити про суттєву відмінність ефективної ставки податку від номінальної або низьку ефективну ставку саме для певного виду діяльності в цій юрисдикції. Статистична інформація – це джерело ретроспективної оцінки ризиків, що використовується як додаткова до основних джерел (фінансової, податкової звітності тощо) залежно від типу інформації, вона може бути застосована для оцінки всіх індикаторів ризику ТЦ. Статистика може використовуватися як контролюючими органами, так і платниками податків.

Інші джерела інформації. Загалом аналіз ризиків ТЦ не обмежений лише певною кількістю джерел інформації. В рамках аналітичного процесу може бути використана будь-яка інформація, яка задовольняє вимоги конкретної ситуації – перевірки певного платника або галузі. Звичайно класичні джерела, такі як фінансова, податкова та митна звітності дають змогу систематизувати та автоматизувати процеси аналізу, а також проводити оперативний і перспективний аналіз.

Однак у податковій практиці як платниками, так і контролюючими органами застосовуються багато інших джерел інформації – комерційні бази даних цінової та

фінансової інформації, відомості про угоди злиття і поглинання, галузеві дослідження спеціалізованих агенцій та інституцій, біржові котирування тощо. Популярними джерелами для аналізу цінової інформації є цінові агенції, такі як Platts [133], Argus [134], Thomson Reuters [135], Bloomberg [136] та ін. Для оцінювання рентабельності використовують комерційні бази даних Bureau van Dijk [137]; операцій із нематеріальними активами – бази даних Royalty Range [138], Royalty Stat [139], Royalty Source [140], KtMine [141]; дані про угоди купівлі-продажу бізнесу – Refinitiv [142] Bloomberg та ін.

Залежно від ситуації конкретне джерело і відомості використовуються для оцінки певного індикатору ризику для певної транзакції чи компанії. Бази даних щодо угод з НМА можуть допомогти в оцінці ринкового розміру ліцензійної винагороди, бази даних рентабельності – рентабельність порівнюваних незалежних осіб, Thomson Reuters і Bloomberg – індикатори ризику надлишкового внутрішньогрупового фінансування. Такі джерела інформації доступні всім суб'єктам процесу аналізу ризиків. Вони можуть мати як допоміжний, так і основний характер, використовуватися як оперативно, так і ретроспективно залежно від завдань оцінки та конкретного джерела. Для організації процесів виявлення платників податків, які використовують ТЦ, доцільно застосовувати систему класифікаторів джерел ризиків ТЦ, в основі якої лежить поділ їх на групи за різними ознаками. Залежно від природи походження та специфіки використання інформації у процесі аналізу оцінки ризиків ТЦ джерела класифікуємо так (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Класифікація джерел виявлення ризиків

Ознака класифікації	Види джерел
За природою походження інформації	Загальні, Фінансові, Податкові, Митні, Управлінські, Статистичні
За типом доступу	Закриті, Загальнодоступні
За системою виміру оцінки ризику	Оперативні, Перспективні, Ретроспективні
За характером джерела	Офіційні, Комерційні, Загальні
За способом використання	Основні, Допоміжні

Джерело: розроблено авторкою.

Наведена класифікація відображає поділ джерел ризиків за різними ознаками й сприятиме виокремленню джерел ризиків з метою використання їх під час здійснення контролю ТЦ. Практичною реалізацією концепції ідентифікації ризиків повинно стати розроблення методичних рекомендацій про застосування фінансової інформації для визначення рівня ризику ТЦ. Такі рекомендації мають визначати конкретні фінансові коефіцієнти, значення або поведінка яких сигналізують про можливі ризики ТЦ у розрізі встановлених попередньо індикаторів ризику. Інструменти економічного аналізу фінансової звітності платника – це зручний механізм виявлення ризиків ТЦ як для податкових органів, так і для платників податків у ході процедур внутрішнього аудиту. Для розробки методології оцінки рівня ризику ТЦ із використанням фінансової звітності повинні бути проведені відповідні дослідження, виконані обґрунтування релевантних наборів фінансових коефіцієнтів і визначено обліково-аналітичне забезпечення побудови процесу аналізу ризиків ТЦ.

2.3. Побудова процесів аналізу ризиків трансфертного ціноутворення

Засади побудови процесів аналізу ризиків трансфертного ціноутворення слід розглядати в контексті суб'єктів ТЦ, перш за все контролюючих органів та бізнесу. Контролюючі органи будують процеси виходячи з цілей глобальних державних процесів – ефективного адміністрування та збору податків, створення умов для залучення іноземних інвестицій, виконання державного бюджету тощо. В той же час платники податків вибудовують власні процеси з позицій цілей і завдань бізнесу: ефективного управління грошовими потоками, фінансування інвестиційних програм, управління податковими та регуляторними ризиками та ін.

Побудова будь-якого процесу розпочинається з формулювання його цілей, основних учасників, вхідних та вихідних параметрів та інших системних блоків, які всі разом можуть характеризуватися як суб'єкти та об'єкти процесу. Усі суб'єкти та об'єкти

об'єднуються в карти процесів та поєднуються між собою зв'язками. На таких зв'язках встановлюються контроль і маркери, які допомагають аналізувати відповідність процесу та його окремих параметрів визначеним показникам, які ще часто називають КПЕ (ключові показники ефективності, або KPI / Key performance indicators) [143]. Логіка взаємодії в рамках процесу відбувається в регламентній документації відповідного до процесу. Вимірювання КПЕ базується на прийнятій методології. Крім того, окремі (локальні) процеси можуть бути вбудовані в процеси більш високого рівня або пов'язаними (паралельні) з суміжними процесами через обумовлені параметри або зв'язки. Суб'єкти та об'єкти процесу також можуть бути як внутрішніми (міститися всередині організації), так і зовнішніми.

У контексті аналізу ризиків ТЦ ми розглянемо два окремі процеси: процес аналізу ризиків у контролюючих органах і на рівні платника податку. Для характеристики процесу ми з'ясуємо ключові об'єкти та суб'єкти процесу (як зовнішні, так і внутрішні), вхідні та вихідні параметри, зв'язки між об'єктами та суб'єктами (зокрема на рівні інших суміжних процесів), точки контролю, робочі параметри та КПЕ процесу, базову методологію їх виміру та обчислення.

Як результат, ми побудуємо карти обох процесів та сформулюємо ключові визначення та структуру регламентної документації. Регламентна документації – це рамковий документ з набором інструкцій до процесу. Рамковий документ визначає власне процес, його завдання, принципи роботи, основні параметри та учасників. Крім того, документація передбачає окремі додатки, якими закріплюються конкретні параметри, розшифровуються класифікатори, прописуються види документів тощо. Інструкції мають на меті сформулювати перелік конкретних дій чи певний алгоритм для учасників процесу (суб'єктів), якого мають дотримуватися за настання певних умов. Наприклад, інструкція для головного бухгалтера може передбачати необхідність подання листа-оцінки ризиків спеціалісту з бюджетуванням до кінця періоду формування бюджету. Регламентна документація створюється під час формалізації конкретного процесу та може переглядатися через певний проміжок часу, наприклад,

податковий звітний період. Ініціатором змін до регламентної документації процесу можуть бути його учасники або служба контролінгу (її інтерпретація), яка працює на підприємстві.

Для побудови процесу також треба з'ясувати систему виміру ризику ТЦ – у який момент часу та з якою періодичністю формується результат (вихідні дані) роботи процесу. Від конкретного виміру може залежати модифікація процесу і структура зв'язків.

Для процесу аналізу ризику ТЦ характерні три можливі виміри рівня ризику:

- плановий (перспективний);
- фактичний (оперативний);
- історичний (ретроспективний).

Плановий вимір передбачає, що аналіз операції на предмет наявності ризику ТЦ здійснюється під час планування (формування) операції. У такому разі суб'єкти процесу аналізують планові індикатору ризику, які, ймовірно, реалізуються у ході здійснення операції за заданих характеристик і якими зазвичай виступають комерційні умови операції. Цей вимір оцінювання ризиків дозволяє проаналізувати ризики заздалегідь і скоригувати вхідні характеристики процесу – комерційні умови проведення операції.

Ретроспективний вимір передбачає, що аналіз ризику відбувається після завершення операції на базі фактичних умов її провадження. У такому разі підприємство може оцінити рівень і можливі наслідки реалізації ризику, але, у більшості випадків, не може нівелювати чи навіть зменшити ризик. Однак податкове законодавство багатьох країн передбачає більш низькі штрафні санкції за порушення правил ТЦ у випадках, коли платник самостійно і добровільно проводить коригування власної податкової бази, на відміну від ситуацій, коли таке коригування проводить контролюючий орган. Отже, розуміння ризику навіть у ретроспективному вимірі вигідно для компанії.

Оперативний вимір дозволяє аналізувати ризики ТЦ в реальному часі. Звичайно, отримання інформації щодо ризику залежить від оновлення інформації з джерел, які використовуються для калькулювання індикаторів ризику. Тому, оперативний формат

може передбачати оцінку ризику як у режимі реального часу, так і з певною затримкою, яка обумовлена лагом вхідних даних, наприклад, «день на наступний» чи «на кінець дня».

Процес оцінки ризику часто не може працювати у всіх трьох вимірах. Це залежить від вхідних даних і наявності доступу до них. Наприклад, облікова система чи політика платника не дозволяє або не передбачає оперативне калькулювання собівартості продукції. Також залежно від ситуації оцінка в усіх вимірах може виявитися непотрібною для підприємства, оскільки через низьку матеріальність або неможливість оперативно змінювати вхідні дані (характеристики операції) компанія просто не зможе реалізувати рішення, які приймаються за результатами аналізу, наприклад, не може змінювати комерційні умови через тендерні або регуляторні обмеження.

Процес аналізу ризику ТЦ на підприємстві

Цілі та завдання. Основною ціллю процесу аналізу ризику ТЦ на підприємстві є оперативний моніторинг процесів ціноутворення та контроль податкової бази платника з позицій виконання вимог правил ТЦ. Завдання процесу – неперервний контроль визначених індикаторів ризику та сигналізація про наявність ризику у разі досягнення певних значень відповідних індикаторів.

Об'єкти та суб'єкти процесу. Основними об'єктами процесу аналізу ризику ТЦ на підприємстві є операції, які можуть підпадати під контроль ТЦ, тобто потенційно контрольовані операції. У процесі аналізу розглядається документарна форма операцій – сукупність документів, якими такі операції оформлюються або супроводжуються. Суб'єктами процесу розділяються на внутрішніх та зовнішніх. Внутрішні суб'єкти – це працівники підприємства, які безпосередньо (прямі) або опосередковано (непрямі) задіяні в аналізі. Прямими суб'єктами є працівники, до службових обов'язків яких, за штатними інструкціями, входять юридичні, бухгалтерські, фінансові та податкові функції. Непрямі суб'єкти – працівники, задіяні в безпосередньому плануванні та організації відповідних операцій, як правило, логісти, закупівельна служба, відділ продажу тощо. До зовнішніх суб'єктів належать контролюючі органи, органи

законодавчої влади, бізнес-асоціації та професійні консультанти, які на комерційних засадах допомагають підприємствам з питань дотримання комплаєнсу з ТЦ.

Вхідні та вихідні параметри (дані). Для процесу аналізу ризику ТЦ основними категоріями вхідних параметрів є операції (документи та цифрові характеристики операцій) та допоміжна аналітична інформація. Операції класифікуються залежно від функціонального типу, виду економічної діяльності, розміру та рівня ризику (рис. 2.2). При цьому рівень ризику операції визначається на підставі історичних даних або судження менеджменту підприємства і потребує перевірки, виконання якої й полягає в реалізації процесу аналізу ризиків ТЦ.

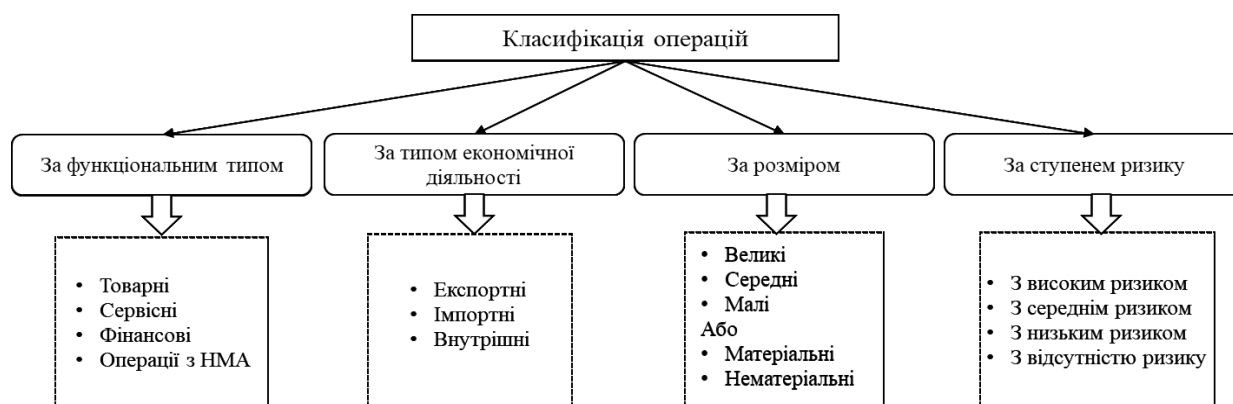

Рис. 2.2. Класифікація операцій

Джерело: розроблено авторкою.

Зміст і джерела аналітичної інформації залежать від виду діяльності, типу операції, обраного індикатора ризику ТЦ та методології оцінки ризиків. Така інформація може бути як внутрішньою (генерованою всередині підприємства), так і зовнішньою (із зовнішніх джерел).

Вихідні дані процесу – це цифрові та якісні показники оцінки ризику, які залежать від специфіки структурування та обліку операцій всередині організації, в рамках якої побудований процес, а також базові рекомендації щодо управління з'ясованим ризиком. Структура вихідних даних залежить від виміру процесу. Перспективний вимір частіше може використовувати якісні оцінки ризику, такі як рівень (високий, середній, низький). Оперативний і ретроспективний виміри частіше оперують кількісною оцінкою. Вихідні дані можуть оформлюватися у вигляді звітів, рекомендацій і повідомлень. Звіти являють

собою електронну чи паперову інтерпретацію індикаторів ризику в розрізі операцій, вимірів, компаній тощо. Рекомендації – це стандартний набір попередньо визначених дій, які надаються відповідальним особам за результатами опрацювання процесом вхідних даних щодо кроків зі зниження ризиків ТЦ. Повідомлення – це оперативні оповіщення релевантних працівників про критичне відхилення цифрових значень індикаторів ризику від встановлених безпечних або цільових показників. Такі оповіщення мають форму внутрішніх документів: автоматичних електронних листів, службових записок, аналітичних звітів тощо. Вихідні дані також можуть бути вхідними даними для інших пов'язаних процесів – як вбудованих, так і паралельних. Наприклад, якщо розглядати процес оцінки ризику ТЦ як вбудований до загального процесу виконання фінансової функції, вихідна інформація про ризики ТЦ у вигляді повідомлень щодо оперативних даних про зниження індикатора Рентабельність порівняно до цільового значення може використовуватися як вхідні дані для субпроцесу бюджетування з метою урахування цільової націнки. Якщо розглядати процес оцінки як паралельний, то, наприклад, аналогічна інформація про рентабельність може бути вхідною для процесу продажів чи маркетингу і сигналізувати про можливе зменшення витрат на просування продукції та ефективність такого просування.

Точки контролю. Для оцінки ефективності роботи процесу та взаємодії його учасників процес передбачає встановлення точок контролю – відповідних етапів, на яких провадять регулярний вимір параметрів або КПЕ, аналіз процесної документації (інтерпретації вхідних і вихідних даних та інших документів у рамках процесу). Через точки контролю процес аналізу ризиків ТЦ пов'язаний із процесами внутрішнього контролю. Контроль реалізується через аналіз відповідності параметрів та КПЕ його регламентній документації. За результатами процедур контролю визначається рівень ефективності процесу та формуються пропозиції змін до нього.

Робочі параметри та КПЕ. Параметри процесу – це за суттю індикатори ризику ТЦ, які є релевантними для відповідного процесу і підприємства. Крім того, параметрами можуть бути окремі складові індикаторів ризику. Наприклад, для ризику

ТЦ Рентабельність параметром може бути розмір тільки доходів або тільки витрат, якщо один із цих показників є умовно-постійним чи компанія не може суттєво впливати на такий показник. Параметри процесу можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми. До внутрішніх параметрів належать індикатори або їх складові, що формуються всередині компанії, наприклад, собівартість чи націнка. Вимірювання внутрішніх параметрів, як правило, виконується в рамках роботи облікової системи чи ERP-системи, які працюють на підприємстві. До зовнішніх параметрів входять індикатори або їх складові, які можуть бути отримані з зовнішніх джерел інформації для оцінки ризику ТЦ, наприклад, зовнішнім параметром є біржова ціна на певний товар.

КПЕ процесу – це показники, вимірювання, наступний аналіз яких дозволяє оцінити, наскільки результати роботи процесу відповідають його цілям і завданням. Іншими словами, КПЕ процесу – це цифрове або якісне вираження ефективності його роботи. Для процесу аналізу ризиків ТЦ основним показником ефективності є те, в якому обсязі (грошовому вимірі) ризику ТЦ були виявлені в результаті роботи процесу (далі – КПЕ 1), а також, який відсоток сума виявленого ризику складає від загальної суми ризиків ТЦ (далі – КПЕ 2), знайдених податковими органами, внутрішніми контролерами, аудиторамі після завершення звітного періоду. КПЕ 1 дозволяє оцінити ефективність роботи процесу у відповідному звітному періоду способом зіставлення його значення з цільовим або історичним показником. Наприклад, виходячи зі структури контрольованих операцій платника або за даними попередніх періодів вважається, що сума ризику ТЦ коливається у діапазоні 10–20 млн, або 5–10 % від обсягу контрольованих операцій. За фактичного показника КПЕ 1 в рамках згаданого діапазону спрацьовує базове припущення, що процес діє ефективно. Звичайно, у певних періодах обсяг ризиків може бути більшим чи меншим за визначені межі діапазону. Це може бути пов'язано з наявністю нетипових операцій, які не відбувалися у попередніх періодах або через удосконалення процесу ТЦ за результатами попередніх оцінок його роботи. Втім передбачається, що більшість з цих факторів слід враховувати у разі встановлення цифрового значення КПЕ.

Якщо КПЕ 1 системно не виконується, імовірно, процес працює некоректно та потребує змін у параметрах, зв'язках між суб'єктами чи інших процесах, регламентах тощо. Також КПЕ 1 – це оперативний показник, тобто дозволяє оцінити ефективність роботи у рамках поточного звітного періоду. Проте остаточно оцінку ефективності роботи можна зробити лише після того, як контрольовані операції платника будуть перевірені контролюючим органом на предмет наявності ризиків ТЦ. Погляд на ефективність дозволяє визначити КПЕ 2. КПЕ 2 показує, наскільки виявлені в результаті роботи процесу ризику ТЦ матеріалізувались в реальні або високо вірогідні донарахування податків та штрафні санкції. Наприклад, за результатами роботи процесу сума виявлених ризиків становить 10 млн. Після завершення періоду контролюючі органи провели податкову перевірку платника на предмет відповідності умов у контрольованих операціях принципу «витягнутої руки» і донараховали платнику 30 млн додаткових податкових зобов'язань з податку на прибуток. Отже, значення КПЕ 2 втричі відрізняється від суми фактичних ризиків, або становить 30 % від реальної суми; при цьому КПЕ 2 повинен складати не менше як 80 %. Часто певний податковий період може залишитися без перевірки контролюючого органу. У таких випадках у ролі контролюючого органу може виступати внутрішній контролер компанії чи аудитор фінансової звітності. Значення КПЕ 2 у разі альтернативної перевірки ризиків ТЦ контролером повинно бути максимально близькою до 100 %, а у випадках оцінки ризиків аудитором показник КПЕ 2 може відповідати такому, що встановлюється для контролюючих органів (як 80 % у прикладі вище). Також варто зазначити, що платники можуть встановлювати й інші КПЕ залежно від специфіки діяльності, типів операцій та стратегії податкового планування.

Методика і документація. Для безперебійної та правильної роботи процесу нагальним є опрацювання методичних засад його функціонування. Перш за все – це регламентна документація роботи процесу і методика встановлення його параметрів та КПЕ. Регламентна документація процесу аналізу ризиків ТЦ на підприємстві – це внутрішній документ, затверджений керівником і головним бухгалтером, а також у разі

потреби – іншими відповідальними особами – суб'єктами процесу. Ця документація – окремий документ, що не є частиною облікової політики або політики з ТЦ, який визначає саме взаємодію між всіма складовими процесу, а не методику встановлення вхідних параметрів чи форму первинних документів. Основною частиною документації є карта процесу, визначення об'єктів і суб'єктів процесу та інструкції (окремі або частини посадових) для учасників процесу. Методика розрахунку процесних параметрів та КПЕ обумовлює підходи і методи, а також вихідні дані для розрахунку їх чисельних показників. Методика розрахунку параметрів структурується за типами вихідних даних і вимірами процесу. Окремий блок методики має таку матричну структуру (рис. 2.3).

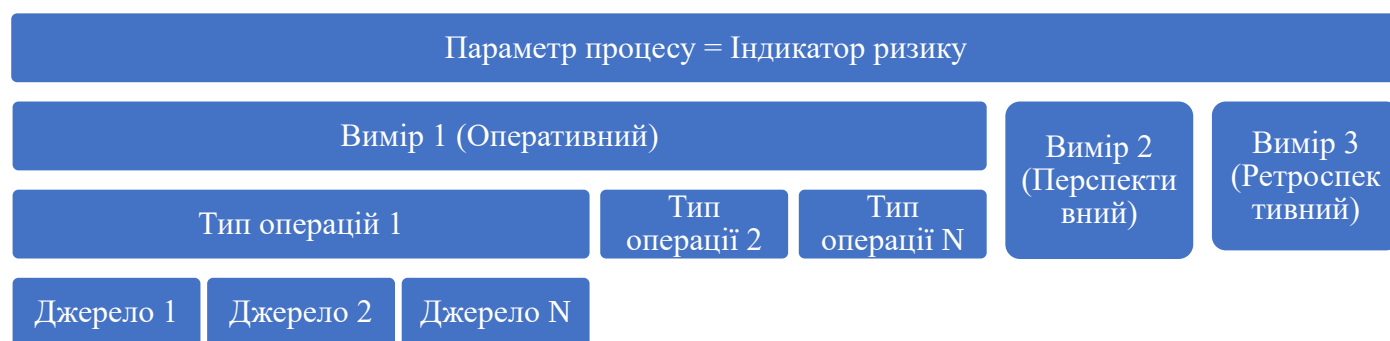

Рис. 2.3. Методика розрахунку процесних параметрів

Джерело: розроблено авторкою.

Для індикаторів ризику, які не передбачають цифрового вираження, методика має передбачати чіткі критерії та алгоритм прийняття рішення. Наприклад, індикатор ризику Реструктуризація бізнесу може бути виражений у форматі «Так» (відбувалися операції) чи «Ні» (не відбувалися). У такому разі методика повинна передбачати перелік питань (статус контрагента, тип активу, сума операції та ін.) і критерій оцінки ризику – ризик наявний, якщо контрагент зареєстрований у низькоподатковій юрисдикції або тип активу – НМА, або сума операції перевищує 10 млн. Методика процесних КПЕ має схожу матричну структуру інтерпретації в рамках регламентної документації (рис. 2.4).

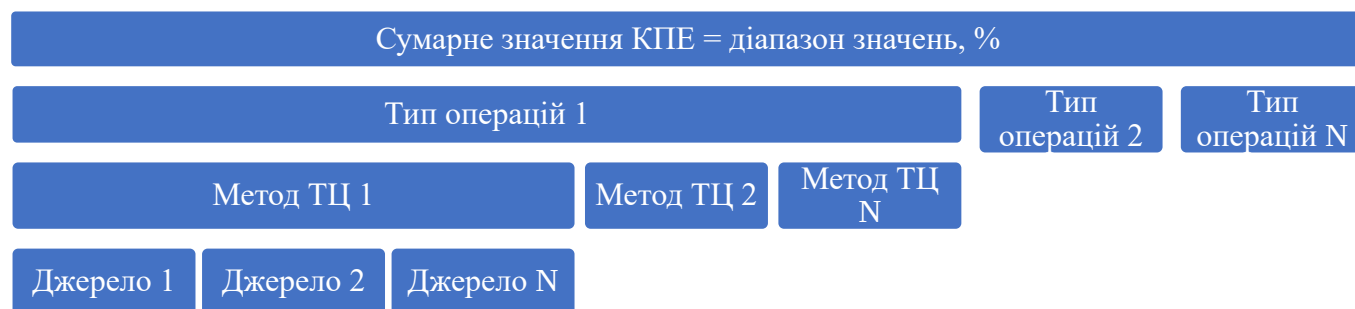

Рис. 2.4. Методика процесних КПЕ

Джерело: розроблено авторкою.

Як і для параметрів процесу, для КПЕ також можуть встановлюватися якісні характеристики. Наприклад, чи отримував платник запити щодо контрольованих операцій від контролюючих органів, або чи були ініційовані податковою службою перевірки з питань ТЦ впродовж визначеного періоду (одного чи кількох років). У такому випадку для оцінки КПЕ необхідно визначити, що слід вважати запитом контролюючого органу (наприклад, запит документації або лист з уточненням інформації), скільки таких запитів є прийнятними у межах виконання КПЕ, стосовно якої кількості контрольованих операцій були отримані запити, та ін. Методика, як і документація процесу, повинна регулярно переглядатися за результатами аудиту фінансової звітності, податкової перевірки чи внутрішнього аудиту. Крім того, будь-які зміни у податковому законодавстві також потребують аналізу й оцінки впливу на поточний процес та його можливий перегляд.

Процедура аудиту процесу аналізу ризиків ТЦ і внесення змін до процесної документації також повинні стати частиною процесу (крім безпосередньо оцінки ризиків), тобто мати форму зворотного зв'язку. Оцінка ефективності процесу може мати форму вихідних даних за результатами процесу. На рис. 2.5 наведено карту процесу аналізу ризиків ТЦ для підприємства у вигляді логічної схеми та обґрунтовано взаємозв'язок та взаємодію його суб'єктів.

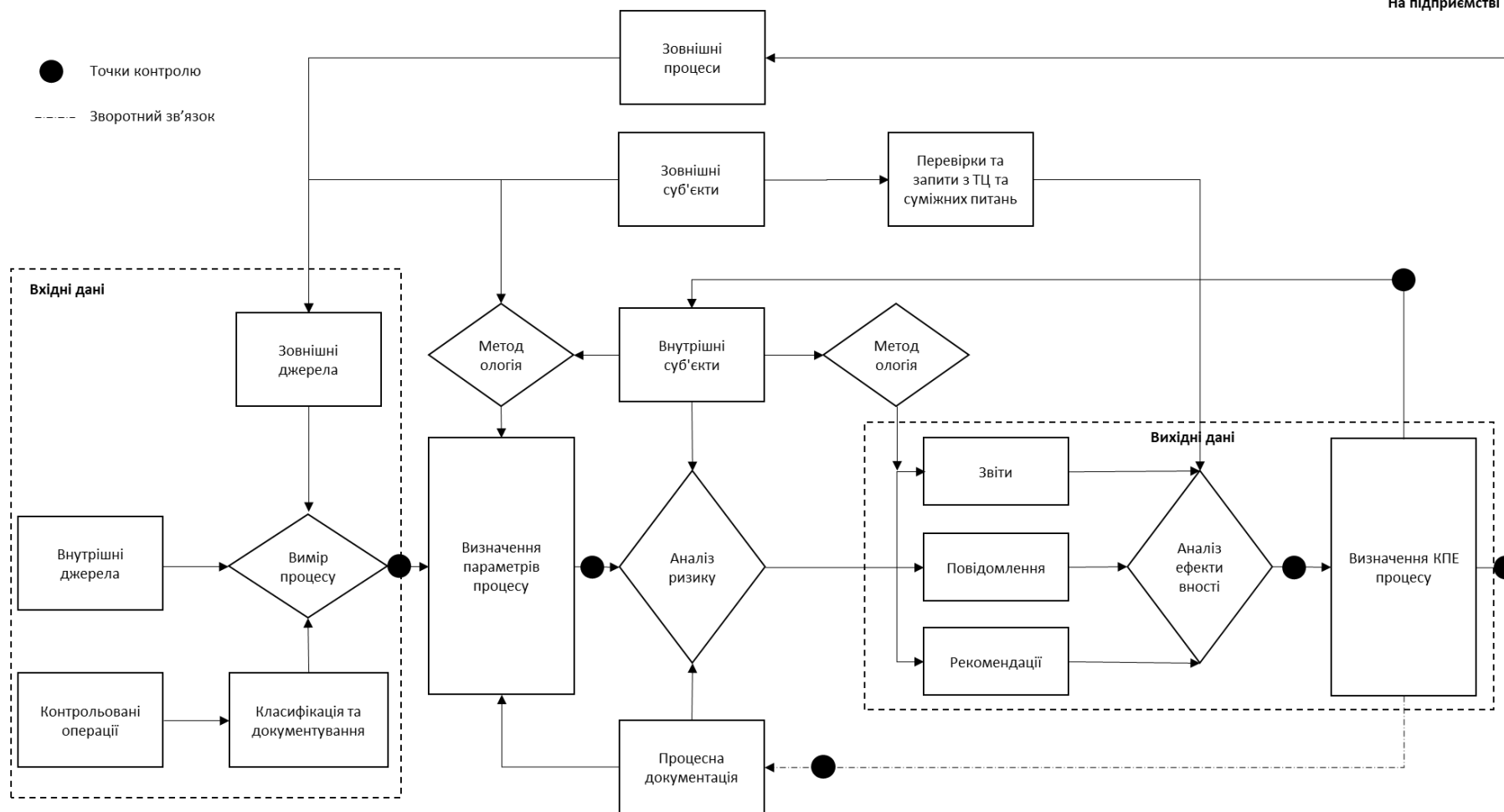

Рис. 2.5. Карта процесу аналізу ризиків ТЦ для підприємства

Джерело: розроблено авторкою.

Процес аналізу ризику ТЦ у контролюючому органі

Цілі та завдання. Основною метою процесу аналізу ризику ТЦ у межах контролюючого органу є оперативний моніторинг і контроль податкової бази платників податків у контрольованих операціях з позицій дотримання вимог правил ТЦ. Так як і на підприємстві, завдання процесу – це неперервний контроль за визначеними індикаторами ризику і сигнал про наявність ризику у разі досягнення певних значень відповідних індикаторів чи їх комбінації

Об'єкти та суб'єкти процесу. Основними об'єктами процесу аналізу ризику ТЦ в межах контролюючого органу є контрольовані операції, задекларовані платниками податків, або операції, які можуть бути контрольованими, але не були відображені платниками в звіті про контрольовані операції. В ході процесу аналізу розглядається документарна форма операцій – сукупність податкових та супутніх до них документів, якими такі операції оформлюються або супроводжуються при нарахуванні та сплаті податків (договори, митні декларації, накладні тощо). Суб'єкти процесу розділяються на внутрішні (в рамках контролюючого органу) та зовнішні (в інших державних установах або регулюючих організаціях).

Внутрішні суб'єкти – це спеціалізовані відділи, управління або департаменти відповідальних працівників, які працюють у таких підрозділах та які безпосередньо (прямо) або опосередковано (непрямо) задіяні в процесі аналізу. Прямими суб'єктами є, як правило, підрозділи та їх працівники, до службових обов'язків яких, за структурою і штатними інструкціями, входять питання моніторингу та аудиту контрольованих операцій. Непрямі суб'єкти – це інші підрозділи та їх працівники, які займаються суміжними до контролю та перевірки ТЦ питаннями: роботою постійних представництв, міжнародним обміном інформації тощо.

До зовнішніх суб'єктів належать інші державні органи (НБУ, Міністерство фінансів, Митна служба тощо), бізнес-асоціації та професійні консультанти, які беруть участь у процесі нормотворення з питань ТЦ, представляють інтереси бізнесу, проводять перевірки платників податку суміжних питань.

Вхідні та вихідні параметри / дані. Як і на підприємстві, для процесу аналізу ризику ТЦ основними категоріями вхідних параметрів є операції (їх характеристики та супроводжувальні документи) і допоміжна аналітична інформація. Авторський підхід до класифікації операцій зображено на рис. 2.6.

Рис. 2.6. Класифікація операцій

Джерело: розроблено авторкою.

Операції класифікуються відповідно до встановлених класифікаторів у формі звіту про контрольовані операції. По-перше, *за типом контролю*: із пов'язаними особами-нерезидентами, з нерезидентами, які зареєстровані в низькоподаткових юрисдикціях, з нерезидентами, які мають організаційно-правові форми, які внесені до спеціального переліку, встановленого Кабінетом міністрів, тощо. Далі, *за типом предмету операції*: операції з товаром, послуги, операції з НМА, з цінними паперами, фінансові тощо. Також класифікація відбувається *за типом правочину*: купівлі-продажу, агентські, комісії, форвардні, лізингові, підяду, страхування та ін. Крім того, класифікація може відбуватися *за рівнем ризику*, який визначається або відповідно до встановлених критеріїв, або за попередніми розрахунками суми ризику. У першому випадку контролюючий орган може встановити, що операції, наприклад, із закупівлі пального від офшорних контрагентів є за визначенням ризиковими, тому відразу при надходженні інформації про здійснення такої операції вона класифікується як операція *із потенційно високим ризиком ТЦ*.

В іншому випадку класифікація може здійснюватися за оперативними даними, наприклад від митниці, яка показує, що певний товар експортується / імпортується за вартістю, нижчою за середню вартість імпорту / експорту аналогічних товарів у цьому ж періоді. У такому випадку операція може класифікуватися як потенційно ризикована з позицій контролю ТЦ і вимагати подальшого детальнішого аналізу при надходженні повної інформації, наприклад, звіту про контрольовані операції або документації з ТЦ.

Аналітична інформація, як вид вхідних даних, може генеруватися як всередині контролюючого органу (внутрішня інформація), так і іншими державними органами (умовно внутрішня інформація) або комерційними джерелами (зовнішня інформація). Всю інформацію можна поділити на два типи: дані, які безпосередньо стосуються питань ТЦ, і суміжна інформація з інших питань або податків, яка може бути використана для аналізу ризиків ТЦ. Внутрішня інформація – це інформація, отримана від платників податків у вигляді податкової звітності, відповідей на запити контролюючого органу, відомостей, зібраних у ході податкових перевірок. Інформація від державних органів – це дані, отримані під час обміну або на запит від інших державних органів України та інших країн, а саме – Державної митної служби, НБУ, компетентних іноземних органів з питань податків. До такої інформації може зараховуватися митна статистика, відомості про виконання валютного контролю та фінансового моніторингу, відповіді на міжнародні запити у рамках міжнародних договорів та ін. До зовнішньої інформації належать фінансові, цінові, статистичні, економічні та інші аналітичні дані від комерційних агенцій та баз даних.

Вихідні дані процесу – це категорії платників (їх ідентифікаційні ознаки), диференційовані за цифровим або якісним виміром оцінки ризику, які є подальшими об'єктами перевірки з питань ТЦ. Наприклад, платники, індикатори ризику, ТЦ яких перевищують критичні значення, а інші вхідні дані сигналізують про ймовірність порушення принципу «витягнутої руки», можуть потрапляти до «червоної» категорії, або категорії високого ризику. Під час деталізації природи ризику категорія може розгортатися за періодами здійснення операції (наприклад, ризик наявний лише у

конкретному році), типом операції або предметом операції (тільки для операцій із певним типом товару), контрагентами або юрисдикціями тощо.

Репрезентація вихідних даних – це внутрішні звіти або реєстри платників, відмічених так званими *прапорцями*. Внутрішні звіти можуть містити інформацію, на базі якої, при певних додаткових розрахунках і застосуванні експертних суджень, можна прийняти рішення щодо подальших дій: надсилання інформаційного запиту, запит на документацію, вихід на ТЦ перевірку, запит на компетентний орган іншої країни. Реєстри платників – це репрезентація рекомендацій певних внутрішніх систем, що налаштовані за встановленими алгоритмами аналізу ризику, в основі яких лежать вхідні дані та індикатори ризику. За результатами автоматичної обробки даних такі системи визначають певну рекомендацію, яку презентують у вигляді прапорця (flag). Наприклад, червоний прапорець виражає рекомендацію щодо негайного аналізу і запиту інформації для відміченого платника. За результатами роботи система складає перелік платників, категорії, до яких вони належать, і пріоритетність їх подальшої перевірки.

Вимір аналізу вихідних даних контролюючим органом, як правило, має оперативний або ретроспективний характер. За результатами оперативного аналізу (наприклад, аналізу митної статистики) формуються перелік платників, яким надсилаються листи-запити для уточнення певної інформації. За результатами ретроспективного аналізу формується перелік компаній, які отримують запит на документацію з ТЦ або для податкової перевірки.

Точки контролю. Точки контролю процесу в структурі контролюючого органу можуть встановлюватися на рівні структурних підрозділів і на рівні працівників, які є суб'єктами процесу. Наприклад, окремі точки контролю можуть розташовуватися у межах управління перевірок ТЦ та в рамках департаменту аудиту. Точки контролю в рамках контролюючого органу створені за чітким алгоритмом, оскільки основна функція податкової служби – це адміністрування та збір податків, контроль за податковою базою. І тому контрольні точки являють собою частину загального процесу

роботи податкової служби. Власне контроль відбувається шляхом зіставлення параметрів і КПЕ процесу до бюджетних показників.

Робочі параметри та КПЕ. Аналогічно, як у і випадку бізнес-організації, параметрами процесу аналізу ризику ТЦ для контролюючого органу є індикатори ризику ТЦ, які в цілому однаковими як для бізнесу, так і для податкової служби. Параметром можуть слугувати як власне індикатори, так і їхні складові. Наприклад, для індикатору ризику Ефективна ставка податку складовим компонентом буде сума податків в абсолютному вимірі, сплачена конкретним платником.

До КПЕ процесу, як до цифрового та якісного вираження ефективності роботи процесу, належать різноманітні співвідношення планових і фактичних показників контрольно-перевірочної роботи податкової служби з питань ТЦ. Отже, КПЕ можуть мати різноманітні інтерпретації залежно від структури плану про стягування податків. КПЕ процесу в рамках контролюючого органу можна умовно розподілити на два рівні – КПЕ першого (прямі) та КПЕ другого (похідні) рівнів.

Основними КПЕ рівня 1 є співвідношення фактичних і планових показників кількості запитів із питань ТЦ (наприклад, запитів документацій із ТЦ), спеціалізованих перевірок із питань ТЦ і сум фактичних та запланованих надходжень з податку на прибуток у межах роботи напрямку трансфертного ціноутворення.

КПЕ другого рівня – це показники частки самостійних дій платників, спрямованих на підвищення податкової транспарентності від загальної кількості відповідних подій. Такі КПЕ – це відношення кількості уточнюючих декларацій з податку на прибуток в частині ТЦ, або кількості поданих заяв про попереднє узгодження ціноутворення до загального показника виміру відповідної категорії. Так, ефективний процес аналізу ризиків ТЦ та відповідні дії контролюючого органу, направлені на протидію таким ризикам за результатами роботи процесу, стимулює активність платників із самостійного декларування додаткових податкових зобов'язань. Наприклад, як цифровий вимір КПЕ може застосовуватися показник 5 % – частка платників податків, які подали уточнюючі декларації від загальної кількості платників, що подавали звіт про

контрольовані операції за відповідний період. Неефективна робота контролюючого органу не мотивує платників покращувати власні процеси аналізу ТЦ ризиків на підприємстві та призводить до менш ефективного їх виявлення.

Варто зазначити, що всі КПЕ можуть структуруватися за географічними регіонами реєстрації, видами діяльності, розміром платників податку, типами операцій та/або предметом операцій.

Методика та документація. Засадами функціонування процесу є його методика та процесна документація. Основною формою процесної документації служать посадові інструкції відповідальних працівників, релевантних до процесу підрозділів: департаментів, управлінь, відділів. Посадові інструкції передбачають алгоритм дій, окреслюють зону відповідальності працівників. Крім того, формою процесної документації можуть бути внутрішні акти, листи та інші розпорядчі документи в рамках контролюючого органу.

Методика розрахунку процесних параметрів визначає підходи та методи, а також вихідні дані для розрахунку їх чисельних показників. Методика розрахунку параметрів структурується за типами вихідних даних. Окремий блок методики має матричну структуру, як показано на рис. 2.7.

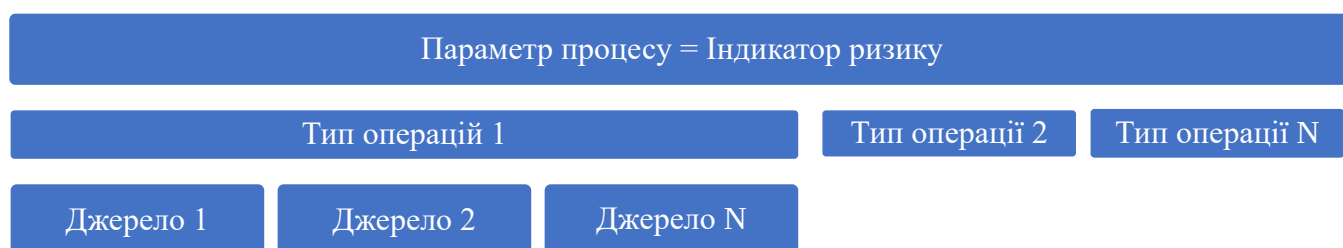

Рис. 2.7. Методика розрахунку параметрів

Джерело: розроблено авторкою.

Для індикаторів ризику, які не передбачають цифрового вираження, методика повинна передбачати чіткі критерії та алгоритм прийняття рішення. Наприклад, індикатор ризику Операції з низькоподатковими юрисдикціями може бути виражений у форматі «ТАК» (відбувалися операції) чи «Ні» (не відбувалися). У такому випадку

методика має передбачати перелік питань (статус контрагента, тип активу, сума операції тощо) та критерій оцінки ризику – ризик наявний, якщо операція системна (регулярно повторюється протягом декількох звітних періодів), або тип активу – сировинний товар, якщо сума операції перевищує 10 млн.

Методика процесних КПЕ має схожу матричну структуру її інтерпретації в рамках регламентної документації (рис. 2.8).

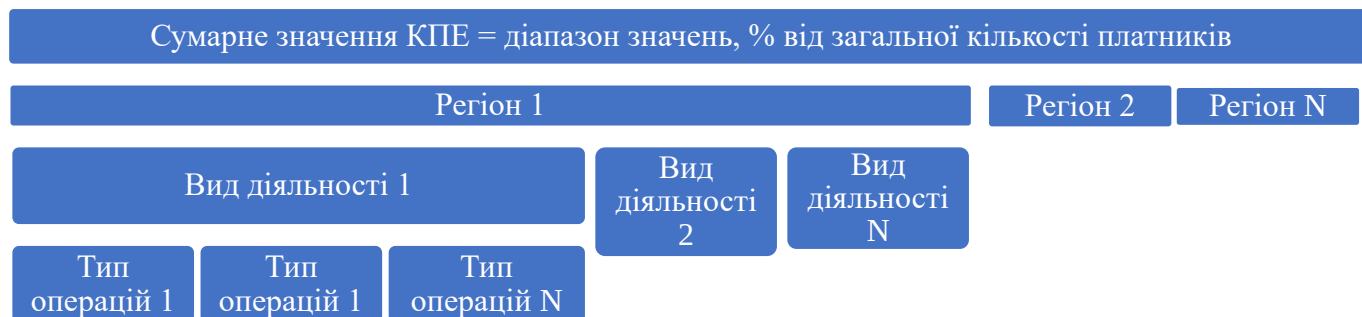

Рис. 2.8. Методика процесних КПЕ

Джерело: розроблено авторкою.

Методика, як і документація процесу, повинна регулярно переглядатися за результатами оцінки роботи та аналізу виконання планів зі збору податків з боку контролюючого органу. Крім того, будь-які зміни в податковому законодавстві також вимагають аналізу й оцінки впливу на поточний процес та його можливий перегляд.

Процедура аудиту власне процесу аналізу ризиків ТЦ і внесення змін до процесної документації (наприклад посадових інструкцій) також повинна бути частиною загального процесу, тобто мати форму зворотного зв'язку.

На рис. 2.9 подано карту процесу аналізу ризиків для контролюючого органу, при цьому характеристика інституційної архітектури компонентів вказує на можливість державного регулювання та наявність зворотного зв'язку.

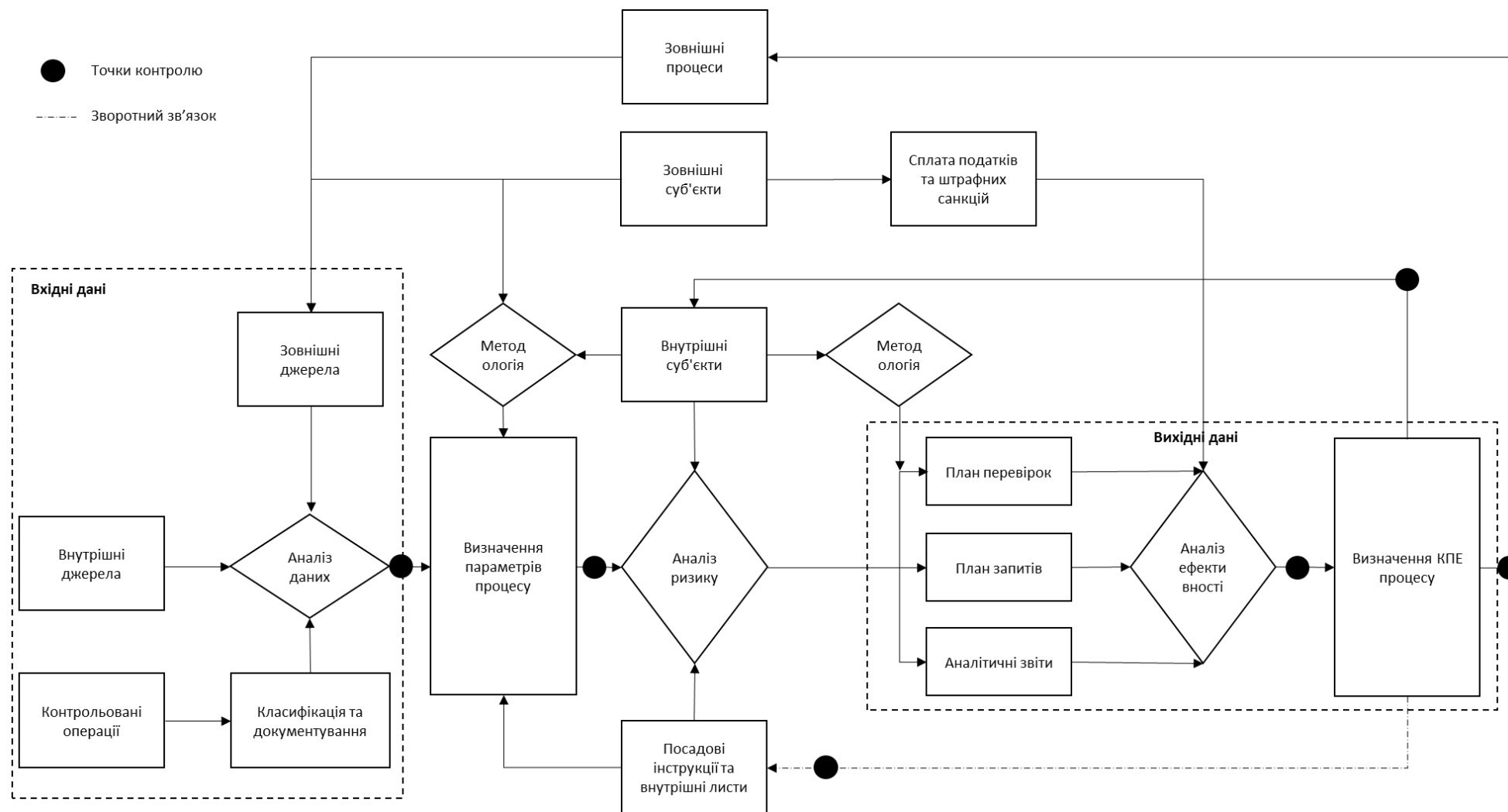

Рис. 2.9. Карта процесу аналізу ризиків для контролюючого органу

Джерело: розроблено авторкою.

Висновки до розділу 2

Проведене в другому розділі дослідження обліково-аналітичних інструментів оцінки ризиків трансфертного ціноутворення дало можливість зробити такі висновки.

1. Ідентифікація ризиків є дуже важливим етапом у процесі ризик-менеджменту. За результатами проведеного дослідження виявлено специфічні фактори ризиків, а також визначено відповідні індикатори ризиків ТЦ. Як організаційну модель для аналізу показника «Рентабельність» запропоновано використання табличної інтерпретації – проведення процесу ринкового бенчмаркінгу.

2. Визначений перелік індикаторів ризиків ТЦ класифіковано за такими тематичними блоками: результатом від операцій і структурою операцій. Використання запропонованої системи групування індикаторів забезпечить не лише більш точну оцінку ризиків, а й може бути застосовано управлінським персоналом для вчасного попередження ризиків ТЦ на підприємстві.

3. Для кількісного оцінювання ризиків і порівняння індикаторів з граничними показниками репрезентовано матрицю з відповідними цифровими значеннями, за допомогою матриці індикаторів можна узагальнити основні результати дослідження в одній площині. Запропонований механізм формування матриці індикаторів дозволяє обробити великий масив різнопланової інформації та виокремити потрібні дані.

4. Сучасна практика оцінки ризиків ТЦ є обмеженою, через те авторкою запропоновано аналізувати ризики ТЦ шляхом опрацювання джерел інформації з використанням різних форм звітності (фінансової, податкової, управлінської, статистичної).

5. Авторкою узагальнено джерела ризиків ТЦ і виділено відповідні індикатори наявності ризиків ТЦ. Вказана систематизація сприяє ідентифікації ризиків ТЦ на основі аналізу різних форм звітності та отриманню якісної та достовірної інформації про наявні та можливі загрози.

6. Запропоновано класифікацію джерел виявлення ризиків ТЦ, що базується на поділі за походженням інформації, типом доступу, природою оцінки ризику, характером джерела та використання. Розроблена класифікація дозволяє не лише розділити джерела на види, а й робити правильні висновки про причини виникнення відповідного ризику.

7. Доведено, що оцінка ризиків ТЦ для більшості підприємств наразі проводиться суто формально, і тому запропоновано підхід – побудова карти процесів аналізу ризиків ТЦ окремо для підприємств і для контролюючих органів, а також сформульовано ключові тематичні визначення та структура регламентної документації.

8. Доведено, що побудову організаційної моделі оцінки ризиків ТЦ доцільно проводити на основі виділених об'єктів та суб'єктів, якими є основні учасники процесу, вхідних та вихідних параметрів, робочих параметрів та КПЕ. При цьому особливістю карти процесів аналізу ризиків є існування зворотного зв'язку між учасниками і наявність точок контролю.

9. Обґрунтовано, що запровадження практики оперативного проведення оцінки ризиків ТЦ має супроводжуватися розробкою необхідної методики та документації, а також відповідного програмного забезпечення з метою максимальної автоматизації такого процесу. Показано, що побудова ефективної системи контролінгу ризиків дозволить заздалегідь ефективно мінімізувати ризики.

Основні результати розділу опубліковані в наукових працях автора [144, 145, 146, 147, 148].

РОЗДІЛ 3

ОЦІНКА ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА РИЗИКУ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

3.1. Організаційні аспекти контролю трансфертного ціноутворення на підприємствах

У операціях, умови яких відповідають принципу «витягнутої руки», винагорода, як правило, відображає виконані кожним з підприємств функції (беручи до уваги використані активи та взяті на себе ризики). Функціональний аналіз спрямований на визначення економічно значущої виконаної діяльності та взятої відповідальності, використаних активів та взятих на себе ризиків сторонами операцій.

Створення адаптивної аналітичної моделі оцінки ризику ТЦ виконується у рамках трьох вимірів (ретроспективний, оперативний та перспективний) процесу аналізу ризику для визначення якісних та кількісних показників ризику ТЦ на підприємстві.

Періодом аналізу є звітний 2019 рік (ретроспективний вимір). Для оперативного виміру ризику аналіз проводиться на кінець першого кварталу 2020 року. У межах перспективного аналізу розглядається 2020 рік, який є прогнозним. З огляду на конфіденційність інформації, назва підприємства, операції якого були об'єктом аналізу, структура та вартість операцій, а також назва його контрагентів були змінені.

Інформація про Компанію

ТОВ «АВС» (далі – Компанія або Платник) – є виробником та експортером карбаміду (далі – Товар). Основними покупцями та постачальниками Компанії є пов'язані особи-учасники ТНК АВС (далі – Група). Стратегія роботи Компанії розроблена та затверджена на рівні управляючої компанії, що зареєстрована в Республіці Кіпр. Основною складовою для виробництва Товару є природний газ (далі – Сировина), який Компанія імпортує від міжнародних постачальників. Для забезпечення господарської діяльності та фінансування потреб у оборотному капіталі, Компанія залучає зовнішнє фінансування. У рамках компанії затверджена облікова політика, складена відповідно Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ).

Середньооблікова чисельність персоналу Компанії становить 3400 працівника. Організаційна структура компанії представлена на рис. 3.1. Основні показники фінансової звітності Компанії за 2019 рік наведені в таблицях 3.1 - 3.2 (в тисячах доларів США):

Таблиця 3.1

Фрагмент Балансу

Стаття	На початок	На кінець
Основні засоби	28,498	28,697
Дебіторська заборгованість	35,728	34,789
Запаси	17,987	9,500
Інші активи	5,799	14,425
Власний капітал	25,353	36,499
Кредити	6,903	15,856
Кредиторська заборгованість	55,753	35,048

Джерело: складено авторкою за даними фінансової звітності Компанії за 2019

Таблиця 3.2

Фрагмент Звіту про фінансові результати

Стаття	Тис. USD
Дохід від реалізації	271,306
Собівартість реалізації	229,132
Інші операційні доходи	1,294
Адміністративні витрати	10,184
Витрати на збут	19,047
Інші операційні витрати	1,171
Операційний прибуток	13,065
Фінансові витрати	2,367
Чистий прибуток	10,602

Джерело: складено авторкою за даними фінансової звітності Компанії за 2019

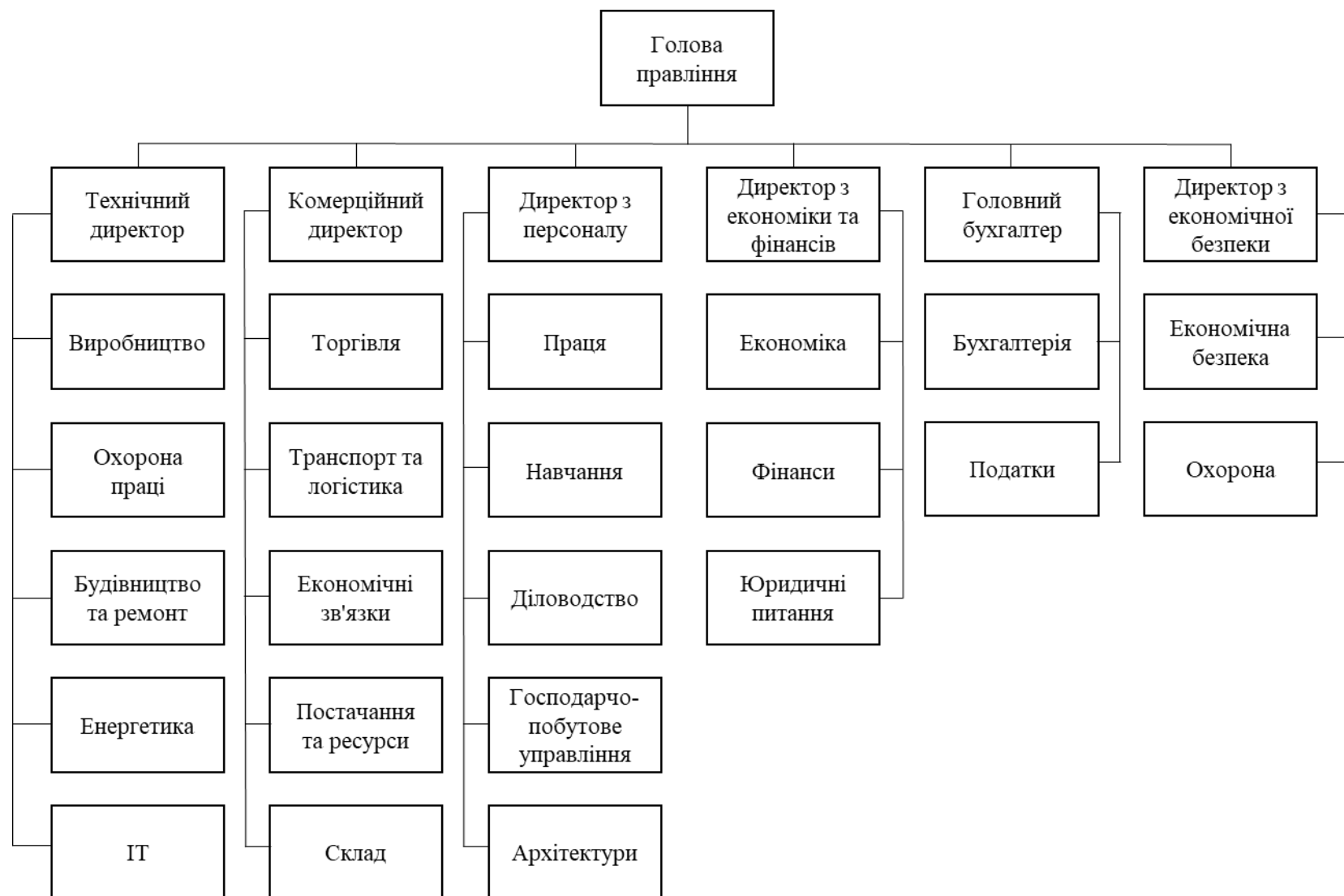

Рис. 3.1 Організаційна структура компанії

Джерело: складено авторкою за даними Компанії

Інформація Про Групу

Група ABC є консолідованою структурою, компанії-члени якої спеціалізується на організації та управлінні діяльності повного циклу з виробництва та дистрибуції азотних добрив. Компанії, які входять до складу Групи наведені в табл. 3.3 :

Таблиця 3.3

Склад компаній Групи

Найменування та юрисдикція	Вид діяльності
ABC Holdings Limited (Кіпр)	Холдингова компанія
ABC Management Limited (Кіпр)	Управлінська компанія, яка розробляє стратегію та координує роботу Групи
ABC Finance Limited (Кіпр)	Фінансова компанія, яка займається залученням зовнішнього фінансування та перерозподілом його в середині Групи
ABC R&D SA (Швейцарія)	Компанія-власник НМА Групи; відповідає за дослідження та розробку нових видів добрив
ABC Commodities SA (Швейцарія)	Закупівельна компанія, яка займається централізованою закупівлею сировини, ТМЦ та обладнання для Групи
ABC (Україна)	Завод-виробник добрив
ABC (Китай)	Завод-виробник добрив
ABC Trading Limited (Кіпр)	Дистриб'ютор добрив на ринки Європи
ABC Trading FZE (OAE)	Дистриб'ютор добрив на ринки Близького сходу та Азії

Джерело: складено авторкою за даними Компанії

Основні показники фінансової звітності Групи за 2019 рік наведені в табл. 3.4 - 3.5 (в тисячах доларів США):

Таблиця 3.4

Фрагмент Балансу Групи

Стаття	На початок	На кінець
Основні засоби (Fixed assets)	142,491	143,484
Дебіторська заборгованість (Accounts receivables)	357,275	347,888
Запаси (Inventories)	179,869	94,999
Інші активи (Other assets)	142,715	263,728
Власний капітал (Equity)	126,765	182,495
Кредити (Debt)	138,057	317,126
Кредиторська заборгованість (Accounts payables)	557,528	350,478

Джерело: складено авторкою за даними фінансової звітності Групи за 2019

Таблиця 3.5

Фрагмент Звіту про фінансові результати Групи

Стаття	тис. USD
Дохід від реалізації (Revenue)	1,356,528
Собівартість реалізації (COGS)	916,529
Інші операційні доходи (Other operating income)	12,938
Адміністративні витрати (Administrative expenses)	101,842
Витрати на збут (Selling expenses)	190,467
Інші операційні витрати (Other operating expenses)	11,707
Операційний прибуток (EBIT)	148,920
Фінансові витрати (Interest)	23,671
Чистий прибуток (Net income)	106,020

Джерело: складено авторкою за даними фінансової звітності Групи за 2019

Схема управління товарно-грошовими потоками Групи, до яких залучена Компанія наведена на рис. 3.2:

Характеристика контрольованих операцій Компанії

Платник здійснює наступні операції, які є контрольованими відповідно вимог ПКУ:

- експорт Продукції на Торговий дім (далі – Операція 1);
- закупівля Сировини через Центр закупівель (Операція 2);
- імпорт консультаційних послуг від Центру управління (Операція 3);
- нарахування та сплата відсотків за позикою на користь Фінансової компанії (Операція 4)
- сплата роялті за користування ноу-хау на користь Центру R&D (Операція 5).

Операція 1

У рамках Операції 1 Компанія здійснює постачання Товару на Торговий дім, який далі перепродає Товар непов'язаним особам зареєстрованим, переважно, у країнах Європи. Основні комерційні умови Операції 1 наведені у табл. 3.6

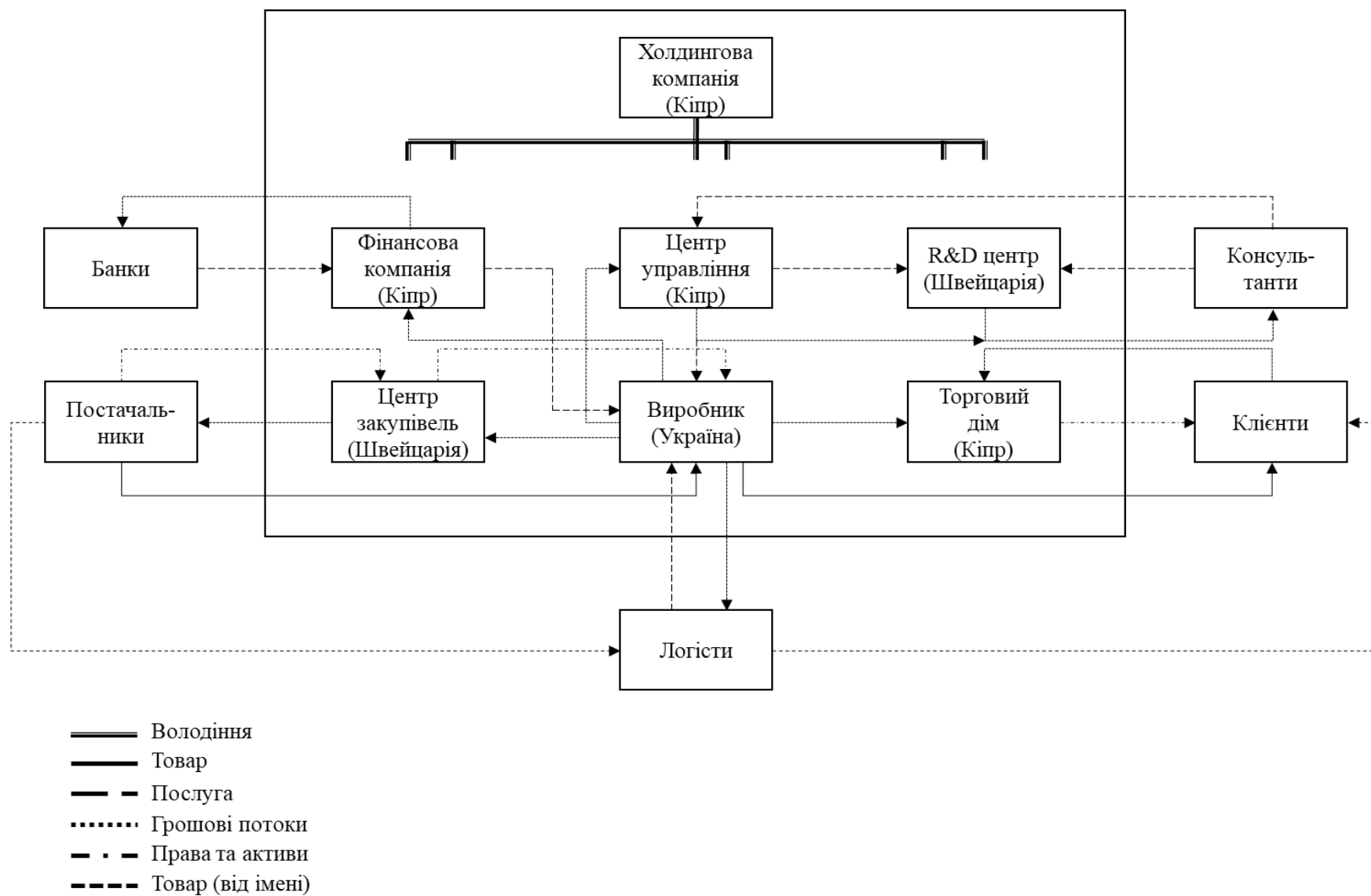

Рис. 3.2 Схема управління товарно-грошовими потоками Групи

Джерело: складено авторкою за даними Компанії

Таблиця 3.6

Основні комерційні умови Операції 1

Комерційні умови	Показники
Предмет операції	Карбамід
Ціна	Котирування плюс премія
Валюта	Долар США
Обсяг постачання	620 000 тон
Умови постачання	FOB порти Чорного моря DAP західна границя України
Умови оплати	100% після оплати впродовж 3 днів після здійснення поставки

Джерело: складено авторкою за даними Компанії

Операція 2

У рамках Операції 2 Компанія здійснює закупівлю Сировини через Центр закупівель. Основним виробником Сировини є підприємства, зареєстровані у Казахстані. Основні комерційні умови у рамках Операції 2 наведені у табл. 3.7:

Таблиця 3.7

Основні комерційні умови Операції 2

Комерційні умови	Показники
Предмет операції	Природний газ
Ціна	Визначається за погодженням сторін
Валюта	Долар США
Обсяг постачання	1 000 тон
Умови постачання	DAP Кордон Україна-Словаччина
Умови оплати	100% після оплати впродовж 30 днів після здійснення поставки

Джерело: складено авторкою за даними Компанії

Операція 3

У рамках Операції 3 Компанія здійснює закупівлю послуг управління від Центру управління. Деталізація отриманих послуг наступна: послуги із розробки комерційної та виробничої стратегії; консультування із розробки специфікації продукції; послуги операційного менеджменту та планування. Основні комерційні умови у рамках Операції 3 наведені у табл. 3.8:

Таблиця 3.8

Основні комерційні умови Операції 3

Комерційні умови	Показники
Предмет операції	Консультаційні послуги, зазначені в специфікації до договору
Ціна	Визначається відповідно до погоджених погодинних ставок вартості робіт спеціалістів та фактичних витрат часу на надання послуг такими спеціалістами
Валюта	Євро
Умови оплати	100% після оплати впродовж 5 днів після підписання акту прийому-передачі послуг

Джерело: складено авторкою за даними Компанії

Операція 4

У рамках Операції 4 Компанія залучає процентну позику від Фінансового центру, за користування якою нараховує та сплачує погоджені відсотки. Основні комерційні умови у рамках Операції 4 наведені у табл. 3.9:

Таблиця 3.9

Основні комерційні умови Операції 4

Комерційні умови	Показники
Предмет операції	Процентна позика
Розмір позики	10 млн
Валюта	Євро
Процентна ставка	10%
Забезпечення за позикою	Цілісно-майновий комплекс Компанії
Строк використання	5 років
Умови сплати основної позики	У кінці строку використання
Умови сплати відсотків	Щомісячно, до 15 числа місяця, наступного за місяцем використання

Джерело: складено авторкою за даними Компанії

Операція 5

У рамках Операції 5 Компанія відповідно до ліцензійного договору сплачує роялті за використання запатентованих розробок (ноу-хау) щодо процесу виробництва

карбаміду на користь R&D Центру. Основні комерційні умови Операції 5 наведені у табл. 3.10:

Таблиця 3.10

Основні комерційні умови Операції 5

Комерційні умови	Показники
Предмет операції	Виробниче ноу-хау
Ставка роялті	5%
База для нарахування	Дохід від реалізації карбаміду
Валюта	Євро
Тип ліцензії	Виключна
Строк ліцензії	5 років
Умови сплати	До кінця першого місяця року, наступного за звітним

Джерело: складено авторкою за даними Компанії

Функції, активи та ризики

Функції

Науково-дослідні розробки

Розробка нових видів продукції, удосконалення формул, дизайн технологічних процесів та інші інтелектуальні розробки здійснюються на рівні Групи (R&D центр). Платник використовує результати розробок та технологічний досвід, отриманий від Групи. Таким чином, у КО Платник не виконує дану функцію, а Група (R&D центр) – виконує у повному обсязі.

Стратегічне управління

Визначення стратегії розвитку, корпоративного планування, щорічного бюджетного планування та встановлення ключових показників ефективності здійснюється Групою (Центром управління). Таким чином, у КО компанії Групи не виконують дану функцію.

Виробництво продукції

Платник, як виробнича компанія є відповідальним за організацію наступних процесів:

- планування виробництва для досягнення визначених Групою обсягів, або

інформування про будь-які обмеження потенціалу виробничих потужностей;

- забезпечення надходження сировини від сторонніх постачальників, залучених Групою або Клієнтами;
- виконання всіх етапів виробництва та доставки клієнтам належної якості та кількості відповідно до визначеного графіку;
- контроль якості продукції, вирішення зауважень клієнтів щодо готової продукції, погодження з клієнтами замовлень, номенклатури та розмірів замовлень, строків поставки;
- логістика;
- зберігання готової продукції на складі;
- технічне обслуговування і ремонт виробничих приміщень і обладнання.

Відповідно до описаної бізнес-моделі Платник виступає у ролі виробничої компанії Групи. Таким чином, у КО Платник виконує функцію виробництва Товару у повному обов'язі, а інші компанії Групи – не виконують.

Придбання товарно-матеріальних

Платник під управлінням або через Центр закупівель є відповідальним за придбання у постачальників сировини і матеріалів, комплектуючих і обладнання, для забезпечення безперервного процесу виробництва. Таким чином, у КО Центр закупівель виконує функцію із придбання товарно-матеріальних цінностей у повному обов'язі, а Платник – у обмеженому.

Здійснення контролю якості продукції

У КО Платник несе повну відповідальність за постачання неякісного товару, що передбачено умовами Договору. У випадку невідповідності якості фактично отриманого товару Торгова компанії повинна заявити претензію із зазначення суті невідповідності протягом усього гарантійного строку. Платник сплачує локальним замовникам компенсацію за фактичний брак. Таким чином, у КО Платник виконує функцію із здійснення контролю якості продукції у повному обов'язі, а Торгова компанія та Група – у обмеженому.

Здійснення оптового продажу та маркетингу

На глобальному рівні функцію централізованих продажів і маркетингу здійснює Група (Центр управління), яка є власником відносин з Глобальними клієнтами. Предметом основної КО у рамках Групи є продаж готової продукції Платником на користь Торгових компаній, що є компаніями Групи. Торгові компанії купують Готову продукцію, що є предметом КО, з метою подальшого перепродажу кінцевим споживачам. Тому Платник виконує функцію із оптового продажу у обмеженому обсязі, Торгові компанії – у Повному.

Ведення бухгалтерського обліку та ІТ-технології

Усі компанії Групи ведуть облік, готують звітність, здійснюють адміністрування своєї діяльності. Група частково консолідує процес обліку тих видів звітності, які потребують такої консолідації. У той же час вплив даної функції на ціноутворення у КО є несуттєвим. Таким чином, компанії Групи виконують функцію ведення бухгалтерського обліку та ІТ-технології у обмеженому обсязі.

Навчання та/або професійна підготовка, перепідготовка або підвищення кваліфікації персоналу

Усі компанії Групи здійснюють навчання та/або професійну підготовку, перепідготовку або підвищення кваліфікації персоналу. У той ж час, вплив даної функції на ціноутворення у КО є несуттєвим. Таким чином, компанії Групи виконують навчання персоналу у обмеженому обсязі.

Ціноутворення

Ціни встановлюються у валюті. У вартість Товару включена вартість пакування, маркування, відвантаження, відправки інформації про відвантаження, написання відвантажувальних документів, експортне митне оформлення. Ціна, кількість, асортимент Товару визначаються у інвойсах, які є Доповненнями до Договорів. Ціноутворення у КО базується на кінцевій ціні на Товар на основних ринках та визначаються попитом покупців. Моніторинг, планування та контроль ціноутворення в рамках Групи здійснюють Торгові компанії та Центр управління. Платник не виконує

функцію ціноутворення у повному обсязі.

Фінансування

Оплата за Товар здійснюється протягом трьох днів з дати рахунку шляхом переказу на банківський рахунок Продавця. Банківські витрати на території України несе Платник податків, на території інших країн – Торгові компанії. Валюта платежу – долар США. Інвестиції у обігові кошти для закупівля сировини та поповнення робочого капіталу, а також інвестиції у виробничі активи у суттєвій частині фінансуються за рахунок позикових коштів. Позики залучаються на світових кредитних ринках Фінансовою компанією та передаються до компаній Групи (в т.ч. Платника) у вигляді внутрішньо групового фінансування. Таким чином, Фінансова компанія виконує дану функцію у повному обсязі, у той час як Платник не виконує.

Ризики

Виробничий ризик

Виробничий ризик пов'язаний із імовірністю збитків чи додаткових витрат, пов'язаних із перебоями чи зупинкою виробничих процесів, порушенням технології виконання операцій, низькою якістю сировини чи роботи персоналу, неналежною якістю готової продукції та ін. Платник, як виробнича компанія, несе операційні ризики, які стосуються виробничого процесу і пов'язані з неповним завантаженням виробничих потужностей, простоями у роботі, плануванням виробництва, технічним обслуговування та ремонтом, пожежами, нещасними випадками та утилізацією технологічних відходів. Крім того, Продавець несе повну відповідальність за постачання неякісного товару та сплачує локальним замовникам компенсацію за фактичний брак. Таким чином, у КО Платник несе виробничий ризик у повному обсязі, в той час як інші компанії Групи – не несуть.

Ринковий ризик

Ринковий ризик полягає у тому, що у результаті коливання попиту, активних дій конкурентів чи появи товарів-субститутів ринкова вартість компанії та її майбутні доходи можуть зазнати змін. Платник частково несе ринковий ризик, оскільки здійснює

виробництво готової продукції. Як виробнича компанія, Платник несе ринкові ризики щодо зміни ринкових цін на придбані матеріали та вироблену готову продукцію внаслідок зміни економічної кон'юнктури, щодо знецінення виробничих запасів, втрати товарами споживчих якостей. Тим не менш, Платник не встановлює фінальної ціни та не здійснює пошук клієнтів, а працює за цінами та замовленнями Групи. Торгова компанія купує готову продукцію у Платника з метою перепродажу її кінцевим споживачам, тому також несе повний ринковий ризик щодо зміни ціни на готову продукцію, втрату її споживчої якості. Центр закупівель частково приймає на себе ринковий ризик коливання цін на сировину. Таким чином, у КО Платник частково несе ринковий ризик (передусім пов'язаний з цінами на сировину). Торгова компанія та Центр управління несуть даний ризик у повному обсязі.

Кредитний ризик

Кредитний ризик являє собою ризик неспроможності Покупця здійснити оплату товарів чи послуг вчасно та/або у повному обсязі або Продавця – поставити товари чи надати послуги, за які вже внесена передплата. Кредитний ризик Платника пов'язаний із запізненням чи відсутністю можливості обслуговування групового фінансування. Такий ризик є синтетичним, оскільки кредитором виступає пов'язана особа. Кредитний ризик Фінансової компанії пов'язаний із можливим погіршення платоспроможності компаній Групи та неповернення кредитів фінансовим установам. Забезпеченням такого фінансування є активи Групи. Таким чином, Платник не несе даний тип ризику, а Фінансова компанія несе у повному обсязі.

Валютний ризик

Валютний ризик полягає у ймовірності виникнення можливих збитків унаслідок несприятливих змін курсів іноземних валют та виникає у випадках, коли валюта витрат відрізняється від валюти доходів. Платник несе даний ризик, оскільки валютою Договору є Долар США, а свою операційну діяльність Платник здійснює у гривнях, що створює ризик втрат у зв'язку зі змінами валютного курсу гривня/євро. Інші компанії Групи не несуть суттєвих валютних ризиків, окрім ризику коливання валютної пари

Долар США-Євро. Таким чином, валютний ризик властивий для обох Сторін: Платник несе його у повному обсязі, компанії Групи – у обмеженому.

Основні активи

Матеріальні активи

Платник володіє виробничим обладнанням, сировиною і матеріалами. Оскільки предметом основної КО є продаж готової продукції обсяг матеріальних активів є значним. В рамках КО компанії Групи не використовує суттєвих матеріальних активів, що впливають на ціноутворення в КО.

Нематеріальні активи

Платник використовують у рамках КО власні знання та досвід, пов'язані з виробництвом продукції, проте вплив даних нематеріальних активів на ціноутворення у КО є незначним. Група (R&D центр) володіє патентами на розробки формул Товару, а також ноу-хау у області виробництва Товару. Таким чином, Платник не використовує суттєвих власних нематеріальні активи у КО. У той же час, суттєві нематеріальні активи сконцентровані на R&D центрі.

Висновок

Результати функціонального аналізу учасників Групи наведені у вигляді ФАР-матриці – табл. 3.11:

Учасники Групи позначені як:

- 1 – Торговий дім;
- 2 – Центр закупівель;
- 3 – Фінансовий центр;
- 4 – Центр управління;
- 5 – R&D центр.

За результатами функціонального аналізу Платник може бути класифікований як «виробник із обмеженим ризиком» або «контрактний виробник», оскільки більшість функцій та ризиків, характерних для незалежних виробників Товару сконцентровані на інших компаніях Групи.

Таблиця 3.11

Результати функціонального аналізу учасників Групи

Рівень здійснення	відсутній	не суттєвий	суттєвий	відсутній	не суттєвий	суттєвий
Функції	Платник			Компанії Групи		
Науково-дослідні розробки						5
Стратегічне управління						4
Виробництво товарів						
Придбання товарно-матеріальних цінностей						2
Здійснення контролю якості продукції					1	
Здійснення маркетингу та оптового продажу						1
Ведення бухгалтерського обліку та ІТ-технології						1-5
Навчання та/або професійна підготовка, перепідготовка або підвищення кваліфікації персоналу						1-5
Ціноутворення						1
Фінансування						3
Ризики	Продавець			Покупець		
Виробничий ризик						
Ринковий ризик						1
Кредитний ризик						3
Валютний ризик					1-5	
Активи	Продавець			Покупець		
Матеріальні активи					1-5	
Нематеріальні активи						5

Джерело: розроблено авторкою

3.2. Удосконалення організаційно-методичних засад оцінки ризиків трансфертного ціноутворення на підприємствах

Далі проведено аналіз ризиків для кожної з визначених у параграфі 3.1 контрольованих операцій Платника: Операція 1 (Експорт Продукції на Торговий дім), Операція 2 (Закупівля Сировини через Центр закупівель), Операція 3 (Імпорт консультаційних послуг від Центру управління); Операція 4 (Нарахування та сплата відсотків за позикою на користь Фінансової компанії), Операція 5 (Сплата роялті за користування ноу-хау на користь Центру R&D). Аналіз ризику передбачає п'ять основних етапів: Вибір індикатору ризику, Методологія розрахунку індикатора, джерела інформації для розрахунку індикатора, Розрахунок індикатора ризику, Аналіз результатів.

Аналіз ризиків: Операція 1.

Вибір індикатору ризику

Перший етап аналізу ризику ТЦ це вибір індикатору або індикаторів ризику ТЦ, які можуть бути застосовані відповідно до економічної природи та класифікації аналізованої операції – об'єкту процесу аналізу ризику, та з урахуванням наявності необхідної інформації для такого аналізу. Під економічною природою ми розуміємо сутність операції з точки зору активу, який є предметом операції, функцій та ризиків сторін операції та бізнес мети здійснення такої операції. Під класифікацією розуміється віднесення операції до певної функціональної групи – товарні, сервісні, фінансові, операції з НМА тощо. З погляду наявності вихідних даних для аналізу, вибір індикатору ризику відбувається виходячи із можливості використання релевантного джерела інформації для розрахунку ринкових значень індикаторів ризику, тобто, передусім, можливості доступу до зовнішніх джерел інформації. За відповідності критерію (принаймні двом із трьох: природа, тип, вихідні дані) відповідному індикатору присвоюється загальна ознака «Так». У іншому випадку – ознака «Ні» або «-», якщо ознака нерелевантна до конкретного критерію. Для цього розглянемо кожен із

індикаторів ризику ТЦ в розрізі класифікаційних ознак операції та складемо матрицю вибору індикатору (табл. 3.12):

Таблиця 3.12

Матриця вибору індикатора

Індикатор	Класифікаційна ознака			Застосовність індикатора
	Економічна природа операції	Тип операції	Наявність вихідних даних	
Рентабельність (I1)	(Так) Операція структурована через торгову компанію, рентабельність якої може бути предметом аналізу	(Так) Як постачальник, так і контрагент отримують певний фінансовий результат, характерний для товарних операцій, який може бути виділений та зіставлений з галузевими показниками	(Так) Існує можливість доступу до даних щодо фінансової звітності компаній, подібних до Платника та контрагента	Так
Операції з НІПО (I2)	(Так) Враховуючи природу Товару та значні обсяги поставки, структурування операції через Кіпр потенційно має на меті фінансові, а не маркетингові або бізнес цілі	(Так) Контрагент зареєстрований в НІПО Республіка Кіпр	(-)	Так
Внутрішньогрупові послуги (I3)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Роялті, управлінські послуги (I4)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Централізовані функції (I5)	(Так) Створення торгівельної компанії може мати на меті централізацію функції продажів та дистрибуції	(Ні)	(-)	Ні
Значні внутрішньогрупові фінансові операції (I6)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Трансфери НМА (I7)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Реструктуризація бізнесу (I8)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Договори про розподіл витрат (I9)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні

Джерело: розроблено авторкою

Методологія розрахунку індикатора

1. Рентабельність

Застосування індикатору оцінки ризику «Рентабельність» або «I1» має п'ять різних інтерпретацій, які можна визначити як різні Тести гіпотез – припущень, при

виконанні яких можна стверджувати, що наявний ризик ТЦ у відповідній операції. Далі розглядаємо наступні інтерпретації:

- 1) Рентабельність у КО порівняно із галузевими показниками рентабельності (ІІ.1)
- 2) Рентабельність у КО порівняно із рентабельністю інших компаній групи (ІІ.2)
- 3) Тренди рентабельності у КО: регулярні збитки або низькі прибутки (ІІ.3)
- 4) Динаміка рентабельності у КО порівняно із ринковим трендам рентабельності (ІІ.4)
- 5) Перерозподіл рентабельності на компанії, які зареєстровані у низькоподаткових юрисдикціях (ІІ.5)

Період аналізу та схема застосування

Деякі з інтерпретацій індикатору ризику «Рентабельність» передбачають використання ретроспективної інформації для застосування індикатору як у КО, так і в НКО (табл.3.13).

Таблиця 3.13

Період аналізу та схема застосування індикаторів

Індикатор	Період для аналізу	Схема застосування
ІІ.1, ІІ.2	Звітний період	Порівнюється показник рентабельності в КО та НКО
ІІ.3	Три роки, включаючи звітний	Порівнюється абсолютне значення показника рентабельності та/або знак («+» чи «-») із середнім ринковим (та його знаком) показником у кожному відповідному періоді
ІІ.4	Звітний та попередній періоди	Порівнюється направлення та значення (приріст) динаміки показника рентабельності рік по відношенню до попереднього року в КО та НКО
ІІ.5	Звітний період	Порівнюється доля прибутку, розподілена на контрагента із низькоподаткової юрисдикції із середньоринковим перерозподілом прибутковості на зіставні за функціями незалежні компанії в юрисдикціях з високим рівнем оподаткування

Джерело: розроблено авторкою

Вибір сторони, що тестується

У результаті Операції 1 безпосередній фінансовий результат та, відповідно, рентабельність, мають як Платник, так і контрагент. Тому виникає питання, рентабельність якої із сторін операції необхідно використовувати для цілей аналізу. Положення ПКУ визначають, що для застосування методів ТЦ, які працюють із рентабельністю, здійснюється вибір досліджуваної сторони, тобто сторони операції, рентабельність якої аналізується (тестується). При виборі сторони, що тестується враховуються такі критерії:

Критерій 1: виконувані функції, ризики, що приймаються та активи, які використовуються кожною із сторін – чим менші функції, активи та ризики, тим «простіша» сторона операції, а отже, більше прийнятна для тестування.

Критерій 2: доцільність та обґрунтованість застосування рентабельності залежно від фактів та обставин операції – для якої із сторін операції рентабельність детальніше характеризує винагороду щодо задіяних функцій, активів та ризиків.

Критерій 3: наявність вичерпної інформації – для якої із сторін наявна більш повна та достовірна інформації щодо рентабельності в співставних операціях (табл.3.14).

Таблиця 3.14

Аналіз застосування критеріїв

Сторона КО	Критерій 1	Критерій 2	Критерій 3
Платник	(-)	(-)	(+)
Контрагент	(+)	(+)	(+)

Джерело: розроблено авторкою

Критерій 1 не виконується для Платника, оскільки відповідно до ФАР-аналізу, Платник виконує більш складні функції, приймає більше ризиків та використовує складніші активи порівняно із Контрагентом. Критерій 2 не виконується, оскільки для Платника рентабельність залежить від багатьох індивідуальних факторів та не завжди може бути порівняна із рентабельністю інших виробників на ринку. Серед таких факторів – технологія процесу, ланцюг постачання та створення вартості, фінансова політика тощо, які можуть бути унікальними. В той же час, дистриб'ютор, як правило, орієнтується на певну норму дохідності, яка є більш сталою порівняно з конкурентами, та виконує більш стандартні функції. Таким чином, основною стороною для аналізу, у цьому випадку є Контрагент. Однак, додатково проведемо аналіз рентабельності Платника для розуміння потенційних ризиків невірної інтерпретації результатів, які можуть бути пов'язані із наявністю інших, ніж ТЦ, факторів зниження прибутковості.

Вибір показника рентабельності

ПКУ передбачає можливість використання різних показників рентабельності. Основними критеріями для вибору показника рентабельності є такі:

- 1) відповідність економічному характеру операції (критерій А).
- 2) незалежність від фінансових показників, які сформувалися у контрольованій операції (критерій В).

Аналіз вибору показника рентабельності схематизовано у вигляді відповідної матриці (табл. 3.15):

Таблиця 3.15

Матриця вибору показника рентабельності

Показник	Критерій А	Критерій В	Вибір
Платник			
Валова рентабельність витрат	(-)	(+)	(-)
Валова рентабельність продажів	(+)	(-)	(-)
Рентабельність операційних витрат	(-)	(+)	(-)
Чиста рентабельність продажів	(+)	(-)	(-)
Чиста рентабельність витрат	(+)	(+)	(+)
Чиста рентабельність активів	(-)	(+)	(-)
Чиста рентабельність інвестицій	(-)	(+)	(-)
Чиста рентабельність капіталу	(-)	(+)	(-)
Контрагент			
Валова рентабельність витрат	(-)	(-)	(-)
Валова рентабельність продажів	(-)	(+)	(-)
Рентабельність операційних витрат	(-)	(+)	(-)
Чиста рентабельність продажів	(+)	(+)	(+)
Чиста рентабельність витрат	(-)	(-)	(-)
Чиста рентабельність активів	(-)	(+)	(-)
Чиста рентабельність інвестицій	(-)	(+)	(-)
Чиста рентабельність капіталу	(-)	(+)	(-)

Джерело: розроблено авторкою

Таким чином, для Платника найбільш застосованим є показник чистої рентабельності витрат, разом з тим, для АВС (Кіпр) буде застосована чиста рентабельність продажів.

Розрахунок показника рентабельності для Платника

Відповідно положень ПКУ, чиста рентабельність витрат (ЧРВ) розраховується за формулою 3.1.

$$\text{ЧРВ} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Повні витрати}} = \frac{\text{ДР} - \text{СР} + 3\text{В} + \text{ІОД} - \text{ІОВ} - \text{АВ} - \text{ВЗ}}{\text{СР} + 3\text{В} + \text{ІОВ} + \text{АВ} + \text{ВЗ}} \quad (3.1)$$

де: ДР – дохід від реалізації;

СР – собівартість реалізації;

ЗВ – загальновиробничі витрати;
 ІОД – інший операційний дохід;
 ІОВ – інші операційні витрат;
 АВ – адміністративні витрати;
 ВЗ – витрати на збут.

Доходи та витрати у контрольованій операції можуть бути як прямі, тобто безпосередньо відноситися до операції, так і непрямі. Прямими є ДР, СР та деякі окремі статті інших доходів та витрат. Непрямі витрат – це витрати, які мають економічне відношення до операції, але не можуть бути безпосередньо розподілені на операцію. ПКУ передбачає, що при розрахунку ЧРВ всі релевантні непрямі витрати повинні бути розподілені на аналізовану операцію із застосуванням найбільш доцільного та економічно обґрунтованого алгоритму розподілу. Алгоритм розподілу, передбачає пропорційне розподіленні доходів/витрат на операцію із використанням ключа розподілу (КР). КР може мати грошовий або натуральний еквівалент, залежно від типу доходів/витрат та природи самої операції. Для безпосереднього розрахунку показника ЧВР Платника в Операції доцільно використовувати дані первинного бухгалтерського обліку (БО). Для цього, необхідно ідентифікувати рахунок обліку, за якими відбувається відображення прямих та непрямих доходів та витрат за Операцією. Відповідно до формули розрахунку ЧРВ та Плану рахунків БО [150], затвердженого МінФіном, до розрахунку можуть відноситися статті доходів та витрат, які обліковуються за наступними рахунками БО (табл.3.16):

Таблиця 3.16

Статті доходів/витрат з відповідними рахункам

Стаття доходів/витрат	№ рахунку БО (синтетичний та субрахунки)
Дохід від реалізації	70 (701,702,703,704,705)
Собівартість реалізації	90 (901,902,903,904)
Загальновиробничі витрати	91 (за видами витрат)
Інший операційний дохід	71 (710,711,712,713,714,715,716,717,718,719)
Інші операційні витрат	94 (940,941,942,943,944,945,946,947,948,949)
Адміністративні витрати	92 (за видами витрат)
Витрати на збут	93 (за видами витрат)

Джерело: розроблено авторкою

Для розрахунку ЧРВ від реалізації Продукції необхідно провести аналіз кредиту відповідних рахунків у кореспонденції із дебетом рахунку 79 «Фінансові результати». До розрахунку ЧВР з відповідних субрахунків враховуються тільки ті статті доходів та витрат, які розподілені на Операцію 1 прямо, або відповідно обраного алгоритму розподілу. Аналіз рахунків 70 та 90 проводиться за аналітикою (субконто) «Продукція» та «Контрагент», яким присвоюються значення, відповідно, Продукції та АВС (Кіпр). Всі суми доходів та витрат відносяться безпосередньо на Операцію 1. Загальновиробничі витрати розподіляються (списуються) на рахунок 90 за видами витрат відповідно алгоритму розподілу, передбаченому обліковою політикою Платника. Такий розподіл реалізований безпосередньо у бухгалтерській програмі. Аналіз прямих доходів та витрат за іншими рахунками розподіляються на Операцію 1 відповідно до первинних документів та сум витрат за даними відповідних карток рахунків. Розподіл непрямих доходів та витрат відбувається шляхом множення загальної суми за статтею, яка розподіляється на ключ розподілу – відношення показника бази розподілу у Операції до загального (суми) показника бази (наприклад, собівартість у операції по відношенню до загальної собівартості). За результатами аналізу карток відповідних рахунків у розрізі окремих господарських операцій та контрагентів, був проведений відповідний розподіл (Таблиці Г.1.1 - Г1.4 Додатку Г).

Розрахунок показника рентабельності для Контрагента

Відповідно положень ПКУ [2], чиста рентабельність продажів (ЧРП) розраховується за формулою:

$$\text{ЧРП} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Дохід}} = \frac{\text{ДР} - \text{СР} + \text{ІОД} - \text{ІОВ} - \text{АВ} - \text{ВЗ}}{\text{ДР}} \quad (3.2)$$

де: ДР – дохід від реалізації;

СР – собівартість реалізації;

ІОД – інший операційний дохід;

ІОВ – інші операційні витрат;

АВ – адміністративні витрати;

ВЗ – витрати на збут.

Оскільки ABC (Кіпр) застосовує МСФЗ для складання звітності, відповідні статті звіту про фінансові результати представлені в табл.3.17:

Таблиця 3.17

Відповідність статей звіту про фінансові результати в ПКУ та МСФЗ

Найменування статті відповідно ПКУ	Найменування статті відповідно МСФЗ
Дохід від реалізації	Revenue
Собівартість реалізації	Cost of goods sold
Інший операційних дохід	Other operating income
Адміністративні витрати	General and administrative expenses
Витрати на збут	Selling expenses
Інші операційні витрати	Other operating expenses

Джерело: розроблено авторкою

Підхід до розрахунку та розподілу непрямих доходів та витрат, у цілому, відповідає такому, який було застосовано для розрахунку ЧРВ Платника. Відмінність полягає в тому, що ABC (Кіпр) застосовує відмінний від Платника план рахунків за МСФЗ. Розподіл за результатами аналізу карток відповідних рахунків у розрізі окремих господарських операцій та контрагентів, наведено у табл. Г.2 додатка Г.

Визначення динаміки (зміни) показників рентабельності

Для визначення показників динаміки та трендів рентабельності аналізуються дані щодо рентабельності у КО та НКО поточного періоду та у попередніх періодах. Для визначення індикатора І1.3 аналізується знак показника рентабельності та його відносне відхилення порівняно до відповідного ринкового показника рентабельності в НКО. Показник рентабельності за попередні звітні періоди розраховується аналогічно до показника поточного звітного періоду, методологія розрахунку якого наведена вище. Модель порівняння індикаторів наступна (формула 3.3) :

$$I1.3 = \begin{cases} \frac{PKO_n}{PHKO_n} - 1 \\ PKO_n \equiv PHKO_n \end{cases} \quad (3.3)$$

де: PKO_n – рентабельність, сторони КО, що тестується в періоді n ;

$PHKO_n$ – медіана рентабельності в співставних НКО в періоді n ;

n – період, де $n=1$ відповідає звітному періоду.

Як правило, для аналізу використовують $n=1 \dots 3$.

Для визначення індикатора І1.4 аналізується відношення рентабельності КО звітного та попереднього періоду, як у КО, так і НКО. Модель порівняння індикаторів наступна (формула 3.4):

$$I1.4 = \begin{cases} \frac{PKO_n}{PKO_{n-1}} - 1 \equiv \frac{PHKO_n}{PHKO_{n-1}} - 1 \\ n = 1 \dots 2 \end{cases} \quad (3.4)$$

Розподіл рентабельності (прибутку) між Платником і Контрагентом

Для визначення показників розподілу аналізується частка кожної із сторін КО у загальному (консолідованому) прибутку, який отримує Група від КО. Така частка порівнюється з ринковим розподілом прибутку між компаніями із зіставним функціональним профілем, які зареєстровані у юрисдикціях із високим ставками корпоративного податку та/або країнах, які не використовують пільгові податкові режими. Відповідні показники у КО розраховуються за формулою 3.5:

$$РДП(КО) = \frac{PKO_{K1}}{PKO_{K1} + PKO_{K2} + PKO_{Kn}} \quad (3.5)$$

де: РДП – розподіл долі прибутку на компанію, яка зареєстрована в низькоподатковій юрисдикції;

PKO – абсолютне значення операційного прибутку в КО;

K1 – компанія (сторона КО), зареєстрована в низькоподатковій юрисдикції;

n – кількість учасників КО, між якими розподіляється прибуток.

Для визначення відповідної долі розподілу у НКО застосовується формула 3.6:

$$РДП(НКО) = \frac{БРП_{K1} \cdot ПР_{K1}}{БРП_{K1} \cdot ПР_{K1} + БРП_{K2} \cdot ПР_{K2} + БРП_{Kn} \cdot ПР_{Kn}} \quad (3.6)$$

де: РДП – розподіл долі прибутку в НКО;

БРП – база розподілу прибутку відповідної компанії у КО (доходи, витрати, активи, капітал, інвестиції);

ПР – показник рентабельності у НКО на відповідну базу прибутку;

K1 – компанія (сторона КО), зареєстрована в низькоподатковій юрисдикції;

n – кількість учасників КО, між якими розподіляється прибуток.

Для аналізу показників рентабельності у НКО важливим є проведення детального функціонального аналізу та використання зіставних функціональних профілів як у КО,

так і у НКО, для того, щоб база (фінансовий показник) у КО множився на показник рентабельності у НКО співставної компанії, яка має аналогічний або максимально співставний функціональний профіль відповідно до результатів функціонального аналізу.

Застосування методології для оперативного та перспективного вимірів

Наведені вище підходи до розрахунків застосовуються для аналізу ризиків у ретроспективному вимірі. Оперативний вимір застосовує фінансові показники на поточну дату аналізу ризику. У КО такі дані містяться у оперативного бухгалтерському обліку. Дані щодо операційних витрат для такого аналізу можуть бути неточними, оскільки на дату аналізу звітний період (наприклад – місяць) може бути не закритий і не всі операційні доходи та/або витрати відображені або підкріплені первинними документами. Проте, похибка, порівняно до фінальних даних є незначною.

Оскільки на поточну дату дані щодо рентабельності зіставних операцій або компаній є, як правило, відсутніми застосовуються індексовані показники рентабельності у НКО за попередній період з урахуванням фактичних змін цін на Товар, Сировину, промислову продукцію, заробітну плату з початку року до дати аналізу. Структура індексу залежить від структури доходів та витрат у НКО та їх залежності від зміни цін на відповідні товари/послуги, на яких базуються індекси. У нашому випадку, для оперативного виміру період індексації – 1 квартал 2020 року. Основні індекси – зміни цін на карбамід, газ та інфляція.

Для перспективного виміру застосовані прогностні (бюджетні) показники для розрахунку індикатору. Для КО це бюджет доходів та витрат, звідки відповідні статті доходів та витрат використовуються для розрахунку рентабельності. Для визначення рентабельності у НКО показники ЧРВ та ЧРП для 2020 року індексуються у частині доходів та основних витрат на коефіцієнт прогнозованого збільшення цін на Товар (для доходу від реалізації), сировину (для собівартості виробництва) та інфляції (для інших витрат) з урахуванням обсягів реалізації в натуральному вимірі. Таким чином,

методологія розрахунку індикаторів у різних інтерпретаціях не змінюється, проте змінюються вихідні дані для їх розрахунку.

2. Операції з НПЮ (I2)

Сутність відповідного індикатора полягає у тому, що суттєві обсяги операцій з контрагентами, зареєстрованими у низькоподаткових юрисдикціях можуть свідчити про наявність умисного розподілу прибутку у більш вигідні з погляду оподаткування юрисдикції та податкові режими. Таким чином, основним виміром індикатору є відносна доля певного фінансового показника Платника у КО відносно загального значення такого показника у КО. Однак, значний обсяг продажу на контрагентів, зареєстрованих у НПЮ сам по собі не є свідченням наявності ризику ТЦ. Така ознака свідчить про необхідність звернути увагу на КО та провести подальший аналіз. Тому, такий індикатор можна застосовувати у комбінації – долі продажів на НПЮ із ціною продажу у таких КО. Основний принцип аналізу полягає у порівнянні такої долі та ціни із відповідними показниками у НКО або інших операціях Платника. Під фінансовим показником тут розуміються доходи, витрати, прибуток, капітал, активи або інвестиції в КО.

Основні схеми застосування

Для застосування індикатора I2 можливі наступні інтерпретації:

1. Порівняння долі операцій з контрагентами з НПЮ у КО та співставних НКО (I 2.1).
2. Порівняння долі операцій з контрагентами з НПЮ у КО Платника та у операціях інших компаній групи, до якої належить Платник (I 2.2).
3. Порівняння долі операцій з контрагентами з НПЮ у КО звітного періоду із аналогічним показником Платника у попередніх фінансових періодах (I 2.3).
4. Порівняння ціни у КО в операціях з НПЮ та ринкової ціни на аналогічний товар (I 2.4).

Вибір фінансового показника

Вибір фінансового показника залежить від наступних критеріїв:

- залежність від показників, які склалися у КО (K1);

- доцільність використання такого показника відповідно до економічного суті такої операції (К2);
- наявність вихідних даних для його розрахунку (К3).

Для Операції 1 аналіз вибору показника (виконання критеріїв) представлено у табл. 3.18:

Таблиця 3.18

Вибір фінансового показника

Показник	К1	К2	К3	Вибір
Доходи	(Ні) Показник сформований в КО	Так	Так	Так
Витрати	(Ні) Показник сформований в інших КО Платника	Так	(Ні) Обмежений доступ до інформації про такі показники в НКО	Ні
Прибуток	(Ні) Показник сформований в КО	Так	Ні	Ні
Активи	Так	(Ні) Одні й ті самі активи задіяні у різних операціях	Ні	Ні
Капітал	Ні	Ні	Ні	Ні
Інвестиції	Ні	Ні	Ні	Ні

Джерело: розроблено авторкою

Таким чином, фінансовим показником для розрахунку долі операцій з НПЮ було обрано показник доходів Платника у таких операціях. Для спрощення у якості еквіваленту доходу у КО та НКО далі буде застосований показник виручки (без врахування знижок, премій, дисконтів та інших надбавок чи вирахувань із доходу).

Розрахунок долі НПЮ у КО та НКО

Доля виручки у операціях з НПЮ у КО та НКО розраховується за формулою 3.7:

$$\text{ДНПЮ(КО)} = \frac{\text{Виручка від реалізації Товару в КО/НКО}}{\text{Загальна дохід від реалізації}} \quad (3.7)$$

Для розрахунку доходів використовуються наступні бухгалтерські рахунки (табл.3.19):

Таблиця 3.19

Бухгалтерські рахунки для розрахунку доходів

Показник	Бухгалтерський вираз
Виручка в КО	Дебетовий оборот по рахунку 362 Субконто: Продукція = Товар; Контрагент = АВС (Кіпр)
Виручка в НКО	Дебетовий оборот по рахунку 362 Субконто: Продукція = Товар; Контрагент = Всі контрагенти із НПЮ
Загальний дохід	Кредитове сальдо по рахунку 701

Джерело: розроблено авторкою

Використання загального доходу (не доходу від продажу Товару) пов'язане із обмеженням щодо вихідних даних для розрахунку у НКО (буде розглянуто нижче). В деяких випадках (залежно від наявності інформації) виручка у НКО може розглядатися не для відповідного товару, а у цілому для усіх контрагентів із НПЮ. У цьому випадку важливу роль відіграє функціональний профіль співставних компаній, який виступають у ролі НКО. Використання обороту (не доходу) у КО та НКО також пов'язано із обмеженнями вихідних даних для розрахунку у НКО (детально буде розглянуто нижче). Для розрахунку відповідного показника у КО за попередні періоди (І2.3), використовуються аналогічні дані у КО за попередні звітні періоди. Глибина аналізу (кількість історичних періодів) у цьому випадку складає три попередніх звітних роки.

Аналіз та розрахунок цін у КО та НКО

Для подальшого співставлення цін у КО та НКО необхідно привести усі ціни на Товар до єдиних комерційних умов – базису поставки та умов оплати. Крім того, порівняння цін повинно відбуватися у співставному часовому інтервалі. Тобто, ціни у порівнюваних КО та НКО повинні бути сформовані у одному й тому ж періоді. Довжина періоду (день, тиждень, місяць тощо) залежить від волатильності цін на ринку – при стабільній ціни у якості періоду може виступати місяць, при нестабільній – тиждень або навіть день. Для розрахунку ціни у КО застосовуємо формулу 3.8:

$$\text{Ц(КО)} = \frac{\text{Дохід від реалізації Товару в КО (Період)}}{\text{Натуральний обсяг реалізації в КО (Період)}} \quad (3.8)$$

Дохід від реалізації може бути отриманий за результатами аналізу карти рахунку БО 362 у кореспонденції із кредитом рахунком 701 у розрізі (субконто) «Контрагент», «Товар», «Період» та «Місце постачання». Обсяг реалізації Товару у тонах отримуємо з картки рахунку БО 281 у кореспонденції із рахунком 901 у розрізі (субконто) «Контрагент», «Товар», «Період» та «Місце постачання». Ціна в НКО розраховується за формулою 3.9:

$$\text{Ц(НКО)} = \text{РЦ} \pm \text{K1} \pm \text{K2} \quad (3.9)$$

де: РЦ – ринкова ціна на карбамід; К1 – коригування на різницю в умовах (місці) постачання; К2 – коригування та різницю в умовах оплати. Коригування на умови постачання визначається як різниця у логістичних витратах (ЛВ) на постачання до Місця постачання у КО та НКО (формула 3.10):

$$K1 = LB(KO) - LB(NKO) \quad (3.10)$$

Коригування на умови оплати розраховується з урахуванням вартості грошей в часі як різниця між кількістю днів відстрочення платежу (ВП) в КО та НКО, помножена на денну ринкову процентну ставку по кредиту (i) із відповідним строком користування. За умови передплати кількість днів для розрахунку береться з від’ємним знаком:

$$K2 = (BP(KO) - BP(NKO)) \cdot \frac{i}{365} \quad (3.11)$$

Джерела інформації для розрахунку індикаторів

Вибір джерел інформації для визначення індикаторів залежить від виміру індикатора – ретроспективного, оперативного або перспективного. Окремо аналізуються джерела інформації для КО та НКО. Для КО, як правило, застосовуються внутрішні джерела, для НКО – зовнішні.

Джерела інформації для КО

Для ретроспективного виміру індикатору оцінки ризику використовується інформація про КО, які вже відбулися. Оперативний аналіз вимагає найбільш актуальної інформації на дату такого аналізу. При цьому, така інформація може не бути повною або точною – тобто може мати певні припущення, планові показники (замість фактичних), усереднення або округлення. Для перспективного аналізу, зазвичай, використовується прогнозна інформація, яка базується як на історичних даних, так і очікуваннях щодо зміни певних економічних та фінансових показників. Визначальною для вибору джерела інформації є методологія розрахунку індикатору, зазначена вище. Аналіз джерел представлено у вигляді матриці ознак відповідності та застосовності джерела, де строками будуть види джерел, а стовбцями – обрані індикатори ризику (табл.3.20).

Таблиця 3.20

Матриця ознак відповідності та застосовності джерела

Джерело/Тип даних	Рентабельність (I1)	Операції з НПЮ (I2)
<i>Ретроспективний вимір</i>		
Фінансова звітність (звіт про фінансові результати)	Картки рахунків БО за визначений період, у т.ч.: рах. 701, 71, 901, 91, 92, 93, 94 та 79 у розрізі (субконто) Товарів і Контрагентів	Картки рахунків БО за визначений період, в т.ч.: рах. 701 та 362 у розрізі (субконто) Товарів і Контрагентів
Податкова звітність	Звіт про контрольовані операції: поле «Рентабельність сторони, що тестується». Звіт про КІК: рентабельність контрагентів нерезидентів.	Звіт про контрольовані операції: Додатки за низькоподатковими контрагентами
Митна звітність та статистика	Не застосовується	Не застосовується
Інформація від фінансових установ	Не застосовується	Не застосовується
Управлінська звітність	Дані ключів розподілу операційних витрат на КО	Не застосовується
Статистична звітність	Не застосовується	Не застосовується
Інші джерела	Не застосовується	Не застосовується
<i>Оперативний вимір</i>		
Фінансова звітність (звіт про фінансові результати)	Картки рахунків БО за визначений період, у т.ч.: рах. 701, 901 у розрізі (субконто) Товарів і Контрагентів. Обороти за іншими рахунками можуть не відображати об'єктивну інформацію в оперативного вимірі, оскільки, оперативно наявні не всі первинні документи, та деякі доходи та витрати не можуть бути визначені	Картки рахунків БО за визначений період, у т.ч.: рах. 701 та 362 у розрізі (субконто) Товарів і Контрагентів
Митна звітність та статистика	Не застосовується	Дані щодо експорту на НПЮ з митних декларацій
Управлінська звітність	Управлінський фінансовий результат в КО	Не застосовується
Всі інші джерела	Не застосовується	Не застосовується
<i>Перспективний вимір</i>		
Управлінська звітність	Бюджет доходів та витрат за видами товарів та контрагентами	Бюджет доходів та витрат за видами товарів та контрагентами
Всі інші джерела	Не застосовується	Не застосовується

Джерело: розроблено авторкою

Джерела інформації для НКО

Основним критерієм для вибору джерел інформації про НКО є доступність даних. Часто, детальна інформація має обмежений доступ, тому використовуються агреговані показники або певні припущення щодо використання таких даних. Основним припущення при аналізі рентабельності у НКО є те, що використання рентабельності компаній замість рентабельності операцій суттєво не впливає на порівняння КО та НКО. Оскільки доступ до детальної фінансової інформації незалежних співставних компаній, як правило, відсутній, приймається припущення, що для монофункціональних компаній рентабельність окремих операцій відповідає (суттєво не відрізняється) від загальної

рентабельності відповідно даних фінансової звітності таких компаній. Під монофункціональними компаніями розуміються підприємства, які переважно, здійснюють один вид діяльності та/або виробляють/реалізують монопродукт. У нашому випадку такий вид діяльності – виробництво карбамідних добрив.

При використанні даних компаній у якості НКО, відповідно по положень ПКУ, такі компанії повинні відповідати наступним вимогам:

- 1) якщо зіставна юридична особа проводить діяльність, зіставну з діяльністю сторони контрольованої операції, що досліджується, та виконує зіставні функції, пов'язані з такою діяльністю. Зіставлення діяльності визначається, зокрема, але не виключно, з урахуванням видів економічної діяльності згідно з КВЕД ДК 009:2010 [151], а також міжнародними класифікаторами.
- 2) якщо зіставна юридична особа не має збитків за даними бухгалтерської (фінансової) звітності більш ніж в одному звітному періоді у періодах, які використовуються для розрахунку відповідних фінансових показників.
- 3) якщо зіставна юридична особа не володіє прямо та/або опосередковано корпоративними правами іншої юридичної особи з часткою такої участі у розмірі 25 і більше відсотків та/або не має як учасника (акціонера) юридичну особу з часткою прямої (опосередкованої) участі у розмірі 25 і більше відсотків.

Також, під час аналізу зовнішніх джерел інформації, незалежно від виміру, використовується найчастіше ретроспективна інформація, оскільки, за виключенням біржових цін, оперативна інформація є відсутньою. Це пов'язано з тим, що для збору, аналізу та репрезентації будь-яких даних необхідний час і тому зовнішня інформація на момент публікації вже має певний часовий лаг – від кількох днів до кількох місяців. Для визначення рентабельності у НКО застосовувалися показники середньозваженої рентабельності зіставних компаній за три попередні роки. Така можливість передбачена нормами ПКУ: під час визначення діапазону рентабельності використовується інформація про зіставних юридичних осіб на підставі даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності, відображених за національними положеннями (стандартами)

бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності за звітний (податковий) період (рік), у якому здійснена контрольована операція, або за декілька податкових періодів (років).

Матриця аналізу та вибору джерел представлена у табл. 3.21.

Таблиця 3.21

Матриця аналізу та вибору джерел:

Джерело/Тип даних	Рентабельність (I1)	Операції з НПЮ (I2)
<i>Ретроспективний та оперативний вимір</i>		
Фінансова звітність (звіт про фінансові результати)	Звіт про фінансові результати (Форма 2) для українських компаній. Profit and loss statement для компаній нерезидентів.	Дохід від реалізації товарів, робіт та послуг (Revenue) відповідно Звіту про фінансові результати (Profit and loss statement) для українських компаній (нерезидентів).
Податкова звітність	Не застосовується через обмежений доступ.	Не застосовується через обмежений доступ.
Митна звітність та статистика	Не застосовується	Митна статистика щодо експорту товарів у розрізі платників податку, кодів УКТЗЕД товарів та торгуючих країн нерезидентів.
Інформація від фінансових установ	Не застосовується через обмежений доступ.	Не застосовується через обмежений доступ.
Управлінська звітність	Не застосовується	Не застосовується
Статистична звітність	Середні галузеві показники прибутковості (рентабельності) компаній відповідної галузі за даними Укрстат та/або EU Stat	Статистика НБУ за процентними ставками
Інші джерела	Не застосовується	Ціни на карбамід за даними WorldBank Price Stat. Дані УЗ щодо тарифів на транспортування сухих вантажів залізницею.
<i>Перспективний вимір</i>		
Інші джерела	Прогнози щодо зміни цін на основні елементи доходів та витрат – товару, сировину, робочу силу тощо. Для Товару та складових витрат на його виробництво – це прогнози World Bank, IMF, EIU тощо.	Прогнози цін на карбамід за даними WorldBank Commodities prices forecast.

Джерело: розроблено авторкою

Розрахунок індикаторів ризику

Відповідно до описаної методології розрахунку, використовуючи дані із зазначених вище джерел, отримуємо наступні значення обраних індикаторів ризику ТЦ у розрізі інтерпретацій та вимірів (табл.3.22):

Таблиця 3.22

Значення обраних індикаторів ризику ТЦ в розрізі інтерпретацій та вимірів

Індикатор (в розрізі інтерпретацій)	Значення в КО	Значення в НКО
<i>Ретроспективний вимір</i>		
I 1.1	0.65%	1.53%-6.39%
I 1.2	0.65%	0.90%
I 1.3	0.65%; 0.88%; 0.67%	3.14%; 2.96%; 2.08%
I 1.4	-26 п.п.	6.08 п.п.
I 1.5	Виробництво: 90% Трейдинг: 10%	Виробництво: 62% Трейдинг: 38%
I 2.1	80%	47%
I 2.2	80%	90%
I 2.3	80%	85%
I 2.4	240-243 \$/т	245 \$/т
<i>Оперативний вимір</i>		
I 1.1	0.62%	1.20%-5.03%
I 1.2	0.62%	0.80%
I 1.3	0.62%; 0.65%; 0.88%	2.47%; 3.14%; 2.96%
I 1.4	-8.03 п.п.	-21.34 п.п.
I 1.5	Виробництво: 96% Трейдинг: 4%	Виробництво: 96% Трейдинг: 4%
I 2.1	85%	47%
I 2.2	85%	90%
I 2.3	85%	80%
I 2.4	233-238 \$/т	231 \$/т
<i>Перспективний вимір</i>		
I 1.1	0.55%	1.20%-5.03%
I 1.2	0.55%	0.75%
I 1.3	0.55%; 0.65%; 0.88%	2.47%; 3.14%; 2.96%
I 1.4	-15.69 п.п.	-21.34 п.п.
I 1.5	Виробництво: 97% Трейдинг: 3%	Виробництво: 96% Трейдинг: 4%
I 2.1	85%	47%
I 2.2	85%	90%
I 2.3	85%	80%
I 2.4.	230-233 \$/т	220 \$/т

Джерело: розроблено авторкою

Аналіз результатів

Нижче представлений аналіз отриманих результатів з погляду економічних причин їх формування. Цей етап передуює безпосередньо оцінці ризику ТЦ у КО, оскільки надає економічне пояснення індикаторів та вплив ринкових та інших об'єктивних факторів на їх формування (табл. 3.23, 3.24).

Таблиця 3.23

Рентабельність

Індикатор	Коментар
<i>Ретроспективний вимір</i>	
I 1.1.	Рентабельність у КО знаходиться поза межами ринкового діапазону (індикатор I 1.1), що потенційно свідчить про недоотримання АВС (Кіпр) частини прибутку від КО відповідно до її ФАР.
I 1.2.	Рентабельність у КО менша за аналогічний показник інших трейдерів Товару, які працюють у рамках Групи – АВС (США) та АВС (ОАЕ) (індикатор I1.2). Це може бути пов'язано із ринком збуту, оскільки ціна на Товару дещо вища на ринках Азії.
I 1.3.	Рентабельність у КО системно (протягом принаймні 3-х років) нижча за ринкову. При цьому, ринковий показник постійно зростає останні роки, а показник у КО не має такого тренду.
I 1.4.	Тренд останнього року у КО та НКО різнонаправлений. У КО ЧРП зменшилася у 2019 році порівняно із 2018. Це може бути пов'язано із незначним зниженням ринкової ціни на Товар. У той же час, рентабельність у НКО зростає, імовірно, оскільки незалежні трейдери перекладають можливе зниження ціни на виробників, які приймають на себе ринковий ризик.
I 1.5.	Розподіл прибутку у КО та НКО значно відрізняється. У НКО трейдери отримують істотно більшу частину прибутків у якості винагороди за свої ФАР. У КО більшу частину прибутку акумулює виробник Товару. Імовірно, через це рентабельність трейдера знаходиться нижче ринкового діапазону.
<i>Оперативний вимір</i>	
I 1.1.	Аналогічно коментаря для Ретроспективного виміру
I 1.2.	Аналогічно коментаря для Ретроспективного виміру
I 1.3.	Падіння ціни викликає падіння ЧРП як у КО, так і НКО. Однак, рентабельність у КО залишається істотно нижчою аніж у НКО з року у рік.
I 1.4.	Прибутковість у КО та НКО однаково відреагували на падіння ринкової ціни на карбамід. ЧРП у НКО впало більш різко. Це, можливо, пов'язано із більшим запасом прибутковості ринкових трейдерів, порівняно до АВС (Кіпр).
I 1.5.	Після падіння цін на карбамід прибутковість трейдерів скоротилася. У той же час, більш суттєве падіння цін на газ дозволив збільшити прибутки виробників за перерозподілити більшу частину загального прибутку – як у КО, так і у НКО.
<i>Перспективний вимір</i>	
I 1.1.	Аналогічно коментаря для Ретроспективного виміру
I 1.2.	Аналогічно коментаря для Ретроспективного виміру
I 1.3.	Аналогічно коментаря для Оперативного виміру
I 1.4.	Аналогічно коментаря для Оперативного виміру
I 1.5.	Аналогічно коментаря для Оперативного виміру

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця 3.24

Операції з НПЮ

Індикатор	Коментар
<i>Ретроспективний вимір</i>	
I 2.1.	В середньому, 47% експортних доходів Товару відбувається на користь контрагентів, зареєстрованих у низькоподаткових юрисдикціях. У той же час, аналогічний показник у НКО майже удвічі більше.
I 2.2.	Для інших виробників Групи 90% доходів від експорту відбуваються через НПЮ. Це пов'язано з тим, що майже всі торгові операції Групи відбуваються через дві низькоподаткові юрисдикції – Кіпр та ОАЕ.
I 2.3.	Доля експорту на контрагентів з НПЮ виросла з 75% у минулому до 80% у звітному періоді, що приводить до збільшення концентрації прибутку у НПЮ.
I 2.4.	Ціни у КО та НКО були приведені до умов FOB Одеса, а умови оплати 100% передплата. Ціни у КО склали від 240 до 243 залежно від логістичного напрямку (порти або західний кордон). Середньорічне відхилення ціни у КО від ціни у НКО складає -2.5% (морський напрямок) та -1.2% (західний кордон). Таким чином, ціни у КО є нижчими аніж у НКО.
<i>Оперативний вимір</i>	
I 2.1.	Аналогічно коментаря для Ретроспективного виміру
I 2.2.	Аналогічно коментаря для Ретроспективного виміру
I 2.3.	Аналогічно коментаря для Ретроспективного виміру (зростання з 80% до 85%)

Закінчення таблиці 3.24

Індикатор	Коментар
I 2.4.	Ціни у КО та НКО були приведені до умов FOB Одеса, а умови оплати 100% передплата. Ціни у КО склали від 233 до 238 залежно від логістичного напрямку (порти або західний кордон). Середньорічне відхилення ціни у КО від ціни у НКО складає +0.9% (морський напрямок) та +3% (західний кордон). Таким чином, ціни у КО є вищими аніж у НКО.
<i>Перспективний вимір</i>	
I 2.1.	Аналогічно коментаря для Ретроспективного виміру
I 2.2.	Аналогічно коментаря для Ретроспективного виміру
I 2.3.	Аналогічно коментаря для Оперативного виміру
I 2.4.	Ціни у КО та НКО були приведені до умов FOB Одеса, а умови оплати 100% передплата. Ціни у КО склали від 230 до 233 залежно від логістичного напрямку (порти або західний кордон). Середньорічне відхилення ціни у КО від ціни у НКО складає +4.5% (морський напрямок) та +5.5% (західний кордон). Таким чином, ціни у КО є вищими аніж у НКО.

Джерело: розроблено авторкою

Аналіз ризиків: Операція 2

Вибір індикатору ризику

Аналогічно підходу, застосованому до Операції 1, проаналізуємо та визначимо релевантний індикатор або декілька індикаторів ризику для Операції 2. Матриця вибору індикатору представлена у табл. Г.3 Додатку Г:

Методологія розрахунку індикатора

1. Рентабельність

Аналогічно до Операції 1, оцінка рентабельності Центру закупівель або «І1» може мати п'ять різних інтерпретацій, які можна визначити як різні Тести гіпотез. Далі розглядаємо аналогічні інтерпретації:

- 1) рентабельність у КО порівняно із галузевими показниками рентабельності (І1.1);
- 2) рентабельність у КО порівняно із рентабельністю інших компаній групи (І1.2);
- 3) Тренди рентабельності у КО: регулярні збитки або низькі прибутки (І1.3);
- 4) Динаміка рентабельності у КО у порівнянні із ринковим трендам (І1.4);

Період аналізу та схема застосування відповідають тим, що були застосовані для Операції 1.

Вибір сторони, що тестується.

У результаті Операції 1 безпосередньо фінансовий результат та, відповідно, рентабельність, отримує лише Центр закупівель.

Таким чином, основною стороною для аналізу, у даному випадку є Контрагент.

Вибір показника рентабельності

Матриця вибору показника рентабельності представлена у табл. Г.4 Додатку Г. Таким чином, для Центру витрат найбільш застосованим є показник чистої рентабельності витрат.

Розрахунок показника рентабельності для Центру витрат

Відповідно положень ПКУ, чиста рентабельність продажів (ЧРП) розраховується за формулою 3.12:

$$\text{ЧРВ} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Повні витрати}} = \frac{\text{ДР} - \text{СР} + \text{ІОД} - \text{ІОВ} - \text{АВ} - \text{ВЗ}}{\text{СР} + \text{ІОВ} + \text{АВ} + \text{ВЗ}} \quad (3.12)$$

де : ДР – дохід від реалізації;

СР – собівартість реалізації;

ІОД – інший операційний дохід;

ІОВ – інші операційні витрати;

АВ – адміністративні витрати;

ВЗ – витрати на збут.

Оскільки АВС (Швейцарія) застосовує МСФЗ для складання звітності, відповідні статті звіту про фінансові результати наведені у табл. 3.17. Підхід до розрахунку та розподілу непрямих доходів та витрат, у цілому, відповідає такому, який було застосовано для розрахунку ЧРВ для Операції 1. Відмінність полягає у тому, що АВС (Швейцарія) застосовує відмінний від Платника план рахунків за МСФЗ. За результатами аналізу карток відповідних рахунків у розрізі окремих господарських операцій та контрагентів, був проведено відповідний розподіл (табл. Г.5 Додатку Г).

Визначення динаміки (зміни) показників рентабельності

Для визначення показників динаміки та трендів рентабельності застосовується аналогічний підхід як і для Операції 1.

Застосування методології для оперативного та перспективного вимірів

Методологія розрахунку індикаторів у різних інтерпретаціях не змінюється, проте змінюються вихідні дані для їх розрахунку. Для кожної інтерпретації застосовуються підходи, аналогічні до Операції 1.

2. Централізація функцій (I5)

Як правило, економічна доцільність централізації певних функцій визначається економією від такої централізації. У цьому випадку, окремі члени ТНК отримують індивідуальні вигоди за рахунок ефекту масштабу всієї групи, наприклад, через знижки цін на сировину або ТМЦ, які отримує група, закупаючи великий обсяг для всіх учасників ТНК. В той же час, окремі члени ТНК сплачують певну винагороду за функцію закупівлі на користь групи (центру закупівель). Концепція принципу «витягнутої руки» полягає у тому, що структуруючи операцію таким чином, вигода покупця, яка визначається економією у ціні придбаного товару/послуги, перевищує додаткові витрати на сплату винагороди (націнки) закупівельної компанії. У іншому випадку, таке структурування операцій може свідчити про консолідацію прибутку на закупівельній компанії та, відповідно, наявності ризику ТЦ. Таким чином, виміром індикатору ризику I5 для Операції 2 є різниця між знижкою у ціні на сировину та рентабельністю (націнкою) Центру закупівель. Математичний вираз індикатору такий:

$$I5 = \begin{cases} \frac{Ц(КО) - Ц(НКО)}{Ц(КО)} - ЧРП(КО) > 0 \\ ЧРП(КО) \equiv РЧРП_{min} \dots РЧРП_{max} \end{cases} \quad (3.13)$$

де: Ц(КО) – ціна на Сировину у КО;

Ц(НКО) – ціна на Сировину у НКО;

ЧРП(КО) – чиста рентабельність продажів Центру закупівель в КО;

РЧРП_{min} – нижня границя ринкового діапазону ЧРП;

РЧРП_{max} – верхня границя ринкового діапазону ЧРП;

Чиста рентабельність продажів розраховується відповідно до алгоритму, наведеному для Операції 1. Під час розрахунків ціни на Сировину у КО та НКО повинні бути приведені до єдиного базису з урахуванням умов постачання, оплати, обсяг тощо, як це описано для індикатору I 2.3 Операції 1.

Застосування методології для оперативного та перспективного вимірів

Наведені вище підходи до розрахунків застосовуються для аналізу ризиків у ретроспективному та оперативному вимірі. Оперативний вимір застосовує фінансові

показники у НКО (ціни та рентабельність) наявні на дату аналізу ризиків. Перспективний вимір використовує бюджетні показники у КО та прогнозні показники у НКО. При цьому, для розрахунку планової рентабельності у НКО застосовується механізм індексації статей доходів та витрат на індекси, які враховують основні фактори ціноутворення на продукцію, сировину, матеріали та робочу силу для співставних компаній. Для природного газу такими факторами є ціни на газ та інфляція.

Джерела інформації для розрахунку індикаторів

Вибір джерел інформації для визначення індикаторів залежить від виміру індикатора – ретроспективного, оперативного або перспективного. Окремо аналізуються джерела інформації для КО та НКО. Для КО, як правило, застосовуються внутрішні джерела, для НКО – зовнішні. Основні вихідні дані, які застосовуються для розрахунку індикатору І5 – рентабельність нерезидента у КО та рентабельність у НКО, ціни на газ у КО та НКО.

Джерела інформації для КО

Для ретроспективного виміру індикатору оцінки ризику І5 використовується інформація про ціни на газ в КО, які вже відбулися, а також фактичний показник ЧРП для Центру закупівель. Поточний (оперативний) аналіз вимагає використання поточної інформації – цін та рентабельності на дату аналізу (кінець першого кварталу). Для перспективного аналізу використовуються бюджетні ціни та націнки на газ, який реалізується Центром закупівель у КО. Визначальною для вибору джерела інформації є методологія розрахунку індикатору зазначена вище. Аналіз джерел представлено у матриці ознак відповідності та застосовності джерела, де строками будуть види джерел, а стовбцями – обрані індикатори ризику (табл.3.25).

Джерела інформації для НКО

Основним критерієм для вибору джерел інформації про НКО є доступність даних. Часто, детальна інформація має обмежений доступ, тому використовуються агреговані показники або певні припущення щодо використання таких даних.

Таблиця 3.25

Матриця ознак відповідності та застосовності джерел

Джерело/Тип даних	Централізовані функції (I5)
<i>Ретроспективний вимір</i>	
Фінансова звітність (звіт про фінансові результати)	Дані бухгалтерського обліку щодо доходів та витрат у КО
Податкова звітність	Звіт про контрольовані операції: поле «Рентабельність сторони, що тестується». Звіт про КІК: рентабельність контрагентів нерезидентів.
Митна звітність та статистика	Ціни на газ відповідно даних ВМД
Інформація від фінансових установ	Не застосовується
Управлінська звітність	Дані щодо ключів розподілу операційних витрат на КО
Статистична звітність	Не застосовується
Інші джерела	Не застосовується
<i>Оперативний вимір</i>	
Фінансова звітність (звіт про фінансові результати)	Дані бухгалтерського обліку щодо доходів та витрат у КО
Податкова звітність	Повідомлення до ДПС про укладання форвардних контрактів на газ
Митна звітність та статистика	Ціни на газ відповідно даних ВМД
Управлінська звітність	Управлінський фінансовий результат у КО
Всі інші джерела	Не застосовується
<i>Перспективний вимір</i>	
Управлінська звітність	Бюджет доходів та витрат за видами товарів та контрагентами для нерезидента. Бюджетні ціни на газ.
Всі інші джерела	Не застосовується

Джерело: розроблено авторкою

Основним припущення під час аналізу рентабельності у НКО є те, що використання рентабельності компаній замість рентабельності операцій суттєво не впливає на порівняння КО та НКО. Оскільки доступ до детальної фінансової інформації незалежних співставних компаній, як правило, відсутній, приймається припущення, що для монофункціональних компаній рентабельність окремих операцій відповідає (суттєво не відрізняється) від загальної рентабельності відповідно даних фінансової звітності таких компаній. Під монофункціональними компаніями розуміються підприємства, які, переважно, здійснюють один вид діяльності та/або виробляють/реалізують монопродукт. В нашому випадку такий вид діяльності – дистрибуція природного газу.

Під час використанні даних компаній в якості НКО, відповідно до положень ПКУ, такі компанії повинні відповідати наступним вимогам:

- 1) якщо зіставна юридична особа проводить діяльність, зіставну з діяльністю сторони контрольованої операції, що досліджується, та виконує зіставні функції,

пов'язані з такою діяльністю. Зіставлення діяльності визначається, зокрема, але не виключно, з урахуванням видів економічної діяльності згідно з КВЕД ДК 009:2010, а також міжнародними класифікаторами.

- 2) якщо зіставна юридична особа не має збитків за даними бухгалтерської (фінансової) звітності більш ніж у одному звітному періоді у періодах, які використовуються для розрахунку відповідних фінансових показників.
- 3) якщо зіставна юридична особа не володіє прямо та/або опосередковано корпоративними правами іншої юридичної особи з часткою такої участі у розмірі 25 і більше відсотків та/або не має як учасника (акціонера) юридичну особу з часткою прямої (опосередкованої) участі у розмірі 25 і більше відсотків.

Також, під час аналізу зовнішніх джерел інформації, незалежно від виміру, використовується найчастіше ретроспективна інформація, оскільки, за виключенням біржових цін, оперативна інформація є відсутньою. Це пов'язано з тим, що для збору, аналізу та репрезентації будь-яких даних необхідний час і тому зовнішня інформація на момент публікації вже має певний часовий лаг – від кількох днів до кількох місяців. Для визначення рентабельності у НКО застосовувалися показники середньозваженої рентабельності зіставних компаній за три попередні роки. Така можливість передбачена нормами ПКУ, який зазначає, що під час визначення діапазону рентабельності використовується інформація про зіставних юридичних осіб на підставі даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності, відображених за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності за звітний (податковий) період (рік), у якому здійснена контрольована операція, або за декілька податкових періодів (років). Матриця аналізу та вибору джерел представлена в табл. Г.6 Додатку Г.

Розрахунок індикаторів ризику

Відповідно до описаної методології розрахунку та, використовуючи дані із зазначених вище джерел, отримуємо наступні значення обраних індикаторів ризику ТЦ у розрізі інтерпретацій та вимірів (табл. 3.26):

Таблиця 3.26

Значення обраних індикаторів ризику ТЦ у розрізі інтерпретацій та вимірів

Індикатор (в розрізі інтерпретацій)	Значення в КО	Значення в НКО
<i>Ретроспективний вимір</i>		
Ціна на газ	207 дол. США за 1000 м3	213 дол. США за 1000 м3
Чиста рентабельність продажів	4.88%	1.57%
<i>Оперативний вимір</i>		
Ціна на газ	157.5 дол. США за 1000 м3	157.5 дол. США за 1000 м3
Чиста рентабельність продажів	2.15%	-1.26%
<i>Перспективний вимір</i>		
Ціна на газ	158 дол. США за 1000 м3	162 дол. США за 1000 м3
Чиста рентабельність продажів	2.18%	-1.23%

Джерело: розроблено авторкою

Аналіз результатів

Нижче представлений аналіз отриманих результатів з точки зору економічних причин їх формування. Цей етап передуює безпосередньо оцінці ризику ТЦ в КО, оскільки надає економічне пояснення отриманих значень індикаторів та вплив ринкових та інших об'єктивних факторів на їх формування (табл.3.27).

Таблиця 3.27

Рентабельність

Індикатор	Коментар
<i>Ретроспективний вимір</i>	
Ціна на газ	Ціна на газ у КО на 3% менше, ніж ринкова ціна, що відповідає концепції створення Центру закупівель – отримання більш низької ціни за рахунок централізації функції та ефекту масштабу. У той же час, розмір знижки не відповідає націнці 4.88%, яку отримує Центр закупівель.
ЧРП	Рентабельність Центру закупівель суттєво вище за максимально ринкове значення 1.57%, що свідчить про потенційну консолідацію прибутку у КО на стороні трейдера.
<i>Оперативний вимір</i>	
Ціна на газ	Ціна на газ у КО відповідає ринковій ціні, що, з одного боку, свідчить про відсутність факту завищення імпортової ціни, але у той же час не відповідає концепції створення та функціоналу Центру закупівель – отримання більш низької ціни (знижки) за рахунок централізації функції та ефекту масштабу. При цьому, при ринковій ціні на газ трейдер отримує й власну націнку за виконувани функції – 2.15%
ЧРП	Рентабельність Центру закупівель суттєво вище за максимально ринкове значення -1.26%, що свідчить про потенційну консолідацію прибутку у КО на стороні трейдера. Від'ємна ринкова рентабельність пов'язана з різким падінням ринкової ціни на газ, коли трейдери мають форвардні контракти на закупівлю газу, укладені при більш високих цінах, але у той же час поточні ринкові ціни значно зменшилися.
<i>Перспективний вимір</i>	
Ціна на газ	Ціна на газ у КО на 2.5% менше, ніж ринкова ціна, що відповідає концепції створення Центру закупівель – отримання більш низької ціни за рахунок централізації функції та ефекту масштабу. В той же час, розмір знижки відповідає націнці 2.18%, яку отримує Центр закупівель.
ЧРП	Аналогічно коментаря для Оперативного виміру

Джерело: розроблено авторкою

Аналіз ризиків: Операція 3

Вибір індикатору ризику

Основний ризик ТЦ, пов'язаний із внутрішньогруповими послугами представлений у вигляді трьох основних складових – ризик розміру бази, ризик націнки та економічного ефекту. Ризик бази калькуляції послуг ідентифікується, коли розмір бази калькуляції послуг (наприклад – собівартості) є завищеним та у незалежних умовах непов'язані особи не придбавали б відповідні, зазвичай рутинні послуги за такою базовою ставкою. Ризик націнки полягає у тому, що націнка на базу калькуляції послуг, як правило, витрати, понесені у ході надання послуг не відповідає ринковому рівню. Ризик невідповідного економічного ефекту виникає тоді, коли навіть при відповідності бази та націнки ринковому рівню придбання послуг не має відповідного економічного ефекту для платника, який полягає у зростанні або збереженні вартості активів та/або прибутків платника як наслідок здійснення такої операції. Аналогічно підходу, застосованому до попередніх Операцій, проаналізуємо та визначимо релевантні індикатори ризику для Операції 3. Матриця вибору індикатору наведена у табл. Г.7 Додатку Г.

Методологія розрахунку індикатора

1. Рентабельність (П1)

Показник ризику «Рентабельність» оцінює ризик зниження націнки на відповідну базу витрат у рамках надання внутрішньогрупових послуг. Аналогічно до попередніх Операцій, оцінка рентабельності Центру управління або «П1» може мати п'ять різних інтерпретацій, які можна визначити як різні Тести гіпотез. Далі розглядаємо аналогічні інтерпретації:

- 1) Рентабельність у КО порівняно із галузевими показниками рентабельності (П1.1);
- 2) Рентабельність у КО порівняно із рентабельністю інших компаній групи (П1.2);
- 3) Тренди рентабельності у КО: регулярні збитки або низькі прибутки (П1.3);
- 4) Динаміка рентабельності у КО порівняно із ринковим трендам рентабельності (П1.4);

Період аналізу та схема застосування відповідають тим, що були застосовані для Операції 1.

Вибір сторони, що тестується

У результаті Операції 1 безпосередній фінансовий результат та, відповідно, рентабельність, отримує лише Центр управління. Таким чином, основною стороною для аналізу, у цьому випадку є Контрагент.

Вибір показника рентабельності

Матриця вибору показника рентабельності наведена у табл. Г.8 Додатку Г. Таким чином, для Центру витрат найбільш застосованим є показник чистої рентабельності витрат.

Розрахунок показника рентабельності для Центру управління

При ціноутворенні Контрагент використовує підхід, коли усі понесені у КО витрати збільшуються на 5% («Cost+5%»). Такий підхід відповідає світовій практиці ціноутворення у внутрішньогрупових послугах з низькою доданою вартістю та є поширеним для багатьох ТНК. До витрат Центру управління на надання послуг відносяться:

- 1) прямі витрати на оплату заробітної плати та відповідних податків і соціальних нарахувань спеціалістів, залучених до надання послуг.
- 2) Витрати на оплату супутніх послуг третім особам, які потім перевиставляються прямо або відповідно певної пропорції.
- 3) Інші непрямі операційні витрати («overheads»), які відносяться до КО – оренда та комунальні витрати щодо офісних приміщень, розподілені витрати на утримання адміністративного персоналу тощо.

Визначення динаміки (зміни) показників рентабельності

Для визначення показників динаміки та трендів рентабельності застосовується аналогічний підхід як і для Операції 1.

2. Внутрішньогрупові послуги (ІЗ)

Індикатор ІЗ дозволяє оцінити ризик відсутності економічного ефекту у КО. Концепція визначення індикатору полягає у зіставленні частки витрат на придбання відповідних послуг від певної бази (доходів чи витрат) у КО та НКО. Гіпотеза полягає у тому, що незалежна компанія у ринкових умовах під час оцінки граничного розміру інвестицій у певні внутрішні напрямки (управління, ІТ, HR тощо) буде обмежувати такі витрати, як правило, відсотком від бюджетних доходів чи витрат з урахуванням історичних показників таких витрат та прогнозованого економічного ефекту від таких інвестицій.

Оскільки ринкова інформація щодо розміру витрат з придбання співставних послуг у НКО зазвичай є недоступною, для аналізу може використовуватися загальні статті доходів та/або витрат, до складу яких входять аналізовані витрати або до яких вони мають відношення з погляду економічного вкладу у формування таких доходів та/або витрат. При цьому, таке припущення актуальне у випадках, коли такі КО складають значиму частину бази відповідних доходів та/або витрат. Для цілей аналізу граничний поріг значимості прийнятий на рівні 10%. Таким чином, загальний алгоритм застосування індикатору ІЗ визначається так (3.14) :

$$I3 = \begin{cases} \frac{AB(KO)}{FB(KO)} < \frac{AB(NKO)}{FB(NKO)} \\ \frac{KO}{AB(KO)} > 10\% \end{cases} \quad (3.14)$$

де: АВ – адміністративні витрати;

ФБ – фінансова база доходів або витрат;

КО – сума витрат в КО.

Основні схеми застосування

Для застосування індикатора ІЗ можливі наступні інтерпретації:

1. порівняння питомої ваги адміністративних витрат у доходах/витратах із аналогічним показником у співставних НКО (І 3.1).
2. порівняння питомої ваги адміністративних витрат у доходах/витратах із аналогічним показником інших співставних компаній Групи (І 3.2).

Вибір бази доходів/витрат

Вибір фінансового показника залежить від таких критеріїв: залежність його від показників, які склалися у КО (К1); доцільність використання такого показника відповідно до економічної суті такої операції (К2); наявність вихідних даних для його розрахунку (К3). Для Операції 3 аналіз вибору показника (виконання критеріїв) наведений у табл. Г.9 Додатку Г. Таким чином, найбільш доцільним фінансовим показником для розрахунку частки витрат на придбання послуг є дохід від реалізації.

Розрахунок долі витрат на послуги у КО та НКО

Доля адміністративних витрат у доходах для КО та НКО розраховується за формулою 3.15:

$$\text{ДНПЮ(КО)} = \frac{\text{Адміністративні витрати в КО/НКО}}{\text{Загальний дохід від реалізації}} \quad (3.15)$$

Тут, під КО та НКО розуміється загальні адміністративні витрати Платника та співставних компаній. Для розрахунку доходів використовуються наступні бухгалтерські рахунки (табл.3.28).

Таблиця 3.28

Бухгалтерські рахунки для розрахунку доходів

Показник	Бухгалтерський вираз
Адміністративні витрати	Дебетовий оборот по рахунку 92
Загальний дохід	Кредитове сальдо по рахунку 701

Джерело: розроблено авторкою

3. Централізація функцій (I5)

Індикатор I5 висвітлює ризик неналежного формування бази надання послуг, коли така база не відповідає ринковому рівню. У нашому випадку такої базою виступає собівартість послуг, яка формується за рахунок вартості годин роботи відповідних спеціалістів та кількості таких годин. Ефект централізації функцій полягає у економії на масштабі, коли при створенні сервісного центру вартість бази (людино-години або іншого показника) у рамках певного сервісу для кожної окремої компанії знижується порівняно із ринковою вартістю за рахунок того, що виконуючи аналогічну роботу

відразу для багатьох компаній зменшується відносний розмір такої бази, яка витрачається на кожну компанію. Для аналізу ефекту масштабу, необхідно порівняти фактичний розмір відповідної бази із середнім ринковим показником.

Вибір бази формування вартості (економічний та фінансовий)

Для вибору бази формування вартості послуг застосовано два критерії – економічної сутності та фінансового еквіваленту (табл. 3.29).

Таблиця 3.29

Вибір бази формування вартості послуг

Тип послуг	Економічна сутність	Фінансовий еквівалент	Вибір бази
HR послуги (HR)	Послуги надаються у вигляді розробки тренінгів та політик для персоналу всіх рівнів внутрішніми спеціалістами HR supervisors Центру управління	Основним фінансовим еквівалентом є витрати на оплату праці спеціалістів HR supervisors – прямі (включаючи податки та соціальні відрахування) та непрямі (офісні, адміністративні)	Фактичні витрати на 1 годину роботи HR supervisors
Фінансовий консалтинг (FS)	Послуги складаються з двох частин: 1) перевиставлення витрат на зовнішніх аудиторів щодо аудиту консолідованої фінансової звітності з МСФЗ Групи; 2) розробка шаблонів, політик та форм внутрішньої та зовнішньої звітності, внутрішній аудит спеціалістами FS supervisors Центру управління.	1) Фінансовим еквівалентом є фактичні витрати на придбання послуг аудиту незалежним аудиторам; 2) Втрати на оплату праці внутрішніх спеціалістів FS supervisors – прямі (включаючи податки та соціальні відрахування) та непрямі (офісні, адміністративні).	1) Фактичні витрати на придбання послуг із аудиту 2) Фактичні витрати на 1 годину роботи FS supervisors
Управлінський консалтинг (HQ)	Сутність послуг полягає в перевиставленні фактичних витрат управлінського персоналу (групових директорів з виробництва, логістики, продажів, інвестицій тощо) на розробку та координацію впровадження стратегії роботи Групи за відповідними напрямками	Основним фінансовим еквівалентом є витрати на оплату праці відповідних спеціалістів та на організацію їх бізнес відряджень до релевантних компаній Групи	Фактичні витрати на 1 годину роботи, включаючи витрати на відрядження, управлінської ланки
ІТ консалтинг (IT)	Послуги складається з двох частин: 1) перевиставлення вартості ліцензій на різноманітне ПЗ, придбане в третіх осіб; 2) планування та координація роботи з інформаційної безпеки компаній Групи з боку спеціалістів IT supervisors Центру управління.	1) Фактичні витрати на придбання ліцензійного ПЗ у провідних світових виробників (SAP, Office 360 тощо); 2) Втрати на оплату праці внутрішніх спеціалістів IT supervisors – прямі (включаючи податки та соціальні відрахування) та непрямі (офісні, адміністративні тощо).	1) Фактичні витрати на придбання 1 ліцензії кожного відповідного ПЗ; 2) Фактичні витрати на 1 годину роботи спеціалістів IT supervisors.

Джерело: розроблено авторкою

Розрахунок бази формування вартості в КО

База формування вартості у КО представлена у вигляді собівартості надання консультаційних послуг за основними типами послуг Центру управління. Крім того, до

бази вартості віднесені непрямі витрати, які опосередковано відносяться до відповідних послуг пропорційно ключу розподілу (табл.3.30).

Таблиця 3.30

Ключі розподілу витрат

Тип послуг	Прямі витрати	Непрямі витрати	Ключ розподілу
HR консалтинг	Собівартість наданих послуг (Cost of services provided)	Оренда офісу, Амортизація техніки, Заробітна плата адміністративного персоналу	Кількість релевантних спеціалістів відносно загальної кількості працівників
Фінансовий консалтинг	Собівартість наданих послуг (Cost of services provided)		
Управлінський консалтинг	Собівартість наданих послуг (Cost of services provided)		
IT консалтинг	Собівартість наданих послуг (Cost of services provided)		

Джерело: розроблено авторкою

Собівартість послуг далі розподіляється на такі компоненти: прямі витрати спеціалістів, непрямі витрати спеціалістів та витрати, які перевиставляються. Останні – це витрати, які Центр управління несе, придбаваючи необхідні послуги у третіх непов'язаних осіб. Наприклад, для фінансових витрат такою послугою є аудит консолідованої фінансової звітності Групи за МСФЗ; для IT – витрати на централізоване придбання ліцензій на використання ПЗ, а саме, програми SAP. Далі, для погодинної ставки враховуються тільки прямі та непрямі витрати. Для розрахунку погодинної ставки сума прямих та непрямих витрат ділиться на кількість нормативних годин робочого часу відповідних спеціалістів за період. Для формування вартості КО за типами послуг, Центр управління та відповідні спеціалісти складають таблиць обліку робочого часу, де розподіляють відпрацьовані години за направленістю по компаніям Групи. Загальний час, який не може бути віднесений до конкретної компанії Групи розподіляється рівномірно між усіма компаніями. Формат таблицю наведено у табл. 3.31.

Таблиця 3.31

Табель обліку робочого часу

Спеціаліст	Тип послуг	Вид роботи	Загальні витрати часу	Прямий час у КО	Розподілений час на КО
HR консультант	HR консалтинг	Підготовка бонусної політики	80 годин	10 годин	70 годин

Джерело: розроблено авторкою

Розрахунок бази формування вартості у НКО

Оскільки основним джерелом для визначення ринкових ставок у НКО є фінансова звітність співставних монофункціональних компаній, таке обмеження визначає методологію розрахунку ринкової ставки (3.16):

$$\text{ПСВ(КО)} = \frac{\text{Total Labor cost}}{m \cdot d \cdot h \cdot \text{Headcount}} \quad (3.16)$$

де:

Total labor cost – загальні річні витрати на оплату праці працівників;

Headcount – середньорічна кількість працівників;

m=12 – кількість місяців;

d=20 – середня кількість робочих днів на місяць;

h=8 – кількість робочих годин на день.

Для визначення єдиного значення ринкової ставки використовується медіанне значення діапазону ставок декількох зіставних компаній у розрізі відповідних видів діяльності (HR, фінанси, менеджмент та IT).

Застосування методології для оперативного та перспективного вимірів

Оскільки націнка на витрати у рамках надання послуг є фіксованою (5%) та, крім того, ринкові погодинні ставки роботи є умовно-постійними за даними ретроспективного аналізу, більшість вхідних даних для оперативного та перспективного вимірів будуть такими ж, як і для ретроспективного, тому такий аналіз буде не репрезентативним.

Джерела інформації для розрахунку індикаторів

Вибір джерел інформації для визначення індикаторів залежить від виміру індикатора – ретроспективного, оперативного або перспективного. Окремо аналізуються джерела інформації для КО та НКО. Для КО, застосовуються внутрішні джерела, для НКО – зовнішні. Загальний підхід до вибору джерел інформації описаний на прикладі Операції 1. Джерела інформації для КО визначені у табл.3.32

Таблиця 3.32

Джерела інформації для КО

Джерело/Тип даних	Рентабельність (П)	Внутрішньогрупові послуги (ІЗ)	Внутрішньогрупові послуги (І5)
<i>Ретроспективний вимір</i>			
Фінансова звітність (звіт про фінансові результати)	Інформація про доходи та собівартість послуг із бухгалтерської системи контрагента	Оборотно-сальдові відомості за рахунками 701 та 92 бухгалтерського обліку платника	Інформація щодо собівартості послуг із бухгалтерської системи контрагента
Податкова звітність	Звіт про контрольовані операції: поле «Рентабельність сторони, що тестується». Звіт про КІК: рентабельність контрагентів нерезидентів.	Не застосовується	Не застосовується
Митна звітність та статистика	Не застосовується	Не застосовується	Не застосовується
Інформація від фінансових установ	Не застосовується	Не застосовується	Не застосовується
Управлінська звітність	Дані щодо ключів розподілу операційних витрат на КО	Не застосовується	Не застосовується
Статистична звітність	Не застосовується	Не застосовується	Не застосовується
Інші джерела	Не застосовується	Не застосовується	Табелі витрати робочого часу спеціалістів
<i>Оперативний вимір</i>			
Фінансова звітність (звіт про фінансові результати)	Не застосовується	Оборотно-сальдові відомості за рахунками 701 та 92 бухгалтерського обліку платника	Не застосовується
Управлінська звітність	Управлінський фінансовий результат у КО	Не застосовується	Управлінський фінансовий результат у КО
Всі інші джерела	Не застосовується	Не застосовується	Не застосовується
<i>Перспективний вимір</i>			
Управлінська звітність	Бюджет доходів та витрат	Бюджет доходів та витрат	Бюджет доходів та витрат
Всі інші джерела	Не застосовується	Не застосовується	Не застосовується

Джерело: розроблено авторкою

Джерела інформації для НКО

Основним критерієм для вибору джерел інформації про НКО є доступність даних. Часто, детальна інформація має обмежений доступ, тому використовуються агреговані показники або певні припущення щодо використання таких даних. Загальний підхід до вибору джерел інформації про НКО аналогічний до Операції 1. Матриця аналізу та вибору джерел наведена в табл.Г.10 Додатку Г.

Розрахунок індикаторів ризику

Відповідно до описаної методології розрахунку та, використовуючи дані із зазначених вище джерел, отримуємо такі значення обраних індикаторів ризику ТЦ у розрізі інтерпретацій та вимірів (табл. 3.33):

Таблиця 3.33

Значення індикаторів ризику ТЦ в розрізі інтерпретацій та вимірів

Індикатор (у розрізі інтерпретацій)	Значення в КО	Значення в НКО
<i>Рентабельність</i>		
I 1.1	5.00%	3.57%-11.87%
I 1.2	5.00%	5.00%
I 1.3	2019 – 5% ,2018 – 5%, 2017 – 5%	2019 – 3.57% 2018 – 3.13% 2017 – 3.00%
I 1.4	Динаміка останнього року: 0%	Динаміка останнього року: 18.6%
<i>Внутрішньогрупові послуги</i>		
I 3.1	Доля КО в адмін. витрат > 10%, AB/ДР = 3.75%	AB/ДР = 1.08%
I 3.2	AB/ДР = 3.75%	AB/ДР = 3.00%
<i>Централізація функцій</i>		
I 5	IT: 200 \$/год, HR: 500 \$/год FS: 50 \$/год, HQ: 80 \$/год	IT: 19 \$/год, HR: 48 \$/год, FS: 38 \$/год, HQ: 37 \$/год

Джерело: розроблено авторкою

Аналіз результатів

Аналіз результатів з огляду економічних причин їх формування (табл. 3.34).

Таблиця 3.34

Аналіз результатів

Індикатор	Коментар
<i>Рентабельність</i>	
I 1.1.	Рентабельність у КО є фіксованою та знаходиться у межах ринкового діапазону, що може свідчити про ринковий розмір націнки у операції.
I 1.2.	Підхід фіксованої рентабельності у рамках внутрішньогрупових послуг застосовується до усіх компаній Групи.
I 1.3.	Ринковий показник рентабельності залишається стабільним на рівні 7-9% та перевищує показник у КО, що знижує ризики ТЦ для Платника.
I 1.4.	Показник динаміки рентабельності, ринкова націнка зросла, а показник у КО залишився незмінним.
<i>Внутрішньогрупові послуги</i>	
I 3.1.	Витрати у Операції 3 є достатньо суттєвими, досягають майже 20% від загальних адміністративних витрат. При цьому, доля адміністративних витрат Платника відносно його доходів є значно вищою за аналогічний показник у НКО, що свідчить про ризик надлишкового розподілення таких витрат Групи на Платника та, відповідно, зниження його прибутку.
I 3.2.	У інших виробничих компаній Групи доля адміністративних витрат у загальному обсязі доходів є відчутно меншою, що може свідчити про надмірний розподіл таких витрат на Платника.
<i>Централізація функцій</i>	
I 5	За всіма видами послуг ставки вартості годин спеціалістів у КО значно більші ніж у НКО, що ставить під сумнів наявність економічного ефекту у таких КО, оскільки у співставній операції з непов'язаними особами Платник навряд чи сплатив за відповідні послуги за такими ставками.

Джерело: розроблено авторкою

Цей етап передувє безпосередньо оцїнцї ризику ТЦ у КО, оскїльки надає економічне пояснення індикаторів та вплив ринкових та інших об'єктивних факторів на їх формування.

Аналіз ризиків. Операція 4

Вибір індикатору ризику

Основний ризик, пов'язаний із внутрішньогруповим фінансуванням обумовлений можливим завищенням процентних витрат за користування позикою отримувачем такого фінансування – платником податку. Завищення процентних витрат може відбуватися через вищу за ринкову ставку процентів за користування позикою та/або завищеним розміром основної суми (тіла) позики у порівняння до суми позики, яку б надав незалежний кредитор непов'язаному позичальнику у співставних умовах. Тому для аналізу можливого ризику ТЦ, пов'язаного із внутрішньогруповим фінансуванням, необхідно проаналізувати дві компоненти ризику – розмір тіла та ставки позики. Аналогічно підходу, застосованому до попередніх Операцій, проаналізуємо та визначимо релевантні індикатори ризику для Операції 4. Матриця вибору індикаторів наведена у табл. Г.11 Додатку Г.

Методологія розрахунку індикатора

1. Централізація функцій (I5)

Як і для попередніх операцій, централізація фінансової функції повинна призводити до позитивного економічного ефекту у вигляді зменшення вартості фінансування для учасників Групи за рахунок масштабу, коли фінансовий центр управляє зовнішніми та внутрішніми фінансовими потоками, досягаючи максимальну економію фінансових ресурсів для Групи. Загалом, така централізація є виправданою лише за умови, що розмір зменшення вартості фінансування для позичальника перевищує винагороду, яку отримує фінансовий центр за виконання власних функцій. Для кредитних операцій вищеописані умови представлені у такий спосіб: (3.17):

$$I3 = \begin{cases} \text{ЧПД(КО)} - \text{ЧПД(НКО)} < \text{ЕЕПС(КО)} \\ \text{ЕЕKP(КО)} = \text{ПС(НКО)} - \text{ПС(КО)} \end{cases} \quad (3.17)$$

де: ЧПД(КО) – чистий процентний дохід Фінансового центру; ЧПД(НКО) – чистий процентний дохід у співставних НКО (монофункціональних компаніях); ЕЕПС(КО) – ефект економії процентної ставки у КО; ПС(КО) – процентна ставка за позицією у КО; ПС(НКО) – процентна ставка у співставних НКО.

Розрахунок показників у КО

Для застосування відповідного індикатору необхідно розрахувати чистий процентний дохід Фінансового центру у КО та визначити ринкову процентну ставку у співставних НКО. Чистий процентний дохід Фінансового центру розраховується відповідно його фактичних фінансових даних у КО таким чином (3.18):

$$\text{ЧПД(ФЦ)} = \frac{\text{Interest income} - \text{Interest expenses} - \text{SG\&A}}{\text{Interest income}} \quad (3.18)$$

де: Interest income – процентні доходи за позицією;

Interest expenses – процентні витрати за позицією;

SG&A – розподілені операційні витрати Фінансового центру.

Розподілення операційних витрат Фінансового центру на КО відбувається відносно відповідного ключа розподілу. Для Операції 4 застосовується єдиний ключ розподілу – доля позики у загальному кредитному портфелі Фінансового центру. Для розрахунку застосовуються середньозважені показники як для розміру позики, так і для кредитного портфелю. Процентна ставка у НКО визначається за результатами порівняльного дослідження процентних ставок співставних ринкових механізмів (кредитів, облігацій, кредитних свопів тощо) з урахуванням вимог ПКУ до зіставності.

Розрахунок показників в НКО

Чистий процентний дохід (ЧПД) у НКО відповідає винагороді зіставних монофункціональних фінансових компаній, які виконують подібні функції, несуть співставні ризики та володіють/використовують подібні активи. Для визначення процентних ставок у зіставних НКО був здійснений пошук зіставних фінансових інструментів (переважно – облігацій, за відсутністю інших релевантних). Базовим критерієм зіставності для фінансових операцій є платоспроможність Платника (Позичальника), виходячи із припущення, що вартість користування позицією залежить

передусім від ризику її неповернення та, відповідно, рівня платоспроможності позичальника. У практиці ділових відносин основним індикатором платоспроможності є кредитний рейтинг, який присвоюють спеціалізовані рейтингові агенції. На момент отримання Позики Позичальнику не присвоєний офіційний кредитний рейтинг будь яким рейтинговим агентством («Standard & Poor's», «Moody's» [152], «Fitch» [153]), тому для розрахунку кредитного рейтингу Позичальника використана програма «Moody's Analytics RiskCalc™» [154]. Ця програма розроблена рейтинговим агентством «Moody's» і дозволяє розрахувати кредитний рейтинг компанії-позичальника на конкретний період на підставі її фінансової інформації. Кредитний рейтинг Позичальника згідно з «Moody's Analytics RiskCalc™» відповідно шкали «Moody's» складає В3. З метою формування стійкої вибірки зіставних до КО фінансових інструментів, у дослідженні здійснено пошук інструментів за шкалою «Moody's», які відрізняються на один пункт (нотч) «вище» і «нижче» від скоригованого кредитного рейтингу Позичальника: Caa1 – В2. Для забезпечення зіставності основних умов КО та НКО застосовані певні етапи порівняння. Ці етапи спрямовані на виключення облігацій, які не задовольняють важливим критеріям зіставності (характеристика критеріїв табл.3.35).

Таблиця 3.35

Характеристика критеріїв

Критерій	Характеристика
Сектор (галузь)	Оскільки пошук облігацій, випущених компаніями з найбільш зіставних галузей не призвело до ідентифікації зіставних облігацій, ми виключили лише облігації фінансово-кредитних інститутів, оскільки такі угоди можуть бути визнані менш зіставними з аналізованою операцією (враховуючи можливі відмінності у структурі операцій і структурі капіталу емітентів).
Тип купону	У межах порівняльного дослідження було здійснено пошук облігацій із фіксованою ставкою купона (Coupon - Fixed type), відповідно до умов Договорів.
Кредитний рейтинг	Для того щоб сформувати стійку вибірку облігацій, були застосовані кредитні рейтинги за шкалою «Moody's», «Standard & Poors» і «Fitch» згідно з встановленою шкалою відповідності кредитних рейтингів. Кредитні агентства можуть застосовувати дещо різні системи оцінки і, як наслідок, кредитні рейтинги, присвоєні різними кредитними агентствами, можуть відрізнятися. Для нейтралізації даного ефекту застосовувався не тільки кредитний рейтинг Позичальника, а й кредитні рейтинги, які відрізняються на один пункт «вище» і «нижче», а саме: 1) за шкалою «Moody's» кредитні рейтинги: Caa1, В3, В2; 2) за шкалою «Standard & Poors»: CCC+, B-, B; 3) за шкалою «Fitch»: CCC+, B-, B. З метою формування вибірки найбільш зіставних облігацій, до фінальної вибірки були включені облігації, кредитний рейтинг яких за шкалою «Moody's», а у разі відсутності кредитного рейтингу за шкалою «Moody's», за однією зі шкал «Standard & Poors» або «Fitch», знаходився у визначених вище інтервалах.

Закінчення таблиці 3.35

Критерій	Характеристика
Забезпечення	Пошук зіставних облігацій для Договорів на всі аналізовані дати здійснено із застосуванням критерію незабезпечений випуск вищого рангу (Seniority – Senior Unsecured). Передбачається, що Позикодавець має право четвертої черги – вимоги кредиторів, не забезпечені заставою, у тому числі й вимоги кредиторів, що виникли із зобов'язань у процедурі розпорядження майном боржника чи в процедурі санації боржника у разі дефолту Позичальника.
Строк погашення	Для визначення відсоткової ставки важливим критерієм є строк до погашення облігацій на фінансовому ринку. З метою формування стійкої вибірки термін погашення зіставних облігацій визначався як період за 6 місяців до і 6 місяців після дати погашення Позики згідно з умовами Договорів. Дата випуску облігацій не визначалася, оскільки даний критерій не впливає значною мірою на дохідність фінансового інструменту. Головним завданням аналізу було визначити дохідність з урахуванням строку до погашення по облігаціях (yield to maturity), при цьому дата випуску облігацій не має істотного значення.
Гарантії	Для всіх пошуків використовувався критерій відсутності гарантії від третіх осіб (Guaranteed – No).
Валюта	Валютою Позики виступає Долар США. У межах проведення порівняльного дослідження було здійснено пошук зіставних облігацій, номінованих у доларах США.
Дострокове погашення	Оскільки Позичальник може в односторонньому порядку достроково повернути Позику, виконавши всі свої зобов'язання в межах Договору, то пошук облігацій варто здійснювати з опцією Call. Однак, так як на момент аналізу Позичальник не здійснив дострокового погашення своїх зобов'язань за Позикою, даний критерій не було застосовано, для формування вибірки зіставних облігацій. Оскільки Позикодавець має право вимагати дострокового повернення Позики від Позичальника у випадку зміни контролю відповідно до п. 6.2 та у настанні випадку невиконання зобов'язань відповідно до Договору, пошук облігацій варто здійснювати без опції Put.

Джерело: розроблено авторкою

Застосування методології для оперативного та перспективного вимірів

Методологія розрахунку індикаторів у різних інтерпретаціях не змінюється, оскільки показники процентних доходів та витрат є умовно постійними, оскільки залежить від початкових умов вхідної та вихідної позик Фінансового центру.

2. Значні внутрішньогрупові фінансові операції (І6)

Ризик ТЦ для фінансових операцій часто полягає у тому, що розмір тіла кредиту або позики перевищує розмір, який би незалежний кредитор надав би незалежному позичальнику у співставних умовах. У разі, якщо розмір тіла кредиту не відповідає рівню платоспроможності боржника, може підтверджуватися гіпотеза, що, незалежно від рівня процентної ставки, кредит (позика) застосовується для переміщення прибутку у більш вигідну з погляду оподаткування юрисдикцію або податковий режим у вигляді процентних витрат за таким кредитом (позикою). Фінансовим виразом індикатору І6 є співвідношення боргу та капіталу у КО для позичальника. Якщо відповідний показник

у КО більше ніж аналогічний показник у зіставних НКО або для зіставних монофункціональних компаній це може свідчити про наявність ризику ТЦ:

$$Б/К(НКО) > Б/К(КО) \quad (3.19)$$

де: Б/К – показник співвідношення боргу та капіталу у КО та НКО.

Розрахунок показників у КО

Для застосування відповідного індикатору необхідно розрахувати розмір боргу, який сформувався у КО та пропорційну частку капіталу, яка відноситься до суми боргу КО. Загальна формула (3.20) для розрахунку виглядає таким чином:

$$Б/К = \frac{\text{Борг (на початок періоду)} + \text{Борг (на кінець періоду)}}{\text{Капітал (на початок періоду)} + \text{Капітал (на кінець періоду)}} \quad (3.20)$$

Показник боргу в КО складається із двох компонентів (табл.3.36)

Таблиця 3.36

Показник боргу у контрольованій операції

Клас боргу	Рахунок обліку
Короткостроковий та/або поточна частина довгострокового	Кредит рахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами», субkonto «Контрагент» або Кредит рахунку 613 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в іноземній валюті», субkonto «Контрагент»
Довгостроковий	Кредит рахунку 505 «Інші довгострокові позики у національній валюті», субkonto «Контрагент»

Джерело: розроблено авторкою

Як показник Капіталу використовується сума всіх складових Власного капіталу (зареєстрований капітал, додатковий капітал, нерозподілений прибуток тощо). Частка капіталу, віднесена на КО або ЧК(КО) розраховується за формулою 3.21:

$$ЧК(КО) = \frac{\text{Борг в КО (на початок періоду)} + \text{Борг в КО (на кінець періоду)}}{\text{Загальний Борг (на початок періоду)} + \text{Загальний Борг (на кінець періоду)}} \quad (3.21)$$

Під загальним боргом розуміється сума всіх короткострокового та довгострокового фінансового боргу або сума всіх кредитів, позик та боргових фінансових інструментів.

Розрахунок показників у НКО

Показники у НКО розраховується аналогічним чином як і для КО, де у ролі зіставних НКО використовуються зіставні монофункціональні незалежні компанії.

Застосування методології для оперативного та перспективного вимірів

Методологія розрахунку індикаторів у КО різних інтерпретаціях не змінюється, проте змінюються вихідні дані для їх розрахунку. Для НКО для всіх вимірів застосовується ретроспективна інформація.

Джерела інформації для розрахунку індикаторів

Вибір джерел інформації для визначення індикаторів залежить від виміру індикатора – ретроспективного, оперативного або перспективного. Окремо аналізуються джерела інформації для КО та НКО. Для КО, як правило, застосовуються внутрішні джерела, для НКО – зовнішні. Загальний підхід до вибору джерел інформації описаний на прикладі Операції 1. Джерела інформації для КО наведені у таблиці Г.12 Додатку Г.

Джерела інформації для НКО

Основним критерієм для вибору джерел інформації про НКО є доступність даних. Часто, детальна інформація має обмежений доступ, тому використовуються агреговані показники або певні припущення щодо використання таких даних. Загальний підхід до вибору джерел інформації про НКО аналогічний до Операції 1. Матриця аналізу та вибору джерел виглядає представлена у табл. Г.13 Додатку Г.

Розрахунок індикаторів ризику

Відповідно до описаної методології розрахунку та, використовуючи дані із зазначених вище джерел, отримуємо наступні значення обраних індикаторів ризику ТЦ у розрізі інтерпретацій та вимірів (табл.3.37):

Таблиця 3.37

Значення обраних індикаторів ризику ТЦ у розрізі інтерпретацій та вимірів

Індикатор (в розрізі інтерпретацій)	Значення в КО	Значення в НКО
<i>Ретроспективний вимір</i>		
I 5	ЧПД = 140 бр ПЦ = 675 бр	ЧПД = 40 бр ПЦ = 655 бр
I 6	0.37	0.11

Джерело: розроблено авторкою

Аналіз результатів

Нижче представлений аналіз отриманих результатів з погляду економічних причин їх формування (табл. 3.38). Цей етап передуює безпосередньо оцінці ризику ТЦ у КО, оскільки надає економічне пояснення індикаторів та вплив ринкових та інших об'єктивних факторів на їх формування.

Таблиця 3.38

Аналіз результатів з погляду економічних причин їх формування

Індикатор	Коментар
<i>Ретроспективний вимір</i>	
I 5	Додатковий економічний ефект від залучення більш вигідного фінансування досягається за рахунок Групового ефекту (гарантій, консолідованого кредитного рейтингу тощо), але при цьому такий ефект у більшій частині розподіляється на Фінансовий центр. Така ситуація не обґрунтовує основну економічну мету створення центру – отримання більш дешевого фінансування для окремих компаній-членів групи. Таким чином, потенційно наявний ризик переміщення прибутку на пов'язану особу – фінансову компанію Групи.
I 6	Співвідношення власного та позикового капіталу (леверидж) залежить від багатьох факторів: фінансової стратегії, сектору, інвестиційних планів тощо. Втім, для одного ринку та сектору показники боргового навантаження повинні бути подібними, якщо функції, активи, ризики та стратегія компаній є співставними. Показник співвідношення боргу та капіталу у КО істотно відрізняється від середньоринкового, що може свідчити про можливі ризики ТЦ у таких операціях.

Джерело: розроблено авторкою

Аналіз ризиків: Операція 5

Вибір індикатору ризику

Основний ризик, пов'язаний із виплатою роялті полягає у можливому завищенні плати за користування нематеріальним активом (ставки роялті) у порівнянні із ринковим рівнем таких ставок. При цьому, при аналізі операцій дуже важливим є врахування фактичних функцій, активів та ризиків, притаманних сторонам КО. Аналогічно підходу, застосованому до попередніх Операцій, проаналізуємо та виберемо релевантний індикатор або декілька індикаторів ризику для Операції 5. Матриця вибору індикатору наведена у табл. Г.14 Додатка Г.

Методологія розрахунку індикатора

1. Роялті (I4)

Аналіз ризику реалізовується через порівняння ставки роялті у КО та НКО. При цьому, будь які відмінності у функціях, активах та ризиках у КО та НКО повинні бути враховані у вигляді коригувань ставки роялті. Крім того, комерційні та економічні умови

операцій повинні бути співставними, оскільки кожен НМА є унікальним, тому навіть незначна, на перший погляд, відмінність в умовах операції може значно впливати на її вартість. При порівнянні ставок роялті у КО та НКО ми виходимо із припущення, що незалежний ліцензіар виконує повний обсяг функцій, є юридичним та економічним власником активу та приймає усі відповідні ризики, пов'язані із володінням таким активом. При цьому, у КО, оскільки сторони є пов'язаними, функції, активи та ризики фактично можуть розподілятися іншим чином, незважаючи на те, як такий розподіл прописаний у ліцензійному договорі. Врахувати таку відмінність між КО та НКО дозволяє аналіз DEMPE-факторів – основних чинників створення вартості НМА. Таким чином, застосування індикатору I4 має вигляд:

$$CP(KO) \leq CP(NKO) \cdot f(dempe) \quad (3.22)$$

де: CP – ставка роялті у КО та НКО;

$f(dempe)$ – ступінь виконання DEMPE ліцензіаром в КО.

Розрахунок ставки роялті у НКО

Для визначення ставки роялті у НКО аналізуються ліцензійні договори щодо подібних НМА між незалежними особами. Основні критерії зіставності наведені у табл. 3.39

Таблиця 3.39

Характеристика основних критеріїв зіставності

Критерій	Значення в КО
Тип НМА	Виробниче ноу-хау
Вид ліцензії	Виключна без права субліцензії третім особам
Географія	Україна
Строк дії	Безстрокова
Тип платежу	Роялті (без паушального платежу)
База нарахування	Чистий дохід від реалізації Товару

Джерело: розроблено авторкою

Для ринкового орієнтира ставки роялті використовуємо медіану діапазону, що відповідає ПВР, розрахованого відповідно Постанови КМУ. Такий підхід (на протипагу мінімуму чи максимуму) обумовлений невеликою кількістю зіставних НКО, які можна знайти за результатами порівняльного дослідження для таких НМА як ноу-хау.

Коригування на фактичний рівень DEMPE у КО

Відповідно до положень ПКУ, визначення та аналіз впливу НМА на умови КО та зіставних операцій здійснюються з урахуванням, зокрема, але не виключно договірної та фактичної діяльності сторін, пов'язаної з розробкою, вдосконаленням, підтримкою, захистом і експлуатацією таких активів. Аналіз особливостей розробки, вдосконалення, підтримки, захисту і експлуатації (або development, enhancement, maintenance, protection, exploitation та скорочено DEMPE) має на меті визначити вклад кожної із сторін КО у відповідні етапи розробки та експлуатації НМА. На сьогодні не існує формалізованої методології для оцифрування такого вкладу, тому, на практиці, рівень вкладу визначається у процентному співвідношенні на основі аналізу ФАР у КО. Коригування має на меті зменшити ставку роялті відповідно до розподілу функціоналу між сторонами КО. При цьому приймається припущення, що у НКО максимальний вклад у НМА на всіх етапах здійснює ліцензіар таким чином, що математичний вираз такого вкладу прямує до 100%. Таким чином, якщо вклад ліцензіара у КО є меншим за 100%, ставка роялті зменшується на відповідну різницю між 100% та математичним виразом фактичного вкладу. Для Операції 5 результат аналізу DEMPE представлено у табл. 3.40.

Таблиця 3.40

Результат аналізу DEMPE

Фактори DEMPE	Вага фактору	Ліцензіат (Платник)	Ліцензіар (Контрагент)	Коментар
Розробка	20%	20%	80%	R&D центр є розробником НМА при цьому локальна лабораторія Платника допомагає у тестуванні, аналізі якості та аналізі відповідності локальним вимогам.
Удосконалення	20%	20%	80%	Локальна лабораторія Платника збирає відгуки та скарги щодо якості Товару та формує технічне завдання на вдосконалення для R&D центру
Підтримка	20%	20%	80%	R&D центр постійно аналізує світові тренди та тенденції (зміна нормативів, стандартів якості, екологічних вимог) щодо Товару. Платник виконує аналогічну роботу на локальних ринках.
Захист	20%	20%	80%	R&D центр вживає постійні охоронні заходи щодо захисту ноу-хау на глобальному рівні. Платник виконує аналогічну роботу на локальних ринках.
Експлуатація	20%	80%	20%	Основним експлуатантом НМА є Платник, який несе усі відповідні витрати та ризики щодо використання.
Результат розподілу або f (dempe)	100%	32%	68%	

Джерело: розроблено авторкою

Застосування методології для оперативного та перспективного вимірів

Оскільки строк ліцензії є невизначеним, що часто є нормальною ринковою практикою, для аналізу індикатору І4 може бути застосований лише ретроспективний вимір.

Джерела інформації для розрахунку індикаторів

Окремо аналізуються джерела інформації для КО та НКО. Для КО застосовуються внутрішні джерела, для НКО – зовнішні. Загальний підхід до вибору джерел інформації описаний на прикладі Операції 1. Джерела інформації для КО наведено у табл. Г.15 Додатка Г.

Джерела інформації для НКО

Основним критерієм для вибору джерел інформації про НКО є доступність даних. Часто, детальна інформація має обмежений доступ, тому використовуються агреговані показники або певні припущення щодо використання таких даних. Загальний підхід до вибору джерел інформації про НКО аналогічний до Операції 1. Матриця аналізу та вибору джерел представлена у табл. Г.16 Додатка Г.

Розрахунок індикаторів ризику

Відповідно до описаної методології розрахунку та, з використанням даних із зазначених вище джерел, отримуємо наступні значення обраних індикаторів ризику ТЦ у розрізі інтерпретацій та вимірів:

Таблиця 3.41

Значення обраних індикаторів ризику ТЦ у розрізі інтерпретацій та вимірів

Індикатор (у розрізі інтерпретацій)	Значення у КО	Значення у НКО
<i>Ретроспективний вимір</i>		
I 4	5.00%	6.00% (до коригування на DEPME) 4.08% (після коригування на DEPME)

Джерело: розроблено авторкою

Аналіз результатів

Нижче представлений аналіз отриманих результатів з погляду економічних причин їх формування (табл.3.42).

Таблиця 3.42

Роялті (I4)

Індикатор	Коментар
<i>Ретроспективний вимір</i>	
I 4	Ставка роялті у КО є меншою ніж медіана ринкового діапазону, що свідчить про наявність потенційних ризиків ТЦ у КО, оскільки Платник у такому випадку має можливість перенести частину прибутку на R&D центр. При цьому, Швейцарія має сприятливі податкові режими для R&D активності, які дозволяють значно знизити ефективну ставку корпоративного податку.

Джерело: розроблено авторкою

Цей етап передуює безпосередньо оцінці ризику ТЦ у КО, оскільки надає економічне пояснення індикаторів та вплив ринкових та інших об'єктивних факторів на їх формування.

3.3. Побудова моделі оцінки інтегрального показника ризику трансфертного ціноутворення на підприємствах

Процес оцінки результуючого ризику ТЦ компанії базується на моделі визначення інтегрального показника ризику компанії, який у свою чергу складається із показників ризику окремих операцій з урахуванням їх значимості та впливу на загальний ризик платника. Для оцінки ризику ТЦ ми використовуємо наступні виміри: високий, середній, низький та ризик відсутній. Для зручності кожен із ступенів ризику ми позначаємо як 3 (високий), 2 (середній), 1 (низький) та 0 (відсутній).

Суттєвість ризику у операції визначається на підставі даних про відхилення значення індикатору ризику у КО від ринкового значення відповідного індикатору. Чим більше відхилення значення індикатору ризику – тим більший ризик ТЦ у відповідній операції. При цьому треба враховувати значення відхилення: якщо відхилення індикатору свідчить про відхилення (зниження) оподаткованого прибутку у КО прибутку, то виникає ризик ТЦ у операції, якщо таке відхилення не призводить до заниження прибутку – ризик не виникає.

Треба враховувати, що наявність суттєвого ризику ТЦ у операції може не викликати суттєвий ризик для компанії у цілому, оскільки розмір такої операції або прибутку від її здійснення можуть бути незначними, ціни на предмет операції можуть характеризуватися значною волатильністю або операція є типовою та, як правило, не привертає значної уваги контролюючих органів.

Тому для визначення ризику ТЦ для компанії у цілому необхідно, окрім ризику у рамках окремої операції, враховувати суттєвість такої операції для компанії з огляду її впливу на оподаткований прибуток платника або потенційного інтересу податкових органів.

Загальна схема оцінки виглядає таким чином:

1. оцінка суттєвості операції з огляду оцінки ризику.
2. визначення індикатору ризику ТЦ для операції.
3. визначення відхилення значення індикатору ризику у КО та НКО.
4. оцінки ризику кожного окремої операції.
5. оцінка ризику ТЦ компанії у цілому з урахуванням суттєвості операції.

Загальна модель оцінки має вигляд: (3.23)

$$TRG = \left\{ \begin{array}{l} \left[\frac{(I_{KO1} - I_{HKO1})}{I_{HKO1}} \geq RL \right] \rightarrow RG_{KO1} \cdot M_{KO1} \\ \dots \\ \left[\frac{(I_{KON} - I_{HKON})}{I_{HKON}} \geq RL \right] \rightarrow RG_{KON} \cdot M_{KON} \end{array} \right\} \quad (3.23)$$

де: TRG (total risk grade) – загальний ризик ТЦ компанії;

I – цифрове значення індикатору ризику у відповідній операції (1,2...N) в КО та НКО;

RL (risk limit) – граничне відсоткове значення відхилення для кожного виміру ризику (високий, середній і т.д.);

RG (risk grade) – оцінка ризику (високий, середній і т.д.) у операції N;

M – суттєвість операції стосовно виміру ризику всієї компанії у операції N;

N – кількість КО, для яких вимірюється ризик ТЦ.

Далі більш детально розглянемо кожний з етапів схеми оцінки та модель оцінки.

Оцінка суттєвості операції для компанії

Для оцінки того, наскільки відповідна операція є суттєвою з погляду аналізу податкових ризиків компанії розглянемо чотири окремі фактори суттєвості (ФС) податкового впливу:

- 1) доля вартісного показника операції у доходах/витратах компанії (ФС1);
- 2) доля прибутку від здійснення операції у прибутках компанії або контрагента у КО (ФС2);
- 3) класифікація операції з погляду її економічної сутності – типова або нетипова для даного виду діяльності та бізнес практики у цілому (ФС3);
- 4) історія перевірки операції у попередніх періодах (ФС4).

Коефіцієнт суттєвості кожної відповідної КО розраховується за формулою 3.24:

$$M_{KO} = \text{ФС1} \cdot \text{ПВ1} + \text{ФС2} \cdot \text{ПВ2} + \text{ФС3} \cdot \text{ПВ3} + \text{ФС4} \cdot \text{ПВ4} \quad (3.24)$$

де: ФС – логічне значення відповідного фактору суттєвості;

ПВ – питома вага відповідного фактору.

Коефіцієнт суттєвості може приймати значення від 0 до 1.

Розрахунок факторів суттєвості

Фактор суттєвості приймає логічне значення 1 або 0, тобто, якщо операція відповідно до певного фактору є суттєвою – фактор дорівнює 1 і якщо ні – 0.

Для ФС1 та ФС2 логічне значення визначається виходячи із вартісного значення фактору. У роботі приймаємо, що коли доля вартості КО у доходах/витратах компанії та доля прибутку у КО прибутку компанії або контрагента перевищує 10% така операція є суттєвою та ФС отримує логічне значення 1. Показник 10% використовується як загальноприйнятий рівень суттєвості, який широко використовується у різноманітних моделях оцінки. Відповідно до специфіки галузі або операцій платника, порогове значення для оцінки може буде меншим або більшим.

Для ФС3 логічне значення дорівнює 1 (одиниці) у випадку, коли оцінювана операція є «нетиповою» з огляду специфіки діяльності платника та загальної практики,

характерної для відповідної галузі, ринку або юрисдикції. Наприклад, операції з продажу/придбання НМА є нетиповими, оскільки є характерними для певних галузей (ІТ, фармацевтична тощо) та відбуваються, як правило, у ході реструктуризації або продажу бізнесу. У той же час, операції з постачання сировинних товарів є типовими для відповідної галузі (хімічна, видобувна тощо) та, відповідно, будуть мати логічне значення 0 при оцінці суттєвості з огляду даного фактору.

ФС4 отримує логічне значення, яке дорівнює 1 (одиниці) у випадках, якщо у минулих звітних періодах операція аналізувалася або перевірялася контролюючими органами, тобто, у разі наявності фактів, які підтверджують зацікавленість податкової інспекції операцією. Крім того, про суттєвість також може свідчити факт наявності ризику ТЦ щодо відповідної операції у минулих періодах за даними аналогічної або подібної моделі оцінки ризику ТЦ.

У роботі для визначення даного фактору суттєвості ми аналізуємо наступні ситуації:

- 1) операція була визначена як ризикова у одному або декількох з трьох попередніх податкових періодів відповідно до результатів застосування моделі оцінки ризику платника;
- 2) компанія отримувала податковий запит від контролюючих органів юрисдикцій платника або контрагента у КО щодо відповідної операції у одному або декількох з трьох попередніх податкових періодів;
- 3) відповідна КО перевірялася у рамках податкової перевірки з ТЦ контролюючими органами у одному або декількох з трьох попередніх податкових періодів.

Якщо хоча б одна з перерахованих подій мала місце у попередніх до аналізованого періоду, ФС4 отримує логічне значення 1.

Питома вага факторів суттєвості

Для різних типів операцій різні фактори можуть мати різну вагу. Це залежить від типу операції та специфіки операцій та бізнесу платника у цілому. Тому присвоюємо кожному фактору рівнозначну вагу - 25%.

Фінальна оцінка

Для досліджуваних операцій (п'ять типів операцій) розраховано коефіцієнт суттєвості відповідно до описаної вище методології. Значення факторів суттєвості у розрізі типів КО наведені у табл. 3.43.

Таблиця 3.43

Значення факторів суттєвості у розрізі типів КО

Тип операції	Доля у доходах/ витратах (ФС1)	Доля у прибутку (ФС2)	Типовість (так/ні)	Ризик минулих періодів (так/ні)	Податковий запит (так/ні)	Податкова перевірка (так/ні)
Операція 1	81%	81%	Так	Так	Ні	Ні
Операція 2	78%	40%	Так	Ні	Ні	Так
Операція 3	1%	13%	Ні	Ні	Ні	Ні
Операція 4	0,2%	11%	Ні	Ні	Так	Ні
Операція 5	5%	45%	Так	Так	Ні	Ні

Джерело: розроблено авторкою

Значення суттєвості для кожного досліджуваного типу КО наведені у табл. 3.44.

Таблиця 3.44

Значення суттєвості для кожного типу контрольованої операції

Тип операції	Суттєвість (М)
Операція 1	1
Операція 2	1
Операція 3	0,25
Операція 4	0,50
Операція 5	0,75

Джерело: розроблено авторкою

Визначення відхилення індикаторів ризику у КО від НКО

Для розрахунку відхилення за кожним із досліджених у Розділі 2 індикаторів ризику у КО від аналогічного показника у НКО, консолідуємо усі отримані у попередньому розділі показники. Отримані значення відхилень наведені у табл. 3.45.

Для індикаторів ризику, які використовували дані за три звітні періоди (наприклад П.3) відхилення розраховано для кожної пари індикаторів у КО/НКО для кожного періоду. Загальна формула для розрахунку відхилення (Delta) для індикаторів (І), заниження яких порівняно аналогічних індикаторів у НКО свідчить про потенційну наявність ризику ТЦ (3.25):

$$Delta = \frac{(I_{КО} - I_{НКО})}{I_{НКО}} \quad (3.25)$$

Загальна формула для розрахунку відхилення для індикаторів, перевищення яких порівняно аналогічних індикаторів у НКО свідчить про потенційну наявність ризику ТЦ (3.26):

$$Delta = \frac{(I_{НКО} - I_{КО})}{I_{НКО}} \quad (3.26)$$

Для таких операцій «Тип відхилення» у табл.3.45 позначений як «2».

Таблиця 3.45

Значення відхилень за кожним індикатором ризику у КО від аналогічного показника у НКО

Операція	Індикатор ризику	Значення у КО	Значення у НКО	Відхилення	Тип відхилення
Операція 1	П1.1	0.65%	1.53%	-57%	1
Операція 1	П1.2	0.65%	0.90%	-28%	1
Операція 1	П1.3	0.65%; 0.88%;0.67%	3.14%; 2.96%; 2.08%	-79%; -70%; -68%	1
Операція 1	П1.4	-26.24%	6.08%	-531%	1
Операція 1	П1.5	90.06%	62.16%	45%	1
Операція 1	І2.1	80%	47%	-70%	2
Операція 1	І2.2	80%	90%	11%	2
Операція 1	І2.3	80%	85%	6%	2
Операція 1	І2.4	240.00	245.00	-2%	1
Операція 2	П1	207	213	3%	2
Операція 2	І5	4.88%	1.57%	-211%	2
Операція 3	П1.1	5.00%	3.57%	40%	1
Операція 3	П1.2	5.00%	5.00%	0%	1
Операція 3	П1.3	5.00%; 5.00%; 5.00%	3.57%; 3.13%; 3.00%	40%; 60%; 67%	1
Операція 3	П1.4	0.00%	18.61%	100%	2
Операція 3	І3.1	3.75%	1.08%	-249%	2
Операція 3	І3.2	3.75%	3.00%	-25%	2
Операція 3	І5	200	19	-971%	2
Операція 3	І5	500	48	-937%	2
Операція 3	І5	50	38	-31%	2
Операція 3	І5	80	37	-115%	2
Операція 4	І5	140	40	-250%	2
Операція 4	І5	675	655	-3%	2
Операція 4	І6	0.37	0.11	-219%	2
Операція 5	І4	5.0%	4.1%	-23%	2

Джерело: розроблено авторкою

Оцінка ризику окремих операцій

Для оцінки ризику для кожного типу операції та індикатору ризику необхідно оцінити ступінь відхилення індикатору та дати оцінку ризику відповідно до розміру

такого відхилення. Згідно підходу, описаному у «Загальний принцип оцінки» Розділу 3, оцінка ризику (RG або risk grade) визначається як висока (3), середня (2), низька (1) або відсутня (0). Далі, визначимо допустимі значення (RL або risk limit) границь діапазонів відхилення для кожного RG. У практиці ТЦ відсутня стандартна практика визначення суттєвості відхилень показників у КО від відповідних показників у НКО. Для визначення рівня суттєвості для кожного відповідного показника оцінки ризику звернемося до стандартів бухгалтерського обліку та їх позиції щодо критеріїв суттєвості для відображення операцій або подій у фінансовій звітності.

Відповідно Методичних рекомендацій щодо облікової політики, затверджених наказом Міністерства фінансів України №635 від 27.06.2013 року [155], одним із елементів облікової політики є кількісні критерії та якісні ознаки інформації щодо господарських операцій, подій та статей фінансової звітності.

У листі Міністерства фінансів України №04230-04108 від 29.07.2003 [156] року під суттєвістю визначається характеристики облікової інформації, які визначають її здатність впливати на рішення користувачів фінансової звітності. Поняття «суттєва інформація» розкриває п.3 розділу I НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», який визначає суттєвою інформацією, яка може впливати на прийняття рішень користувачами фінансової звітності.

У листі Міністерства фінансів України №04230-04108 від 29.07.2003 поріг суттєвості визначається як абсолютна або відносна величина, яка є кількісною ознакою суттєвої інформації. При цьому п.2.20 Методичних рекомендацій щодо облікової політики, затверджених наказом Міністерства фінансів України №635 від 27.06.2013 року зазначає, що суттєвість визначається не тільки кількісними, але і якісними ознаками.

Також п.3 розділу I НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначає, що суттєвість інформації визначається відповідними стандартами бухгалтерського обліку або, якщо стандарти не встановлюють такі критерії, менеджментом підприємства.

Згідно п.2.20 Методичних рекомендацій щодо облікової політики, затверджених наказом Міністерства фінансів України №635 від 27.06.2013 року, кількісні критерії суттєвості інформації про господарські операції наведені у табл.3.46:

Таблиця 3.46

Кількісні критерії суттєвості інформації про господарські операції

№	Об'єкти матеріальності	Діапазон (у % від бази)	База для визначення кількісного критерію матеріальності інформації
1	Господарські операції та події, пов'язані зі зміною складу активів, зобов'язань, власного капіталу підприємства	До 3%	Вартість усіх активів, відповідно, або усіх зобов'язань, або Власного капіталу
2	Господарські операції та події щодо доходів і витрат	До 2%	Сума чистого прибутку (збитку)
		До 0,2 %	Загальна сума доходів компанії або загальні витрати
			Найбільша класифікаційна група доходів і витрат відповідно. Наприклад, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)
3	Відхилення витрат при переоцінці або зменшенні корисності необоротних активів	До 10%	Справедлива вартість активу
4	Визначення подібності активів	До 10%	Справедлива вартість об'єктів обміну
5	Визначення сегментів звітів під час розкриття відомостей про сегмент	До 10%	Відповідно, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) або фінансовий результат сегменту, або активи всіх сегментів підприємства
6	Інші господарські операції та події	Не більше 5%	Критерії і ознаки матеріальності визначаються виходячи з потреб користувачів, економічної доцільності з урахуванням: – обсягу діяльності компанії; – характеру впливу об'єкта бухгалтерського обліку на рішення користувачів; – інших якісних факторів, які можуть вплинути на визначення порогу матеріальності

Джерело: розроблено авторкою

Таким чином, вважаємо, що при відхиленні до 5%, таке відхилення вважається несуттєвим, а ризик – низьким або відсутнім для цілей оцінки ризику ТЦ у КО (п.6 табл. 3.46). Згідно практики ТЦ, незначні відхилення умов у КО від співставних НКО у рамках процесу аналізу ризиків ТЦ можуть вважатися допустимими, оскільки процедура аналізу ризиків не є точною, на відміну, наприклад, від проведення економічного аналізу у процесі підготовки документації з ТЦ. Під час аналізу ризиків не проводиться детальний функціональний аналіз КО та НКО, аналіз всіх факторів зіставності та,

відповідно, не застосовуються всі можливі та доцільні коригування комерційних та інших параметрів КО та НКО. Тому, застосовані оцінки ризиків є, у певній мірі, приблизними з певним рівнем точності. Це, передусім, обумовлено тим фактом, що основними вимогами до процесу аналізу ризиків є швидкість та можливість автоматизувати сам процес та, у результаті, визначити, які операції потребують більш детального та індивідуального аналізу.

У той же час, через причини, описані вище, позитивне відхилення (коли відсутній факт зниження прибутку у КО) також повинні враховуватися, оскільки більш детальний аналіз може змінити картину розрахунків та знак відхилення. Для визначення критеріїв «середнього» ризику будемо використовувати підхід, який базується на оцінці менеджменту компанії. Для кожного окремого випадку така оцінка може мати індивідуальне значення. Наприклад, для компаній, які реалізують значні обсяги сировинних товарів та, по суті, аналізують монооперації (один тип КО), навіть незначні відхилення можуть свідчити про наявність істотного ризику. У нашому випадку, з урахуванням того, що для більшості індикаторів ризику використовувалися середні (медіанні) значення у НКО, ми припускаємо, що від'ємне відхилення до 25% може вважатися допустимим та свідчить про наявність середнього ступеня ризику у КО. Таке припущення обумовлено підходом до розрахунку діапазону цін (рентабельності), який відповідає принципу «витягнутої рику», затвердженого Постановою КМУ №381 [157]. Відповідно цього підходу, «ліва» та «права» частина діапазону від його середнього (медіанного) значення відповідає другому та третьому квартилям інтерквартильного діапазону, або 25% відхиленню від середнього (медіанного) значення. Тому, з урахуванням підходу до визначення індикаторів ризику ТЦ, від'ємне відхилення до 25% у деяких випадках може навіть підтверджувати факт знаходження індикатору ризику у КО у межах ринкового діапазону. Таким чином, вважаємо таке відхилення характеристикою середнього можливого ризику ТЦ. Відповідно, більш значні від'ємні відхилення (більше ніж 25%) вже свідчать про наявність високого ризику ТЦ у

відповідній КО. Підсумовуючи вищезазначене, відповідність відхилень якісним оцінкам ризику представлено у табл. 3.47:

Таблиця 3.47

Відповідність відхилень якісним оцінкам ризику

Оцінка ризику (RG)	Діапазон відхилень (RL)
Відсутній (0)	$\geq 5\%$
Низький (1)	-5,00%...4,99%
Середній (2)	-25,00%...-5,01%
Високий (3)	$< -25,01\%$

Джерело: розроблено авторкою

Застосовуючи отримані метрики оцінки для розрахованих відхилень значені індикаторів ризику ТЦ, отримуємо наступні оцінки ризику у розрізі кожної КО та індикатору (табл. 3.48):

Таблиця 3.48

Значення ризику у розрізі кожної інтерпретації індикатора

Операція	Індикатор ризику	Оцінки ризику
Операція 1	I1.1	3
Операція 1	I1.2	3
Операція 1	I1.3	3
Операція 1	I1.4	3
Операція 1	I1.5	0
Операція 1	I2.1	3
Операція 1	I2.2	0
Операція 1	I2.3	0
Операція 1	I2.4	1
Операція 2	I1	1
Операція 2	I5	3
Операція 3	I1.1	0
Операція 3	I1.2	1
Операція 3	I1.3	0
Операція 3	I1.4	0
Операція 3	I3.1	3
Операція 3	I3.2	3
Операція 3	I5	3
Операція 3	I5	3
Операція 3	I5	3
Операція 3	I5	3
Операція 3	I5	3
Операція 4	I5	3
Операція 4	I5	1
Операція 4	I6	3
Операція 5	I4	2

Джерело: розроблено авторкою

Питома вага індикаторів

Для визначення інтегрального показника ризику КО необхідно враховувати ступінь впливу на загальну оцінку кожної окремої інтерпретації для окремого індикатору, а також кожного окремого індикатору у рамках однієї КО. За рішенням менеджменту, з урахуванням фактів та обставин конкретної КО або методології та якості вихідних даних для розрахунку індикатору ризику, кожній інтерпретації індикатора ризику у рамках однієї КО може бути присвоєна питома вага.

При цьому, сума такого показника для всіх інтерпретацій індикатору у рамках КО повинна дорівнювати 100%. Для розрахунку питомої ваги інтерпретацій індикаторів припускаємо, що усі інтерпретації відповідного індикатора мають однаковий вплив на значення загальної оцінки ризику кожної відповідної КО за таким індикатором, тобто питома вага розподіляється рівномірно та дорівнює:

$$\text{ПВ}(I_n) = 100\% / k(I_n) \quad (3.27)$$

де: ПВ – значення питомої ваги;

I – індикатор ризику у КО;

n – номер відповідної КО;

k – кількість інтерпретацій індикатору для n -тої КО.

Для оцінки впливу кожного індикатору на загальний ризик відповідної операції необхідно враховувати наступні критерії:

- якість вихідних даних для розрахунку індикатора;
- методологічну практику, яка склалася, у тому числі у контрольно-перевірочній роботі податкових органів;
- природу самих індикаторів.

Під час розрахунку інтегрального ризику операції (ІРО), з урахуванням критеріїв вище, можливі до використання наступні підходи (методи):

- метод середніх величин;
- метод найбільшої оцінки (максимального ризику);

- метод питомої ваги.

Вибір методу залежить від критеріїв визначення впливу індикаторів на розрахунок оцінки ризику та бачення менеджменту щодо оптимального методу для конкретної компанії.

Відповідно до методу середніх, оцінка ризику у операції визначається як середнє значення оцінок для кожного індикатора ризику у відповідній операції. Такий підхід може бути застосований у випадку, якщо критерії оцінки впливу індикаторів на загальну оцінку є тотожними для всіх індикаторів відповідної КО.

Згідно методу найбільшої оцінки індикатор ризику операції визначається як максимальне значення оцінки серед оцінок усіх індикаторів. Такий підхід може бути застосований у випадку ризик-орієнтованого підходу до оцінки, коли платник вирішує аналізувати більш детально кожен випадок можливого високого ризику навіть у ситуації, коли усі інші індикатори свідчать про відсутність або наявність низького ризику ТЦ.

Під час застосування методу питомої ваги кожному індикатору у КО присвоюється питома вага відповідно до характеристик якісних критеріїв оцінки впливу індикаторів на загальну оцінку ризику у КО.

Надалі для оцінки проаналізуємо характеристики критеріїв впливу індикаторів для кожної операції. Під час аналізу будемо вважати, що вся інформація, використана для розрахунку значень індикаторів має рівнозначну достовірність та якість. У разі, якщо індикатор задовольняє критерію, він отримує оцінку плюс один бал. Таким чином, максимальна кількість балів дорівнює трьом: значення ризику у розрізі індикаторів наведені у табл. 3.49.

Зазначимо, що у табл. 3.49 окремою позицією не вказана якість вихідних даних, для розрахунків приймаємо її значення для усіх операцій - 1бал, отже уся інформація має рівнозначну достовірність та якість.

Таблиця 3.49

Значення ризику у розрізі індикаторів

Операція	Індикатор	Методологічна практика	Природа індикатора	Оцінка
Операція 1	I1	1бал Для контролю ТЦ податкові органи у всьому світі використовують прибутковість як одну із найважливіших ознак ризику	1бал Під час торгівлі через дистриб'ютора маржинальність останнього є основною точкою контролю ТЦ	3
Операція 1	I2	1бал Операції з НПЮ є першочерговою зоною уваги контролюючих органів, оскільки, саме у такі юрисдикції відбувається переміщення прибутку ТНК	0 балів Доля операцій з НПЮ може залежати від ринку збуту, тому не завжди є репрезентативною. Наприклад, для клієнтів із Азії типовим є торгівля через Гонконг або Сінгапур, в той же час як для клієнтів з Європи торгівля через Кіпр може свідчити про факт податкового планування.	2
Операція 2	I1	1бал Див. вище	1бал Див. вище	3
Операція 2	I5	0 балів Метою централізації, передусім, є оптимізація витрат у ТНК. Тому такі операції привертають увагу податкових лише у випадках значних обсягів та сумнівної сутності	0 балів Економія на масштабі не є головним або єдиним фактором централізації закупівель. Іншими причинами можуть бути: логістичні, залучення фінансування, ефективність управління. Також, економію на масштабі коректніше розраховувати на більшому періоді, ніж 1 рік	1
Операція 3	I1	1 бал Див. вище	0 балів Для внутрішньогрупових послуг націнка не є визначальним критерієм ризику ТЦ. Такі послуги розраховуються як сума витрат, що перевиставляються без націнки.	2
Операція 3	I3	0 балів Внутрішньогрупові послуги у значних обсягах є характерними не для всіх видів бізнесу. Для сировинних ТНК такі операції є менш характерними, тому можуть привертати додаткову увагу контролюючих органів	1 бал Показник відношення внутрішньогрупових послуг до загальних операційних витрат компанії часто характеризує основний ризик ТЦ щодо таких послуг – не високу їх ціну, а саме значний обсяг	2
Операція 3	I5	0 балів Див. вище	1 бал Часто механізмом оптимізації є саме завищення обсягу (не вартості) послуг через «дорогі» кадри центрального офісу, тому аналіз альтернативних варіантів послуг є одним із найбільш репрезентативних для розуміння наявності податкових ризиків	2
Операція 4	I5	0 балів Див. вище	0 балів Див. вище	1
Операція 4	I6	1 бал Розмиття податкової бази через фінансові витрати у внутрішньогруповому фінансуванні є одним із найпоширеніших механізмів переміщення прибутку, тому викликають значну увагу контролюючих органів	1 бал Ризик, пов'язаний із внутрішньогруповим фінансуванням часто виникає не через централізацію або високу процентну ставку, але через надмірний обсяг фінансування, який непов'язана особа у подібній ситуації або не залучала б, або не змогла отримати	3
Операція 5	I4	1 бал Розмиття податкової бази через ліцензійні платежі та роялті є одним із найпоширеніших механізмів переміщення прибутку, тому викликають значну увагу контролюючих органів	1 бал	3

Джерело: розроблено авторкою

Таким чином, маємо змогу вибрати метод розрахунку інтегрального показника ризику у операції загалом з урахуванням критеріїв оцінки впливу кожного індикатору (табл.3.50).

Таблиця 3.50

Вибір методу розрахунку інтегрального показника ризику

Операція	Індикатор	Оцінка	Метод розрахунку інтегрального показника
Операція 1	I1	3	Метод питокої ваги
Операція 1	I2	2	
Операція 2	I1	3	Метод питокої ваги
Операція 2	I5	1	
Операція 3	I1	2	Метод середніх
Операція 3	I3	2	
Операція 3	I5	2	
Операція 4	I5	1	Метод питокої ваги
Операція 4	I6	3	
Операція 5	I4	3	Метод середніх

Джерело: розроблено авторкою

Інтегральний показник оцінки ризику для кожної операції наведений у табл.3.51.

Таблиця 3.51

Інтегральний показник оцінки ризику для кожної операції

Операція	Оцінка ризику
Операція 1	1.84
Операція 2	1.50
Операція 3	2.08
Операція 4	2.75
Операція 5	2.00

Джерело: розроблено авторкою

Як бачимо, операцією із найбільшим ризиком ТЦ є залучення внутрішньогрупового фінансування, ризик у якій є наближеним до «високого».

Оцінка ризику компанії у цілому

У той же час, як було зазначено вище, не усі операції мають однаковий вплив на інтегральний показник ризику компанії у цілому (ІРК).

Для урахування впливу кожної з КО на ІРК беремо до уваги суттєвість операцій (М), визначену вище формула (3.28):

$$ІРК = \frac{\sum_{i=1}^N IPO_i \cdot M_i}{N} \quad (3.28)$$

де: i – номер КО;

N – загальна кількість КО;

M – суттєвість відповідної КО.

Для визначення ІРК розраховується саме середній показник оцінки ризику, оскільки, з врахуванням фактору суттєвості кожної КО, усі ІРО мають рівнозначну вагу у загальному показнику ІРК. Інтегральний показник ризику компанії визначено у табл.3.52.

Таблиця 3.52

Розрахунок інтегрального ризику операції

Операція	Оцінка ризику	Суттєвість	ІРО
Операція 1	1.84	1	1.84
Операція 2	1.50	1	1.50
Операція 3	2.08	0.25	0.52
Операція 4	2.75	0.50	1.38
Операція 5	2.00	0.75	1.50
ІРК			1.35

Джерело: розроблено авторкою

Аналіз результатів оцінки

Інтерпретація результатів

З урахуванням шкали оцінки, можна зробити такі висновки:

- найбільший ризик ТЦ має Операція 4 (внутрішньогрупове фінансування), який характеризується як «наближений до високого»;
- операції 3 та 5 мають середній ризик;
- операція 1 має ризик, «наближений до середнього»;
- операція 2 має ризик «між низьким та середнім»;
- загальний ризик компанії є низьким.

Виникає питання, які дії повинна вчинити Компанія у зв'язку із отриманими результатами?

Аналіз результатів

Незважаючи на низький ризик ТЦ для Компанії, результати дають можливість зробити певні висновки. Ризик хоч і низький, але наявний. З урахуванням припущень та оціночних критеріїв, застосованих у ході оцінки, результати можуть мати високу чутливість до таких припущень та критеріїв. Оптимальним результатом була б оцінка «ризик відсутній», тому наявність ризику як такого свідчить про необхідність додаткового аналізу окремих операцій, які мають найвищі оцінки ризику. Окремі операції мають ризик вищий або наближений до середнього. Незважаючи на результати, зважені з урахуванням суттєвості операцій, КО 3-5 мають ризик середній або вищий за середній. КО 4 у цілому має ризик, наближений до високого.

Беручи до уваги такі результати, Компанії необхідно більш детально проаналізувати відповідні КО, для чого провести стандартні процедури аналізу ТЦ:

- поглиблений функціональний аналіз;
- економічний аналіз;
- порівняльне дослідження.

До того ж, такий аналіз дозволить, у разі потреби, скоригувати методологію оцінки ризику ТЦ, якщо за результатами аналізу буде визначено інший ступінь ризику операцій.

Висновки до розділу 3

1. З метою виявлення та оцінки індикаторів ризику ТЦ було застосовано інструменти функціонального й економічного аналізу. Водночас запропоновано чіткий алгоритм (порядок) збору та консолідації даних, у результаті якого визначено структуру і набір вхідних параметрів моделі оцінки ризиків ТЦ. Такий підхід дозволяє визначити центри виникнення потенційних ризиків ТЦ, виявити основні фактори ризику і відібрати первинний набір індикаторів ризику для його подальшої оцінки.

2. Організація та інформаційно-методичне забезпечення є ключовим завданням у ході визначення ризиків ТЦ. Це обумовлено власною специфікою структурування

контрольованих операцій для різних платників, секторів економіки, географії роботи бізнесу тощо, а також суб'єктністю процесу аналізу, оскільки цей аналіз може проводитися як на стороні контролюючих органів, так і на стороні платника податків. Для вирішення проблеми розроблено методичні і практичні рекомендації у розрізі найбільш поширених економічних типів контрольованих операцій. У межах цих методичних підходів було встановлено основні універсальні індикатори ризику ТЦ, розроблено методологію їх розрахунку й обґрунтовано інструменти обліково-інформаційного забезпечення запропонованої методики.

3. Для практичного використання опрацьовано різноманітні інтерпретації індикаторів ризику ТЦ, а також запропоновано підхід до оцінки індикаторів у трьох часових вимірах: ретроспективному, оперативному, перспективному, які можуть застосовуватися залежно від цілі процесу аналізу та суб'єкта його реалізації.

4. Для трансформації результатів аналізу факторів ризику ТЦ у вимірювальні показники необхідна цифровізація вихідних даних процесу оцінки для подальшого порівняльного аналізу і прийняття управлінських чи фіскальних рішень. Для цього вперше розроблено модель оцінки ризиків ТЦ на базі визначених індикаторів та їх інтерпретацій, в процесі реалізації встановлено оптимальну схему і шкалу оцінки. 5

5. Відповідно до діючого нормативного забезпечення бухгалтерського обліку обґрунтовано оптимальний підхід до оцінки суттєвості параметрів моделі. Для визначення загального показника ризику ТЦ підприємства запропоновано алгоритм інтеграції сукупного показника ризику за трьома компонентами: типами контрольованих операцій, індикаторами ризику та їхніми інтерпретаціями. Проведене подальше дослідження застосовності розробленої моделі для окремого платника податків в цілому свідчить про її універсальність і високу точність отриманих результатів.

Основні результати розділу опубліковані у наукових працях автора [158, 159, 160].

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукового завдання, що виявляється в удосконаленні організаційних і методичних положень здійснення контролю трансфертного ціноутворення на засадах ризик-орієнтованого підходу.

Основні висновки, що підтверджують результати дослідження, полягають у такому.

1. На основі узагальнення напрацювань вітчизняних і зарубіжних авторів та з урахуванням інституціонального аспекту запропоновано авторське визначення трансфертного ціноутворення – процес перерозподілу активів та прибутків в МГК з метою оптимізації витрат на організацію та обслуговування ланцюгів створення вартості, управління фінансовими потоками та зменшення податкового навантаження в межах компаній групи. Виходячи з наукового узагальнення теоретико-методичних підходів сформовано перелік суб'єктів трансфертного ціноутворення, що взаємодіють в економіко-правовій площині: суб'єктів на національному рівні і на рівні міжнародному. Проаналізовано функції суб'єктів у системі трансфертного ціноутворення, на підставі аналізу функцій суб'єктів виділено їх спільні функції, одна з яких – моніторинг та аналіз ризиків трансфертного ціноутворення.

2. Ґрунтуючись на дослідженні міжнародного досвіду взаємодії суб'єктів трансфертного ціноутворення визначено процедури, що відображають взаємозв'язок суб'єктів трансфертного ціноутворення у глобальному контексті. Процедури ризик-менеджменту активно застосовуються суб'єктами трансфертного ціноутворення, крім того, ризик-орієнтований підхід передбачає здійснення оцінки ризиків трансфертного ціноутворення. У ході дослідження виявлено, що у науковому полі України досі відсутнє системне бачення проблем управління, оцінювання і класифікації ризиків трансфертного ціноутворення.

3. Проведене вивчення світового досвіду свідчить про важливість впровадження процесів аналізу ризиків на постійній і системній основі, що реалізується через розробку узгоджених правил і процедур прийняття рішень особами, відповідальними за управління ризиками трансфертного ціноутворення. Ґрунтовно проаналізовано підходи до оцінки ризиків трансфертного ціноутворення у провідних країнах світу і потенційні інструменти плану протидії BEPS та інструменти обміну інформації, які доцільно використовувати для аналізу ризиків трансфертного ціноутворення. Розглянута класифікація ризиків трансфертного ціноутворення базується на напрацюваннях науковців, проте існуючий перелік рекомендовано доповнити стратегічним та інтелектуальним видами ризиків трансфертного ціноутворення. Аргументовано доцільність введення додаткових класифікаційних ознак ризиків трансфертного ціноутворення за природою їх походження і за місцем виникнення у межах функціонування МГК. Спираючись на тематику дослідження, запропоновано розкрити сутність ризику трансфертного ціноутворення через податковий ризик. З огляду на відсутність у науковій літературі визначення «ризик трансфертного ціноутворення» у роботі запропоновано авторське тлумачення поняття, як імовірність фінансових втрат, які виникають у межах міжнародної групи компаній у процесі структурування ланцюгів створення вартості та перерозподілу ресурсів і прибутків.

4. Як організаційну методику для аналізу показника «Рентабельність» запропоновано використання ринкового бенчмаркінгу. Визначений перелік індикаторів ризиків трансфертного ціноутворення класифіковано за такими тематичними блоками – результат від операцій і структура операцій. Використання запропонованої системи групування індикаторів забезпечить більш точну оцінку ризиків і може бути застосовано управлінським персоналом для вчасного попередження ризиків трансфертного ціноутворення на підприємстві. Для кількісного оцінювання ризиків і порівняння індикаторів з граничними показниками репрезентовано матрицю з відповідними цифровими значеннями. За допомогою матриці індикаторів можна узагальнити основні результати дослідження в одній площині. Запропонований механізм формування

матриці дозволяє обробити великий масив різнопланової інформації і виокремити потрібні дані.

5. Удосконалено підходи до аналізу ризиків трансфертного ціноутворення шляхом опрацювання джерел інформації з використанням різних форм звітності: фінансової, податкової, управлінської, статистичної. Запропонована класифікація джерел виявлення ризиків трансфертного ціноутворення, базується на поділі за природою походження, типом доступу, системою виміру оцінки ризику, характером інформації та способом використання, дозволить робити правильні висновки про причини виникнення відповідного ризику трансфертного ціноутворення.

6. Оцінка ризиків трансфертного ціноутворення для більшості підприємств наразі проводиться суто формально, у зв'язку з чим запропоновано підхід – побудова карти процесів аналізу ризиків окремо для підприємств і для контролюючих органів, а також сформульовано ключові тематичні визначення і структура регламентної документації. Доведено, що побудову організаційної моделі оцінки ризиків трансфертного ціноутворення доцільно проводити на основі виділених об'єктів і суб'єктів, якими є основні учасники процесу, вхідних і вихідних параметрів, робочих параметрів і ключових показників ефективності.

7. Запропоновано порядок опрацювання інформації про контрольовані операції підприємства, який передбачає встановлення відповідності звітних показників визначеним комерційним умовам. З метою оцінки впливу з'ясованих внутрішніх передумов підприємства вбачається доречним застосовувати функціональний аналіз, який становить основу для оцінки ризику трансфертного ціноутворення, та визначення ролі кожного окремого чинника через дослідження динаміки зміни результативного показника.

8. Аргументовано, що використання облікових-аналітичних даних як інструменту оцінки ризиків трансфертного ціноутворення дає можливість вирішити завдання створення адаптивної аналітичної моделі оцінки ризику трансфертного ціноутворення у межах трьох часових вимірів: ретроспективний, оперативний, перспективний.

Обґрунтований перелік фінансових показників підприємства для розкриття якісних і кількісних індикаторів у процесі аналізу ризику трансфертного ціноутворення на підприємстві.

9. У ході розробки моделі оцінки ризику трансфертного ціноутворення проведено аналіз діяльності компанії, запропоновано класифікацію операцій, здійснено тестування гіпотез ризику та вибір індикаторів оцінки. Розроблено методику визначення індикаторів та їх окремих параметрів, досліджено джерела внутрішньої та зовнішньої інформації, побудовано модель оцінки інтегрованого ризику для компанії у цілому та для окремих операцій. На основі отриманої моделі сформовано висновок про рівень наявності ризику на підприємстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. World Investment Report 2022. International tax reforms and sustainable investment. *United Nations publication issued by the United Nations Conference on Trade and Development*. URL: <https://unctad.org/webflyer/world-investment-report-2022> (data accessed 14.12.2022).
2. OECD Corporate Tax Statistics: website URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?Data-SetCode=CBCR_TABLEI (data accessed: 14.12.2022).
3. Definition of 'price'. Collinsdictionary: website URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/price> (data accessed: 14.12.2022).
4. Алексеева А., Ігнатенко Т. Трансфертне ціноутворення як механізм податкового контролю. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2014. №3. С. 85 – 95.
5. Гриненко Ю.І. Алгоритм проведення економічних досліджень контрольованих операцій. *Криміналістика і судова експертиза*. 2017. № 62. С. 402-411.
6. Дзюба П.В. Трансфертне ціноутворення у фінансовій системі ТНК: дис.... канд. екон. наук: 08.05.01/ Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. 223 с.
7. Джох Р. В. Поняття та ознаки трансфертного ціноутворення. *Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 2016р. Одеса: Причорноморська фундація права, 2016. С. 69–73.
8. Жердецька Л.В. Механізм трансфертного ціноутворення в банку: дис.... канд. екон. наук: 08.00.08 / Держ. вищ. навч. закл. «Одес. держ. екон. ун-т». Одеса, 2009. 233 с.
9. Трансфертне ціноутворення: український варіант / О.В. Жукова та ін. Київ: Юстініан, 2014. 183 с.
10. Карнаух Т.М. Трансфертне ціноутворення: сутність та перспективи запровадження в Україні. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2015. Т. 168. С. 120-124.
11. Карпенко І.В. Облікове забезпечення трансфертного ціноутворення на підприємствах торгівлі: дис.... канд. екон. наук: 08.00.09/ Київський національний торговельно-економічний університет. Київ, 2018. 293с.
12. Колдовський М. В. Трансфертне ціноутворення як механізм ухилення від сплати податків. *Ефективна економіка*. 2013. № 7. URL:

- <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2159> (дата звернення: 14.12.2022).
13. Макаренко М.І., Савченко Т.Г Система трансфертного ціноутворення в комерційних банках : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 238 с.
 14. Мішин М.О., Курілов Є. Трансфертне ціноутворення та план дій BEPS. *Вісник Міністерства доходів і зборів України*. 2014. №16. С.23-26.
 15. Мельниченко Р. Податковий контроль трансфертного ціноутворення в Україні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 5. С. 63–79.
 16. Мордвицька Ю.С. Механізм трансфертного ціноутворення в системі управління логістичними бізнес-процесами інтегрованих холдингів: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.00.04. Приазов. держ. техн. ун-т. Маріуполь, 2016. 20 с.
 17. Савченко Т.Г. Трансфертне ціноутворення у комерційних банках: : автореф. дис.... канд. ек. наук: 08.00.08. Українська академія банківської справи національного банку України. Київ, 2007. 21с.
 18. Черевко О.І. Трансфертне ціноутворення: теоретичні аспекти та практичне застосування. *Економіка і регіон*. 2014. № 2. С.91–95.
 19. Чукліна О.С. Методи трансфертного ціноутворення: переваги, недоліки та ієрархія застосування. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2013. № 5-6. С. 170-175.
 20. Мельник А.О. Управління трансфертним ціноутворенням на підприємстві: : автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.00.04. Харківський національний економічний ун-т. Харків, 2007. 19 с.
 21. Ткачик Ф.П. Трансфертне ціноутворення як об'єкт моніторингу податкових консультантів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. 2015. №15. С.148-151.
 22. Штангрет А.М., Мартинюк С.Г, Сухомлин Л.Є. Трансфертне ціноутворення як один із механізмів функціонування транснаціональних корпорацій. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2013. №3. С. 22-27.
 23. Бутенко Т.В., Круковська Л.М. Трансфертне ціноутворення в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2016. Вип. 15. С. 43-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2016_15_12 (дата звернення: 14.12.2022).
 24. Освальд М. Конфлікт інтересів в процесі трансфертного ціноутворення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. №10. С.69-75.

25. Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries. *United Nations New York*, 2021. URL: https://www.un.org/development/desa/financing/sites/www.un.org.development.de.sa.financing/files/2021-04/TP_2021_final_web%20%281%29.pdf (data accessed: 14.12.2022).
26. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення податкового контролю за трансфертним ціноутворенням: Закон України від 28.12.2014 №72-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-19#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
27. Лоханова Н.О. Проблеми інформаційного забезпечення трансфертного ціноутворення в системі ділового партнерства підприємств. *Ефективна економіка*. 2018. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6481> (дата звернення: 14.12.2022).
28. Парфентій Л.А. Розвиток податкового контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні. *Приазовський економічний вісник*. 2018. №6.С.474-477.
29. Немировська О.В. Транснаціональні компанії та регулювання трансферного ціноутворення в Україні. *Інноваційна економіка: науково-виробничий журнал*. 2014. №4(53).С.265-272.
30. Дунська А.Р., Пашенко М.С. Аналіз сучасного стану розвитку транснаціональних корпорацій та характер їх функціонування в Україні. *Економічний вісник НТУУ «КПІ» : збірник наукових праць*. 2016. № 13. С. 92–99.
31. Прохорова М.Е., Левицька Н.М. Особливості формування впливу зарубіжних ТНК на Україну в ХХІ ст. *Науковий вісник*. 2011. Том 2 №4. URL: [http://jrnл.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/3261/3214](http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/3261/3214) (дата звернення: 14.12.2022).
32. Куцик П., Ковтун О., Башнянин Г. Механізми діяльності та стратегії розвитку транснаціональних корпорацій як ключових акторів сучасної глобалізованої економіки. *Економіст*. 2015. № 2. С. 18-24.
33. Чернова О.В., Пазиніч О.В. Транснаціональні корпорації в міжнародній економічній системі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 12 червень. С. 24–26.
34. Сайт Державної податкової служба України. URL: <https://tax.gov.ua/> (дата звернення: 14.12.2022).
35. Про затвердження Порядку проведення моніторингу контрольованих операцій та Порядку опитування уповноважених, посадових осіб та/або працівників платника податків з питань трансфертного ціноутворення: Наказ Мінфіну

- України від 14.08.2015 №706. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1055-15> (дата звернення: 14.12.2022).
36. The World Bank Group: website. URL: <https://www.worldbank.org/en/home> (data accessed: 14.12.2022).
 37. International monetary fund: website. URL: <https://www.imf.org/en/Home> (data accessed: 14.12.2022).
 38. Кравченко С.О., Кравченко В.В. Міжнародні організації як суб'єкти глобального управління. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління*. 2017. Т. 28(67), № 1. С. 6-11.
 39. Ринейська Л.С. Роль міжнародних організацій у формуванні міжнародних стратегій економічного розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2018/56.pdf (дата звернення: 14.12.2022).
 40. The Organisation for Economic Co-operation and Development: website. URL: <https://www.oecd.org/about/> (data accessed: 14.12.2022).
 41. An official website of the European Union: website. URL: https://european-union.europa.eu/index_en (data accessed: 14.12.2022).
 42. The United Nations: website. URL: <https://www.un.org/en/about-us> (data accessed: 14.12.2022).
 43. OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations, 2022. *OECD Publishing, Paris*, DOI: <https://doi.org/10.1787/0e655865-en>. (data accessed: 14.12.2022).
 44. Model Tax Convention on Income and on Capital. Condensed Version. *OECD Publishing, Paris*, 2017. URL: <https://www.oecd.org/ctp/treaties/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-condensed-version-20745419.htm> (data accessed: 14.12.2022).
 45. The Multilateral Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters: Amended by the 2010 Protocol, *OECD Publishing, Paris*, 2011. URL: <https://www.oecd.org/tax/the-multilateral-convention-on-mutual-administrative-assistance-in-tax-matters-9789264115606-en.htm> (data accessed: 14.12.2022).
 46. Convention on the elimination of double taxation in connection with the adjustment of profits of associated enterprises. Final Act Joint Declarations Unilateral Declaracions. *Official Journal of the European Communitie*. 1990. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:41990A0436:en:HTML> (data accessed: 14.12.2022).
 47. Code of conduct on transfer pricing documentation for associated enterprises in the European Union. (2006/C 176/01). EU. July 2006. 7p. URL: <https://eur->

- [lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:42006X0728\(01\)](http://lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:42006X0728(01)) (data accessed: 14.12.2022).
48. Guidelines for Advance Pricing Agreements within the EU. Communication from the commission to the council, the european parliament and the european economic and social committee. Brussels, 2007. 25p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0071&from=EN> (data accessed: 14.12.2022).
 49. Code of Conduct for the effective implementation of the Convention on the elimination of double taxation in connection with the adjustment of profits of associated enterprises. *Official Journal of the European Union*. 2009. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:322:0001:0010:EN:PDF> (data accessed: 14.12.2022).
 50. Communication from the commission to the European parliament, the council and the European economic and social committee. Guidelines on low value adding intra-group services. *European commission*. Brussels, 2011. 32p URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0016:FIN:EN:PDF> (data accessed: 14.12.2022).
 51. United Nations Handbook on Selected Issues in Administration of Double Tax Treaties for Developing Countries. *United Nations New York*, 2013 URL: https://www.un.org/esa/ffd/wp-content/uploads/2014/08/UN_Handbook_DTT_Admin.pdf (data accessed: 14.12.2022).
 52. United Nations Model Double Taxation Convention between developed and developing countries. *United Nations New York*, 2021 URL: https://www.un.org/development/desa/financing/sites/www.un.org.development.desa.financing/files/2022-03/UN%20Model_2021.pdf (data accessed: 14.12.2022).
 53. EY Worldwide Transfer Pricing Reference Guide 2020-2021. EY: website. URL: https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_gl/topics/tax/tax-guides/2022/ey-transfer-pricing-guide-17-may-2022.pdf (data accessed: 14.12.2022).
 54. World Trade Organization: website. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/thewto_e.htm (data accessed: 14.12.2022).
 55. World Customs Organization: website. URL: <http://www.wcoomd.org/en/about-us.aspx> (data accessed: 14.12.2022).
 56. Report EU JTPF on transfer pricing risk management. *European Commission*. June 2013. 17 p. URL: <https://www.drtp.ca/wp->

- content/uploads/2015/02/Report_Transfer_Pricing_Risk_Management.pdf. (data accessed: 14.12.2022).
57. Committee of Experts on International Cooperation in Tax Matters. Department of Economic and Social Affairs Financing. UN: website. URL: <https://www.un.org/esa/ffd/tax-committee/about-committee-tax-experts.html> (data accessed: 14.12.2022).
 58. The OECD Committee on Fiscal Affairs. OECD: website. https://www.uscib.org/docs/Improving_Tax_Compliance.pdf (data accessed: 14.12.2022).
 59. Platform for Collaboration on Tax. OECD: website. URL: <https://www.oecd.org/tax/platform-for-collaboration-on-tax.htm> (data accessed: 14.12.2022).
 60. The Group of Twenty (G20): website. URL: <https://www.g20.org/en/> (data accessed: 14.12.2022).
 61. BEPS 2015 Final Reports. OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, 2015. URL: <https://www.oecd.org/ctp/beps-reports-2015-executive-summaries.pdf> (data accessed: 14.12.2022).
 62. BEPS 2.0: What you need to know: website. URL: <https://kpmg.com/xx/en/home/insights/2022/03/beps-2-0-what-you-need-to-know.html> (data accessed: 14.12.2022).
 63. Risk-Based Tax Audits. Approaches and Country Experiences. The International Bank for Reconstruction and Development. The World Bank, 2011. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/490491468159916971/pdf/627010PUB0Risk000public00BOX361489B.pdf> (data accessed: 14.12.2022).
 64. Risk management guide for tax administration. European Commission's Taxation and Customs Union Directorate General, 2006. 98p. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2016-09/risk_management_guide_for_tax_administrations_en.pdf (data accessed: 14.12.2022).
 65. Compliance risk management: Audit case selection systems OECD, 2004. URL: <https://www.oecd.org/ctp/administration/33818568.pdf> (data accessed: 14.12.2022).
 66. Melnychenko R., Pugachevska K., Kasianok K. Tax control of transfer pricing. *Investment Management and Financial Innovations*. 2017. Vol. 14. No 4. P. 40-49. DOI: doi:10.21511/imfi.14(4).2017.05.
 67. Мельниченко Р. Форми та методи податкового контролю трансфертного ціноутворення в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2017. Вип. 3 (105). С.54-64.

68. Зтрансфертного ціноутворення в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2017. Вип. 1(104). С.92-98.
69. Вакульчик О. М., Рябич О. В. Проблеми та особливості впровадження в Україні механізму контролю трансфертного ціноутворення. *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Економіка*. 2014. № 1. С. 10-16.
70. Гриненко Ю. І., Петрик О. А. Трансфертне ціноутворення: правила та механізм контролю податку на прибуток. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. № 7/2. С. 30-36.
71. Фоміна О.В., Музичук М.І. Сучасні аспекти міжнародного регулювання трансферного ціноутворення. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2019. 1 (53). С. 246-251.
72. Власова, О.Є. Трансфертні ціни: передумови використання в управлінському обліку та податковому адмініструванні. *Комунальне господарство міст*. 2021. (162). С. 71-77.
73. Калініченко З.Д. Особливості використання форм документального забезпечення трансфертного ціноутворення. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 28. С. 342-354.
74. Коротун В. І. Контроль за трансфертним ціноутворенням в Україні: проблеми становлення та перспективи розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 24. С. 42–46.
75. Васюк Є. А. Трансфертне ціноутворення як інструмент трансфертної політики ТНК. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 24. С. 25-29.
76. Легенчук, С. Ф., Жиглей, І. В. Звітність з трансфертного ціноутворення в умовах аутсорсингу: організаційні та поведінкові аспекти. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. 1(99). С. 62–68. [https://doi.org/10.26642/ema-2022-1\(99\)-62-68](https://doi.org/10.26642/ema-2022-1(99)-62-68).
77. Луценко І. С. Податковий контроль у сфері трансфертного ціноутворення в Україні: сучасна практика. *Економіка та держава*. 2020. № 7. С. 129–134.
78. Кужельєв М.О., Сиволап І.М. Моніторинг контрольованих операцій як елемент контролю за трансфертним ціноутворенням. *Ефективна економіка*. 2021. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9425> (дата звернення: 14.12.2022).
79. Кужельєв М. О., Сиволап І. М. Основні етапи нормативного регулювання здійснення фінансового контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні. *Бізнес Інформ*. 2021. №4. С. 196–204.

80. Брехов С. С. Напрями розвитку контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 4. С. 120–125.
81. Брехов С.С., Проскура К.П., Сушкова О.Є. Система індикаторів ризиків агресивного податкового планування. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 27, № 1. С. 107–11.
82. Греца Я.В. Зміст, правові засоби та межі податкового планування: зарубіжний досвід та українська практика: дис.... докт.юрид.наук.:12:00:07/ДВНЗ "Ужгородський національний університет". Ужгород, 2020. 471 с.
83. Андрусь, О. І. Трансфертне ціноутворення в Україні: проблеми і перспективи розвитку. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва: збірник наукових праць*. 2018. Вип. 22. С. 6–13.
84. Корінь І. С. Розвиток трансфертного ціноутворення в умовах глобалізації та шляхи підвищення ефективності режиму трансфертних цін. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Випуск 38. С. 57-62.
85. Податковий кодекс України від 05.03.2023р. № 2755-VI (із змінами і доповненнями). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 14.12.2022).
86. Меморандум взаєморозуміння між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо поглиблення співробітництва від 12.02.2021. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_003#Text (дата звернення: 14.12.2022).
87. Про затвердження плану дій щодо поглиблення співробітництва між Україною та Організацією економічного співробітництва та розвитку на 2013–2016 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 06.02.2013 № 132р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-2013-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
88. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16.01.2020 № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
89. Global distribution of revenue loss from tax avoidance. *UNU-WIDER*, 2017. 28p. URL: <https://www.wider.unu.edu/sites/default/files/wp2017-55.pdf> (data accessed: 14.12.2022).
90. Transfer Pricing Survey Series 2016. In the spotlight. A new era of transparency and risk. EYGM Limited , 2016.URL: (data accessed: 14.12.2022)
91. Report on Transfer Pricing Risk Management. EU joint transfer pricing forum. Brussels, June 2013. 5p. URL: <https://www.drtp.ca/wp->

- [content/uploads/2015/02/Report_Transfer_Pricing_Risk_Management.pdf](#) (data accessed: 14.12.2022).
92. Public consultation: Draft handbook on transfer pricing risk assessment. *OECD*. April 2013. 41 p. URL: <https://www.oecd.org/ctp/transfer-pricing/Draft-Handbook-TP-Risk-Assessment-ENG.pdf> (data accessed: 14.12.2022).
 93. Dealing Effectively with the Challenges of Transfer Pricing. *OECD*, 2012; Chapter 2 «Selecting the right cases». *OECD*. January 2012. 106 p. URL: <https://www.oecd.org/publications/dealing-effectively-with-the-challenges-of-transfer-pricing-9789264169463-en.htm> (дата звернення: 14.12.2022).
 94. Practical Compliance Guideline 2019/1 Transfer pricing issues related to inbound distribution arrangements. Australian Taxation Office: website. URL: <https://www.ato.gov.au/law/view/document?DocID=COG/PCG20191/NAT/ATO/00001> (data accessed: 14.12.2022).
 95. Compliance Assurance Program; Transfer pricing examination process. IRS:website. URL: https://www.irs.gov/irm/part4/irm_04-051-008 (data accessed: 14.12.2022).
 96. HMRC's guidance. Transfer pricing, Internal manual INTM482000: website. URL: <https://www.gov.uk/hmrc-internal-manuals/international-manual/intm482000> (data accessed: 14.12.2022).
 97. Horizontal monitoring guide. Tax and Customs Administration, 2016. 42p. <https://www.moore-drv.nl/wp-content/uploads/2020/11/guide-horizon-monitoring.pdf> (data accessed: 14.12.2022).
 98. Tax control framework: website. URL: <https://www.compact.nl/en/articles/establishing-a-tax-control-framework-the-utility-and-necessity-of-it/> (data accessed: 14.12.2022).
 99. Information Circular IC 00-1R6. Canada Revenue Agency: website. URL: <https://www.canada.ca/en/revenue-agency/services/forms-publications/publications/ic00-1/ic00-1r6-voluntary-disclosures-program.html> (data accessed: 14.12.2022).
 100. Signatories of the multilateral competent authority agreement on the exchange of country-by-country reports (CbC MCAA) and signing dates: website. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/CbC-MCAA-Signatories.pdf> (data accessed: 14.12.2022).
 101. Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters. *OECD*: website. URL: <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/common-reporting-standard/> (data accessed: 14.12.2022).
 102. Mutual Agreement Procedures. International Tax Review: website. URL: <https://www.internationaltaxreview.com/article/2a6a8ayk2vg7s1jh3f5ds/the->

- importance-of-mutual-agreement-procedures-in-international-tax-disputes (data accessed: 14.12.2022).
103. Advance Pricing Agreement, PwC: website. URL: <https://www.pwc.com/th/en/tax/advance-pricing-agreement.html> (data accessed: 14.12.2022)
 104. Controlled Foreign Company Rules. OECD: website. URL: <https://qdd.oecd.org/subject.aspx?Subject=CFC> (data accessed: 14.12.2022).
 105. Десятнюк О.М., Черевко О.І. Теоретико-методологічні засади формування трансфертного ціноутворення на мікрорівні в умовах вітчизняної економіки. *Економіст*. 2015. № 1. С. 45-48.
 106. Melnyk A. Development of transfer pricing risk management in companies. *Development economics*. 2017. № 2 (82). P. 76–86.
 107. Курілов Є.А. Міжнародний досвід опрацювання та оцінювання контролюючими органами ризиків трансфертного ціноутворення. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 4. С. 156-162.
 108. Курілов Є.А. Ризики трансфертного ціноутворення: міжнародний досвід. *Вісник. Офіційно про податки*. 2014. № 46. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/7894> (дата звернення: 14.12.2022).
 109. Кругляк В.В. Індикатори ризиків трансфертного ціноутворення згідно з документами міжнародних організацій та шляхи їх подальшого використання. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 4. С. 59-65.
 110. Брехов С.С., Борейко Н.М. Міжнародний обмін інформацією як засіб виявлення ризиків з питань трансфертного ціноутворення. *Фаховий науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». Міжнародний університет бізнесу і права*. 2021. Випуск № 6 (67). С. 11–19. URL: <http://business-navigator.ks.ua/> (дата звернення: 14.12.2022).
 111. Виклюк М.І., Гресик В.В. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик. *Інноваційна економіка*. 2013. №5. С. 242–246.
 112. Дзецько Я.Ю., Мельничук Г.С. Податкові ризики та їх вплив на стан економічної безпеки підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Випуск 15. С. 206–210.
 113. Риженко О.С. Правове регулювання податкових ризиків сільськогосподарського виробництва в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 19 с.
 114. Нехай В.А., Гнедіна К.В. Податкові ризики: зміст та методи зниження. *Науковий вісник Полісся*. 2015. № 2 (2). С.132–138.

115. Євтушенко Н.О. Податкові ризики та система керування ними. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Менеджмент інновацій*. 2016. Т. 24, вип. 6. С. 68-77.
116. Воронкова О.М. Управління податковими ризиками у сучасній системі фінансової безпеки України. *Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки*. 2018. № 3. С. 10–17.
117. Соколова, К. Ю. Концептуальні основи податкових ризиків: підходи, сутнісні характеристики та особливості. *Наука молода: зб. наук. праць молодих вчених ТНЕУ*. 2015. № 22. С. 120-132.
118. Лагодієнко Н. В. Податкові ризики підприємства: характеристика та система керування ними. *Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні: Причорноморська регіональна науково-практична конференція професорсько-викладацького складу, квітень 2018 р. Миколаїв: МНАУ, 2018. С. 41-44.*
119. Коломієць Г. Податкові ризики: сутність та класифікація. *Ринок цінних паперів України. Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку*. 2009. № 5-6. С. 27-32.
120. Олійник Я.В., Чижикова О.В. Інституціональне забезпечення трансфертного ціноутворення: глобальний контекст і перспективи для України. *Фінанси України*. 2019. № 2. С. 99-110.
121. Чижикова О.В. Глобальні тренди впровадження технологій у сфері оподаткування в контексті цифрової трансформації економіки. *Наукові праці НДФІ*. 2019. Вип. 3. С. 126-134.
122. Чижикова О.В. «Наукове обґрунтування уніфікованих методичних підходів до складання документації з трансфертного ціноутворення компаній України» науково-дослідна робота Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» номер державної реєстрації – РК 0121U109969. Київ, 2021р. 355 с.
123. Чижикова О.В. Напрямки застосування блокчейн технології в сфері оподаткування. *Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 24-26 жовтня 2019 р. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. С. 217–218.*
124. Chyzhykova New profit allocation model under BEPS 2.0 “*Litteris et Artibus*”. 2019. Lviv. URL: <https://openreviewhub.org/lea/paper-2019/new-profit-allocation-model-under-beps-20> (дата звернення: 14.12.2022).
125. Чижикова О.В. Вплив процесів діджиталізації економіки на правила оподаткування ТНК. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна*

- парадигма в умовах сталого розвитку: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-й річниці створення кафедри аудиту, 10 грудня 2020 р. Київ: КНЕУ, 2020. С. 523-525.*
126. Development, Enhancement, Maintenance, Protection and Exploitation concept. *Tiberghien economics*: website. URL: <https://www.tiberghieneconomics.com/dempe-development-enhancement-maintenance-protection-and-exploitation> (data accessed: 14.12.2022).
 127. OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations 2017 Annex I to Chapter V. Transfer Pricing Documentation Master file. *OECD Publishing, Paris*, 2017. URL: https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/oecd-transfer-pricing-guidelines-for-multinational-enterprises-and-tax-administrations-2017/annex-i-to-chapter-v-transfer-pricing-documentation-master-file_tpg-2017-21-en#page1 (data accessed: 14.12.2022).
 128. Action 3 Controlled Foreign Company. OECD: website. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/action3/> (data accessed: 14.12.2022).
 129. Foreign Account Tax Compliance Act. IRS: website. URL: <https://www.irs.gov/businesses/corporations/foreign-account-tax-compliance-act-fatca> (data accessed: 14.12.2022).
 130. Council directive 2011/16/EU on administrative cooperation in the field of taxation and repealing Directive 77/799/EEC. *Official journal of the European Union*, 2011. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0016&from=en> (data accessed: 14.12.2022).
 131. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства Фінансів України від 07.02.2013. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
 132. Про затвердження форми та Порядку заповнення Звіту в розрізі країн міжнародної групи компаній: Наказ Міністерства фінансів України від 14.12.2020 № 764. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2893-20> (дата звернення: 14.12.2022).
 133. Standard & Poor's Global: website. URL: <https://www.spglobal.com/commodityinsights/en> (data accessed: 14.12.2022).
 134. Argus Media group: website. URL: <https://www.argusmedia.com/en> (data accessed: 14.12.2022).
 135. Thomson Reuter: website. URL: <https://www.thomsonreuters.com/en.html> (data accessed: 14.12.2022).

136. Bloomberg: website. URL: <https://www.bloomberg.com/europe> (data accessed: 14.12.2022).
137. Bureau van Dijk: website. URL: <https://www.bvdinfo.com/ru-ru/> (data accessed: 14.12.2022)
138. Royalty Range website. URL: <https://www.royaltyrange.com/> (data accessed: 14.12.2022).
139. RoyaltyStat: website. URL: <https://www.royaltystat.com> (data accessed: 14.12.2022).
140. RoyaltySource: website. URL: <https://www.royaltysource.com/> (data accessed: 14.12.2022).
141. KTMINE: website. URL: <https://www.ktmine.com/> (data accessed: 14.12.2022).
142. Refinitiv: website. URL: <https://www.refinitiv.com/en> (data accessed: 14.12.2022).
143. Ключові показники ефективності. Веб-сайт Вікіпедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BB%D1%8E%D1%87%D0%BE%D0%B2%D1%96_%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8_%D0%B5%D1%84%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96 (дата звернення: 14.12.2022).
144. Чижикова О.В. Документація з трансфертного ціноутворення: проблемні аспекти та краща практика складання. *Наукові праці НДФІ*. 2021. № 3. С. 133-149.
145. Чижикова О.В. Аналіз ризиків трансфертного ціноутворення на основі даних трирівневої документації. *AL FARABI JOURNAL*: матеріали 9-тої міжнародної Конференції з Гуманітарних наук, 2-4 травня 2021р. Нахічеванський Університет, Азербайджан, 2021. С. 250.
146. Чижикова О.В. Податковий контроль на основі аналізу даних майстер файлу *Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права: теорія і практика*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 28 липня 2021р. Полтава: ЦФЕНД, 2021. С. 6-7.
147. Чижикова О.В. Документація з трансфертного ціноутворення: українська практика та напрями її удосконалення. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 115-річчю «Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана», 09-10 грудня 2021 р. Київ: КНЕУ, 2021. С. 214-216.
148. Чижикова О.В., Степаненко О. П. Застосування інформаційних технологій у системі управління податковими ризиками. *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи*

- розвитку* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 27 листопада 2018 р. Чернівці : ЧНТУ, 2018. С. 147-148.
149. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення: Стаття 39.3.2.5: Закон України від 04.07.2013 № 408-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-18#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
 150. План рахунків бухгалтерського обліку: веб-сайт. URL: <https://www.buhoblik.org.ua/uchet/organizacziya-buxgalterskogo-ucheta/388-plan-rahunkiv.html> (дата звернення: 14.12.2022).
 151. Класифікація видів економічної діяльності: веб-сайт. URL: <https://evrovektor.com/kved/2010/> (дата звернення: 14.12.2022).
 152. Moody's Corporation: website. URL: <https://www.moody.com/> (data accessed: 14.12.2022).
 153. Fitch Ratings, Inc., Fitch Solutions, Inc. and their subsidiaries: website. URL: <https://www.fitchratings.com/> (data accessed: 14.12.2022).
 154. The RiskCalc Moody's Analytics, Inc. and/or its licensors and affiliates: website. URL: <https://www.moodyanalytics.com/product-list/riskcalc> (data accessed: 14.12.2022).
 155. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України: Наказ. Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 року N 635. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MF13052> (дата звернення: 14.12.2022).
 156. Щодо суттєвості у бухгалтерському обліку і звітності: Лист Міністерства Фінансів України від 29.07.2003 N 04230-04108 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v4108201-03#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
 157. Про затвердження Порядку розрахунку діапазону цін (рентабельності) та медіани такого діапазону для цілей трансфертного ціноутворення: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015 р. №381. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-2015-п#Text> (дата звернення: 14.12.2022)
 158. Чижикова О.В. Використання статистичних методів для вибору методики розрахунку ринкового інтервалу рентабельності в процесі підготовки документів з трансфертного ціноутворення. *Економіка та підприємництво*. 2019. № 42. С. 53-64.
 159. Сопко В.В., Чижикова О.В. Оцінювання ризиків трансфертного ціноутворення з метою протидії мінімізації податків в Україні. *Актуальні проблеми розвитку обліку, аналізу, контролю і оподаткування у контексті європейської інтеграції та сучасних викликів глобалізації*: матеріали VIII Міжнародної

- науково-практичної конференції, 17-18 травня 2018 р. Львів: Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2018. С. 317-319.
160. Чижикова О. В. Економічний аналіз як основа процесів оцінювання ризиків трансфертного ціноутворення. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах глобалізації економіки*: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, 7 грудня 2019 р. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2019. С.364-366.
 161. Velloso F.C., Muller Brigagao G.A. Volume LXXVI1 Cahiers de Droit Fiscal International. *International Fiscal Association*, 1992. 313 p.
 162. Robert Feinschreiber: Transfer Pricing Methods: An Applications Guide. *John Wiley & Sons*, 2004. 352 p.
 163. Marc M. Levey, Steven C. Wrappe, Kerwin Chung, Transfer Pricing Rules and Compliance Handbook. *CCH*, 2006. 208 p.
 164. Alan Paisey, Jian Li Transfer Pricing: A Diagrammatic and Case Study Introduction, with Special Reference to China. *Brown Walker Press*. Boca Raton, 2012. 137p.
 165. Прокопенко А.В. Особливості трансфертного ціноутворення в Україні. *Магістеріум. Економічні студії*. 2014. Вип. 56. С. 94–97.
 166. Джох Р. В. Трансфертне ціноутворення: причини виникнення й історія розвитку правового регулювання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2015. Вип. 15(1). С. 101-104.
 167. Гойло Н.В. Трансфертне ціноутворення при здійсненні внутрішньогрупових операцій: поняття та вплив на показники фінансової звітності. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. Одеса: ОНПУ, 2016. Вип. 3 (25). С. 150-159.
 168. Касич А.О. Петрик О.А., Гриненко Ю.І Трансфертне ціноутворення на підприємстві: проблеми та можливості використання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 24. С. 19-23.
 169. Онищенко О. В., Хоменко Л. М., Авраменко О. І. Еволюція трансфертного ціноутворення в Україні: податковий аспект. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 21. С. 615–620.
 170. Гриджук Д. М. Трансфертне ціноутворення – інструмент управління ефективністю банківського бізнесу. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018. № 1. С. 40-47.
 171. Гурочкіна В. В., Рожко Ю. В. Трансфертне ціноутворення: судова українська практика та методика оцінки податкових правопорушень. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 6(2). С. 45-57.
 172. Фесенко В. В., Мигаль Ю. І. Міжнародний досвід аудиту і контролю трансфертного ціноутворення. *Проблеми економіки*. 2019. №4. С. 216–222.

173. Цебеня Р.Л. Сучасний стан трансфертного ціноутворення як інструменту оподаткування підприємств в Україні. *Сталий розвиток економіки, Міжнародний науково-виробничий журнал*. 2019. 1[42]. С. 195-200.
174. Титенко Л.В. Богдан С.В. Трансфертне ціноутворення як інструмент управлінського обліку. *Галицький економічний вісник*. 2020. Том 64. № 3. С. 87–95.
175. Коблянська О.І., Портнова О.Є., Коблянська Г. Ю. Трансфертне ціноутворення в системі оподаткування. *Modern Economics*. 2020. № 19(2020). С. 52-57. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V19\(2020\)-09](https://doi.org/10.31521/modecon.V19(2020)-09). (дата звернення: 14.12.2022).
176. Іванова О.В. Сучасні тенденції розвитку трансфертного ціноутворення. *ΛΟΓΟΣ. ONLINE*. 2020. № 16. С. 1-6. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139/article/view/7348> (дата звернення: 14.12.2022).
177. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / редкол.: М. П. Кучерявенко та ін. Харків: Право, 2020. Т. 6. 616 с.
178. Карлова І.О., Вербицька А.І. Трансфертне ціноутворення: економічний зміст та особливості проведення автоматизованого обліку на вітчизняних підприємствах. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 56. С. 125-132.
179. Жиглей І. В., Легенчук С. Ф., Орлов, І. В. Трансфертне ціноутворення як засіб мінімізації податкових маніпулювань у розрахунках з нерезидентами *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2022. 3(50). С. 14–22. DOI: [https://doi.org/10.26642/pbo-2021-3\(50\)-14-22](https://doi.org/10.26642/pbo-2021-3(50)-14-22). (дата звернення: 14.12.2022).
180. Гриненко Ю.І. Аудит трансфертного ціноутворення на підприємствах: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09/ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, 2021. 293с.
181. Мішин М. О. Інститут трансфертного ціноутворення як інструмент забезпечення конституційних прав та обов'язків громадян в Україні. *Конституційні засади розвитку інноваційного суспільства* : зб. наук. пр. за матеріалами інтернет-конференції. 25 червня 2021 р. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С. 114-115.
182. Трансфертне ціноутворення: сучасний стан та проблеми правозастосування : монографія / за ред. А. М. Котенка. Національна академія правових наук України. Харків: Право, 2021. 162 с.
183. Фоміна, О.В., Шушакова І.К. Судова економічна експертиза з питань трансфертного ціноутворення. *Економіка України*. 2021. № 10. С. 52-66.
184. Garbowski M., Karpenko O. Digitalization of transfer pricing as an element of the management accounting system in the company. *Academy of Accounting and*

- Financial Studies Journal*, 2021. Vol. 25, Issue 1, p. 1-8. URL: <https://www.abacademies.org/articles/digitalization-of-transfer-pricing-as-an-element-of-the-management-accounting-system-in-the-company-10057.html> (data accessed: 14.12.2022)
185. Король С.Я., Уманців Г.В., Шушакова І.К. Розвиток трансфертного ціноутворення в умовах глобалізації. *Економічна теорія та право*. 2021. № 2 (45). С. 87—100.
 186. Левицька С.О., Лівенда К.О. Застосування трансфертних цін на засадах дотримання принципів соціальної відповідальності бізнесу. *Вісник НУБГП, Серія «Економічні науки»*. 2021. Випуск 4(96). С157- 173.
 187. Борецько Н. М., Параниця Н. В., Параниця С. П. Оцінювання ризиків у сфері трансфертного ціноутворення на прикладі податкових відомств країн-членів Європейського Союзу. *Інвестиції: практика та досвід. Чорноморський національний університет ім. Петра Могили*. 2022. Вип. 5 – 6. С. 17–23.
 188. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення трансфертного ціноутворення: Закон України від 13.05.2014р. № 1260 – VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1260-18#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
 189. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення: Закон України VIII від 15.07.2015р. № 609. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/609-19#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
 190. Про затвердження форми та Порядку складання Звіту про контрольовані операції : Наказ Міністерства фінансів України від 18.01.2016 № 8. База даних «Законодавство України». Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0187-16>. (дата звернення: 14.12.2022).
 191. Про затвердження переліку товарів, що мають біржове котирування, та світових товарних бірж для встановлення відповідності умов контрольованих операцій принципу “витягнутої руки”: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 р. № 616. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
 192. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні: Закон України від 21.12.2016р. № 1797– VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-18#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
 193. Про затвердження Порядку визначення середньозваженого значення показника рентабельності для зіставної юридичної особи для цілей трансфертного ціноутворення: Постанова КМУ від 29.03.2017р. №191. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
194. Про затвердження переліку організаційно-правових форм нерезидентів, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у тому числі податок з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 липня 2017 р. № 480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
 195. Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1045. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
 196. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році: Закон України від 07.12. 2017р. № 2245-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-19#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
 197. Про внесення змін до Порядку попереднього узгодження ціноутворення у контрольованих операціях, за результатами якого укладаються договори, що мають односторонній, двосторонній та багатосторонній характер, для цілей трансфертного ціноутворення. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.07.2018р. №518. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/518-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
 198. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів: Закон України від 23.11. 2018 р. № 2628-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-19#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
 199. Про затвердження переліку сировинних товарів та визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 р. № 616: Постанова Кабінету Міністрів України від 09 грудня 2020 р. № 1221. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1221-2020-п#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
 200. Про затвердження форми та Порядку складання Повідомлення про участь у міжнародній групі компаній: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2020р. № 839. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2896-20> (дата звернення: 14.12.2022).

201. Про затвердження форми та Порядку подання Повідомлення про укладання форвардного, ф'ючерсного контракту або контракту на здійснення операцій з сировинними товарами: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2020 № 840. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0095-21#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
202. Про затвердження Порядку попереднього узгодження ціноутворення у контрольованих операціях, за результатами якого укладаються договори, що мають односторонній, двосторонній та багатосторонній характер, для цілей трансфертного ціноутворення: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2021р. № 1114. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1114-2021-п#Text> (дата звернення: 14.12.2022).
203. Про затвердження форми Звіту про контрольовані іноземні компанії, скороченої форми Звіту про контрольовані іноземні компанії, Порядку заповнення Звіту про контрольовані іноземні компанії, скороченої форми Звіту про контрольовані іноземні компанії і подання до контролюючого органу та Змін до форми Податкової декларації з податку на прибуток підприємств: Наказ Міністерства фінансів України від 25.08.2022 № 254. URL: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/nakazi/77784.html> (дата звернення: 14.12.2022).
204. BEPS Action 13. Country-by-Country Reporting OECD Handbook on Effective Tax Risk Assessment. *OECD*. 2017. 88 p. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/country-by-country-reporting-handbook-on-effective-tax-risk-assessment.pdf>. (data accessed: 14.12.2022)
205. White paper on transfer pricing documentation. *OECD*. July 2013. 42 p. URL: <https://www.oecd.org/ctp/transfer-pricing/white-paper-transfer-pricing-documentation.pdf>. (data accessed: 14.12.2022).

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А

Трактування сутності поняття «трансфертне ціноутворення» в дослідженнях українських та зарубіжних вчених

	Рік	Автор(и), Джерело	Напрямок дослідження	Тлумачення/ визначення
1	2	3	4	5
1	1992	Velloso F.C., Muller Brigagao G.A. [161]	міжнародні економічні відносини	процес, що полягає в маніпулюванні витратами, доходами, затратами в угодах між пов'язаними особами способом відмінним від тих які були б використані в операціях, що здійснюються на нормальних ринкових умовах з метою отримання податкової вигоди
2	2004	Р.Фейншрайбер [162]	міжнародні економічні відносини	механізм, що застосовується афілійованими підприємствами для внутрішньофірмових операцій.
3	2006	Марк М. Леві, Стівен С. Врапп, Кервін Чанг [163]	міжнародні економічні відносини	поняття, що охоплює ціноутворення та операції між пов'язаними сторонами щодо товарів, послуг, нематеріальних активів
4	2006	Дзюба П.В. [6]	економіка та управління підприємством	процес визначення трансфертної ціни, сукупність економічних відносин, які виникають у процесі визначення трансфертної ціни на будь-який об'єкт торгівлі між пов'язаними компаніями або структурними підрозділами однієї компанії, якщо об'єкт торгівлі перетинає митний кордон
5	2007	Мельник А.О. [20]	економіка та управління підприємством	процес встановлення ціни на товар, роботу, послугу в підрозділах підприємства для проведення розрахунків між ними, а також між взаємозалежними особами, у більшості випадків з використанням неринкових умов угод. Виходячи з наведених визначень, виділені суб'єкт, об'єкт і предмет трансфертного ціноутворення
6	2007	Савченко Т.Г. [17]	гроші, фінанси і кредит	інструментом управління внутрішніми ринками компанії (банку) через ціновий та командний механізми регулювання

Продовження таблиці А

1	2	3	4	5
7	2008	Макаренко М.І., Савченко Т.Г. [13]	гроші, фінанси і кредит	сукупність економічних відносин щодо визначення трансфертних цін економічних відносин на ресурси які передаються усередині однієї структури від одного центру відповідальності до іншого.
8	2009	Жердецька Л.В. [8]	гроші, фінанси і кредит	процес обґрунтованого встановлення цін на фінансові ресурси, що розподіляються між різними структурними підрозділами (філіями та дочірніми установами) банківської установи з метою управління фінансовими результатами
9	2012	Алан Пейсі та Лі Цзянь [164]	міжнародні економічні відносини	трансфертне ціноутворення як таке, що використовується та затверджено на рівні стратегічних та практичних цілей компанії під час обміну активами між пов'язаними сторонами
10	2013	Штангрет А.М., Мартинюк С.Г., Сухомлин Л.Є. [22]	економіка та управління підприємством	процесом встановлення внутрішньофірмових цін (так званих трансфертних), за якими товари, послуги, грошові засоби та інші активи передаються від одного підрозділу компанії до іншого, а також наступний розрахунок фінансового результату діяльності кожного підрозділу з урахуванням цих трансфертних цін.
11	2013	Чукліна О.С. [19]	фінанси та податковий контроль	система визначення цін на надання товарів чи послуг між двома пов'язаними особами на умовах, що відрізняються від звичайних ринкових, з метою отримання податкової вигоди
12	2014	Жукова О. В. [9]	бухгалтерський облік аналіз та аудит	маніпулювання доходами і витратами в операціях між асоційованими організаціями. При цьому умови таких операцій можуть істотно відрізнятися від ринкових»
13	2014	Черевко О.І. [18]	гроші, фінанси і кредит	метод перерозподілу ресурсів і оптимізації оподаткування, який впливає на розподіл доходів, прибутків, ризиків
14	2014	Алексєєва А. А. [4]	бухгалтерський облік аналіз та аудит	система визначення звичайної ціни товарів та/або результатів робіт (послуг) в операціях, визнаних контрольованими.

Продовження таблиці А

1	2	3	4	5
15	2014	Освальд М. [24]	міжнародні економічні відносини	- процес визначення оптимальної трансфертної ціни на товари, послуги та фактори виробництва при передачі між центрами відповідальності всередині однієї компанії для досягнення поставлених стратегічних цілей даної компанії. - система економічних відносин, що передбачає участь різних суб'єктів, передачу товарів чи інших об'єктів для задоволення потреб усіх учасників
16	2014	Прокопенко А.В. [165]		встановленні цін на певні операції між компаніями окремо взятої групи та пов'язаними особами, до яких відносять осіб, що безпосередньо чи опосередковано можуть впливати на господарську діяльність один одного
17	2015	Джох Р.В. [166]	фінансове право	явище, що виникло внаслідок взаємодії двох причин поява бізнес структур (ТНК) і бажання отримати певну економічну вигоду
18	2015	Ткачик Ф.П. [21]	податки та фіскальна політика	це викривлення цін угод або розподілу прибутків чи витрат задля мінімізації податкового навантаження.
19	2015	Карнаух Т.М. [10]	фінансове право	механізм внутрішньофірмового управління, за допомогою якого компанії вдається не лише розподіляти наявні ресурси, отримані фінансові результати, але й координувати дії підрозділів, що входять до складу компанії
20	2016	Бутенко Т.В., Круковська Л.М [23]	менеджмент організацій	це процес визначення трансфертної ціни, сукупність економічних відносин, що виникають у процесі визначення трансфертної ціни на будь-який об'єкт торгівлі (товари, послуги або фактори виробництва) між пов'язаними компаніями або структурними підрозділами однієї компанії

Продовження таблиці А

1	2	3	4	5
21	2016	Н.В. Гойло [167]	бухгалтерський облік аналіз та аудит	система визначення звичайної ціни товарів та/ або результатів робіт (послуг) в операціях, визнаних відповідно до ст. 39 ПКУ контрольованими.
22	2016	Немировська О.В. [29]	економіка та управління національним господарством	засіб відхилення від податків одночасно слугує істотним фактором посилення кредитно-фінансового централізму міжнародних компаній
23	2016	Касич А. О. [168]	економіка та управління національним господарством	формування цін в операціях, пов'язаних між собою осіб
24	2016	Мордвицька Ю. С. [16]	економіка та управління підприємствами	процес формування спеціальної ціни (тарифу) на предмети комерційних угод (товари, послуги, роботи та ін.), що призначається для використання у господарських операціях між пов'язаними підрозділами єдиної корпоративної структури (холдингу або групи)
25	2018	Онищенко О.В. [169]	облік і фінанси	це спеціальна ціна, встановлена між пов'язаними особами, яка впливає на фінансовий результат
26	2018	Карпенко І.В. [11]	бухгалтерський облік аналіз та аудит	процес формування та встановлення трансфертної ціни на товар в операціях між пов'язаними особами (структурними підрозділами) всередині одного підприємства який включає використання відповідного методу формування трансфертної ціни та збір інформації про ціни, які застосовуються у співставних операціях між непов'язаними особами.
27	2018	Мельниченко Р.В. [15]	адміністративне та фінансове право;	правовий інструмент, що використовується суб'єктами господарювання для оптимізації свого податкового навантаження.

Продовження таблиці А

1	2	3	4	5
28	2018	Гриджук Д.М. [170]	банківська справа	головний інструмент прибутковості комерційної діяльності за центрами прибутку, причому розрахунок процентної маржі за центрами прибутку відбувається на підставі фінансування, урівноваженого за строком, а і здійснює аналіз за об'єктами управління.
29	2019	Гурочкіна В.В., Рожко Ю.В. [171]		встановленні цін в операціях між пов'язаними особами або реалізації товарів та послуг й нематеріальних активів між асоційованими підприємствами
30	2019	Фесенко В. В., Мигаль Ю. І. [172]	облік і оподаткування	встановлення звичайної ціни для традиційно вільного грошового потоку
31	2019	Цебені Р.Л. [173]	обліку і оподаткування	система визначення звичайної ціни товарів або результатів робіт чи послуг в операціях, що визнаються контрольованими
32	2020	Титенко Л. [174]		процес формування спеціальних цін на товари, продукцію, роботи, послуги при їх передаванні між взаємопов'язаними підрозділами й організаціями в процесі виробництва кінцевого продукту, які утворюють систему взаємопов'язаних облікових показників, для досягнення стратегічних цілей
33	2020	Коблянська О.І. [175]	облік і оподаткування	встановлення ціни на товари, роботи та послуги, що продаються між контрольованими (або пов'язаними) юридичними особами в межах підприємства
34	2020	Іванова О.В.[176]		інструмент фінансового механізму сучасних компаній, який надає їм можливість зменшити податкове навантаження зі сплати податку на прибуток. Даний механізм передбачає конвертування продажу в одній країні в прибуток в іншій країні.
35	2020	Велика українська юридична енциклопедія [177]		інститут податкового права, сукупність відповідних правил, які застосовуються до контрольованих господарських операцій між асоційованими підприємствами та спрямовані на встановлення обсягу оподатковуваного прибутку відповідно до принципу «витягнутої руки»

Продовження таблиці А

1	2	3	4	5
36	2020	Карлова І.О.[178]	бухгалтерський облік аналіз та аудит	процес формування ціни в операціях між афілійованими компаніями з метою мінімізації своїх податкових зобов'язань за допомогою використання свого міжнародного розташування та різниці між рівнем оподаткування в різних країнах
37	2021	Жиглей І.В., Легенчук С.Ф, Орлов І.В. [179]		засіб мінімізації податкових маніпулювань у розрахунках з нерезидентами
38	2021	Гриненко Ю.І. [180]	бухгалтерський облік аналіз та аудит	ціноутворення, що використовується у контрольованих операціях, між взаємозалежними особами і підлягає податковому контролю у разі відхилення комерційних і/або фінансових обставин згаданих операцій від комерційних і фінансових умов таких саме операцій, ціни в яких сформовані за принципом «витягнутої руки».
39	2021	Мішиин М.О. [181]		окремий інститут податкового права, що полягає у державному контролі за рівнем оподатковуваного прибутку, який мають отримувати (та сплачувати з нього податки в країні проводиться діяльність) учасники міжнародних груп компаній, здійснюючи товарні та фінансові транзакції між компаніями групи
40	2021	Котенко А.М. [182]		інститут національного податкового права, норми якого є результатом протидії розмиванню оподатковуваної бази й виведення прибутку з-під оподаткування.
41	2021	Фоміна О.В., Шушакова І.К. [183]		встановлення цін на внутрішні (внутрішньофірмові) операції з товарами, послугами, нематеріальними активами і потоками капіталу в рамках транснаціональних корпорацій.
42	2021	Marek Garbowski Svitlana Tiutiunnyk [184]		Transfer pricing is a tool for assessing the quality of management of subsidiaries (divisions, branches, structural units) by meeting the performance criteria for each structural unit that is part of the enterprise

Закінчення таблиці А

1	2	3	4	5
43	2021	КорольС. Я. Уманіців Г.В. Шушакова І.К. [185]	облік і оподаткування	процес встановлення трансфертної ціни між структурними підрозділами однієї компанії чи між афілійованими компаніями у випадку, коли об'єкт торгівлі перетинає митний кордон
44	2021	Левицька С. О. Лівенда К. О. [186]		інструмент, що дозволяє керівництву підприємства делегувати менеджерам підрозділів обмежені їхніми правами повноваження щодо встановлення норм випуску продукції (надання послуг) з подальшим визначенням цін на таку продукцію (послуги) з урахуванням доданої вартості на певному етапі виробництва
45	2022	Борейко Н. М. [187]	публічні фінанси	процес визначення точної вартості транзакцій між пов'язаними сторонами всередині компанії
46	2022	Чижикова О.В.	облік і оподаткування	процес перерозподілу ресурсів та прибутків в рамках групи компаній з метою оптимізації витрат на організацію та обслуговування ланцюгів створення вартості, управління фінансовими потоками та зменшення податкового навантаження в середині групи компаній.

Джерело: узагальнено авторкою на основі вказаних у таблиці джерел

Додаток Б

Таблиця Б

Підходи до визначення «трансфертного ціноутворення» як системи в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених

Автор	Напрямок економічного дослідження	Суб'єкти процесу ТЦ	Підхід до визначення
І.В. Карпенко [11]	економіка та управління підприємством	поточного управління та стратегічного управління (керівні особи, що приймають рішення), суб'єкти перерозподілу (філії, структурні підрозділи)	сукупність суб'єктів об'єктів цілей та завдань, технологія ціноутворення що забезпечує процес формування
Т.Г. Савченко [17]	гроші, фінанси і кредит	стратегічного управління, поточного управління, перерозподілу, методи, об'єкти, цілі, підсистема інформаційного підсистема організаційного забезпечення	система сукупності елементів організаційної, фінансової та інформаційної структур банку у їх взаємозв'язку, що визначає порядок розрахунку, затвердження та регулювання трансфертних цін банківських ресурсів, а також напрямки їх використання для оптимізації функціонування центрів відповідальності та управління ризиками банку
О.С. Чукліна [19]	державні фінанси та податковий контроль	дві пов'язані особи	система визначення цін на надання товарів чи послуг між двома пов'язаними особами на умовах, що відрізняються від звичайних ринкових, з метою отримання податкової вигоди
А. А. Алексеева [4]	бухгалтерський облік аналіз та аудит	компанії, які мають можливість впливати на формування цін у межах операцій	система визначення звичайної ціни товарів та/або результатів робіт (послуг) в операціях, визначених контрольованими.
П.В. Дзюба [6]	економіка та управління підприємством	материнська компанія, філії, банківська/ фінансова установа,	сукупність економічних відносин, які виникають у процесі визначення трансфертної ціни на будь-який об'єкт торгівлі між пов'язаними компаніями або структурними підрозділами однієї компанії, якщо об'єкт торгівлі перетинає митний кордон
М. Освальд [24]	міжнародні економічні відносини	компанії (міжнародні та національні), державні органи управління	система економічних відносин, що передбачає участь різних суб'єктів, передачу товарів чи інших об'єктів для задоволення потреб усіх учасників

Джерело: узагальнено автором на основі вказаних у таблиці джерел

Додаток В

Таблиця В

Хронологія змін законодавства щодо ТЦ в Україні

Дата	Документ	Характеристика
01.09.2013	Закон № 408 від 04.07.2013 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансферного ціноутворення» [149]	Контроль здійснювався за дотриманням рівня «звичайних цін» для цілей податку на прибуток підприємств та ПДВ. Крім зовнішньоекономічних операцій також контролювались і окремі операції між резидентами – пов’язаними особами
30.05.2014	Закон України від 13.05.2014 р. № 1260 – VII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення трансферного ціноутворення» [188]	Перенесено термін подання першої звітності за 2013р. до 01.10.2014р.
01.01.2015	Закон України від 28.12.2014 р. № 72 – VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення податкового контролю трансферного ціноутворення» [26]	Введено поняття принцип витягнутої руки яке ширше за поняття звичайна ціна та вимагає під час оцінки ринковості відносин між платниками оцінювати не лише ціну операції, ай інші фінансові і комерційні умови, які впливають на обсяг оподаткованого прибутку платника. з-під контролю ТЦ виключено операції між резидентами України та ПДВ
04.06.2015	Постанова КМ України від 04.06.15 р. № 381 "Про затвердження Порядку розрахунку діапазону цін (рентабельності) та медіани такого діапазону для цілей трансфертного ціноутворення" [157]	
13.08.2015	Закон України від 15.07.2015 р. № 609 – VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансферного ціноутворення» [189]	Внесено низку технічних правок до окремих норм ст.39 ПК, збільшено штрафні санкції за порушення порядку подання звіту про КО та документації з ТЦ і змінено вартісні критерії визначення КО
18.01.2016	Про затвердження форми та Порядку складання Звіту про контрольовані операції : наказ М-ва фінансів України № 8. База даних «Законодавство України» / Верхов. Рада України [190]	

Продовження таблиці В

Дата	Документ	Характеристика
08.09.2016	постанова КМ України від 08.09.2016 №616 "Про затвердження переліку товарів, що мають біржове котирування, та світових товарних бірж для встановлення відповідності умов контрольованих операцій принципу "витягнутої руки" [191]	
01.01.2017	Закон України від 21.12.2016 р. № 1797– VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні [192]	Збільшено вартісні критерії визначення КО та розширено перелік операцій, які можуть бути визнані контрольованими, нормативно закріплено можливість використання для зіставлення фінансової інформації зіставних юридичних осіб, перенесено граничний термін подання звіту про контрольовані операції до 1 жовтня року, що настає звітним.
29.03.2017	постанова КМУ від 29.03.2017 №191 "Про затвердження Порядку визначення середньозваженого значення показника рентабельності для зіставної юридичної особи для цілей трансфертного ціноутворення" [193]	
04.07.2017	постанова КМУ від 04.07.2017 № 480 «Про затвердження переліку організаційно-правових форм нерезидентів, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у тому числі податок з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи» [194]	
27.12.2017	Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України, та визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 р. № 977: Постанова Каб. Міністрів України від 27.12.2017 № 1045.[195]	

Продовження таблиці В

Дата	Документ	Характеристика
01.01.2018	Закон України від 07.12. 2017 року № 2245-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році» [196]	Розширено контроль за ТЦ на нерезидентів та їх постійні представництва в Україні, доповнено нові ознаки пов'язаності осіб та вдосконалено процедуру попереднього узгодження ціноутворення
04.07.2018	Постанова КМ України від 04.07.2018 №518 "Про внесення змін до Порядку попереднього узгодження ціноутворення у контрольованих операціях, за результатами якого укладаються договори, що мають односторонній, двосторонній та багатосторонній характер, для цілей трансфертного ціноутворення" [197]	
01.01.2019	Закон України від 23.11. 2018 року № 2628-VIII „Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів” [198]	Сформовані нові критерії визначення контрольованої операції, закріплено принцип превалювання сутності над формою, передбачено уточнення щодо складових аналізу зіставності, передбачено необхідність обґрунтування рівня зіставності, введені зміни при проведенні перевірок.
16.01.2020	Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві Закон України від 16.01.2020 № 466. [88]	Запровадження міжнародних стандартів податкового контролю для всіх учасників міжнародної торгівлі та імплементація положень Плану протидії практикам розмивання оподаткованої бази й виведення прибутку з-під оподаткування (План дій BEPS).

Закінчення таблиці В

Дата	Документ	Характеристика
09.12.2020	Про затвердження переліку сировинних товарів та визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 р. № 616: Постанова Кабінету Міністрів України від 09 грудня 2020 року № 1221 [199]	
14.12.2020	Про затвердження форми та Порядку заповнення Звіту в розрізі країн міжнародної групи компаній: Наказ Міністерства фінансів України від 14.12.2020 № 764 [132]	
31.12.2020	Про затвердження форми та Порядку складання Повідомлення про участь у міжнародній групі компаній: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.2020 № 839 [200]	
31.12.2020	Про затвердження форми та Порядку подання Повідомлення про укладання форвардного, ф'ючерсного контракту або контракту на здійснення операцій з сировинними товарами : наказ М-ва фінансів України від № 840 [201]	
28.10.2021	Про затвердження Порядку попереднього узгодження ціноутворення у контрольованих операціях, за результатами якого укладаються договори, що мають односторонній, двосторонній та багатосторонній характер, для цілей трансфертного ціноутворення Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2021 р. № 1114. [202]	
25.08.2022	Наказ Міністерства фінансів України від 25.08.2022 № 254 "Про затвердження форми Звіту про контрольовані іноземні компанії, скороченої форми Звіту про контрольовані іноземні компанії, Порядку заповнення Звіту про контрольовані іноземні компанії, скороченої форми Звіту про контрольовані іноземні компанії і подання до контролюючого органу та Змін до форми Податкової декларації з податку на прибуток підприємств» [203]	

Джерело: складено авторкою на основі вказаних у таблиці джерел

Додаток Г

Таблиця Г.1.1

Розподіл відповідних рахунків в розрізі окремих господарських операцій

Суб-рахунок	Найменування	Класифікація витрат	Ключ розподілу	Коментар
710	Дохід від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю	прямі	-	Доходи від переоцінки запасів Продукції за біржовою ціною. Можна визначити за кожною партією запасів Продукції
711	Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти	непрямі	Собівартість	Складно на пряму визначити, які саме валютні надходження/закупівлі були реалізовані/придбані
712	Дохід від реалізації інших оборотних активів	непрямі	Собівартість	Доходи від реалізації залишків сировини. Неможливо безпосередньо визначити, відходи саме з якої партії Продукції були реалізовані
713	Дохід від операційної оренди активів	не відносяться	-	Релевантні активи в оренду не здавалися
714	Дохід від операційної курсової різниці	прямі	-	Можна безпосередньо віднести суми у кореспонденції із дебетом рахунку 362 за аналітикою "Контрагент"
715	Одержані штрафи, пені, неустойки	прямі	-	Через несвоєчасну оплату, за окремими партіями Продукції була нарахована пеня
716	Відшкодування раніше списаних активів	не відносяться	-	Не відбувалося
717	Дохід від списання кредиторської заборгованості	не відносяться	-	Не відбувалося
718	Дохід від безоплатно одержаних оборотних активів	не відносяться	-	Не відбувалося
719	Інші доходи від операційної діяльності	не відносяться	-	Не відбувалося

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.1.2

Розподіл відповідних рахунків в розрізі окремих господарських операцій

Суб-рахунок	Стаття витрат	Класифікація витрат	Ключ розподілу	Коментар
92,1	Витрати на оплату праці адміністративного персоналу	непрямі	Собівартість	Адміністративний персонал опосередковано задіяний в усіх операціях Платника, тому всі такі витрати розподіляються
92,2	Нарахування на заробітну плату	непрямі	Собівартість	Податки та збори на заробітну плату
92,3	Страхові послуги	непрямі	Собівартість	Послуги страхування працівників та майна опосередковано відносяться до діяльності Платника в цілому
92,4	Консультаційні послуги	непрямі	Собівартість	Послуги аудиторів, юристів та інші професійні послуги опосередковано відносяться до діяльності Платника в цілому
92,5	Послуги зв'язку	непрямі	Собівартість	Опосередковано відносяться до діяльності Платника в цілому
92,6	Послуги банку	непрямі	Собівартість	Опосередковано відносяться до діяльності Платника в цілому
92,7	Послуги інших підрядників	непрямі	Собівартість	Опосередковано відносяться до діяльності Платника в цілому
92,8	ТМЦ та матеріали	непрямі	Собівартість	Опосередковано відносяться до діяльності Платника в цілому
92,9	Амортизація	непрямі	Собівартість	Амортизація офісного обладнання та транспортних засобів. Опосередковано відносяться до діяльності Платника в цілому
92.10	Інші витрати	непрямі	Собівартість	Опосередковано відносяться до діяльності Платника в цілому

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.1.3

Розподіл відповідних рахунків в розрізі окремих господарських операцій

Суб-рахунок	Стаття витрат	Класифікація витрат	Ключ розподілу	Коментар
93,1	Залізнична логістика	прямі	-	Безпосередньо відносяться до конкретних партій товару та контрагентів
93,2	Портова логістика	прямі	-	Безпосередньо відносяться до конкретних партій товару та контрагентів
93,3	Автомобільна логістика	прямі	-	Безпосередньо відносяться до конкретних партій товару та контрагентів
93,4	Упаковка, фасування, навантаження	прямі	-	Безпосередньо відносяться до конкретних партій товару та контрагентів
93,5	Витрати на оплату праці працівників відділу збуту	прямі	-	Безпосередньо відносяться до конкретних партій товару та контрагентів у розрізі окремих фахівців із продажу
93,6	Нарахування на заробітну плату	прямі	-	Безпосередньо відносяться до конкретних партій товару та контрагентів у розрізі окремих фахівців із продажу
93,7	Послуги інших підрядників	непрямі	Собівартість	Опосередковано відноситься до діяльності Платника зі збуту
93,8	ТМЦ та матеріали	непрямі	Собівартість	Опосередковано відноситься до діяльності Платника зі збуту
93,9	Амортизація	непрямі	Собівартість	Опосередковано відноситься до діяльності Платника зі збуту
93.10	Інші витрати	непрямі	Собівартість	Опосередковано відноситься до діяльності Платника зі збуту

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.1.4

Розподіл відповідних рахунків в розрізі окремих господарських операцій

Суб-рахунок	Найменування	Класифікація витрат	Ключ розподілу	Коментар
940	Витрати від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю	прямі	-	Витрати від переоцінки запасів Продукції за біржовою ціною. Можна визначити за кожною партією запасів Продукції
941	Витрати на дослідження, розробки	прямі	-	
942	Витрати на купівлю-продаж іноземної валюти	непрямі	Собівартість	Складно напряду визначити, які саме валютні надходження/закупівлі були реалізовані/придбані
943	Собівартість реалізованих виробничих запасів	непрямі	Собівартість	Собівартість реалізації залишків сировини. Неможливо безпосередньо визначити, відходить саме з якої партії Продукції були реалізовані
944	Сумнівні та безнадійні борги	не відносяться	-	Списання боргів АВС (Кіпр) не відбувалося
945	Втрати від операційної курсової різниці	прямі	-	Можна безпосередньо віднести суми у кореспонденції із дебетом рахунку 362 за аналітикою "Контрагент"
946	Втрати від знецінення запасів	непрямі	Собівартість	Втрати від знецінення компонентів Продукції. Неможливо визначити за кожною партією запасів компонентів Продукції.
947	Нестачі і втрати від псування цінностей	не відносяться	-	Не відбувалися
948	Визнані штрафи, пені, неустойки	прямі	-	Через несвоєчасну оплату, за окремими партіями сировини була нарахована пеня
949	Інші витрати операційної діяльності	не відносяться	-	Не відбувалися

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.2

Розподіл відповідних рахунків в розрізі окремих господарських операцій

Стаття	Елемент	Класифікація	Ключ розподілу	Коментар
АЕ	Заробітна плата та пов'язані з нею витрати (Payroll and related costs)	непрямі	Дохід (Revenue)	Адміністративний персонал опосередковано задіяний в усіх операціях Платника, тому всі такі витрати розподіляються
АЕ	Канелярські вироби (Office supplies)	непрямі	Дохід (Revenue)	Опосередковано відноситься до діяльності компанії в цілому
АЕ	Амортизація (Depreciation)	непрямі	Дохід (Revenue)	Опосередковано відноситься до діяльності компанії в цілому
АЕ	Бухгалтерські, юридичні та інші професійні гонорари (Accounting, legal and other professional fees)	непрямі	Дохід (Revenue)	Опосередковано відноситься до діяльності компанії в цілому
АЕ	Орендна плата (Rental payments)	непрямі	Дохід (Revenue)	Опосередковано відноситься до діяльності компанії в цілому
АЕ	Витрати на зв'язок (Communication expenses)	непрямі	Дохід (Revenue)	Опосередковано відноситься до діяльності компанії в цілому
АЕ	Банківські послуги (Bank services)	непрямі	Дохід (Revenue)	Опосередковано відноситься до діяльності компанії в цілому
АЕ	Інші операційні витрати (Other administrative costs)	непрямі	Дохід (Revenue)	Опосередковано відноситься до діяльності компанії в цілому
DC	Оклади та пов'язані з ними витрати (Sales salaries and related costs)	прямі	-	Безпосередньо відносяться до конкретних партій товару та контрагентів у розрізі окремих фахівців із продажу
DC	Транспортні витрати та витрати на навантаження-розвантаження (Shipping and handling costs)	прямі	-	Безпосередньо відносяться до конкретних партій товару та контрагентів
DC	Комісії (Commissions)	прямі	-	Безпосередньо відносяться до конкретних контрактів
DC	Інші торгові витрати (Other selling costs)	непрямі	Дохід (Revenue)	Опосередковано відноситься до діяльності зі збуту
OOI	Прибуток (збиток) від продажу валюти (Gain (loss) on sale of currency)	прямі	-	Безпосередньо відносяться до конкретних контрактів
OOE	Washout угоди (Contracts wash-out)	прямі	-	Безпосередньо відносяться до конкретних контрактів
OOI	Інші операційні доходи (Other operating income)	непрямі	Дохід (Revenue)	Опосередковано відноситься до діяльності компанії в цілому

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.3

Матриця вибору індикатору

Індикатор	Природа операції	Тип операції	Наявність вихідних даних	Застосовність індикатора
Рентабельність (I1)	(Так) Операція структурована через закупівельну компанію, рентабельність якої може бути предметом аналізу	(Так) Як постачальник отримує певний фінансовий результат, характерний для сировинних операцій, який може бути виділений та співставлений з галузевими показниками	(Так) Існує можливість доступу до даних щодо фінансової звітності компаній, подібних до контрагента	Так
Операції з НПЮ (I2)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Внутрішньогрупові послуги (I3)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Роялті, управлінські послуги (I4)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Централізовані функції (I5)	(Так) Створення закупівельної компанії може мати на меті централізацію функції закупівель з метою оптимізації оподаткування та концентрації прибутку	(Так) Закупівельна компанія перепродає Сировину та накопичує прибутковість, яка може бути зіставлена із ринковими показниками	(Так) Існує можливість оцінити відповідність цін та прибутковості контрагента ринковому рівню для виявлення можливих фактів перерозподілу прибутку	Так
Значні внутрішньогрупові фінансові операції (I6)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Трансфери НМА (I7)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Реструктуризація бізнесу (I8)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Договори про розподіл витрат (I9)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.4

Матриця вибору показника рентабельності

Показник	Критерій А	Критерій В	Вибір
Валова рентабельність витрат	(-)	(-)	(-)
Валова рентабельність продажів	(-)	(+)	(-)
Рентабельність операційних витрат	(-)	(+)	(-)
Чиста рентабельність продажів	(+)	(-)	(-)
Чиста рентабельність витрат	(+)	(+)	(+)
Чиста рентабельність активів	(-)	(+)	(-)
Чиста рентабельність інвестицій	(-)	(+)	(-)
Чиста рентабельність капіталу	(-)	(+)	(-)

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.5

Розподіл відповідних рахунків в розрізі окремих господарських операцій

Стат-тя	Елемент	Класифікація	Ключ розподілу	Коментар
АЕ	Заробітна плата та пов'язані з нею витрати (Payroll and related costs)	непрямі	Собівартість (COGS)	Адміністративний персонал опосередковано задіяний в усіх операціях АВС, тому всі такі витрати розподіляються
АЕ	Канцелярські вироби (Office supplies)	непрямі	Собівартість (COGS)	Опосередковано відноситься до діяльності компанії в цілому
АЕ	Амортизація (Depreciation)	непрямі	Собівартість (COGS)	Опосередковано відноситься до діяльності компанії в цілому
АЕ	Бухгалтерські, юридичні та інші професійні гонорари (Accounting, legal and other professional fees)	непрямі	Собівартість (COGS)	Опосередковано відноситься до діяльності компанії в цілому
АЕ	Орендна плата (Rental payments)	непрямі	Собівартість (COGS)	Опосередковано відноситься до діяльності компанії в цілому
АЕ	Витрати на зв'язок (Communication expenses)	непрямі	Собівартість (COGS)	Опосередковано відноситься до діяльності компанії в цілому
АЕ	Банківські послуги (Bank services)	непрямі	Собівартість (COGS)	Опосередковано відноситься до діяльності компанії в цілому
АЕ	Інші операційні витрати (Other administrative costs)	непрямі	Собівартість (COGS)	Опосередковано відноситься до діяльності компанії в цілому
DC	Оклади та пов'язані з ними витрати (Sales salaries and related costs)	прямі	-	Безпосередньо відносяться до конкретних партій товару та контрагентів у розрізі окремих фахівців із продажу
DC	Транспортні витрати та витрати на навантаження-розвантаження (Shipping and handling costs)	прямі	-	Безпосередньо відносяться до конкретних партій сировини та контрагентів
DC	Комісії (Commissions)	прямі	-	Безпосередньо відносяться до конкретних контрактів
DC	Інші торгові витрати (Other selling costs)	непрямі	Собівартість (COGS)	Опосередковано відноситься до діяльності зі збуту
OOI	Прибуток (збиток) від продажу валюти (Gain (loss) on sale of currency)	прямі	-	Безпосередньо відносяться до конкретних контрактів
OOE	Washout угоди (Contracts wash-out)	прямі	-	Безпосередньо відносяться до конкретних контрактів
OOI	Інші операційні доходи (Other operating income)	непрямі	Собівартість (COGS)	Опосередковано відноситься до діяльності компанії в цілому

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.6

Матриця аналізу та вибору джерел

Джерело/Тип даних	Централізовані функції (I5)
<i>Ретроспективний вимір</i>	
Фінансова звітність (звіт про фінансові результати)	Дані фінансової звітності зіставних компаній-дистрибуторів газу відповідно БД Orbis
Податкова звітність	Не застосовується
Митна звітність та статистика	Ціни на імпортований газ за даними митної статистики
Інформація від фінансових установ	Не застосовується
Управлінська звітність	Не застосовується
Статистична звітність	Ринкові ціни на газ відповідно даних World Bank Historical Commodity Prices
Інші джерела	Дані НАК «Нафтогаз» щодо вартості транспортування газу від віртуального хабу Dutch TTF до границі України
<i>Оперативний вимір</i>	
Фінансова звітність (звіт про фінансові результати)	Дані фінансової звітності зіставних компаній-дистрибуторів газу відповідно БД Orbis
Податкова звітність	Не застосовується
Митна звітність та статистика	Не застосовується
Управлінська звітність	Не застосовується
Статистична звітність	Ринкові ціни на газ відповідно даних World Bank Historical Commodity Prices
Всі інші джерела	Не застосовується
<i>Перспективний вимір</i>	
Статистична звітність	Прогнозні ціни відповідно даних World Bank Commodity Prices Forecast та макроекономічні показники за даними EIU
Всі інші джерела	Не застосовується

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.7

Матриця вибору індикатору

Індикатор	Природа операції	Тип операції	Наявність вихідних даних	Застосовність індикатора
Рентабельність (I1)	(Так) Операція структурована через сервісну компанію, рентабельність якої може бути предметом аналізу	(Так) Постачальник отримує певний фінансовий результат від надання послуг, який може бути виділений та співставлений з галузевими показниками	(Так) Існує можливість доступу до даних щодо фінансової звітності компаній, подібних до контрагента	Так
Операції з НПЮ (I2)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні

Закінчення таблиці Г.7

Індикатор	Природа операції	Тип операції	Наявність вихідних даних	Застосовність індикатора
Внутрішньогрупові послуги (I3)	(Так) Предметом Операції 3 є набір внутрішньогрупових послуг, які управляюча компанія надає Платнику	(Так) Для даного типу послуг характерний підхід формування вартості «Витрати +», коли собівартість витрат, понесених або перевиставлених в ході надання послуг збільшується на певний розмір адміністративної надбавки	(+) Існує можливість доступу до даних щодо фінансової звітності компаній, подібних до контрагента	Так
Роялті, управлінські послуги (I4)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Централізовані функції (I5)	(Так) Створення управлінської компанії може мати на меті централізацію функції закупівель з метою оптимізації оподаткування та концентрації прибутку	(Так) Управлінська компанія перевиставляє витрати з націнкою та накопичує прибутковість, яка може бути зіставлена із ринковими показниками	(Так) Існує можливість оцінити відповідність прибутковості контрагента ринковому рівню для виявлення можливих фактів перерозподілу прибутку	Так
Значні внутрішньогрупові фінансові операції (I6)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Трансфери НМА (I7)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Реструктуризація бізнесу (I8)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Договори про розподіл витрат (I9)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.8

Матриця вибору показника рентабельності

Показник	Критерій А	Критерій В	Вибір
Валова рентабельність витрат	(-)	(-)	(-)
Валова рентабельність продажів	(-)	(+)	(-)
Рентабельність операційних витрат	(-)	(+)	(-)
Чиста рентабельність продажів	(+)	(-)	(-)
Чиста рентабельність витрат	(+)	(+)	(+)
Чиста рентабельність активів	(-)	(+)	(-)
Чиста рентабельність інвестицій	(-)	(+)	(-)
Чиста рентабельність капіталу	(-)	(+)	(-)

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.9

Аналіз вибору показника (виконання критеріїв)

Показник	K1	K2	K3	Вибір
Доходи	Так	(Так) При бюджетуванні компанії, як правило, аналізують та обмежують операційні витрати в залежності від їх співвідношення із доходами	(Так) Доступна фінансова інформація щодо КО та НКО	Так
Витрати	(Ні) Витрати в КО є частиною операційних витрат	Так	(Так) Доступна фінансова інформація щодо КО та НКО	Ні
Прибуток	(Ні) Показник сформований з урахуванням витрат в КО	(Ні) Придбання послуг не призводить до отримання прямого фінансового результату від КО для платника	Ні	Ні
Активи	Ні	Ні	Ні	Ні
Капітал	Ні	Ні	Ні	Ні
Інвестиції	Ні	Ні	Ні	Ні

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.10

Матриця аналізу та вибору джерел

Джерело/Тип даних	Рентабельність (I1)	Внутрішньогрупові послуги (I3)	Централізація функцій (I5)
<i>Ретроспективний та оперативний вимір</i>			
Фінансова звітність (звіт про фінансові результати)	Profit and loss statement для компаній нерезидентів з БД Orbis Bureau van Dijk.	Фінансова звітність (форма 2) співставних українських компаній з БД Ruslana Bureau van Dijk.	Profit and loss statement для компаній нерезидентів з БД Orbis Bureau van Dijk.
Податкова звітність	Не застосовується через обмежений доступ.	Не застосовується через обмежений доступ.	Не застосовується через обмежений доступ.
Митна звітність та статистика	Не застосовується	Не застосовується	Не застосовується
Інформація від фінансових установ	Не застосовується	Не застосовується	Не застосовується
Управлінська звітність	Не застосовується	Не застосовується	Не застосовується
Статистична звітність	Не застосовується	Не застосовується	Не застосовується
Інші джерела	Не застосовується	Не застосовується	Не застосовується
<i>Перспективний вимір</i>			
Інші джерела	Прогнози щодо зміни цін на основні елементи доходів та витрат за даними World Bank, IMF, EIU.	Прогнози щодо зміни цін на основні елементи доходів та витрат за даними World Bank, IMF, EIU.	Прогнози щодо зміни цін на основні елементи доходів та витрат за даними World Bank, IMF, EIU.

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.11

Матриця вибору індикатору

Індикатор	Природа операції	Тип операції	Наявність вихідних даних	Застосовність індикатора
Рентабельність (I1)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Операції з НПЮ (I2)	(Ні)	(Ні)	(Ні)	Ні
Внутрішньогрупові послуги (I3)	(Так) Предметом Операції 4 є внутрішньогрупові фінансові послуги	(Ні) Даний індикатор ризику більше характерний для внутрішньогрупових послуг із низькою доданою вартістю	(Так) Існує можливість доступу до даних щодо фінансової звітності учасників КО та компаній, подібних до учасників	Ні
Роялті, управлінські послуги (I4)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Централізовані функції (I5)	(Так) Створення фінансової компанії може мати на меті централізацію функцій фінансування з метою оптимізації оподаткування та концентрації прибутку	(Так) Фінансова компанія розподіляє отримане зовнішнє фінансування між компаніями Групи	(Так) Існує можливість оцінити фактичну та ринкову винагороду за фінансову функцію	Так
Значні внутрішньогрупові фінансові операції (I6)	(Так) Фінансова компанія надає внутрішньогрупову позику в значному обсязі компаніям Групи	(Так) Створення фінансової компанії для управління фінансовою діяльністю Групи	(Так) Наявні кредитні договори, фінансові політики та інша релевантна інформація	Так
Трансфери НМА (I7)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Реструктуризація бізнесу (I8)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні
Договори про розподіл витрат (I9)	(Ні)	(Ні)	(-)	Ні

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.12

Джерела інформації для КО

Джерело/Тип даних	Централізація функцій (15)	Значні внутрішньогрупові фінансові операції (16)
<i>Ретроспективний вимір</i>		
Фінансова звітність	Дані щодо фінансових доходів та витрат, операційних витрат контрагента	Оборотно-сальдові відомості за рахунками 613, 685, 505 та рахунками 4 класу бухгалтерського обліку платника
Податкова звітність	Звіт про контрольовані операції: поле «Рентабельність сторони, що тестується». Звіт про КІК: рентабельність контрагентів нерезидентів.	Не застосовується
Митна звітність та статистика	Не застосовується	Не застосовується
Інформація від фінансових установ	Реєстраційні свідоцтва на позику	Реєстраційні свідоцтва на позику
Управлінська звітність	Дані щодо ключів розподілу операційних витрат на КО	Не застосовується
Статистична звітність	Не застосовується	Не застосовується
Інші джерела	Кредитні договори	Кредитні договори
Всі інші джерела	Кредитні договори	Кредитні договори, Кредитний план

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.13

Матриця аналізу та вибору джерел для НКО

Джерело/Тип даних	Централізація функцій (15)	Значні внутрішньогрупові фінансові операції (16)
<i>Ретроспективний</i>		
Фінансова звітність	Фінансова звітність співставних фінансових компаній з БД Amadeus Bureau van Dijk	Фінансова звітність (баланс) співставних українських компаній з БД Ruslana Bureau van Dijk
Податкова звітність	Не застосовується через обмежений доступ	Не застосовується через обмежений доступ
Митна звітність та статистика	Не застосовується	Не застосовується
Інформація від фінансових установ	Дані щодо ринкових ставок за кредитами та банківських комісій. Калькулятор кредитного рейтингу Moody's.	Не застосовується
Управлінська звітність	Не застосовується	Не застосовується
Статистична звітність	Не застосовується	Не застосовується
Інші джерела	БД Thomson Reuters Eikon для пошуку співставних фінансових інструментів	Не застосовується

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.14

Матриця вибору індикатору

Індикатор	Природа операції	Тип операції	Наявність вихідних даних	Застосовність індикатора
Рентабельність (I1)	(Hi)	(Hi)	(-)	Hi
Операції з НПО (I2)	(Hi)	(Hi)	(-)	Hi
Внутрішньогрупові послуги (I3)	(Hi)	(Hi)	(-)	Hi
Роялті, управлінські послуги (I4)	(Так) Сутність операції полягає в сплаті за користування НМА	(Так) Предметом договору є НМА – ноу-хау	(Так) Існує можливість проаналізувати умови договору та функції, активи та ризики сторін	Так
Централізовані функції (I5)	(Hi)	(Hi)	(-)	Hi
Значні внутрішньогрупові фінансові операції (I6)	(Hi)	(Hi)	(-)	Hi
Трансфери НМА (I7)	(Hi)	(Hi)	(-)	Hi
Реструктуризація бізнесу (I8)	(Hi)	(Hi)	(-)	Hi
Договори про розподіл витрат (I9)	(Hi)	(Hi)	(-)	Hi

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.15

Джерела інформації для КО

Джерело/Тип даних	Роялті (I4)
<i>Ретроспективний вимір</i>	
Фінансова звітність	Фактичні витрати щодо нарахування роялті
Податкова звітність	Декларація зі сплати податку на прибуток: інформація про фактичну сплату роялті на нарахування податку з доходів нерезидента. Звіт про контрольовані операції: поле «Ціна в КО». Майстер-файл Групи та документація з ТЦ в частині аналізу НМА та DEMPE.
Митна звітність та статистика	Не застосовується
Інформація від фінансових установ	Не застосовується
Управлінська звітність	Витрати Платника щодо підтримки та використання НМА, не деталізовані в БО
Статистична звітність	Не застосовується
Інші джерела	Ліцензійний договір

Джерело: розроблено авторкою

Таблиця Г.16

Матриця аналізу та вибору джерел

Джерело/Тип даних	Роялті (I4)
<i>Ретроспективний вимір</i>	
Фінансова звітність	Фінансова звітність сторін НКО
Податкова звітність	Не застосовується
Митна звітність та статистика	Не застосовується
Інформація від фінансових установ	Не застосовується
Управлінська звітність	Не застосовується
Статистична звітність	Не застосовується
Інші джерела	Ліцензійні договори щодо НКО

Джерело: розроблено авторкою

Додаток Д

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ У наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Олійник Я.В., Чижигова О.В. Інституціональне забезпечення трансфертного ціноутворення: глобальний контекст і перспективи для України. *Фінанси України*. 2019. № 2. С. 99-110. (0,7 д.а., особисто авторці належать 0,5 д.а. – описано загальну модель функціонування системи трансфертного ціноутворення і обґрунтовано об'єктивну потребу у взаємодії міжнародних організацій і державних інституцій у рамках системи трансфертного ціноутворення.)
2. Чижигова О.В. Глобальні тренди впровадження технологій у сфері оподаткування в контексті цифрової трансформації економіки. *Наукові праці НДФІ*. 2019. Вип. 3. С. 126-134. (0,5 д.а.).
3. Чижигова О.В. Використання статистичних методів для вибору методики розрахунку ринкового інтервалу рентабельності в процесі підготовки документів з трансфертного ціноутворення. *Економіка та підприємництво*. 2019. № 42. С. 53-64 (0,5 д.а.).
4. Чижигова О.В. Документація з трансфертного ціноутворення: проблемні аспекти та краща практика складання. *Наукові праці НДФІ*. 2021. № 3. С. 133-149. (0,5 д.а.)

У науково-дослідних роботах:

5. Чижигова О.В. «Наукове обґрунтування уніфікованих методичних підходів до складання документації з трансфертного ціноутворення компаній України» науково-дослідна робота Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» номер державної реєстрації – РК 0121U109969. Київ, 2021р. 355 с. (Особисто автора 2,75 д.а.).

В інших виданнях:

6. Сопко В.В., Чижикова О.В. Оцінювання ризиків трансфертного ціноутворення з метою протидії мінімізації податків в Україні. *Актуальні проблеми розвитку обліку, аналізу, контролю і оподаткування у контексті європейської інтеграції та сучасних викликів глобалізації*: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, 17-18 травня 2018 р. Львів: Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2018. С. 317-319. (0,2 д. а., особисто автора – 0,1 д. а.). (Форма участі – заочна).
7. Степаненко О.П., Чижикова О.В. Застосування інформаційних технологій у системі управління податковими ризиками *Бухгалтерський облік, оподаткування, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернігів, 27 листопада 2018 р. Чернігів: ЧНТУ, 2018. С. 147-148. (0,2 д. а. особисто автора – 0,1 д. а.). (Форма участі – заочна).
8. Чижикова О. В. Економічний аналіз як основа процесів оцінювання ризиків трансфертного ціноутворення. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах глобалізації економіки*: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, 7 грудня 2019 р. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2019. С.364-366. (0,2 д. а.). (Форма участі – заочна).
9. Чижикова О.В. Напрямки застосування блокчейн технології в сфері оподаткування. *Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 24-26 жовтня 2019 р. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. С. 217–218. (0,1 д. а.). (Форма участі – заочна).
10. Chyzykova New profit allocation model under BEPS 2.0 “Litteris et Artibus”, Lviv. 2019. URL: <https://openreviewhub.org/lea/paper-2019/new-profit-allocation-model-under-beps-20>. (0,3 д.а.). (Форма участі – заочна).
11. Чижикова О.В. Вплив процесів діджиталізації економіки на правила оподаткування ТНК. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах сталого розвитку*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-

й річниці створення кафедри аудиту, 10 грудня 2020 р. Київ: КНЕУ, 2020. С. 523-525. (0,2 д. а.). (Форма участі – заочна).

12. Чижикова О.В. Аналіз ризиків трансфертного ціноутворення на основі даних трирівневої документації. *AL FARABI JOURNAL*: матеріали 9-тої міжнародної Конференції з Гуманітарних наук, 2-4 травня 2021р. Нахічеванський Університет, Азербайджан, 2021. С. 250. (0,1 д. а.). (Форма участі – заочна).

13. Чижикова О.В. Податковий контроль на основі аналізу даних майстер файлу *Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та права: теорія і практика*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 28 липня 2021р. Полтава: ЦФЕНД, 2021. С. 6-7. (0,1 д. а.). (Форма участі – заочна).

14. Чижикова О.В. Документація з трансфертного ціноутворення: українська практика та напрями її удосконалення. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 115-річчю «Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана», 09-10 грудня 2021 р. Київ: КНЕУ, 2021. С. 214-216. (0,2 д. а.). (Форма участі – заочна).

Додаток Е

ДОВІДКИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА СЛУЖБА УКРАЇНИ (ДПС)

Львівська пл., 8, м. Київ, 04053, тел.: (044) 272-62-55
E-mail: post@tax.gov.ua, сайт: www.tax.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 43005393

від 02.03 2023 р. № 991/4/99-00-23-02-02-09 На № _____ від _____ 20____ р.

Чижиковій О.М.

вул. Сверстюка, 52В, кв.115,
м. Київ, 02002

Державна податкова служба України розглянула матеріали дисертаційного дослідження Чижикової О.В. на тему «Обліково-аналітичне забезпечення контролю трансфертного ціноутворення», надіслані листом (вх. № Ч/220 від 14.02.2023), та з урахуванням статті 16 Закону України «Про звернення громадян» повідомляє.

Матеріали вищевказаної Дисертаційної роботи, присвяченої дослідженню аспектів процесу аналізу ризиків трансфертного ціноутворення та практичних засад облікового забезпечення такого аналізу, з огляду на триваючий світовий процес вдосконалення теоретичних та практичних аспектів контролю за трансфертним ціноутворенням, є актуальними.

При цьому, суттєвим для реалізації в Україні нормативно-правової бази та впровадження методологічних засад контролю за ТЦ, є практична побудова системних моделей моніторингу ризиків.

З цієї метою практична функція полягає у створенні та забезпеченні функціонування класифікаційних та оціночних моделей аналізу ризиків відповідних типів, які включають фінансові, операційні, підприємницькі, стратегічні, інтелектуальні та репутаційні ризики, які пов'язуються з певними економічними подіями та їх складовими.

В роботі визначено послідовність застосування основних типових індикаторів ризиків трансфертного ціноутворення систематизованих у матрицю, з відповідним наведенням показників бухгалтерського обліку та фінансової звітності для визначення кожного індикатору, а також основних джерел інформаційного забезпечення та особливостей їх застосування в рамках індикаторів ризиків. Також, в запропонованому підході до оцінки ризиків надане обґрунтування застосування формул для розрахунку індикаторів, які базуються на даних бухгалтерського обліку, фінансової, податкової та митної звітності.

К
Державна податкова служба України
991/4/99-00-23-02-02-09 від 02.03.2023

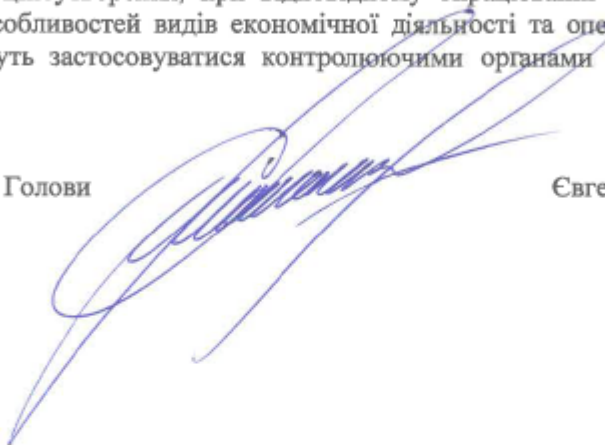

В роботі запропоновано модель оцінки ризиків трансфертного ціноутворення, яка полягає в трансформації сукупності значень індикаторів ризику в інтегральний показник оцінки ризику, з подальшою його класифікацією та можливістю отримати характеристику ризику та визначити операції або чинники, що мають найбільший вплив на загальний показник ризику трансфертного ціноутворення платника податку.

Практичне значення роботи може полягати в тому, що розроблені та обґрунтовані модель оцінки та схема організації процесу оцінки ризиків трансфертного ціноутворення, при відповідному опрацюванні та адаптації, з врахуванням особливостей видів економічної діяльності та операційних типів компаній, можуть застосовуватися контролюючими органами та платниками податків.

В.о. заступника Голови

Євгеній СОКУР

**ДЕРЖАВНА НАВЧАЛЬНО-НАУКОВА УСТАНОВА
«АКАДЕМІЯ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ»**

бульв. Дружби народів, 38, м. Київ, 01014, тел. (044) 277-51-15, факс 277-51-10
E-mail: afu@afu.kiev.ua Код ЄДРПОУ 35531764

13.10.2021 № 86008-07/424
На № _____ від _____

До спеціалізованої Вченої Ради

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Чижикової Олени Володимирівни на тему**

**«Обліково-аналітичне забезпечення контролю трансфертного
ціноутворення»**

Результати наукових досліджень за темою дисертації Чижикової Олени Володимирівни використані при виконанні науково-дослідної роботи за темою «Наукове обґрунтування уніфікованих методичних підходів до складання документації з трансфертного ціноутворення компаній України» (номер державної реєстрації РК 0121U109969), а саме в частині:

- аналізу понятійно-термінологічного апарату нормативно-правового забезпечення процесу трансфертного ціноутворення (обґрунтовано необхідність інтерпретації поняття в рамках податкового законодавства та представлено авторське формулювання визначення, яке вирізняється тим, що інтегрує альтернативні підходи до змістовного осмислення);
- оцінки стану організаційно-методичного забезпечення складання документації з трансфертного ціноутворення;
- наукового обґрунтування уніфікованих методичних підходів до складання документації з трансфертного ціноутворення (визначене практичне значення майстер-файлу, що дозволяє ідентифікувати розподіл функцій, активів і ризиків між членами-учасниками міжнародної групи компаній, а також ідентифікувати ключові фактори створення вартості в рамках основних внутрішньогрупових операцій).

Президент Академії

Т. І. Єфименко

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «АККАУНТИНГ ХАБ»

Вих. №206 від 14.11.2022

ТОВ «Аккаунтинг ХАБ»
вул. Предславинська, 28
03150 Київ, Україна

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Чижикової Олени Володимирівни на тему «Обліково-аналітичне
забезпечення контролю трансфертного ціноутворення»

Викладені у дисертаційній роботі Чижикової Олени Володимирівни аспірантки ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана» наукові результати, що стосуються методичних аспектів оцінки ризиків трансфертного ціноутворення були схвалені для практичного застосування у діяльності компанії ТОВ «АККАУНТИНГ ХАБ», зокрема запропонованого методичного підходу щодо ідентифікації ризиків трансфертного ціноутворення на основі аналізу різних форм звітності компанії.

Керуючий партнер,
Директор ТОВ «АККАУНТИНГ ХАБ»

О.І. Кочмарська

Вих. № 14/04-22 від 14.04.2022р

ТОВ «А1 КОНСАЛТИНГ»
вул. Ушинського, 40, пр. 302, Київ, Україна, 03151
Т: +38 044 300 25 60,
www.a1.consulting

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Чижикової Олени Володимирівни на тему «Обліково-аналітичне
забезпечення контролю трансфертного ціноутворення»

Надана довідка засвідчує, що консалтинговою компанією ТОВ «А1 КОНСАЛТИНГ» на основі проведеного аспіранткою Чижиковою Оленою Володимирівною наукового дослідження для здобуття наукового ступеня доктора філософії використано для подальшого впровадження в практичну діяльність такі рекомендації та наукові розробки автора :

- запропоновані алгоритми обліково-аналітичного забезпечення контролю трансфертного ціноутворення та модель оцінки інтегрального показника ризику трансфертного ціноутворення для компанії платника.

Заступник директора ТОВ «А1 КОНСАЛТИНГ»

М.О. Мішин

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
 Проректор з науково-
 дослідницької роботи
 Київський національний
 економічний університет імені Вадима
 Гетьмана
 доктор економічних наук, професор

А.М. Колот

«10» грудня 2022 року

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
 Проректор з наукової роботи
 Київський національний
 економічний університет імені
 Вадима Гетьмана,
 доктор економічних наук, професор

Л.Л. Антопук

«08» грудня 2022 року

ДОВІДКА

про впровадження у навчальний процес

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
 результатів дисертаційної роботи

ЧИЖИКОВОЇ ОЛЕНИ ВОЛОДИМИРІВНИ

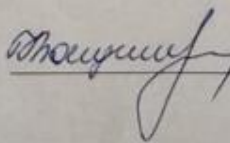
на тему: “Обліково-аналітичне забезпечення контролю трансфертного
 ціноутворення”

Основні теоретичні і методичні положення та висновки, що представлені у дисертаційній роботі Чижикової Олени Володимирівни на здобуття наукового ступеня доктора філософії (кандидата економічних наук) за спеціальністю 08.00.09 – “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)” за темою «Обліково-аналітичне забезпечення контролю трансфертного ціноутворення» використовуються у навчальному процесі Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана в частині наукових розробок щодо методичних підходів та теоретичних засад контролю трансфертного ціноутворення.

Зазначені результати наукового дослідження Чижикової О.В. враховано при розробці навчально-методичного забезпечення та викладанні студентам таких навчальних дисциплін як “Бухгалтерський облік (загальна теорія)”, “Оподаткування та облік міжнародних операцій”, “Трансфертне ціноутворення”.

Декан факультету обліку та
 податкового менеджменту,

доктор економічних наук, професор

 М.І. Бондар